

ქველი ქართული ენის ქვბლები. 3.

უიღბუი ზიციჭიჭიჭი

ჯეღიქიქი
უაუიქიქი ზე უფთქიქი

გამოსაგემად დააზადა

იგ. ჯაგანიჭიჭიჭი

გიორგი მთაწმილის ენა

იოგანეს და უფთქიქის ცხოვრების მიხედვით

ა. უანიქიქი

შ ი ნ ა ა რ ს ო

	83
რედაქტორისაგან	VII
От редактора	IX
From the Editor	XI
ივ. ჯავახიშვილი. გიორგი მთაწმიდელი როგორც ისტორი- კოსი (წინასიტყვაობა)	- 1
გიორგი მთაწმიდელი. ცხოვრება იოვანესი და ეფთვიმესი	13
სვინაქსარული რედაქცია იოვანეს და ეფთვიმეს ცხოვრებისა	56
იოვანეს და ეფთვიმეს ცხოვრების ხელნაწერები	61
ა. შანიძე. გიორგი მთაწმიდლის ენა იოვანეს და ეფთვი- მეს ცხოვრების მიხედვით	67
გრამატიკა	68
ლექსიკონი	82
ტექსტის გამოცემისათვის	162
საძიებელი	163
სათანხმებელი	167
ბეჭდვითი შეცდომები	169

რედაქტორისაბანი

XI საუკუნის ქართველ ლიტერატორთა შორის ერთი უპირველეს ადგილ-
თავანი უპირაეს, უეპველია, გიორგი მთაწმიდელს. რომელიც სათავეში ჩაუდგა
ეფთვიემის მიერ დაწყებულ ფართო სალიტერატურო საქმიანობას და ლირსეუ-
ლად განაგრძო იგი. გიორგის კალამს მრავალი ლიტერატურული ძეგლი ეკუთვნის,
უმთავრესად ნათარგმნი ან ნარედაქციევი. ნათარგმნ თხზულებათაგან შე-
იძლება დავასახელოთ: დიდი სენაქსარი, თვენი, დიდი პარაკლიტონი, დიდი
ზარხვანი, ზატკი, დიდი კურთხევანი, აგრეთვე აგიოგრაფიული თხზულებანი:
თეოდორე ტვირონის წამება და წმ. გიორგის წამება. რაც შეეხება ნარედაქ-
ციევ თხზულებათ, აქ პირველ ყოვლისა უნდა დავასახელოთ სახარება, შემდეგ
სამოციქულო (საქმე მოციქულთა, პავლეს ეპისტოლენი და კათოლიკე ეპისტო-
ლენი) და ფსალმუნი¹. მაგრამ გიორგის სალიტერატურო მოღვაწეობის ყვე-
ლაზე უფრო მნიშვნელოვან ნაწარმოებად უნდა ჩაითვალოს მისი ორიგინალუ-
რი თხზულება „ცხოვრება იოვანესი და ეფთემისი“, რომელიც ათონის ქარ-
თველთა მონასტრის დაარსებისა და მისი შინაგანი წყობილებას ავბებს მო-
ვითხრობს. ეს ძეგლი რამდენსავე ხელნაწერშია დაცული, რომელთაგანაც ყვე-
ლაზე უფრო მნიშვნელოვანია კარგად ცნობილი „ათონის კრებული“ (ამჟამად
საქართველოს მუზეუმის ხელნაწერი A 558), რომელიც ორჯერ აღწერეს: ერთ-
ხელ მოკლედ თ. შორდანიამ² და მეორედ ვრცლად ნ. ბეკძენიშვილ-
მა³. ეს კრებული, რომელიც უკვე მოლიანად არის გამოცემული⁴, გადაწერილია
1074 წ., მაშასადამე, გ. მთაწმიდლის გარდაცვალებიდან რვაოდე წლის შემ-
დეგ და უაღრესად საინტერესო ცნობებს შეიცავს არა მარტო საქართველოს
ისტორიის შესახებ, არამედ აგრეთვე საბერძნეთის შესახებაც, როგორც ეს
პროფ. რ. ბლეიკმა აღნიშნა⁵.

¹ გიორგი მთაწმიდლის ლიტერატურული მოღვაწეობის შესახებ ვრცლად ნახეთ ე. კე-
კელიძის ქართ. ლიტ. ისტ. I, გვ. 188—207.

² Описание рукописей, II, გვ. 85—86.

³ ათონის კრებულის რედაქცია: საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის მოამბე, ტ. XI—B,
გვ. 25—40.

⁴ ათონის ივერიის მონასტრის 1074 წ. ხელნაწერი აღაქებთ. საიუბილეო გამოცემა სა-
ეკლესიო მუზეუმისა. თბ. 1901. გვ. 1—277. წიგნს მიუძღვის ა. ხაბანაშვილის შესავალი
წერილი ქართულად, გვ. I—VIII, და მ. ჯანაშვილის ანოტაციულად, გვ. IX—XXVII ამას გარ-
და, ბოლოში დამატებად დაბეჭდილია: გ. მთაწმიდლის „ცხოვრება“ (A 170 ხელნაწერიდან),
გვ. 249—358. სულ ბოლოს ახლავს საკუთარ სახელთა სარჩევი, 359—368.

⁵ R. P. Blake. Some Byzantine accounting practices illustrated from Georgian sources
(Harvard Studies in Classical Philology. Volume 51, pp. 11—33).

გ. მთაწმიდელი უდიდეს ავტორიტეტად ითვლებოდა ენის საკითხებში¹ და არაწვეულებრივი ნაყოფიერების წყალობით, რომელიც მან სამწერლო ასპარეზზე გამოიჩინა, ღრმა კვალი დააჩნია ქართულ სალიტერატურო ენას.

„ცხოვრება იოვანესი და ეფთემესი“ ორჯერ იყო გამოცემული წინათ: პირველად იგი 1882 წელს დაიბეჭდა², მეორედ კი—1901 წელს³. მას ყურადღება მიაქცია და ლათინურად თარგმნა, შესავალი წერილი წაუშმღვარა და საგულისხმო შენიშვნები დაურთო ბელგიელმა ორიენტალისტმა P. Peeters-მა⁴. ამ ძეგლის მნიშვნელობა, როგორც იშვიათი საისტორიო წყაროსი, გამოარკვია აკად. ივ. ჯავახიშვილმა⁵. მასვე განზრახული ჰქონდა ძეგლის მეცნიერული გამოცემა და ტექსტი მოამზადა კიდევ სასტამბოლ, მაგრამ, ჩვენდა სავალალოდ, საქმის ბოლომდე მიყვანა არ დასცალდა.

აკად. ი. ჯავახიშვილის მიერ გამოსაცემად დამზადებულ ტექსტს წინასიტყვიანად წამედღვარა მისივე გამოკვლევა ამ ძეგლის შესახებ (გვ. 1—11), დაერთო ბოლოს სვინაქსარული რედაქცია (გვ. 56—61) და მოკლე აღწერილობა ხელნაწერებისა (გვ. 61—63).

ამას გარდა, გამოცემას ახლავს ჩემი გამოკვლევა გ. მთაწმიდლის ენის შესახებ. გამოკვლევა ორი ნაწილისაგან შედგება: გრამატიკული მიმოხილვისა და ლექსიკონისაგან. სალექსიკონო სიტყვების ამოკრეფისას მთავარი ყურადღება ექცეოდა ისეთ ფაქტებს, რომელთაც მნიშვნელობა აქვთ ქართ. სალიტერატურო ენის ისტორიისათვის. სხვათა შორის, ამ ლექსიკონში შემოტანილია ერთი ძირის ზმნების პირიან ფორმათა დალაგება გარკვეული სისტემით. აქ პირველად არის გამოყენებული ე. წ. ინდექსები, რომლებიც აადვილებენ ქართული ზმნის რთულ ფორმებში გარკვევას და ლექსიკონის მოხმარებას.

გ. მთაწმიდლის თხზულების გრამატიკული ფორმებისა და ლექსიკური მასალის განხილვა ამტკიცებს, რომ ქართ. სალიტერატურო ენის განვითარება შემდგარია ახალ გზაზე: ძეგლში მკაფიოდ ასახულია საშუალო ქართულის დასაწყისი პერიოდის მოვლენები.

20.11.1946.

ა. შ.

¹ დამახასიათებელია, რომ გიორგის შესახებ შემდეგს ამბობს მისი ბიოგრაფი: „ესე ყოველთა უწყით, ვითარმედ ეგვიპთარი თარგმანი, თვნიერ მამისა ჩუენისა ეფთემესა, სხუა არა გამოჩენილა ენასა ჩუენსა და ვგონებ, თუ არცა გამოჩინებდა არს“ (ცხოვრება გ. მთაწმიდელისა“. ათონის კრებული, გვ. 30ყ, 7—5 ბ.). ეს სიტყვები გამოერება თვითონ გიორგის წინადადებისა, რომელთაც მან თავისა წინაორბედი ეფთემეი დაახასიათა: „ეგვიპთარი თარგმანი, გარეშე მათ პირველთასა, არღარა გამოჩინებულ არს და ვგონებ, თუ არცადა გამოჩინებდა არს“ (47, 6—8).

² მ. საბინინი. საქართველოს სამოთხე. პეტერბურგი 1882, გვ. 401—432.

ამაზე ადრე მ. საბინინმა ძეგლის შინაარსი რუსულად გამოაქვეყნა: Жизнь святых преподобных отцев наших Иоанна и Евфимия: Полное жизнеописание святых Гриванской церкви. Ч. II, СПб. 1872, стр. 127—160.

³ ათონის ივერიის მონასტრის 1074 წ. ხელთნაწერი ადაპტებით.

⁴ P. Peeters, *Histoires monastiques géorgiennes* (Extrait des *Analecta Bollandiana*, tome 36—37). Bruxelles 1923, pp. 8—68.

⁵ ი. ჯავახიშვილი, ისტორიის-ძიხანი, წყაროები და მეთოდები წინათ და ეხლა. წ. I. ძეგლი საისტორიო მწერლობა. I გამოც. (1916). გვ. 73—84, II გამოც. (1921), გვ. 125—137.

ОТ РЕДАКТОРА

Среди блестящих представителей грузинской духовной литературы XI в. одно из первых мест занимает, безусловно, Георгий Святогорец (иначе: Георгий Мтацмидели, Георгий Афонский). Продолжив широкую литературную деятельность, развернутую его предшественником Евфимием († 1028 г.) в Иверской лавре на Афонской горе, Георгий успешно вел ее до самой смерти († 1066 г.).

Перу Георгия Святогорца принадлежит большое количество литургических и других памятников, переведенных им с греческого, как-то: Великий синаксарий, Минея, Октоих, Триодь (постная и цветная), Треник, Мученичество св. Феодора Тирона, Мученичество св. Георгия и др. Не менее известен он своей редакторской деятельностью: Георгий дал новую редакцию древних переводов некоторых книг Священного писания, сверив их по греческим спискам; таковы: Четвероевангелие, Деяния апостолов, Послания Павла, Кафолические послания, а также Псалтырь. Однако самым замечательным трудом Георгия Святогорца является его оригинальное произведение: „Житие Иоанна и Евфимия“, дающее обстоятельные сведения об основании и внутренней жизни Афоно-иверского монастыря при первых его игуменах Иоанне и Евфимие в конце X и начале XI века.

Памятник сохранился в нескольких рукописях; самой замечательной из них является т. н. „Афонский сборник“ (ныне рукопись Государственного музея Грузии в Тбилиси А 558), описанный дважды: сперва кратко Ф. Жордания¹, а затем пространно Н. Бердзенишвили². Этот сборник, переписанный на Афоне в 1074 году (значит, через 8 лет после смерти Георгия Святогорца) и уже изданный целиком³, содержит богатые сведения не только для истории Грузии, но, как отметил проф. Р. Блэйк⁴, и для истории Византии.

„Житие“ было издано дважды: первый раз М. Сабининым⁵, а второй раз Церковно-археологическим музеем⁶. Бельгийский ориенталист Р. Peeters, включив этот памятник в круг своих научных интересов, дал

¹ Описание рукописей Тифлисского церковного музея. Кн. II, 1902, стр. 85—86.

² Редакция «Афонского сборника»: Вестник Государственного музея Грузии XI—V, стр. 25—40.

³ ათონის ივერიის მონასტრის 1074 წ. ხელნაწერი აღაშუბით (С предисловием А. Хачанашвили и М. Джанашвили) Тифлис, 1901.

⁴ R. P. Blake, Some byzantine accounting practices illustrated from georgian sources (Harvard Studies in Classical Philology. Volume 51, pp. 11—33).

⁵ საქართველოს სამთიხე («Рай Грузии») СПб, 1882, стр. 401—432. Еще раньше М. Сабинин издал «Полное жизнеописание святых грузинской церкви» в двух частях (СПб. 1871—72), куда он внес подробное содержание проповедей Г. Святогорца под заглавием: «Житие славных преподобных отцов наших Иоанна и Евфимия» (ч. II, стр. 127—160).

его латинский перевод, снабженный введением и комментариями¹. Как исторический памятник, „Житие“ нашло блестящую оценку в статье акад. Н. Джавахишвили, помещенной здесь в качестве предисловия (стр. 1—11). Он же собирався дать и научное издание текста, но, к великому прискорбию, не успел довести начатого им дела до конца. Обработанный им для издания текст, разделенный на главы и стихи, с указанием разночтений, был еще тщательно сверен с первоисточниками и напечатан в настоящем издании (стр. 13—53). В качестве дополнения в конце приложена краткая (синаксарная) редакция „Жития“ (стр. 56—61), подготовленная к печати М. Кахадзе по указаниям покойного историка, а также краткое описание рукописей, использованных для настоящего издания (стр. 61—63).

Кроме того, я считал необходимым поместить в конце мой очерк „Язык Георгия Святигорца по Житию Иоанна и Евфимия“ (стр. 65—160) и указателя собственных имен (стр. 162—166). Очерк состоит из грамматического обзора (стр. 67—82) и глоссария (стр. 82—160). При выборе слов для глоссария особое внимание уделялось фактам, имеющим значение для истории грузинского литературного языка. Здесь дана, между прочим, первая проба расположения глагольных форм одного корня по определенному порядку с индексами, вводимыми мной в практику грузинской лексикографии и дающими возможность легче разбираться в сложной системе формообразований грузинских глаголов.

Обзор главных языковых особенностей „Жития“ (грамматических и лексических) показывает, что груз. литературный язык делает усилия повернуть от ряда древнегрузинских книжных форм и заменить их новыми, взятыми из живого разговорного языка. В памятнике ясно вырисовывается сдвиг в сторону фонетического упрощения слов, уподобления спряжения глаголов страдательного залога спряжению глаголов действ. залога в I группе скрив или рядов (т. е. „времен“ и „наклонений“), изменения системы выражения глагольной категории вида и связанной с ним перегруппировки форм глагольного спряжения, в частности, выделения футурных форм из презентных и т. д. Тем не менее, надо подчеркнуть, что автор в основном стоит на позициях последнего периода (IX—X в.) древнелитературного грузинского языка. Кроме того, язык „Жития“ еще свободен от эллинофильского направления, внесшего впоследствии (XI—XII в.в.) причастные обороты и избегающего относительных форм глаголов. Это и определяет место языка Георгия Святигорца в истории развития груз. литературного языка. Памятник отражает, несомненно, начальный период среднегрузинского языка.

20.11.1946.

А. Ш.

¹ *Histoires monastiques géorgiennes* (Extrait des *Analecta Hollandiana*, tome 36—37). Bruxelles 1923, pp. 8—68.

FROM THE EDITOR

George the Hagiorite (George Mtatsmideli, George the Athonite) undoubtedly occupies one of the first places amongst the brilliant representatives of Georgian ecclesiastical literature of the 11th century. Continuing the great literary activity begun by his predecessor Euthymius (ob. 1028 A. D.) in the Laura of Iviron on Mt. Athos, George led it and largely contributed to it, up to the day of his death (ob. 1066 A. D.).

George the Hagiorite is well known as a translator from Greek into Georgian of many liturgical and hagiographical books. Besides, he revised old Georgian versions of several books of the Bible, comparing them with the Greek mss.; e. g. the Four Gospels, the Acts of the Apostles, the Psalms etc.. But his most important literary work is his original composition «The Life of St. John and St. Euthymius» which tells us about the founding and the internal organisation of Iviron cloister where John and Euthymius were the first higumens at the end of the 10th and the beginning of the 11th centuries.

Several copies of this work are extant. The most remarkable of them is inserted in the so called Athos Codex (now A 558, in the State Museum of Georgia) which has been described twice: once, briefly, by Th. Jordania¹ and then, in detail, by N. Berdzenishvili². This Codex was copied on Mt. Athos in 1074 (that is, some eight years after George's death). It is already fully edited³ and contains many interesting facts concerning not only Georgian, but, as was noted by R. P. Blake⁴, also Byzantine history.

«The Life» has been edited twice: firstly by M. Sabinin⁵ and secondly by the Ecclesiastical Museum⁶. This work drew the attention of P. Peeters, who translated it into Latin, preceeding his translation with an introductory article and providing it with the necessary footnotes⁶.

¹ Описание рукописей Тифлисского церковного музея. Кн. II, 1902, стр. 85—86.

² ათონის კრებულის რედაქცია: საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის მოამბე, XI—B, 83. 25—40.

³ ათონის ივერიის მონასტრის 1074 წ. ხელთნაწერი აღაქებით (with prefaces by A. Khakhanashvili and M. Janashvili). Tiflis 1901.

⁴ Some Byzantine accounting practices illustrated from Georgian sources (Harvard Studies in Classical Philology. Vol. 51, pp. 11—33).

⁵ საქართველოს სამოთხე СПб. 1882, стр. 401—442. Still earlier M. Sabinin published Полное жизнеописание святых грузинской церкви in two parts (СПб. 1871—72), in which he introduced in detail the contents of the work of George the Hagiorite (II, pp. 127—160).

⁶ Histories monastiques géorgiennes (Extrait des *Analecta Bollandiana*, tome 36—37). Bruxelles 1923, pp. 8—68.

«The Life» received high praise from J. Javakblishvili, who especially stressed its value as a historical source. Javakblishvili's article concerning it is included in the present edition as preface (pp. 1—11). He also intended to publish a critical edition of «The Life», having divided the text into chapters and verses and having notes made of different readings, but, to our great regret, he did not live to see his aim accomplished. Thus prepared for publication, the text was once more carefully collated by me with the primary sources and printed in the present edition (pp. 13—53).

A short (syntaxary) redaction of «The Life» has been inserted at the end of this edition (pp. 55—61). M. Kakhadze prepared it for printing according to the instructions given to him by the late historian. Then follows a short description of the mss. which were used for the present publication (pp. 61—63).

Besides, this edition contains, as a supplement, my study «The Language of George the Hagiorite according to his «Life of St. John and St. Euthymus»». It consists of two parts: a grammatical survey (pp. 67—82) and a vocabulary (pp. 82—160). When selecting words for the latter, I gave special attention to the facts that are important for the history of the Georgian literary language. Verbs belonging to the same root are placed in the vocabulary in a certain order and are furnished with indexes which are introduced by me for the first time in the practice of Georgian Lexicography. These indexes make it easier to find one's way in the complicated system of Georgian verb.

A close examination of the chief peculiarities of the language of «The Life» shows us that the Georgian literary language is striving to follow a new course, substituting for old words and forms new ones taken from the spoken language. The change is seen clearly in different directions: the words are phonetically simplified; the conjugation of verbs in the passive voice begins to assimilate with the conjugation of verbs in the active voice in group I of the «scrives» (i. e. «tenses» and «moods»), the old system of expressing the category of aspect begins to break up and, because of this, the body of group I of the scrives is dividing into two sub-groups: the present scrives and future scrives etc.

Still, it must be owned that George the Hagiorite holds closely to the traditions of the last period of the old Georgian literary language (9th and 10th centuries). There are no traces here, of course, of the Greacophile tendency which later (11th—12th centuries) influenced the Georgian literary language, introducing participial turns and at the same time avoiding relating forms of verbs. On the whole, this defines the place we must assign to George the Hagiorite in the development of the Georgian literary language. There is no doubt that his work reflects the initial period of Middle Georgian.

A. Sh.

ღუძიყუ შთაქმუიშქოთ

ც ე დ ბ ე ლ ტ ა
ქ დ ზ ტ ნ ე ს ე ს ტ ე ფ ტ ვ ზ ე ს ე ს

გამოსაცემად დაამზადა
ივ. ჯანაშიანი

წინასიტყვაობა*

გიორგი მთაწმიდელს ქართულ მწერლობაში მარტო შესანიშნავი მთარგმნელის სახელი აქვს მრჩეველი, მაგრამ მას არანაკლები ღვაწლი მიუძღვის ისტორიის წინაშეც. იგი იმავე დროს გამოჩენილი ისტორიკოსიც იყო¹. მას ეკუთვნის: „ცხოვრება ნეტარისა მამისა ჩუენისა იოანესი და ეფთჳმესი და უწყება ღირსისა მის მოქალაქობისა მითისაჲ, აღწერლი გლახაკისა გეორგის მიერ ხუცეს-მონაზონისა“.

როგორც სათაურიდან ჩანს, ავტორს განზრახვა ჰქონდა აეწერა იქნ და ეფთჳმეს „ცხოვრება“ და „ღირსი მოქალაქობა“, ე. ი. მათი თავგადასავალი და ღირს-შესანიშნავი მოღვაწეობა. ჩვენ ვიცით, რომ ამ თხზულების დამწერმა გიორგი მთაწმიდელმა იქნ და ეფთჳმეს მოქალაქობის შესწავლას თითონ მიაქცია განსაკუთრებული ყურადღება. მივიდა თუ არა იგი ათონის ივერთა მონასტერში, მან „პირველითგანვე... მოსწრაფებითა და წადიერებითა და გულსმოდგინებით გამოწულიღვით გამოიკითხა და გამოიძია მოწაფეთაგან და მეგობართა წმიდისა მამისა ჩუენისა დიდისა ეფთჳმესთა მიხეულოთა მიმსგავსებული და კაცთა ბუნებისა აღმატებული ცხოვრება და უსხეულობაჲ მისი და ნეტარისა მამისა მითისა იოანესი და სხუათა წმიდათა ბერთა და დიდებულისა ამის ლავრისა შენებაჲ და განგებანი, რომელნი წმიდასა მამისა ეფთჳმეს დაესხნეს“². ათონის მონასტრის დამაარსებელთა და განსაკუთრებით ეფთჳმის მწერლობითი მოღვაწეობის შესწავლა თვით გიორგი მთაწმიდელისათვის პირადად საჭირო იყო იმიტომ, რომ მას უნდა განეგრძო ეფთჳმის მიერ დაწყებული ქართული საეკლესიო მწერლობის შეესება, გამდიდრება და შესწორება. ხოლო ამისათვის მას, რასაკვირველია, უეჭველად უნდა სცოდნოდა, თუ რის გაკეთება მოასწრო ეფთჳმემ და რა დარჩა კიდევ განუზოცრციელებელი. როცა გიორგი მთაწმიდელის მოძღვარმა დაარწმუნა, რომ მას „ნეშტი დარჩომილი (ე. ი. ეფთჳმის) სრულ-იყო“, მან თავისი მოწაფე „მთაწმიდას, ათონს წარგზავნა... რათა, ვინა-იგი წყაროს-თული სიბრძნისა აღმოეცინა მომრწყველად ნათესავისა ჩუენისა, მიერვე აღმოეცინეს ნეტარნი გულისკმინა-ყოფისანი და კაცმან ამან ლუთისამან მდლრად დაათროს სამყარო ეკლესიათა ჩუენთა“³. ათონის მონას-

* წინასიტყვაობაში დამოწმებელი ადგილები გადმოყვანილია ამ გამოცემის თავებზე და მუხლებზე (არა სტიკონებზე). ა. შ.

¹ გიორგი მთაწმიდელის დიდი ღვაწლის შესახებ ქართული ეკლესიის განაზღვებაში და, ქართული საოგადოებრივი და სოციალური ცხოვრების წარმატებაში იხ. კლ ერის ისტორია, II, გვ. 483—505.

² ცხოვრებაჲ გიორგი მთაწმიდელისაჲ, ათონის კრებული, საეკლ. მუხ. გამოც. გვ. 299.

³ იქვე, 294.

ტერზი იმიტომ იყო საკირო გიორგი ვადასახლებულიყო, რომ იქ ინახებოდა ეფთჳშის ყველა ნაშეშაკვი თხზულებები.

გიორგი მთაწმიდელი, ერთი სიტყვით, თავის მოღვაწეობის ნაყოფიერების ვკლისათვის ბეჯითად შესდგომია თავის წინამორბედის ცხოვრებისა და მოქალაქეობის შესწ-კლას..

მაგრამ ამისდა მსუხუდევად, ამ თხზულების დაწერის მიზენი ერთი სხვა გარემოებაჲც იყო. მაინც-და-მაინც ათონის ივერთა მონასტრის დაშარსებელთა ცხოვრების აღწერა თვით გიორგის განწარახული არ არის. იმ განსაკუთრებულმა გარემოებაჲ, რომელმაც აიძულა ავტორი ეს თხზულება შეედგინა, თვით „ცხოვრების“ სივრცესა და შინაარსზეც არსებითი გავლენა იქონია.

თვით გიორგი თავის თხზულების შესავალში ამბობს, რომ, რაკი „ესე ნეტარნი მამანი ჩუენნი არარაჲთ უნაკულო იყენეს პირველ გამაჩინებულთა წმიდათასა..., არა ჯერ-ვიჩინეთ მოღუქსენებელად დატეობაჲ ცხოვრებისა მათისაჲ და მამათაჲ ჩემთა სულიერთა მიბრძანეს ამისი გელ-ყოფაჲ“-ო [3].

ხოლო მისევე თხზულების ბოლოში მოთხრობილია ის შემოხვევა, რომელმაც ათონის ქართველი ბერები აიძულა, რომ ათონის ქართველთა მონასტრების დამაარსებელთა ცხოვრების აღწერისათვის ეზრუნათ. ეფთჳშის მოადგილის დროს, რომელსაც ბიზანტიის კეისრის წინააღმდეგ შეთქმულობაში მონაწილეობის მიღება დასწამეს, ბერძენმა ბერებმა ყოველი ღონისძიება იხმარეს, რომ ქართველები დაემცირებინათ, ათონითგან განედევნათ და მათი დიდებული ლავრა-მანულები ხელში ჩაეგდოთ. როდესაც ბრალდებული წინამძღვარი მთავრობამ მონასტრითგან განაძევა, „ბერძენთა ესევეთარი ჟამი პოვეს, გელ-ყვის ყოვლითა ღონისძიებითა, რაჲთამცა ქართველნი ამის მონასტრისაჲგან აღმოჴფხურნეს, და ამის პირისათჳს დიდი მოსწრაფებაჲ აჩუენეს და სთაჲ ყოველი თანა-შეიწიეს და საბერძენეთისა დიდებულნი და პლატისა წარჩინებულნი ყოველნი მიბრძენეს და მრავალი შრომაჲ და ჰირი და რუდუნებაჲ ჩუენ ზედა მოაწიეს, და, რაჲთა მოკლედ ვთქუა, რამეთუ, არა თუმცა უფალი შეწეულ იყო ჩუენდა..., დღეს არცამცა ერთი ქართველი არა იპოების ესევეთარსა ამას ვრცელსა და დიდებულსა ლავრასა შინა, რომელი-ესე ფრადითა წარსაგებელითა და მრავლითა ოფლითა მათ წმიდათა მამათა ჩუენთაჲთა ჩუენ ქართველთათჳს აღშენებულ იყო და აღმართებულ“ [117]. განმძვივნარებულმა ხარბმა ბერძენმა ბერებმა თავისი გაიტანეს კიდევ: მათ რანდენჯერემ დააწიოკეს ქართველები და მონასტერი უსირცხვილოდ სამჯერ ზედიზედ გაჴურდეს და გაანადგურეს.

მაგრამ ესეც არ იკმარეს. ბერები მოგვითხრობენ, რომ ბერძენებს „ესეცა ენება, რაჲთამცა სახელიცა მაშენებელთაჲ აღმოჴკოცეს“-ო [118, 12]. ეტყობა, იოანეს, თორნიკესა და ეფთჳშის სახსენებელი სურდათ მოესპოთ. ამ გარეწოებაჲ, ასეთმა გამწევავებულმა მტრობამ დიდს საგონებელში ჩააგდო ქართველი ბერები და „რაჲთა ესევეთარი ესე ბოროტი, რომელი მოაწიეს ჩუენ ზედა ბერძენთა, არა დაიფყებულ იქმნას, და კუალად შემდგომად ჩუენსა მომავალნი ესევეთარსაჲც ჰირსა შთაცუვენ, ამისთჳს ზოგადითა განზრახვითა... წერილი მოსაქსენებელი დაეწერეთ“-ო, ამბობენ ისინი [118, 1]: ამ მოსახსენებელი წერილის ბოლოს ისინი ხელმოკრედ სწერენ: „ამის ყოვლისაგან შეგუეშინი და მოსაქსენებელი ესე აღეწერეთ და დაედევით შემდგომად ჩუენსა მომავალთა“

ნათესავთათვის, რადთა არა დაეწყებულ იქმნას და გარეწარ ესეგითარი ესე მრავალტერი ლელვად“-ო [118, 27].

ამავე მიზეზის გამო უნდა „ეძმანებინათ სულეგრ მამებს“ გიორგი მთაწმიდელისათვის, როცა იგი ათონის მონასტერში ღვანოზად იყო¹, აქვეყნა ათონის ქართველთა მონასტრების დამაარსებელთა იქსი და ეფთჳმის ცხოვრება და მოქალაქობა. რაკი ამავეარი თხზულების საჭიროება ზემოაღწერილ ბერძენ-ქართველთა გამწვევებულმა მტრობამ და მისმა შიშმა გამოიწვია, ამის გამო იგი მარტო იქსა და ეფთჳმის მოღვაწეობას კი არ შეიცავს, არამედ აგრეთვე ათონის ივერთა მონასტრის თავგადასავალსაც დაარსებითგან დაწყებული ბენძენ-ქართველთა უფლის დამთავრებამდე.

აი რა იყო ამ თხზულების დაწერის მიზეზი.

გიორგი მთაწმიდელი „ცხოვრებას“ პატარა შესავალით იწყებს და იქ შეგვიძლიან შევისწავლოთ მისი საზოგადო შეხედულება როგორც კაცობრიობის ცხოვრების მიზნინარეობის შესახებ, ისე ისტორიის მიზნისა და მეთოდების შესახებ. ეს შესავალი ავტორის თეორიულ შეხედულებას გვისურათებს.

„კურთხელა არს ღმერთი, ამბობს გიორგი მთაწმიდელი, რომელსა ყოველთა კაცთაჲ ჰნებაეს ცხოვრებაჲ და მეტნიერებასა ჰეშმარებებისასა მოსლვად“-², რომელი-იგი... უმჯობესსა ყოველთასა განაწესებს და მიუწოთმელთა სახიერებთა თჳსითა თჳთოეულთა ჟამთა შინა ღირსთა და სათნოთა თჳსთა გამოაჩინებს სარგებელად კაცთა ნათესავისა და სადიდებელად ღმრთეებისა თჳსისა“-ო (1,1). ამ წინადადებითგან ჩანს, რომ ავტორის შეხედულებით ღვთაებას კაცობრიობის ცხოვრება და ჰეშმარებების შთაგონება სურს და მარად „უმჯობესსა ყოველთასა განაწესებს“; ერთი სიტყვით, იგი ოპტიმისტური შეხედულებისა და მოძღვრების მიმდევარია. კაცთა სათესავისათვის „უმჯობესისა“ დამყარებისათვის და „სარგებელად“ განგება „თჳთოეულთა ჟამთა შინა ღირსთა და სათნოთა თჳსთა გამოაჩინებს“. მაშასადამე, კაცობრიობის ისტორიის ყოველ ხანაში, ყოველ დროს თავისი ღირსი მოღვაწე მოველინება ხოლმე, არც ერთი ამგვარ წყალობას გიორგი მთაწმიდელის შეხედულებით მოკლებული არ არის ხოლმე³. აქი იგი ამბობს კიდევ, რომ „ჩუენთაცა ამით ჟამთა შინა გამოაჩინნა ნეტარნი მამანი ჩუენნი იოვანე და ეფთჳმე, და იოვანე და არსენი ებისკოპოსი ნინოწმიდელი და იოვანე გრძელისძე და შემდგომითი-შემდგომად სხუანი იგინი მოწაფენი მათნი და მობაძენი სათნოებისა მათისანი“-ო [1,2]. ამგვარად, რახან „თვითოეულ ხანას თავისი მოღვაწეები მოველინება ხოლმე განგების მიერ, მოღვაწეთა მოქმედება შეუწყვეტლივ მიმდინარეობს. ღვთაების მიერ ჰეყენად მოვლენილი კაცები მოღვაწეობდნენ კაცობრიობისათვის „სარგებელად კაცთა ნათესავისა“ და „სადიდებელად ღმრთეებისა“.

ამ მოღვაწეთა ცხოვრებისა და მოქალაქობის და სხვაგვარ ღირს-შესანიშნ-

¹ ათონის კრებულის, გვ. 299.

² I ტომოთე, 2,4 [ც' მოწმობა ტომოთედან ი. ჯავახიშვილს ხელით მიუწერია თავის დაბეჭდილ ცალში, II გამოც. გვ. 127. რედ.].

³ თითქმის ამგვარივე შეხედულებისა იყო ბასილი ზარხმელიც (ძე. ქართ. საისტ. მწერლ., III გამ., გვ. 126).

ნაც მოკლენათა აღწერის საჭიროება თვით ღვთაებამ ასწავლა კაცობრიობას: თუმცა ღმერთმა ყველაფერი უწყის, დასაბამიც და აღსასრულიც, მაგრამ „სიგრძე ეამთაჲ“, ნუხთალი დრო „ყოველსავე დაფიწყებად მოიღებს“ და ამიტომ „ესრეთ განაწესა ყოვლად ბრძენმან მან განგებულებამან მისმანო, რაათა წიგნთაცა შინა აღიწერნენ საღმრთონი იგი და ყოვლად შუენიერნი საქმენი სოფლის შესაქმისანი და საუფლონი იგი მცნებანი და ბრძანებანი მისნი და ღირსთა მათ და ნეტართა მონათა მისთა ყოვლად ქებულნი ცხორებანი და მოქალაქობანი, რომელნი თვთოეულთა ეამთა შინა ჯერ-იჩინნა გამოჩინებად სახიერებამან მისმან სარგებელად კაცთა ნათესავისა“ [2,3]. „ესე ცხად არს დასაბამითგან სოფლისაჲთ და ვიდრე აქამომდე აღწერილთა წიგნთაგან“-ო, დასძენს გიორგი მთაწმიდელი [2,6]. ამგვარად, წარსული ცხოვრების და თანამედროვე მოღვაწეთა ცხოვრებისა და მოღვაწეობის აღწერა ღვთისნიერ, თითქმის სავალდებულო საქმედაა აღიარებული გიორგი მთაწმიდელის მიერ.

შემდეგ მოკლედ, მაგრამ მკაფიოდ ავტორი საისტორიო თხზულებათა მეთოდების შესახებ ცნობებს გვაძლევს. თუმცა იქ იგი თავის დაწერილ ცხორების თაობაზე ლაპარაკობს, მაგრამ ამისდა მიხედვით ჩვენ შეგვიძლიან წარმოვიდგინოთ ავტორის საზოგადო შეხედულება ამ საგანზე: „დაღაცათუ ჩუენ, ამბობს გიორგი, შემდგომად მრავლისა ეამისა ღმრთისა მიმართ მისწავისა მათისა ჯელ-ჟუჟავთ მცორედთა ამით სიტყუთა აღწერად, გარნა ურწმუნოსა ცუ ვინ არს, რამეთუ ჩუენ თავით თუსით არარაჲ აღვკწერია, არამედ რაჲ-იგი ვისწავეთ კაცთა სარწმუნოთაგან და სულიერთა მამათა, რომელთა-იგი ეხილენეს და ემსახურა მათდა, რომელნი-იგი უცხო იყენეს ყოვლითურთ ტყუეილისაგან“-ო [4,1]. ამ საყურადღებო ნაწყვეტიდან ჩანს, რომ, თუ მწერალი რომელიმე მოღვაწის ან შემთხვევის ამბის აღწერას შეუდგებოდა „შემდგომად მრავლისა ეამისა“, მაშინ გიორგი მთაწმიდელის შეხედულებით მკითხველს შეეძლო „ურწმუნო“ ყოფილიყო, ეკვის თვალთ შეეხედნა ამგვარი თხზულებისათვის. მაგრამ თუ ისტორიკოსი განსაზღვრულ პირობებს ასრულებდა თავისი თხზულების დაწერის დროს, მაშინ მკითხველი ურწმუნო არ უნდა ყოფილიყო. ჯერ ერთი, რომ მას „თავით თუსით არარაჲ“ უნდა დაეწერა, ე. ი. როცა ავტორი მოთხრობილი ამბის, ან მოღვაწის თანამედროვე არ იყო, მას არც შეეძლო თითონ პირადად, როგორც თვითმხილველსა და მცნობელს, დაეწყო ამბის აღწერა და მოთხრობა. თუ კი მას სურდა, რომ მკითხველი მიჰნდობოდა, იმას უნდა აღენიშნა, როგორც და ვისგან გაიგო მოთხრობილი ამბავი, იმიტომ რომ ცარიელი წყაროს აღნიშვნა ისტორიის ღირსებას არ ამტკიცებს. იმ კაცსაც, რომელიც ისტორიკოსს რომელსაჲე მოღვაწეზე ან შემთხვევაზე უამბობდა, ეს მოღვაწე ან ეს შემთხვევა უეჭველად თავისი თვალთ უნდა ენახა, მისი დაახლოვებული კაცი უნდა ყოფილიყო („ემსახურა მათდა“). მაგრამ არც ესა კმაროდა: იგი თითონაც ნდობის ღირსი, „სარწმუნო“ უნდა ყოფილიყო, რომელნი-იგი უცხო იყენეს ყოვლითურთ ტყუეილისაგან“. თორემ თვითმხილველსაც ხომ შეეძლო ბევრი სიცრუე და ტყუილი ეამბნა ისტორიკოსისათვის.

ამნაირი პირობების ასრულება იყო საჭირო ზეპირი წყაროებით სარგებლობის დროს.

საყურადღებოა, რომ ავტორს, როგორც ეტყობა, ზოგიერთს შემთხვევაში სანდო პირების ყოველგვარ ცნობებისათვისაც ტყუილ-უბრალოდ არ დაუჯერებია: თავდაპირველად იგი უკვეის თვალით შეზხედავდა და, თუ განსაკუთრებით არ დარწმუნდებოდა, ნაამბობს არ დაიჯერებდა ხოლმე. როცა, მაგალითად, გიორგი მთაწმიდელს „სულიერმა ძმებმა“ მოუთხრეს, რომ გაბრიელ ქართველი და ლეონ ჰრომი, რომელთაც არც ერთს „თვისა ენისაგან კიდე“ სხვა ენა არ სკოდნიათ და ამისდა მიუხედავად მაინც ვითომც ერთმანეთს მთელი დღეობით ელაპარაკებოდნენო, „დასხდიან და ვიდრე წარსლვადმდე ამას ესრეთ ჰყოფდიან ყოველთა მწუხრთა“-ო [52, 2], მას, ეტყობა, არ დაუჯერებია და თუ თავის თხზულებაში ეს ამბავი ჩაურთავს, მხოლოდ მას შემდეგ, როცა იმ სულიერმა ძმებმა, რომელნიც „გარემოვს მათსა იყენეს“, ჩვენ „ფიცით დაგუარწმუნეს“... „და წამებდეს, ვითარმედ, მათისა სიწმიდისაგან ყოველივე შესაძლებელ იყო და სარწმუნო, რამეთუ დიდ იყვნეს იგინი წინაშე ღმრთისა და სრულ“-ო [52, 3]. ყურადღება მიაკვირეთ, რამდენად ექვით უნდა ყოფილიყო გამსჭვალული ავტორი, თუ კი გაბრიელისა და ლეონის თვით-მხილველ სულიერ ძმებს, თუ არა ფიცით, სხვაფრივ არ დაუჯერა. ნუ დაგვიფიცებდა, რომ ეს საქმე წმინდანებს ეხებოდა და ამისთანა საქმეებში ექვით საშუალო საუკუნეებში, მეტადრე XI საუკ., დიდ თავისუფლებად უნდა ჩაითვალოს. მაშასადამე, ავტორი ყოველგვარს, თუნდაც თვით მნახველის ნაამბობს და თუნდაც წმინდანის შესახებ მოთხრობილს, ისე ადვილად არ დაიჯერებდა. რასაკვირველია, ეხლა ეს ამბავი ჩვენ სულ სხვაგვარად შეგვიძლიან აეხსნათ, მაგრამ ამის გამო გიორგი მთაწმიდელს ვერ ვუსაყვედურებთ, იმიტომ რომ ჩვენსა და მას შორის რვა საუკუნეზე მეტი მანძილი ძვეს და შეუძლებელია XI საუკუნის მეცნიერი XIX—XX-ს. მეცნიერების აზრისა იყოს.

ყურადღების ღირსია, რომ გიორგი მთაწმიდელს მარტო ზეპირი წყაროებით სარგებლობა არ აკმაყოფილებდა. „ჩუენ თავით თვისით არარაა აღგუწორია, არამედ რაჲ-იგი ვისწყვეით... თუთ მეგრ მათ საქმეთაგან, რომელნი-იგი ღმრთით წამებენ და ჯმა-მალად ქადაგებენ ღუაწლთა და შრომათა მათთა: ლავრაჲ ესე დიდებული... რომელსა შინა აღმპართენს ეკლესიანი ცათა მობაძაგნი და აღაენეს იგინი წიგნთა მიერ ღმრთივ სულიერთა და განაბრწყინენეს იგინი ხატთა მიერ პატიოსანთა და მოუგნეს დაბანი და სოფელნი და მონასტერნი და დასაყუდებულნი და განუწყესნეს წესნი და კანონნი დიდებულნი და ყოვლად შუენიერნი და დაუხსნეს სიმტკიცენი და კელით-წერილნი და ოქრო-ბეჭედნი ღმრთის მსახურთა მფეთხანი... შეამკვეს და აღაყუავეს ენაჲ ჩუენი და ქუეყანაჲ თარგმანებითა წმიდათა წერილთაჲთა“-ო [4].

მაშასადამე, სანდო ზეპირ წყაროებს გარდა, ჩვენს ისტორიკოსს საქიროდ მიაჩნდა თავისი თხზულება დაეწერა „თუთ მეგრ მათ (ესე იგი იოანეს და ეფრემს) საქმეთაგან, რომელნი-იგი ღმრთით წამებენ და ჯმა-მალად ქადაგებენ ღუაწლთა და შრომათა მათთა“, ესე იგი ისეთი ნივთიერი საბუთებით, რომელნიც ღმრთითაც კი მოღვაწეთა დიდ საქმეებს ამტკიცებდნენ. საყურადღებოა,

¹ შემდეგი ზემოთ იყო მოყვანილი.

რომ ავტორი ნივთიერ წყაროებად ყოველგვარ მასალებსა სთვლიდა, როგორც სამეურნეო ქონებას, რომელიც მათ ივერთა მონასტერს შესძინეს, მაგ., ლავრა, ეკლესიანი, დაბანი, სოფელნი, მონასტერნი და დასაყუდებულონი, ისე სხვადასხვა სამწერლობო ძეგლებსა და იურიდიულ საბუთებს, მაგ., წიგნები, რომლებითაც მათ ლავრა ააგეს, მათი თარგმანებით შექმული და აყვავებული ქართული ენა, მათ მიერ დადგენილნი სამონასტრო წესნი და კანონნი, მფლობელობის სიმტკიცენი, ჯელწერილნი და ბიზანტიის კეისართა ოქრო-ბეჭედნი, ანუ ხრიზობულნი. ერთი სატყვეთ, გიორგი მთაწმიდელს უსარგებლია მათი მოღვაწეობის დამახასიათებელი ყოველგვარი ნაშთებითა და საბუთებით. თხზულების დაწერის დროს არც ერთი მცირედი და წერილმანი მასალაც კი არ გამოჰპარვია ავტორის ყურადღებას: შეწირული სამკაულისა და ხატების სიაც კი არ დავიწყებია მის. გიორგი მთაწმიდელი მართლაც უხვად სარგებლობს ყოველგვარი წერილობითი საბუთებით [იხ., მაგალითად, თთ. 5, 31, 32, 43, 58].

როგორც ეტყობა, გიორგი მთაწმიდელი მხოლოდ „ჯელთა ნუსხა“-ს სთვლიდა „ქეშმარიტ“, „უტყუველ“, და გამოსადეგ მასალად, ე. ი. იმის საბუთებს, რომელიც თვით იმ მოღვაწის საკუთარ ხელით იყო ნაწერი. იგი, მაგალითად, ერთ ალაგას მკაფიოდ ამბობს: „ესე ყოველი თვთ წმიდისა მამისა ეფთჳმეს ჯელთა ნუსხისაგან დაგვწერია, ვინაჲცა ქეშმარიტ არს და უტყუველ“-ო [31,7]. ცოტა ქვემოთ იგივე ავტორი ამბობს: „ესეცა ყოველი მამათავე ჩუენთა დაწერილისაგან დაგვწერია“-ო [32,6]. ერთი სიტყვით, გიორგი მთაწმიდელის თხზულებითგან ნათლად ჩანს, რომ მას კარგად ესმოდა, რა დიდი განსხვავებაა საბუთის დედანსა და მეს პირს შორის, კარგად სცოდნია, რომ ექვმიუტანელ, საუკეთესო საბუთად შეიძლება ჩათვალოს მხოლოდ საბუთის დედანი, რომელიც თვით მოღვაწის საკუთარი ხელით არის ნაწერი. ესლა ღირსეულად ვერც კი დავაფასებთ, თუ რა დიდი მნიშვნელობა უნდა ჰქონოდა გიორგი მთაწმიდელის ამ შეხედულებას ისტორიის მეთოდების წარმატებისათვის. ამგვარად, ცხადია, რომ გიორგი მთაწმიდელის მეთოდოლოგიური შეხედულებისად თანახმად ისტორიკოსს, თუ კი სურდა, რომ მისი თხზულება სარწმუნო ყოფილიყო, „თავით თვისით“; არაფერი უნდა დაეწერა, არამედ უნდა ზეპირი წყაროებითა და ნივთიერი საბუთებით ესარგებლნა. ზეპირი ცნობები უქველად „კცთა სარწმუნოთაგან“ და თვით-მხილველთაგან უნდა ყოფილიყო შეკრებილი, ხოლო ნივთიერ საბუთებად ყოველგვარი ნაშთი და ძეგლი ჩათვლებოდა, ერთი სიტყვით, მოღვაწეთა ყოველი „საქმენი, რომელნი-იგი დუმილით წამებენ და ქადაგებენ ლუაწლთა და შრომათა მათთა“. თანამედროვე საისტორიო მეთოდოლოგია ამ მხრივ ასეთისავე წყაროებითა და ამგვარისავე საშუალებებით სარგებლობს. ქართულ მწერლობაში, მაშასადამე, მეთერთმეტე საუკუნეში გიორგი მთაწმიდელის წყალობით საისტორიო თხზულებათა მეთოდოლოგიური მხარე იმდენად განვითარებული და დამთავრებული იყო უკვე, რომ თანამედროვე მკაცრ სამეცნიერო მოთხოვნილებასაც კი თითქმის დააკმაყოფილებდა.

გიორგი მთაწმიდელის სიტყვებითგანა ჩანს, რომ, ვიდრე იგი თხზულების წერას შეუდგებოდა, მას უკვე გეგმა მოფიქრებული ჰქონია, მაგრამ წერის დროს

იძულებული ყოფილა შეეცვალა მოთხრობის წეს-რიგი და ღრობით გეგმისათვის თავი დაენებებინა. გიორგი ამბობს: „გარნა, რომლისა-იგი ზემორე მეგულეობდა თქუმაჲ, იგი ხოლო ვთქუჲ პირველად და მერმე... მოკლითა სიტყუთა მიგითხრა. რამეთუ ვინადავან დღეთა ამათ უკუნანასკელთა მოვიფიქრეთ და, ვითარცა ზედაჲ, ფრიადი სივრდიელ იხილვების ჩუენ შორის, ნუჲუჲე ვინმე ჰგონებდეს და აცთუნებდეს თავსა თუსსა, თუ პირველითვან ესრეთ იყვნეს ძმანი ჩუენნი; ნუ იყოფინ“-ო [6,1-2]. მაგრამ შემდეგ, როცა ავტორს თავისი დამამტკიცებელი საბუთები მოჰყავს, იგი ისევ მოთხრობის დედააზრს უბრუნდება და ამბობს: „ხოლო ჩუენ პირველსავე სიტყუასა მოვიდეთ“-ო [7].

რასაკვირველია, გიორგი მთაწმიდელს უფრო მეტი ცნობები ჰქონდა, ვიდრე თავის თხზულებაში მოყვანილი აქვს. ბევრგან იგი თვით ამოკლებს მოთხრობას: „აჲ უჲე დავაცადოთ ესევითარისა ამის პირისათჳს სიტყუაჲ, ამბობს, იგი, რამეთუ, ვითარცა ვთქუთ, არცა თუ შესაძლებელ არს ყოველთა მათ ქველის საქმეთა მათთა თითოეულად წარმოთქუმაჲ“ [32,9].

„ცხორება“: რასაკვირველია, წასაკითხავად იყო დაწერილი [30] და ავტორი ცდილობდა მისი თხზულება ადვილი და სასიამოვნო წასაკითხავი და მსასამენი ყოფილიყო და მეტის-მეტად გაქიანურებული, გრძელი არ გამოუსულიყო. ამიტომ გიორგი მთაწმიდელს იგი და ეფთჳმას შესახებ ყველაფერი კი არა აქვს მოთხრობილი, „გამოწულილვით“ კი არ აღწერს ხოლმე [27, 2], არამედ მხოლოდ ზოგიერთი. ერთს ალაგას იგი თვით ამბობს: „რომელთაგანი რაოდენიმე მოვიქსენოთ და სხუაჲ იგი დავაცადოთ, რაჲთა არა ფრიადი სიმრავლე წერილისაჲ იქმნას და საწყინო ვიქმნეთ მკითხველთა და მსმენელთა“-ო [30]. უძველია, ავტორს გარკვეული შეხედულება უნდა ჰქონოდა იმაზე, თუ როგორ უნდა ყოფილიყო დაწერილი თხზულება. „ცხორების“ წერის გარეგანი, ტექნიკური მხარისათვისაც განსაკუთრებული კანონი არსებობდა. ზემომოყვანილი ნაწყვეტიდან ჩანს, რომ კარგს ავტორს, რომელსაც არა სურდა მკითხველთათვის „საწყინო“ ყოფილიყო, უნდა რაც შეიძლება მოკლედ ეწერა, „რაჲთა არა ფრიადი სიმრავლე წერილისაჲ იქმნას“. ამისათვის ავტორს თვითოეული აზრის დასამტკიცებლად მხოლოდ ორიოდ მაგალითი უნდა მოეყვანა ხოლმე, დანარჩენი კი გამოეტოვებინა („სხუაჲ იგი დავაცადოთ“). მაგრამ ზოგიერთს შემთხვევაში გიორგი მთაწმიდელი ამათუიმ მოღვაწის სათნოებთა „გამოწულილვით აღწერასა“ „ნეფსით თანა-წარკლებოდა“ ხოლმე [27]. ცხადია, რომ ავტორი დაწვრილებით მაშინ მოგვიმოთხრობდა ხოლმე, როცა ეს მკითხველის სულსაველის მარგებელი იქნებოდა.

რასაკვირველია, ხშირად მოხდება ხოლმე, რომ აღამიანი არ ასრულებს თავისსავე თეორიულს მისწრაფებას. ჩვენს ისტორიკოსსაც შეეძლო საუცხოო აზრები გამოეთქვა საისტორიო მეთოდების შესახებ, მაგრამ თვითონ პირნათლად ვერ აესრულებინა თავისი მოვალეობა. მაშინაც, უძველია, მის ღვაწლს ღირსება არ მოაკლებოდა. მაგრამ ასევე უფრო მეტი მნიშვნელობა აქვს და ფასიც უმაღლესი ედება იმ ისტორიკოსს და მეცნიერს, რომელიც თავის მალალ მეთოდოლოგიურ იდეალს თითონაც ნამუსიანად იცავს და ბრწყინვალედ ახორციელებს. სწორედ ამის გამო, გიორგი მთაწმიდელი ქართულ საისტორიო

მწერლობაში შესანიშნავ მეცნიერ-ესტორიკოსად უნდა ჩაითვალოს: იგი სინდისიერად მისდევს თავის ზემოაღნიშნული მეთოდების გვემას და ერთს სტრიქონშიაც კი ჭეშმარიტებას არ ჰლატობს. თვითოეული მისი ცნობა დამყარებულია მართლაც უტყუარ საბუთებზე და ეხლაც მათი ჭეშმარიტების დამტკიცება შეიძლება, ამნაირი მაგალითების ბლომად მოყვანა ადვილია, მაგრამ მხოლოდ რამდენსამე მოვიყვან,

გიორგი მთაწმიდელს მოთხრობილი აქვს, რომ ეფთჳმე, „რომელი-იგი გამოჩნდა სამკაულად ნათესავისა ჩუენისა და მობაძეად წმიდათა მოციქულთა, განანათლა ქართველთა ენა და ქუეყანა...“, ვითარცა წამებენ მის მიერ თარგმნილთა წიგნთა შინა აღწერილი ანდერძნი, ამის ღირსისა (ე. ი. ეფთჳმის მამის იოანეს) მოლუაწებითა განსწავლულ იქმნა ყოვლითა სიბრძნითა განმანათლებულად და შემამკობელად ეკლესიათა ჩუენთა“-ო [5]. პატარაობითაგანვე მოყოლებულიო, ამბობს გიორგი მთაწმიდელი, იოანე თავის შვილს მუდმივ აკუნებდა: „შვილო ჩემო, ქართლისა ქუეყანა და დიდად ნაკლულევან არს წიგნთაგან და მრავალნი წიგნი აკლან, და ეხედავ, რომელ ღმერთსა მოუმადლებია შენდა. აწ ილუაწე, რათა განამრავლო სასყიდელი შენი ღმერთისაგან“-ო [47]. მამასადამე, იოანეს საგანგებოდ გაუწვრთნია და მოუშაღებია თავისი შვილი, რომ მთარგმნელობა შესძლებოდა. ჩუენი ავტორის ეს ცნობა სრული ჭეშმარიტებაა. ეფთჳმის მამის იოანეს მართლაც მათეს თავის სახარების თარგმანში „ანდერძი“ აქვს დაწერილი, სადაც ამბობს: „ენასა ამას ჩუენსა ქართულსა არაეინ სადა პოვნილ იყო აქამომდე, რათამცა გამოეხუნეს წმიდანი ესე წიგნი—თარგმანებანი წმიდისა სახარებისანი, არამედ საბერძნეთისა ესე ეკლესიანი და ჰრომისანი საესე იყენეს ამითგან, ხოლო ჩუენისა ამის ქუეყანისანი ნაკლულევან; და არა ესეოდენ წიგნი აკლდეს ენასა ჩუენსა, არამედ სხუანიცა მრავალნი. ამისთჳს მე, გლახაკი ესე და ნარჩევი ყოველთა მონაზონთა იოვანე, მწუხარე ვიყავ ამის საქმისათჳს, რომელ ესრეთ ნაკლულევან იყო ქუეყანა ქართლისა და წიგნთაგან და დიდი ხარკება და მოლუაწება და ვაჩუენე და შვილი ჩემი ეფთჳმე განვსწავლე სწავლითა ბერძულითა სრულიად და გამოთარგმანებად წარკჳმართე წიგნთა ბერძულისაგან ქართულად და აღიწერნეს ჩუენ მიერ“-ო¹.

გიორგი მთაწმიდელს „ცხოვრება“-ში ეფთჳმის ყველა ნათარგმნი წიგნებისა მოჰყავს. ამ სიის სიმართლის დამტკიცებაც ადვილად შეიძლება. იმავე მათეს თავის თარგმანების „ანდერძში“ იოანეს ჩამოთვლილი აქვს თავისი შვილის ნათარგმნი წიგნები. აი ორივე სია:

ანდერძით

ცხოვრებით [თ. 49]

1. პირველად თარგმანებია იოვანეს თავისა სახარებისა.	1. თარგმანებია იოვანეს თავისა სახარებისა.
2. მერმე სწავლანი წმიდისა მამისა ჩუენისა ბასილისნი, თაჳი ლ.	2. სწავლანი წმიდისა მამისა ჩუენისა დიდისა ბასილისნი.

¹ წყაროსთვის XI ს. ხელთნაწერი (თ. 10 რ დ ა ნ ი ა, ქრონიკები I, 140—141).

ა ნ დ ე რ ძ ი თ

ც ხ ო რ ე ბ ი თ

3. მისივე თარგმანებად ფსალმუნთაჲ, თავი იბ	3. მისივე თარგმანებად ფსალმუნთაჲ.
4. წიგნი იოვანესი, რომელ არს კლემაქსი, ლ.	4. წიგნი წმიდისა კლემაქსისი.
5. წიგნი მაკარისი სრულიად.	5. წიგნი წმიდისა მაკარისი.
6. მიმოსლვად და ქადაგებანი წმიდისა ანდრია მოციქულისანი.	6. [ნახე № 27].
7. წიგნი წმიდისა ისაკისი და სხუათა მამათა გამორჩეულნი სწავლანი.	7. წიგნი წმიდისა ისაკისი, რომელსა შინა არიან სხუათაცა მამათა გამორჩეულნი სწავლანი.
8. წიგნი წმიდისა დოროთესი.	8. წიგნი წმიდისა დოროთესი.
9. წამება და სასწაულნი წმიდისა მოწამისა დიმიტრისნი.	9. წამება და სასწაულნი წმიდისა მთავარმოწამისა დიმიტრისნი.
10. ცხორებად და წამებად წმიდისა სტეფანე ახლისაჲ.	10. ცხორებად და წამებად წმიდისა სტეფანე ახლსაჲ.
11. ცხორებად და წამებად წმიდისა კლიმენტოს ჰრომთა პაპისაჲ.	11. ცხორებად და წამებად წმიდისა კლემენტოს ჰრომთა პაპისაჲ.
12. წამებად წმიდისა კლიმი ანკრელისაჲ.	12. წამებად წმიდისა კლიმი ანკრელისაჲ.
13. ცხორებად წმიდისა გრიგოლ ღმრთის მეტყველისაჲ და თქმულნი მისნი.	13. ცხორებად წმიდისა და დიდისა ბასილი კესარიელისაჲ [=ანდ. № 14].
14. ცხორებად წმიდისა ბასილი კესარიელისაჲ.	14. ცხორებად წმიდისა გრიგოლ ღმრთის-მეტყველისაჲ და თქმულნი მისნი [=ანდ. № 13].
15. ცხორებად წმიდისა ბაგრატისი.	14a. წამებად წმიდისა აქეთსიამასი.
	15. ცხორებად წმიდისა ბაგრატისი.
16. წამებად წმიდისა სამთა ყრმათა: ალფიოს, თილადელფოს და კრიონესი.	16. წამებად წმიდათა სამთა ყრმათა: ალფიოს, თილადელფოს და კრიონესი.
17. ცხორებად წმიდისა ონოფრესი.	17. ცხორებად წმიდისა ონოფრი მძოვრისაჲ.
18. ცხორებად მარიამ მეგვპტელისაჲ სრულიად.	18. ცხორებად წმიდისა მარიამ მეგვპტელისაჲ.
19. სწავლანი წმიდისა ზოსიმესნი და წმიდისა ეფრემისნი.	19. სწავლანი წმიდისა ზოსიმესნი.
20. სუნაქსარი ბერძული, რომელ არიან კრებანი.	20. სუნაქსარი საწელიწდომ, უმცროსანი.

¹ წყაროსათვის XI ს. ხელთნაწერი: ქრონიკები I, 141—142. შეადარე აგრეთვე იქვე, გვ. 164, 168, 169, 170, 171, 172, 179.

ა ნ დ რ ძ ი თ

21. მიმოსლენი და ქადაგებანი წმიდისა იოანე მახარებელისანი.
22. თარგმანებად ვალატელთა და თესალონიკელთა და პრომაელთა ებისტოლისაჲ.
23. დასდებელნი მარხვათანი სრულიად.
24. და სხუათა წმიდათა ვალობები.
25. წამებად წმიდისა მოწამისა პროკოპისი.
- [26]. თარგმანებად მათეს თავის სახარებისაჲ¹.

ც ხ ო რ ე ბ ი თ

21. მიმოსლენი და ქადაგებანი წმიდისა იოანე მახარებელისანი.
22. თარგმანებად ვალატელთა და თესალონიკელთა და პრომაელთა ეპისტოლისაჲ.
23. დასდებელნი მარხვათანი სრულიად.
24. და მრავალთა წმიდათა ვალობები (sic).
25. წამებად წმიდისა მოწამისა პროკოპისი.
26. თარგმანებად წმიდისა მათეს თავისა სახარებისაჲ.
27. მიმოსლენი და ქადაგებანი წმიდისა ანდრეა მოციქულისანი [ნახე ანდერძში № 6].

ამ ორი სიის შედარება საუცხოოდ გვიჩვენებს, რომდენად სწინდისიანად სარგებლობდა გიორგი მთაწმიდელი თავისი წყაროები: ნუსხა სიტყვა-სიტყვით არის გადმოწერილი¹. რაც იოანეს ანდერძში ვერ ეწერებოდა—იმითომ რომ მისი სიკვდილის შემდეგ ეფთჳმეს კიდევ ბევრი უთარგმნია—იმ წიგნების შესახებ ცნობები ავტორს დედნებითან აქვს აზოღებული. საზოგადოდ, თვითოეული ცნობა, რომელიც კი მოჰყავს გიორგი მთაწმიდელს იოანესა და განსაკუთრებით იმის შეილის ეფთჳმისა ან ივერთა მონასტრის შესახებ, თუ უტყუარ ზეპირ გადმოცემაზე არა, უეჭველად ამათუიმ წერილობითსა და ნიეთიერს საბუთებზე აქვს დამყარებული.

ამ თხზულების დაუფასებელს თვისებას სწორედ ის გარემოება შეადგენს, რომ „ცხოვრება“-ში ასე უხვად შეტანილი ცნობები უმეტეს ნაწილად საბუთებითან არის აზოღებული. გიორგი მთაწმიდელი თავის წინამორბედს გამოიყენილს ქართულს მთარგმნელს ეფთჳმეს თავგანწირულ მუშაკად და მოღვაწედ და მსახურს: თავის თავს არა ჰზოგავდა და ღამეებს თეთრად ათენებდა ხოლმე, ოღონდ კი თარგმნისათვის მეტი დრო ჰქონოდაო. მონასტრის წინამძღვრობის დროსაც ეფთჳმე, თუმცა დრო და მოცალეობა ძალიან ცოტა რჩებოდა, მაგრამ „აზის ყოვლისა თანა კეთილსა მას შრომასა თარგმანებისასა არა დააკადებდა, არცა სცემდა განსუენებასა თავსა თვსსა, არამედ ყოვლადვე იკირვინ და ღამეთა ათენს, რამეთუ უფროდნენ წიგნი ღამით სანთლითა უთარგმნიან, ვითარცა ეთქუთ, ფრიადისა უცალოებისაგან და საუარავთა“-ო [50, 4]. სრული კეშმარიტე-

¹ ი. ჯავახიშვილს ბირველ გამოცემაში „სიის“ ნაცულად ყველგან „ნუსხა“ აქვს ნახმარი. თვალსაჩინოებისათვის წიგნებს ნომრები დავუსხით, როგორც ეს არის წყაროს თავის ხელნაწერის ანდრეის ნუსხაში (ქრონიკები, I, 141—142). დანომრვა გაეავრცეთ ცხოვრების ნუსხაზედაც. შედარება აჩვენს, რომ ანდრეის ნუსხის მე-6 ნომერი ცხოვრებაში ბოლოს არის შეტანილი [№ 27]. სიის „ცხოვრებაში“ უფრო სრულად არის წარმოდგენილი. ხუდმეტი წიგნების ადგილას წერტილები სხდს. ა. შ

ბაა. ეს ცნობებიც ნამდვილ საბუთებზეა დამყარებული. ოითონ ეფთვემე თავის ნათარგმნი გრიგოლის ცხორების ბოლოში სწერს: „ლოცვა-ყავთ გლახაკისა ეფთვესუს მთარგმნელისა და შემინდევით: მრავალთა ზრუნვათაგან დიდითა შრომითა და ჭირითა დამიწერია“-ო¹. ხოლო მათეს თავის სახარების თარგმანების ბოლოს ეფთვემე პირდაპირ ამბობს: „ვინცა იკითხვიდეთ, შრომისათეს ლოცვა-ყავთ და ზომად წერისათეს შემინდევით: უცალო ვიყავ და უფროდსი ღამით მიწერია“-ო².

ერთი სიტყვით, გიორგი მთაწმიდელის თხზულება უარესი ნდობის ღირსია, მრავალმხრივად შინაარსიანია, ღრმა და მაღალი საზოგადოებრივი და ეროვნული აზრებით გამსჭვალულია. საუცხოო ქართული და მომხიბლავი გულწრფელი კილოთი ნაწერი, იგა სამართლიანად ძველი ქართული საისტორიო მწერლობის საუკეთესო ძეგლად უნდა ჩაითვალოს.

გამოცემულია ორჯერ: პირველად საბინინს მიერ („საქ. სამოთხე“), მეორედ 1072 წ. ხელთნაწერისა მიხედვით საეკლ. მუზეუმის მიერ 1901 წ..

გიორგი მთაწმიდელს იმდენად დიადი ღვაწლი მიუძღვის საქართველოსა და ქართული საისტორიო მწერლობის წინაშე, რომ მისი თხზულება უკეთესი გამოცემის ღირსაა. ეს ჩვენი მოვალეობაც არის.

ივ. ჯავახიშვილი

[აკად. ივ. ჯავახიშვილმა პირნათლად შეასრულა თავისი მოვალეობა, რომელზედაც ის ზემოთ მოყვანილი წერილის ბოლოს ამბობს: გ. მთაწმიდელის თხზულება მან დაყო თავებად და მუხლებად, ამოაწერინა ვარიანტები ხელნაწერების მიხედვით, შეამოწმა და განართა ტექსტი ძველი ორთოგრაფიის მიხედვით, ერთი სიტყვით, მოამზადა ძველი მეცნიერული გამოცემისათვის, ოლონდ, სამწუხაროდ, ამ საქმის ბოლომდე მიყვანა მას არ დასცალდა.

ტექსტი ამჟამად ქვეყნდება იმ სახით, როგორც ის განსვენებულმა მეცნიერმა დატოვა. თავში ერთვის (წინასიტყვაობად) მისივე წერილი „გიორგი მთაწმიდელი როგორც ისტორიკოსი“³, ბოლოში კი—განსვენებულის მითითებათა თანახმად გადმოწერილი სეინაქსარული რედაქცია ცხორებასა ხელნაწერთა მოკლე აღწერილობითურთ და ჩემ მიერ შედგენილი ენის მიმოხილვა, ლექსიკონი და საძიებლები.

ა. შ].

¹ ქრონიკები, I, 164.

² ქრონიკები, I, 139.

³ ამოღებულია აკად. ივ. ჯავახიშვილის წიგნიდან „ისტორიის მიზანი, წყარობი და მეთოდები წინათ და ეხლა: წ. I. ძველი ქართული საისტორიო მწერლობა, I გამოც. (1916), გვ. 73—84, II გამოც. (1921), გვ. 125—137. შდრ. II-III შეესებულ გამოცემა, 1945 წ., გვ. 135—144.

ნეტარისა მამისა ჩუენისა ~~მოქალაქისა~~ და ეფთჳმესი
და უწყებად ღირსისა მის მოქალაქობისა მათისაჲ,

აღწერილი გლახავისა

გეორგის ¹ მიერ ხუცეს-მონაზონისა

მამაო, გუაჟუროხენ ²

I ტიპ. 1. 1. კურთხეულ არს ღმერთი, რომელსა ყოველთა კაცთაჲ ჰნებავს ცხო-
 2, 4 რებაჲ და მეცნიერებასა ჰეშმარიტებისასა მოსლვაჲ, რომელი-იგი გამოუთქუმე-
 ლითა მით განგებულებითა თჳსითა უმჯობესსა ყოველთასა განაწესებს, და მი-
 უწუთომელითა სახიერებითა თჳსითა თუთოეულთა ეამთა შინა ღირსთა და საო-
 ნოთა თჳსთა გამოაჩინებს—სარგებელად კაცთა ნათესავისა და საღიდებელად
 ღმრთეებისა თჳსისა; 2. რომელმან ჩუენთაცა ამათ ეამთა შინა გამოაჩინა ნე-
 ტარნი მამანი ჩუენნი: იოვანე და ეფთჳმე და იოვანე და არსენი ეპისკოპოსი
 ნინოწმიდელი და იოვანე გრძელის ძე და შემდგომითი-შემდგომად სხუანი
 იგი მოწაფენი მათნი ¹ და მობაძენი სათნოებისა მათისანი, რომელთა სახელ-
 ვილ. 4. 3 ბი აღწერილ არს წიგნსა მას ცხორებისასა. 3. რომელთა მეთხეობი A ბ
 ჩუენცა გლახაქნი ესე ღირს გუჳვენი უფალმან მობაძეჲ ყოფად სათნოებათა-
 მათთა ² და ნაწილსა მას მარჯუენეთასა ³ მიმთხუეჲად.

2. 1. ხოლო ვინაჲთჳან სიგრძე ეამთაჲ ყოველსაჲე დაეიწყებად მოიღებს,
 დაღაცათუ წინაშე ღმრთისა ყოველივე ცხად არს და საჩინო და უწყის ყოველ-
 თა დასაბამი და აღსასრული, 2. და რომელთა-იგი სათნოდ მისა აღასრულეს
 ცხორებაჲ თჳსი, წინაშე მისსა ბრწყინვენ მარადის და არცა ერთი რაჲ ¹ უნმს
 ჩუენმიერი ჳსენებაჲ, 3. არამედ ესრეთ განაწესა ყოვლიდ ბრძენმან მან გან-
 გებულებამან მისმან, რაჲთა წიგნთაცა შინა ² აღიწერენ საღმრთონი იგი და
 ყოვლად-შუენიერი საქმენი სოფლის შესაქმისანი და საუფლონი იგი მცნებანი
 და ბრძანებანი მისნი და ღირსთა მათ და ნეტართა მონათა მისთა ყოვლად
 ქებულნი ცხორებანი და მოქალაქობანი, რომელნი თუთოეულთა ეამთა შინა
 ჯერ-იჩინა გამოჩინებად სახიერებამან მისმან სარგებელად კაცთა ნათესავისა,

ხელნაწერთა აღსანიშნავად ნახმარი ლიტერების შინაწენლობა:
 A=A № 558; B=A № 170; C=A № 176; D=H № 2077.
 ხათაური: ¹ ცხორებაჲ | + წმიდისა და BD. ² გ'ჯენ მ'მო BCD. *
 1. 1 მათნი მისნი D. 2 მათთა—C. 3 მარჯუენითა C.
 2. 1 ერთი არცა რ'ა C. 2 შინა—C.

A 7

B 176 h 4. |რადთა საღმრთოთა მათ და მალალთა საქმეთა მიერ დიდების || მეტყუელებად და სურვილად მისა აღვიძრვოდით და საუფლოთა მათ ბრძანებათა მიერ განენათლებოდით და აღსრულებად მათდა მოსწრაფე ვიქმნებოდით. 5. ხოლო დიდთა მათ და საკუთართა მონათა მისთა ქსენებითა შურად³ და ბაძვად მოვიდოდით საღმრთოთა მათ მოქალაქობათა მათთა⁴, რომელნი-იგი, (ვითარცა) ხატნი მეტყუელნი, წინა ხენან⁵ სახედ სათნოებისა და სწავლად სიბრძნისა და სიძნელად ახოვნებისა ყოველთათჳს/ რომელთაცა ჰნებაჲს შესწავად ცხორებასა საუკუნესა. 6. და ესე ცხად არს დასაბამითგან სოფლისაჲთ⁶ და ვიდრე აქამომდე აღწერილთა წიგნთაგან და გამობრწყინებულთა წმიდათა, 7. და რომელთა-იგი ილუაწეს და აღწერნეს⁷ ცხორებანი მათნი და ლუაწლნი და შრომანი, კეთილად ჯნებებულ არიან წმიდათა ეკლესიათა შინა და ღირს ლოცვისა და კურთხევისა.

A 8

3. ვინაჲთგან უკუე ზემო ქსენებულნი ესე | ნეტარნი მამანი ჩუენნი არა-რადთა უნაკულყო იყვნეს პირველ გამოჩინებულთა წმიდათასა, არამედ ყოვლითავე სათნოებითა შემკულ და აღმასრულებელ მცნებათა ღმრთისათა, არა ჯერ-ვიჩინეთ მოუქსენებელად დატეობაჲ ცხორებისა მათისაჲ და მამათაცა ჩემთა სულიერთა მიბრძანეს ამისი ჯელ-ყოფაჲ. ვინაჲცა ვევედრებნი ღირსებასა თქუენსა, ღმერთ-შემოსილნო მამანო, რადთა არა ბრალეულ ვიქმნე ამის პირისათჳს.

4. 1. ხოლო დაღაცათუ ჩუენ შემდგომად მრავლისა ცემისა ღმრთისა მიმართ მისღვისა მათისა¹ ჯელ-ვეყავთ² მციერდთა ამათ სიტყუათა აღწერად, გარნა ურწმუნომცა ნუვენ არს³, რამეთუ ჩუენ თავით თჳსით არარაჲ აღგუწერია⁴, არამედ რაჲ-იგი ვისწავეთ კაცთა სარწმუნოთაგან და სულიერთა მამათა, რომელთა-იგი ეზიღენეს და ემსახურა მათდა⁵, რომელნი-იგი უტბო იყვნეს ყოვლითურთ ტყუილისაგან და საეცე მდლითა ზეგარდამოჲთა. | 2. და თედ მიერ მათ საქმეთაგან, რომელნი-იგი დუმილით წამებენ და ვნა-მალლად

R 177a

ნეს ყოვლითურთ ტყუილისაგან და საეცე მდლითა ზეგარდამოჲთა. | 2. და თედ მიერ მათ საქმეთაგან, რომელნი-იგი დუმილით წამებენ და ვნა-მალლად

A 9

დათავებენ ღუაწლთა და შრომითა მათთა: ! ლავრაჲ ესე დიდებული და ყოვლითა შეენიერებთა შემკული და ყოვლითა სამკაულითა განმუენებული, რომელი-ესე მრავლითა შრომითა და ოფლითა აღაშენეს მათ ნეტართა განსასუენებელად სულთა მრავალთა, 3. რომელსა შინა აღჰმართნეს ეკლესიანი ცათა მობაძვნი და აღავენეს იგინი წიგნთა მიერ ღმრთიე-სულიერთა და განაბრწყინენეს იგინი ხატთა მიერ პატრიოსანთა. და მოუენეს⁶ დაბანი და სოფელნი და ზონასტერნი და დასაყუდებულნი⁷ 4. და განუწესნეს წესნი და კანონნი დიდებულნი და ყოვლად შეენიერნი და დაუსხნეს სიმტიკიკენი და ჯელით-წერილნი და ოქრო-ბეჭედნი ღმრთის მსახურთა მეფეთანი. 5. და შეკრიბნეს⁸ მას შინა მონაზონნი და მოუწესენი ანგელოზთა მობაძვნი 6. და შეამკვეს და აღაყუავეს ენაჲ ჩუენი და ქუეყანაჲ თარგმანებითა წმიდათა წერილთაჲთა, სადადთ-ესე კემშარტიად, ვითარცა სიონით, გამოვიდა შჯული და სიტყუაჲ | უფლისა კითარცა იერუსალემით,--სიტყუსაებრ ვნა-მალლისა ესაჲაჲსა.

A 10

ესე კემშარტიად, ვითარცა სიონით, გამოვიდა შჯული და სიტყუაჲ | უფლისა კითარცა იერუსალემით,--სიტყუსაებრ ვნა-მალლისა ესაჲაჲსა.

ეს. 2, 3

3 შურად| სურვილად BD, შემნიერად C. 4 მათთათა C. 5 ხენანდ D (=ხენედ), 5 სოფლი-სად C. 7 აღწერეს C.

4. 1. მისღვისა მათისა]—C. 2 ჯელ ვეჯ D. 3 ურწმუნო ნუმცა ვინ არს BCD. 4 აღგუწერიეს BCD. 5 შთთა C, შთ და BD. 6 მოუენეს C. 7 საყუდებულნი BD. 8 შეკრიბნეს D.

5. 1. რამეთუ კეშმარიტად ღირსი იყო და საყუარელი ღმრთი: ად ნეტარი მამამ ჩუენი იოვანე, რომელმან-იგი, მსგავსად აბრაჰამისა, უტყობეზად აღირჩია და მწირობით (და სიგლახაკით) ცხორებამ, და მისცა თავი თუნი მორჩილებასა სულეერთა მამათსა, ვინამცა, მსგავსად მისსა, ესეცა აღიდა ღმერთმან და სახელოვან ყო ყოვლითა სათნოებითა და უფროჲს ყოვლისა სანატრელისა მის შვილისა მინიჭებითა, რომელ არს ნეტარი ეფთემე, რომლისა-იგი სახელი ოდენ ქმა არს სათნოებთა მისთა¹ სიმადლისა ვამოჩინებად, რომელი-იგი ვამოჩნდა სამკაულად ნათესავისა ჩუენისა და მობაძვად წმიდათა მოციქულთა, განანათლა ქართველთა ენამ და ქუეყანამ. 2. რამეთუ, ვითარცა წამებენ მის მიერ თარგმნილთა წიგნთა შინა აღწერილი ანდერძნი, ამის ღირსისა მოლუაწი-
B 177 b
 ბითა | განსწავლულ იქმნა ყოვლითა სიბრძნითა განმანათლებლად და შემამ-
A 11
 კობელად ეკლესიათა ჩუენთა, რომლისა-იგი ნამუშავევი ახარებს შორიელთა და ნახლობელთა, და თარგმნილთა მისთა წიგნთა სიტკობებამ, ვითარცა ნესტუ ოქროსამა ვმა-მალალი, ოხრის ყოველსა ქუეყანასა, არა ხოლო ქართლისასა, არამედ საბერძნეთისასაცა, რამეთუ ბლაჰვარი და აბუკურა² და სხუანიცა³ რაოდენნიმე წერილინი ქართლისაგან თარგმნნა ბერძულად.

6. 1. ვარნა რომლისა-იგი¹ ზემორე მეგულეობდა თქუამა², იგი ხოლო³ ვთქუა პირველად, და შერბე, რამ-იგი უფალმან მოგუმადლოს, მოკლითა სიტყუთა მიგიბზრა. 2. რამეთუ ვინამთგან დღეთა ამთ უკუანასკნელთა მოვიწიენით და, ვითარცა ხედავთ, ფრიადი სიგრილმე იხილვების ჩუენ შორის, ნუ უკუე ვინმე ჰგონებდეს და აცთუნებდეს თავსა თუსსა, თუ პირველითგან ესრეთ იყენს⁴ ძმანი ჩუენნი; | ნუ იყოფინ! არამედ ყოვლითა წესიერებითა და საღმრ-
A 12
 თოთათა მოქალაქობითა ცხოვრებობდეს, ვიდრემდის სამ გზის სანატრელნი იგი-
 მამანი ჩუენნი იოვანე და ეფთემე განაგებდეს და იპყრობდეს წესსა წინამძღუ-
 რობისასა, რომელნი-იგი ყოვლითურთ, მსგავსად პირველთა მთ ღმერთ-შერო-
 სილთა მამათა, უძლოდეს მათდა რწმუნებულსა მას⁵ სამწყსოსა. 3. ვინამთგან კულა ნეტარმან იოვანე შეისუენა და ღმერთ-შემოსილმან მამამან ჩუენმან ეფთემე იჯნა წინამძღურობისაგან, მიერთვან განმრავლდა ჩუენ შორის ყოველი სულ-მოკლებამ და სიგრილმე. 4. არამედ ვევედრნეთ ღმერთსა, რადთა მეოხე-
 ბითა მათითა კეთილად განაგოს ჩუენიცა ესე ცხორებამ და არა ჭუებულ გუყვენეს, არცა განგუაშორნეს სანატრელთა მთ მამათა და ძმათა ჩუენთა სიხარულსა და განსუენებასა საუკუნესა მას შინა ცხორებასა.

7. ხოლო ჩუენ პირველსავე სიტყუასა მოვიდეთ. ესე ნეტარი მამამ ჩუენი იოვანე იყო ნათესავით ქართველი, | მშობელთა და პაპათათგან¹ დიდბერილი და წარჩინებული და საქინო მთავართა შორის დავით კურაპალატისან, მცნე² და³ ახოვანი და განთქმული წყობათა შინა, მალალი და შუენიერი მასაცითა³ და აგებულებითა გუამისადთა და ბრძენი და გონიერი გონებითა და გულის-
A 13
B178 a
 ვმის-ყოფითა, და საესე შიშითა ღმრთისადთა და ყოვლითავე კეთილისა⁴ საქ-

5. 1 სათნოებითა მისთა C. 2 დაბუკურა D. 3 სხუანი B, სხუანი D.
 6. 1 რომლისა-იგი D. 2 თქუამდ BD. 3 ხოლო—BD. 4 იყენენ D. 5 მას—BCD.
 7. 1 პაპათგან BCD. 2 და—D. 3 მასაცითა | სიკეთითა D. 4 კეთილის B.

მითა, და ფრიად საყუარელი და საკუთარი კეთილად ქსენებულისა დავით კუ-
რაპალატისაჲ.

8. 1. ხოლო ვინაჲთგან ცეცხლი იგი ქრისტეს სიყუარულისაჲ გულსა
მისსა მძაფრად აღეტყინა¹, ყოველივე დიდებაჲ ამის სოფლისაჲ შეურაცხ-ყო
და ნაგევად შეპარცხა და მონაგებნი² და სიმდიდრე და განსუენებაჲ, მეულ-
ლე და შეიღნი თუხნი და ნათესავნი და, რაოდენიცა რაჲ არს ამის სოფლი-
საჲ, სრულიად მოიძულა³ და უგულუბელს-ყო და მერმე კულად თავიცა
A 14 თუხი, სიტყუსაებრ უფლისა, | და აღიღო ჯუარი მგართა თუხთა ზედა და ფარუ-
ლად ყოველთაგან სივლტოლაჲ იქუშია⁴ და იჯმნა⁵ ყოველთაგან და მხოლოდ
ლაერასა დიდებულსა ოთხთა ეკლესიათასა შევიდა. 2. და რომელნი-იგი მას
შინა ბრწყინვიდეს სათნოებითა მათ ეამთა, — მამაჲ მოსე და მამაჲ გელასი, —
ამათ გამოუცხადა თავი თუხი და მათგან ფარულად კურთხევაჲ მონაზონებისაჲ
მთილო და ეამ რაოდენმე ლუაწლითა ძლიერითა მორჩილებასა მისცა თავი თუ-
სი⁶ და ყოველნი იგი მუნ მყოფნი მოლუაწენი განაკვრენა.

9. ხოლო ვინაჲთგან იყო განცხადებლ¹ საქმემან მისმან, ნეტართა მათ
მამათა ლოცევაჲ მიღლო და საბერძნეთისა ქუეყანად მიჰმართო, რამეთუ ევლ-
ტოდა დიდებასა კაცთასა. და ესრეთ მთასა ულუმბოხსასა მიიწია და მონას-
A 12 ტერსა ერთსა შინა ეამთა არა-მცირედთა|ჯორთა მსახურებისა ლუაწლი ახოვ-
ნად თავს-იღვა და სხუანი უნდონი მსახურებანი და შეურაცხნი² სიმდაბლით
აღასრულნა.

10. 1. ხოლო ვინაჲთგან მათ ეამთა შინა ბერძენთა მეტემან ზემონი ქუე-
B 178 ბ ყანანი დავით კურაპალატისა¹ მისცნა და აზნაურთა შვილნი მძევლად² ითხოვ-
ნის მისგან, ცოლის ძმათა მამისა იოვანესთა ძე მისი ეფთუჲე სხუათა თანა უფ-
ლისწულთა მძევლად³ მოჰგუარეს მეფესა. 2. ესე რაჲ ცნა იოვანე, უნდა თუ
არა, უნებლიეთ თავი თუხი გამოაცხადა და სამეუფოდ ქალაქად აღვიდა. 3. და.
ვინაჲთგან მეფენი მეცნიერ იყვნეს აბუჰარბისა; რომელი³ იყო სიმამრი მამისა
იოვანესი, და იოვანესდაცა ფრიადი სიყუარული აჩუენეს მის ზედა და კეთი-
ლად მოიკითხეს.

11. 1. და ამისა შემდგომად განვრძობილად¹ სიტყუს-გებაჲ იქმნა შორის
A 16 იოვანესსა და| სიმამრისა მისისა ეფთუმესთუს, რამეთუ არა ენება მოცემად მისი.
და ფრიად აბრაღა მას იოვანე, ვითარმედ: „რაჲ არს ესე? ნუჟუჲე შეიღ არა
გესხნეს² თქუენ³ გარნა ესე ცხად არს³, რომელ მათ სწავლობდით, ვითარცა
თუხთა შვილთა⁴, და ძე ჩემი, ვითარცა ობოლი, მძევლად გასწირეთ⁵! გარნა
უფალმან შეგინდვენ⁶ თქუენ!“ 2. და ესრეთ განგებითა საღმრთოთა და
ბქობითა მეფეთაჲთა თუხი შვილი მიიყვანა და კულად ულუმბადვე უტუნ-
იქცა⁷.

8. 1 ელეტყინა D. 2 მონაგები BCD. 3 მოიძულა| მოიძვა BD. 4 სივლტოლ^ა იქუშია B.
5 იჯნა A. 6 თავ-~~მო~~სი მოსცა D. 7 განაკვრენა B.
9. 1 გ^ნცხდ^ბლ^დ CD. 2 შეურაცხებანი BD.
10. 1 კურაპალატისა B. 2 მძევლად B. 3 რომელი-იგი B.
11. 1 განვრძობილად A. 2 გესხნეს D. 3 ესე ცხად არს| არა ჯერ-არს BD. 4 შვილთა
თ^ათა D. 5 განწირეთ BCD. 6 შეგინდვენ B. 7 უტუნ იქცა| მიიქცა BCD.

მათ.
16,24;
მარკ.
8,34;
ლუკ.
9,23;

12. 1. ხოლო შემდგომად რაოდენისაჲე ეამისა, ვინაჲთგან განითქუა სახელი მისი და პატივსა უყოფდეს ბერძენნი და ქართველნი, შეუძნდა საქმე ესე, და ამის პირისათჳს კუალად უსხოვებანაჲე მიჰმართა. 2. რამეთუ აღიღო ძე თვისი და რაჲდენნიჲე მოწაფენნი და მთაწმიდას მოვიდა¹, ლავრასა დიდისა² ათანასესსა, და ზუნ შეეწყნარა³. 3. და აქუნდა თავი თვისი ფარულად და ყოველთაჲე საქმეთა მორჩილებისათა სიმდაბლით⁴ და უღრტენველად იქმოდა და A 17 დაყო მზარულობასა⁴ შინა ორი წელი გინა⁵ უმეტეს⁶.

13. და მათ¹ ეამთა შინა თვისი მისი დიდი თორნიჲ თჳსსა ქუეყანასა მონაზონ იქმნა და, რამეთუ ასმოდან იოვანესთჳს, ვითარმედ ულუმბათა არს და B 179 a ვინაჲთგან ფრიადი სიუარული აქუნდა მისსა მიმართ, მას მოჰმართა² და ულუმბათა შთამოვიდა და, ვინაჲთგან მუნ ვერ პოვა, ფარულად გამოიწულილა და ცნა, ვითარმედ მთაწმიდას არს, და, თვნიერ ცნობისა მეფეთაჲსა, ოღუმალ მთაწმიდას მოვიდა და კურთხევაჲ მონაზონებისაჲ კელთაგან იოვანესთა მიიღო.

14. რამეთუ, ვითარცა ეთქეთ, მთაწმიდას შთამოვიდა და ლავრისა დიდისა ათანასესსა მიიწია და, ვინაჲთგან დაფარვაჲ არღარაჲ ეგვბოდა, ურთიერთარს გამოეცხადნეს და სიუარულითა სულიერიითა შეიტკბნეს და ფრიადი სიხარული იქმნა მონასტერსა შინა მას დღესა, რამეთუ არცა დიდი ათანასი უმეცარ იყო თორნიჲსი საქმესა და წარჩინებულობასა და ახოვნებდას. ამისთჳსცა მიგრიტოვან დიდითა პატივითა ეპყრნეს ივინი, რამეთუ დაღაცათუ მით არა A 18 უნდა ესე, გარნა ღირსთა თჳსთა ღმერთი გამოაცხადებს და აღიღებს.

15. 1. და შემდგომად რაოდენისაჲე ეამისა განიქუა ჰამბავი მათი და უღცნობა, ვითარმედ მთაწმიდას არიან. და იწყეს მიგრიტოვან ქარცველთა მოსკლად და განმრავლებად. და ესე რად იხილეს ნეტართა მამთა ჩუენთა, ვითარცა იყენეს სავსენი ყოვლითაჲე სიბრძნითა, განიზრახეს, ვითარმედ: „არს ჯერარს ჩუენი მონასტერს¹ შინა ყოფაჲ, რამეთუ სხუანიცა მოგუმართებენ და გარე-შეტკევაჲ შეუძლებელ არს¹. 2. და ესრეთ განზრახვითა² მამისა ათანასესითა ლავრისაგან³ განშორებულად ვითარ მილიონ ერთ უდაბნოსა შუენიერსა წმიდისა იოვანე მახარებელისა⁴ ეკლესიაჲ აღაშენეს და სენაკები და მუნ იყოფებოდეს⁵ მრავალ ჟამ ვითარცა ანგელოზნი ღმრთისანი.

16. 1. და მას¹ ეამსა იქმნა განდგომილებჲ² სკლიაროსისაჲ და ქმელით A 19 კერძი ყოველი დაიპყრა და მეფენი³ და დელოფალი შეწყუდებულად იყენეს⁴ ქალაქსა შინა დიდითა ქირითა და იწროებითა. და ამას რად შინა⁵ იყენეს, B 179 b განიზრახეს, ვითარმედ: „ჩუენი შემწყე დაეით კურაპალატისაგან კიდე არავინ არს“. და ვინაჲთგან გზანი ყოველნი სკლიაროსსა დაეპყრნეს, კაცისა წაველენა⁶

12. 1 მიიღო BCD. 2 დიდსა C. 3 შეეწყნარა C. 4 მზარულობასა BD. 5 გინა¹+გინა C. 6 უმეტესი BCD.

13. 1 მათ¹ ამათ BCD. 2 მიჰმართა B.

15. 1 მონასტერსა BCD. 2 გზნარახვა D. 3 ლავრისა C. 4 მახარებელისა BD. 5 იყოფოდეს BC.

16. 1 მას¹ ამას BCD. 2 განდგომილებჲ იქმნა D. 3 მეფე BD. 4 იყენეს A. 5 ამას შინა რად BD. 6 წაველენა BCD.

არა⁷ ეგებოდა, და დიდსა ზრუნეასა შინა იყენეს, რამეთუ არცა ვინ იყო ეგ⁷ ვითარი კაცი. რომელმანმცა სრულ-ყო ნებაჲ გულისა მათისაჲ. 2. და ესრეთ რაჲ ეურვოდეს⁸ ამის პირისათჳს, ესმა იოვანესთჳს და თორნიკისთჳს და ცნეს, რამეთუ ლავრასა დიდისა⁹ ათანასესსა არიან. და მეყსეულად სევასტოფორი¹⁰, კაცი წარჩინებული (მათ ეამთა¹¹ შინა¹²) მთავართა შორის დედოფლისათა, წიგნები თათოგულად, ვითარცა აქუნდა ბრძანებაჲ, ერთი ათანასის და ერთი

A 20 თორნიკს¹³ და ერთი იოვანეს|. 3. და ესე პირი მოეწერა, ვითა: „ულმართოჲ სკლიაროსი გაგუადა¹⁴ და კმელით კერძი¹⁵ ყოველი დაიპყრა. აწ ვევედრებით სიწმიდესა თქუენსა, რაჲთა თვნიერ ყოვლისა მიზეზისა იოვანე-თორნიკ¹⁷ მოვიდეს მეფობისა ჩუენისა“. და სხუანი მრავალნი ვედრებანი და ქენებანი¹⁸ ეწერნეს სამეუფოთა მათ წიგნთა შინა.

17. 1. ესე რაჲ ესრეთ იქმნა, ფრიადსა უღონობასა შთავარდეს ათანასე და იოვანე, და, უნდა თუ არა, შეუვრდეს თორნიკს და იწყეს ვედრებად მისსა, რაჲთა აღვიდეს მეფეთა წინაშე. 2. ხოლო მას რაჲ ესმა ვედრებაჲ მათი¹, ფრიად შეწუხნა² და ეტყოდა, ვითარმედ: „წმიდანო მამანო, მე ცოდვითა ჩემთათჳს მოსრულ ვარ ამას წმიდასა ადგილსა და შეუძლებელ არს ჩემი მეფეთა წინაშე წარსლვაჲ, რამეთუ მე ვიცი, თუ რომლისა პირისათჳს მივმოებენ, და,

A 21 ვინაჲთჳნ ლმერთმან|ლიორს-ყო და სახე მონაზონებისაჲ შევიმოსე, მე ამიერთგან არცაღა მეფეთა თანა მიც შესაპოვარი, არცაღა სხუასა ვის ქუეყანასა ზე-

B 180a და. აწ ვევედრები სიწმიდესა თქუენსა, ღმრთისა სიყუარულისათჳს|შემინდვეთ³ და ნუ მაიძულებთ ამის პირისათჳს, რამეთუ, უკუეთუ წავიდე⁴, ამის სოფლისაჲ⁵ შფოთთა შთამავდებენ“. 3. და იგინი ვედრებოდეს, ვითარმედ: „უკუეთუ ამას ეამსა ურჩ ეექმნეთ მეფეთა, დიდსა რისხვასა მოვაწევთ ჩუენ ზედა და მონასტერსა ამას ზედა“. 4. და ამას ცილობასა ზედა გარდაცა შვდუელი ერთი. ხოლო უკუანამსკელ, უნდა თუ არა, ყოველი ბრალი მამამან ათანასი და მამამან იოვანე მიიღვეს⁶ და ძლით დაარწმუნეს წარსლვაჲ.

A 22 18. 1. ხოლო ბასილი და კოსტანტი¹ მას ეამსა წუთლა ყრმა იყენეს| და ყოველი გასაგებელი² დედოფალსა ეპყრა და პარაკიმენოსსა. 2. და ვითარცა ილდედა თორნიკ სამეუფოდ, მეყსეულად შეიყვანა იგი პარაკიმენოსმან³ მეფეთა წინაშე⁴ და მეფენი და დედოფალი ზე აღუდგეს და პატივით მოიკითხეს⁵ და გუერდით დაისუეს. და უბრძანა დედოფალმან ბასილის და კოსტანტის და ფერკთა შეუვრდეს. 3. და დედოფალმან მიუგო, ვითარმედ: „წმიდაო მამაო, რაჲცა იმით ობოლთა თანა ჰქმნა, ლმერთმან⁶ მოვაგოს სულსა შენსა!“

19. 1. და ესევეითარი რაჲ ეამი დახუდა იოვანეს, შინა-გამოღებით მრავ-

7 არაჲ A. 8 იურვოდეს BD. 9 დიდსა C. 10 სევასტოფორი BCD. 11 ეამთა| ყ⁷თა BD. 12 A-ში „მათ ეამთა შინა“ მერმე ჩამატებულია. 13 წარმოადგინეს D. 14 თორნიკის BCD. 15 გაგუადა C. 16 ჳმელით-კერძო D. 17 იოვანე და თორნიკ BD. 18 ქენებანი BCD.

17. 1 მათი მეფისა BD. 2 შეწუხდა BCD. 3 შემინდვეთ BCD. 4 სუა A-ში. 5 სოფლისათჳს D. 6 დაიდგეს, მივიდეს BD, მივიდეს C.

18. 1 კოსტანტინე BCD. 2 განსაგებელი BCD. 3 ასეა A-ში; პარაკიმენოსმან D. 4 წე მეფეთა BD. 5 პატივი სცეს და მოიკითხეს C. 6 ლმერთმან| ონ BD.

ვალ-ფერთა საქმეთათჳს¹ ამხილა (დედოფალსა). და მან ყოველი სიმდაბლით შე-
იწყნარა და აღუტუქა, ვითა: „წმიდაო მამაო, რაჲცა მიბრძანოს მამობამან
თქუენმან, თქუენსა ბრძანებასა², არა გარდაეპვდე, ოდენ, ღმერთმან დაგარწმუ-
ნოს, შრომაჲ თავს-იდე და, რომლითაცა სახითა გენებაეს, წარვედ კურაპა-
ლატისა წინაშე და ყოველი ქირი ჩუენი აუწყე და ვესაღ ღმერთსა, რომელ
იორთთ იგი უღმრთთაჲ სკლაროსი და ჩუენ ქირისაგან განგუიონინეთ“. 2. ფრი-
ად ევედრა დედოფალსა, რაჲთამცა განათავისუფლა. და ვითარ იხილა
მოუღრეკელობაჲ მისი, მიუგო ესრეთ, ვითარმედ: „მე ჩემთა ცოდვითათჳს შე-
ვიმოსე| სახე ესე, და უწყის უფალმან, რომელ სწორად სიკუდილისა მძიმე არს
ესე საქმე³ ჩემ ზედა. გარნა რაჲ ვყო, არა ვიცი⁴, წმიდასა მეფობასა თქუენსა
ურჩ ვერ ვეძენებე“. 3. და კულად დედოფალმან და პარაკიმანოსმან ჰრქუეს,
ვითარმედ: „შენ ოდენ ამთა ობოლთა ჳელი აღუპყარ და, რაჲცა ბრალი იყოს,
ღმერთმან ჩუენგან იძინე“⁵. და ესრეთ წიგნები ვედრებისაჲ დაწერეს კურაპა-
ლატსა თანა. 4. და ესრეთ იჯმნა მეფეთაგანი და რომლითაცა სახითა კურა-
პალატსა⁶ წინაშე მივიწა თორნიკ.

20. 1. ხოლო იხილა რაჲ იგი კურაპალატმან, ფრიად განიხარა და წიგ-
ნები მეფეთაჲ მიითულა, და ყოველივე საქმე თორნიკ გააცადა, რომლისათჳს-
ცა განზრახვად ქმნეს¹, რაჲთა ლაშქარნი წარმგზავნენ² საბერძნეთს, და სპასა-
ლარად თორნიკ განაჩინეს. 2. ხოლო თორნიკ კურაპალატისა და თავისა წიგ-
ნები მეფეთა წინაშე წარსცა და ყოველი ნებაჲ კურაპალატისაჲ აუწყა. 3. და
მაშინ მისცნეს მეფეთა ჳემონი ქუეყანანი საბერძნეთისანი კურაპალატსა, რაჲთა
თავისა სიცოცხლესა ჰქონდინ³.

21. 1. ხოლო თორნიკს მოუწერეს: „ვიცით, რომელ ღმერთს შეგეწე-
ვის და ნურარას ორგულთბ¹, და ოდეს² ღმერთმან წარგიმართოს, ყოველნი
წინააღმდგომნი ჩუენნი დატყუენენ³ და ყოველივე ნატყუენები მათი შენი იყოს“. 2.
რომლისათჳსცა მისცა კურაპალატმან; თორნიკ⁴ ათასი მკედარი რჩეული
თორნიკს. და შეწევინთა ქრისტესითა აოტა სკლიაროსი და ვიდრე სპარსე-
თამდე მეოტად წარიქცია. 3. და მერმე შეიქცა და სიტყუსაგებრ მეფეთაჲსა
დატყუენნა ყოველნი დიდებულნი საბერძნეთისანი და მონაგები მათი იავარ-ყო
და რომელიმე ლაშქართა განუყო და რომელიმე თვთ დაიმქირა⁵ ნატყუენები
დიდძალი ფრიად⁶: ოქროჲ და ვეცხლი და სტავრაჲ და სხუად ესევეთარი.
4. და უკუნიქცა და მოიკითხა კურაპალატი და დიდად მოიმაღლა და იჯმნა
და მეფეთაჲ⁷ წინაშე მოვიდა.

22. 1. ხოლო ივინი¹ დიდითა პატივითა მიეგებნეს და² მოწოდდ მო-
იკითხეს³. იჯმნა უკუე მათგანცა და გამოეთხოვა. 2. და კულად მთაწმიდასვე
მოიქცა, ლავრად დიდისა ათანასესსა. ხოლო მაქმანი სიხარულით მიეგებნეს და

19. 1. სქმეთვ⁹ D. 2 ბრძანებასა თქნა BD. 3 საქმე ესე BCD. 4 ვიცი| უწყი BD.
5 ჩნგ⁹ ლ⁹ იძინე D. 6 კურაპალატისა BCD.

20. 1 ქმნეს| ყვეს BD. 2 წარგზავნეს BCD. 3 ასეა A.

21. 1 ორგულთბ BD. 2 თდეს| ოდენ BCD. 3 დაატყუენ⁹ BCD. 4 ასეა. 5 დაიმქირა|
+და BD. 6 ფრიადი BD. 7 მეფეთა BD.

22. 1. ივინი| იგი BD. 2 მიეგებნეს და|—BCD. 3 მოიკითხნა BCD.

აზბორს-უყევს და ჰპაღლობდეს ღმერთსა, რომელმან კუალად მოაქცია მშუ-
ღობით.

23. 1. და ამისა შემდგომად განიზრახეს მამათა ჩუენთა და თქუეს, ვი-
თარჲ: „აჲჲ ყოფად ჩუენი შეუძლებელ არს¹, კაცნი ვართ სახელოვანი და
ქართველნი მოგუპართებენ“. და ესე გამოარჩიეს², რაჲთა (კიდე) თავისუფლად
თჳსი მონასტერი აღამწონ. 2. დალათუ უძნდა საქმე ესე იოვანეს, გარნა³
ქართველთა განსუენებისათჳს და უფროას⁴ ხოლო თორნიკის აშენებისათჳს⁵
თავს-იდვა⁶ (ამისი ჳელ-ყო)ფად. 3. და ღმრათისა მომადლებითა პოეეს ადგილი
შუენიერი შუა მთაწმიდისა და აღაშენეს მონასტერი და ეკლესიანი წმიდისა
ღმრთისმშობლისა სახელსა ზედა და წმიდისა იოვანე ნათლის-მცემელისასა
ფრიადითა ოფლითა და ლუაწლითა. 4. და ადგილნი მრავალნი⁷, მონასტერნი
A 27 და სა(და)ყუღებულნი⁸ | გარემოას დიდისა მონასტრისა ეიდრე იმერად⁹ ზღუად-
მდე თჳსითა საფასითა იყიდნეს, რომელნი-იგი შუენიერ არიან და საწადელ დი
მომზაკებელ სულიერთა მონაზონთა საყოფლად.

24. და ეგრეთვე ღმრთის მსახურთა მეფეთა, ვინაჲთგან ესევეთარნი მსი-
ხურებანი ჰმსახურნეს და დიდნი საქმენი უქმნნეს, რომელნიცა ადგილნი და სო-
ფელნი სთხოვნეს¹, ყოველნი ოქრო-ბეჭდითა² დაუმტკიცნეს, რომელნი-იგი მრავ-
ალცა არიან და რჩეულ ფრიად, ვითარცა ამას ქუეყანასა შეჰგავს.

B 181 b 25. 1. |ხოლო იყო რაჲ თორნიკ აღმოსავალეთს¹, მრავალნი ფიქოსანი და
სახელოვანი² მონაზონნი ჩამოიტანნა³, სიმრავლე არა-მცირელი⁴ და ენება.
რაჲთა ქართველნი ოდენ იყენენ მონასტრისა ამის მკედრნი ყოველნი. 2. გარ-
A 28 ნა, ვინაჲთგან ამისი კმნად შეუძლებელ იყო, იძუღრნეს⁵ | ბერძენთაცა შემოყვა-
ნებად, რამეთუ ჩუენ, ვითარცა ხედაეთ, ზღჳსა რაჲთურთით გამოცდილებად
არაჲ გუაჲუს, და ჩუენი ყოველი გასარომელი⁶ ზღჳთ შემოგვალს, და მერმე თჳ-
ნიერ მკედელთა და ხუროთა და ვალატოზთა და მევენაჳეთა და ნავის-მოქმედ-
თა და სხუათა ესევეთართა ამის ესევეთარისა ვრცელისა ლავრისა დამჰირვად
ულონო არს. 3. და ესე ყოველი გამონახეს წმიდათა მამათა ჩუენთა და, თუ
უნდა და თუ არა, ვითარცა ვთქუთ, შეიწყნარნეს⁷ იგინიცა. და ესრეთ ღმრთი-
სა შეწყვენითა სრულ-იქმნა შენებად მონასტრისაჲ.

26. 1. ხოლო თორნიკ, ვინაჲთგან იოტა სკლიაროსი და კუალად აჲავე
მოიტჳცა ურცხვთა საფასითა და განძითა, —რამეთუ უფროას ათორმეტისა კენ-
დინარისა მოიღო განძი¹ ოდენ, სხუათა ტურფათაგან კიდე, —რომელი-იგი² ყო-
A 29 ველივე მამისა თჳსისა სულიერისა | იოვანეს³ ჳელთა მისცა⁴ და თავი თჳსი⁵

23. 1. არს|არ BD. 2 გამოარჩიეს| განიზრახეს BD, გამოარჩინეს C. 3 გარნა| რათა BD
4 და უფროას| დაეფაროს. C. 5 აღშენებისათჳს BCD. 6 თავს-იდევს BCD. 7 მრავალნი|+და
BD. 8 და სადაყუღებულნი AD, სადაყუღებულნი BC. 9 იმერად B.

24. 1 ს:ხოვნეს C. 2 ოქრო-ბეჭდითა|+დაუმტკედეს და C.

25. 1 ანა. 2 და სახელოვანი|—D. 3 წარმოიტანნა BD. 4 არა-მცირედ C. 5 იძუ-
ღნეს BCD. 6 გასარომელი| გ'სარომელი C, გამოსახრდელი BD. 7 შეიწყნარეს BCD.

26. 1 განძი|—BD. 2 რომელმან-იგი BD. 3 იოვანეს|—BCD. 4 მისცა| მიიღო BD.
5 ს'ღრისა ჳლნიცა და თავი თ'სი C.

სრულიად უარყო და არცა თუ მცირედი რაჲმე დაუტრევა ველმწიფებასა ქუე-
 შე თჳსსა, არამედ ეგვეთარმან (მან) განთქუმულმან და საჩინომან კაცმან ყოვე-
 ლივე ნებაჲ თჳნი მოიკუთუთა და სრულებით შეუღვა მორჩილებასა ჰისსა. 2. და
 ესეზომი მჭურვალებაჲ აჩუნა, რომელ, უკუეთუმცა შესაძლებელ იყო⁶, თჳნიერ
 მისისა ბრძანებისა არცამცა წყლისა გემოჲ იხილა და არცამცა სიტყუაჲ ერთი
 აღმოთქუა და არცა თუ ფოლსა ერთსა⁷ ზენდა უფალ იყო, არამედ ყოველსავე
 მამაჲ იოვანე განაგებენ და მისცემენ, ვითარცა ენების⁸ | და სადაცა ჯერ-იყვის⁹. B 182 a

27. 1. ხოლო ვინაჲთგან სათნოებათა ყოველთა თაჳი მორჩილებაჲ არს
 სულიერთა მამათაჲ და ნებისა თჳსისა განკუთუთა¹, და ესე ესრეთ აქუნდა, | ვი- A 30
 თარცა ვაუწყეთ ღმრთის-მოყუარებასა თქუენსა, და ფრიად უმაღლესად, რამე-
 თუ უნდოთაცა გულის სიტყუათა ტირილით გამოუტყუადებნ ნეტარსა იოვანეს და
 კანონსა და შენდობასა ითხოუნ². 2. სხუათა მით სათნოებათა მისთა გამოწულილ-
 ვით აღწერასა ნეფსით თანა-წარგჰვედით, რამეთუ კეშმირიტად ყოელითავე სა-
 თნოებისა საესე იყო ნეტარი ესე: სიმღამბლითა, სიწრფოებითა და უმანკოე-
 ბითა. 3. და მარადის ეტყუნ დიდსა იოვანეს, ვითარმედ: „მამაო, თჳთ იცი,
 რომელ დიდად ცოდვილ ვარ და სიკუდილი ჩემი მოახლებულ არს და უნე-
 ბელი³ სიწმიდისა თქუენისაჲ არა⁴ ვარ, არამედ ნებაჲ ჩემი და თაჳი (ჩემი შე-
 მდგომად ღმრთისა) შენდა მომიცემია; ვითარცა გნებაჲს, აცხოვენ სული ჩემი“.

28. ამას რაჲ ექვეითარსა მჭურვალებასა მისსა ხელვიდა | ნეტარი მამაჲ A 31
 ჩუენი იოვანე, ფრიად მოსწრაფე იყო, რაჲთა არარაჲ იპოვოს¹ რაჲთურთით
 მის თანა ნაკლულენებაჲ რაჲმე და ჯეროვნად პატივ-სცემენ მის და წრიდე-
 ბინ (და განუსუენებნ) და სწყალობნ სიბერესა მისსა.

29. 1. ხოლო ვინაჲთგან დიდი თორნიე წყობათა¹ შინა აღზრდილ იყო
 და სალაშქროთა საქმეთა, ამით ენეეითარათა პირთათჳს უბნობაჲ და ჰამბავი
 უყუარდა, 2. და, ვითარცა ვთქუთ, მამაჲ იოვანე ერიდებინ და არა უნდა,
 რაჲთამცა ამხილა მას, რაჲთა არა მოწყლას გონებაჲ მისცა. და ვითარცა იყე-
 ნეს მას ჟამსა კაცნი წარჩინებულნი და პატროსანნი, შევიდიან და ეუბნებო-
 დიან მას ზემო თქუმულთა ამათ² პირთათჳს. 3. მაშან, ვითარცა იხილა იოვანე,
 რამეთუ სიწრფოებით იქმს ამას, შეეშინა, ნუჟკუე ამის საბისათჳს ზღვევაჲ
 რაჲმე სულიერი შეამთხვოს ღირსსა³ მას და თჳსსა|კა| სულსა. || ამისთჳსცა ჰრქოა B 182 b
 მას მამამან იოვანე, ვითარმედ: „საყუარელო ძმაო, ეხვდავ, რომელ მაღლითა A 32
 ღმრთისაჲთა კეთილად წარმართებულ ხარ მცნებათა შინა ღმრთისათა და არა
 მნებაჲს, რაჲთა კრძალვისა გზითა ზღვევაჲ რაჲმე მოვატყუა სულსა შენსა. ან
 დააცადე სოფლიოთა⁴ მავათ საქმებთა უბნობაჲ და ამიერითგან⁵ სხუასა ნუ ეის
 ეუბნები, გარნა გაბრიელს (ხოლო) ხუცესსა“. 4. ხოლო ხუცესი იგი ესევეითარი
 კაცი იყო, რომელ პირსა მისსა მსოფლიოჲ სიტყუაჲ არა გამოვიდოდა, არამედ
 ყოველივე საღმრთოჲ და სულიერი. 5. ესე რაჲ ესმა ღირსსა მას, მყესულად

6 შემძლებელ იყო BD. 7 ფოლისა ერთისა BCD. 8 ინების B. 9 ჯერ-იყვის B, ჯერ-იყე-
 ნეს CD.

27. 1 მოკუთა BD. 2 ითხოუნ|+ხოლო BD. 3 უნებერი BD. 4 არა|—BD.

28. იპოს BCD.

29. 1 წყობათა A. 2 მთ BD. 3 შეამხვოს ღირსსა A. 4 მსოფლიოთა C. 5 მიერითგნ BCD.

დავარდა ფერკთა თანა მისთა და ცრეშლით ეტყოდა, ვითარმედ: „და რად დაიდუმე აქამომდე და არა მამხილე, წმიდაო და ღმერთ-შემოსილო მამაო?“ ხოლო მამამან იოვანე აღადგინა იგი და ჰრქუა: „უფალმან შეგინდევნ, ვარნა აწ
 A 33 ხოლო ეკრძალე!“. 6. და მიერითვან მონასტრისა ძმათა არღარა ვის ეუბნებინ, ვარნა თუ უცხოვ ვინ⁶ მოვედის და მცირედი რაჲმე სიტყუაჲ მიუთვის მას. და ესრეთ ესევითარსა ამას სულიერსა ცხოვრებასა შინა აღასრულნა დღენი თჳსნი⁷ და ღმრთისა მივიდა, და ქეშმარიტად წამეს მამათა ჩუენთა მისთჳს, ვითარმედ: „ღმერთმან შეუენდენა ცოდვანი მისნი და საუყუნესა ცხოვრებასა ღირს-ყო“.

30. ამით ღირსთა და სანატრელთა მამათა ჩუენთა დიდნი საფასენი და მრავალნი ტურფანი¹ შეწირნეს დიდსა ლავრასა და ყოველთა მონასტეროა მთაწმიდისათა, რომელნი-იგი მას ეამსა წუთლა გლახაკ იყვნეს და არა განმრავლებულ ესოდენ. და საშოვალსა², რომელ არს ყოვლისა მთისა შესაკრებელი, ფრიადნი სავმარნი და მონაგებნი მისცნეს. და ყოველთავე ზოგად და თუთოეუ-
 A 34 ლად | კაცად კაცადსა ფრიადი საფასე განუყვეს, რომელთაგანი რაოდენიმე მოვიტყენოთ და სხუად იგი დაეცადოთ³, რაჲთა არა ფრიადი სიმრავლე წერი-
 183 ლისაჲ იქმნას და საწყინო ვიქმნენთ მკითხველთა და მსმენელთა.

31. 1. დიდსა უტეე ლავრასა მისცეს, ვითარცა ეთუთ¹, ოქრო-ბეჭედი² განძისა ორას ორმოცდა ოთხისა დრაჰმისაჲ, ჩიმიშკისა³ ბოძებულნი იოვანესდა, და ესე ყოველთა წელთა აქუს პალატი ლავრასა⁴, და კუნძული, რომელსა ნეოს ეწოდების, ბასილი მეფისა ბოძებული იოვანესდავე, რომლისაგან გამოვალს გამოსავალი ყოველთა წელთა იღ ლიტრაჲ⁵, გინა ათხუთმეტი და ოდეს-მე ოციცა. 2. და კულად მისცეს ოქროჲ განძად ათუალული კე ლიტრაჲ,
 A 35 და ძელისა⁶ ცხოვრებისა ნაწილი | ვეცხლისა ბუდითა და ორნი ბარძიბნი დიდნი ვეცხლისანი და ფეშხუემი⁷ კოვზითურთ და ბრწყლით და ნაწილის შთასასუენებელით⁸ ვეცხლისაჲთ⁹. და ესე ყოველნი¹⁰ ოქრო-ცურევებულნი. სა-
 კურთხეველის¹¹ შესამოსელი ოქრო-ნემსული და მეორე ოქსინოჲ. 3. ორნი წიგნი ოქროპირისანი—მარგალიტნი¹², სხუად წიგნი წმიდისა ეურემისი¹³, სხუად წიგნი სწავლანი წმიდისა კვირილესნი, სხუად წიგნი, რომელსა სწერიან ყოველნივე¹⁴ ძუელნი წიგნი¹⁵ და საწინაღწარმეტყუელოჲ და მაკაბელთაჲ, სხუად წიგნი საღღესასწაულოჲ საჩინოთა წმიდათაჲ, ოთხთავეი სტავრაჲთა შე-
 A 36 მოსილი და ვეცხლისა ღილო-კილოთა¹⁶ და ჯუარითა. 4. ჯუარი სალიტანიე ვეცხლისაჲ ოქრო-ცურევებული¹⁷ მელაზმაგისა¹⁸ ხატებითა, ჯუარს-ცემისა

6 ვინმე BD, ვინა C. 7 მისნი BCD.

30. 1 ტურფანი| სავმარნი BD. 2 საშუვალსა D. 3 დავიცადოთ D.

31. 1 ეთუე CD. 2 დიდძალი ბეჭედი BCD. 3 წამისშკისა BCD (A-ში ამ სიტყვაში შ ასო სტრიქონს ზევითა მკრთალად და იგი შეიძლება ჳ-დაც იქნას წაკითხული; შ ასოს ბუმის ნაკვლად წერტილიდა). 4 ლავრასა პალატი BD. 5 ათორმეტი ლიტრა B, ათოთხმეტი ლიტრაჲ CD. 6 ძეისა A. 7 ფეშხუე BC. 8 შთასასუენებელი BD. 9 ვეცხლისა BD. 10 ყნი D. 11 საკუთხეველის AB, 12 მარგალიტანი და BD, მარგალიტისნი C. 13 ფერემისნი C, ეურემისა D. 14 ყნი BCD. 15 წიგნი D. 16 ღილ-კილოთა BD. 17 ოქრო-ცურევებული D. 18 ელამ-ზმაგისა BCD.

ხატი ცკლოანი დიდი, ას დრაჰკანდ ფასებული; სხუად დიდი ხატი ვედრებისად, სხუად ხატი გარდამოჰსნა²⁰, ნიკიფორ²¹ მეფისა ნიკებული²², სხუად ხატი—
 კანკელი ათორმეტთა მოიკიჳულთად, სხუად ხატი წმიდათა დიდთა მოწამეთად,
 სხუად ხატი ცკლოანი²³ ნათლის-მცემელისად, სხუად ხატი ცკლოანი წმიდისა ევ-
 სტრატისა²⁴. 5. და ალუად აჲი ლიტრაჲ და ოთხნი ჯორნი და სამნი ცხენნი,
 და ნაფი ხუთასისა მოდისად. 6. და კელინი, რომელთა ზედა (წააგეს საშენ-
 ბელად: ზემოთა ზედა²⁵ ხუთასი დრაჰკანი და ქუემოთა ასი დრაჰკანი და B 183 b
 სხუად ესევეთარი, 7. და ესე ყოველი თუთ წმიდისა მამისა ეფთჳმეს²⁶ კელთა
 ნუსხისაგან დაგჳწერია, ვინაჲცა კემმარტ არს და უტყუველ.

32. 1. ეგრეთვე საშოალსა¹ მისცეს განძი ინდიკტიონსა **Θ** ლიტრაჲ|ათ- A 73
 ოთხმეტ² გასაყოფელად ყოველთა. და კულად ია ინდიკტიონსა გაუყვეს სხუად
 იდ ლიტრაჲ. 2. და მისცეს კარიისა³ ეკლესიასა, რომელ არს შესაკრებელი
 ყოველთად, ბარძიმ-ფეშუფეში ვეცხლისად ოქრო-ცურვებული ხატებითა და კან-
 კელი საუფლოთა დღესასწაულთად და თარგმანებაჲ სახარებისად და სამნი
 ხატნი დიდნი ვედრებისანი და ორნი სკარამანგნი და ორნი ჯორნი. 3. და
 მისცეს იკონომოსსა საშოალისასა ლიტრაჲ ერთი განძი საშოალისათჳს წასაგე-
 ბელად⁴: სასყიდლად შორაკანდელთა⁵, ემშააკათა და ჯაჭუთა და კლაპტარ-
 თა. 4. და კულად შემდგომად თორნიკის სიკუდილისა იგ⁶ ინდიკტიონსა მის-
 ცეს მთასა გასაყოფლად⁷ ლიტრაჲ ოცდარვა. 5. და ერისონს მისცენს სახლნი,
 შჳდ ლიტრად სყიდულნი, ზღუ|დითურთ, სადგურად მიმავალთა ძმათა, და კუ- A 38
 ლად მისცეს მუნე⁸ ვენაჲი რჩეული, ხუთ ლიტრად ფასებული. 6. და ესეცა⁹
 ყოველი¹⁰ მამათაჲ¹¹ ჩუნთა დაწერილისაგან დაგჳწერია. 7. კაცად-კაცადისა
 კულა მიცემული ვინ აღრაცხოს, რომელსა-იგი თუთოეული მათი ემა-მოდლად
 ქადაგებს და ღმერთსა ცათა შინა აღუწერიეს! 8. და მამამანცა ეფთჳმე, ამის
 ზემო წერილისაგან კიდე, მისცა თჳსისა მონასტრისათჳს ეფთჳმე-წმიდისა სა-
 შოალსა ორასი დრაჰკანი, რომელი-იგი შემდგომად წინამძღურობისაგან ჯგინი-
 სა აღაშენა მთასა გარე. 9. აჲა უჲეუ დავაცადოთ ესევეითარისა ამის პირისა-
 თჳს სიტყუად, რამეთუ, ვითარცა ვთქუთ, არცა თუ შესაძლებელ არს ყოველთა
 მათ ქველას საქმეთა მათთა (თითოეულად) წარმოთქუმაჲ¹², რომელთა-იგი უმე- A 39
 ტეს ყოველთა სათნოებათა მოწყალებაჲ| შეეტკობ და ვითარცა სამოსელი B 184 a
 შეემოსა.

33. 1. შემდგომად თორნიკის მიცეალებისა განიზრახა ნეტარმან მამამან
 ჩუენმან იოვანე, რაჲთა აღიღოს ძე თჳსი და რაჲდენნიმე მოწაფენი და იელტო-
 დის სპანიად,—რამეთუ¹ პირველითაგანე უძნდა შუღლიანობაჲ და შფოთი,
 გარნა თავს-ედვა მუნ ეამამდე თორნიკის აშენებისათჳს² და რაჲთა შეიძინოს

20 გარდამოჰსნისა BCD. 21 ნიკიფორე BCD. 22 მინიკებული BCD. 23 ცკლოანი|ი+ი^ე D.
 24 ევსტრატისა BCD. 25 ზედა| ზე C. 26 ეფთჳმის B, ეფთჳმისი D.
 32. 1 საშოალსა BCD (CD-ში ყველგან სა შუ ა ლ ს ა და სა შუ ა ლ ი სწერია). 2 ლიტ-
 რაჲ იბ BCD. 3 კარიისა BCD. 4 წარსაგებელად BCD. 5 ქორკანდელთა BD. 6 იგ| კე BD,
 ი^ე C. 7 ასეა. 8 მუნე|—BD. 9 ეფ BCD. 10 ყო^ე C. 11 მამათა C. 12 ყთა შთ წარმოთქუმა
 ქუშლის საქმეთა მათთა თითოეულად BCD, წარმოთქუმა|—B.
 33. 1 რამეთუ|—B. 2 აღშენებისათჳს BCD.

- სული მისი, —რამეთუ ასმოდა, ვითარმედ ქართველნი არა-მცირედნი ნათესავენი და ერნი მკვდრ არიან მუნ. 2. და ამის პირისათჳს წარვიდა ვიდრე ავიდოსამდე, რაჲთა მიერ³ პოვოს ნავი, კერძოთა სპანიისათა მიმავალი, და წარვიდეს მუნ.] 3. და რომელი-იგი მას ჟამსა მთავრობდა ავიდოსს⁴, ფრიად სასურველი იყო მამისა იოვანესი⁵, და მეგობრობისა მისისათჳს გამოუცხადა მას გულის სიტყუაჲ თჳსი. 4. ხოლო იგი წინააღულდა და, რაოდენ შესაძლებელ იყო მისგან, აბრკოლებდა. და ვითარ იხილა მამად იოვანე დამტკიცებული თჳსსავე გულის სიტყუასა ზედა, გამოუცხადა და ჰრქუა, ვითარმედ: „წმიდაო მამაო, არა უმეცარ ხარ შენ, თუ რაბაში სიყუარული აქუს მეფეთა ღირსებისა შენისაჲ და, უკუთუ გავიტყვენ⁶, დიდა ბოროტი მოწყენად არს ჩემ ზედა. მიუწერო შეფეთა და, ვითარცა ბრძანონ, ეგრეცა ქმენ“. 5. და, ვითარცა მიუწერა, უბრძანეს მეფეთა, რაჲთა სამეფოს⁷ წარავლინნეს⁸. 6. და ვითარცა აღვიდეს, A 41 დიდითა პატივითა მოიკითხნეს იგინი მეფეთა| და დიდად აბრალეს და ჰრქუეს, ვითარმედ: „წმიდანო მამანო, ჩუენ დიდი სიყუარული გუაქუს სიწმიდისა თქუენისაჲ და რაჲ არს ესე, რომელ ესრეთ ივლტით ჩუენგან და⁹ უცხოსა ქუეყანასა წარხუალთ?“ 7. მიუგო ნეტარმან იოვანე და ჰრქუა: „ღმერთის მსახურნა და თვთმპყრობელნი მეფენო! გლახაკი ესე ერისკაცი იყავ სოფელსა შინა მყოფე და თანა-მღები ყოვლისა ბრალისაჲ და ენებნა, რაჲთა უცხოებასა საზე წარვიდე და სული ჩემი ვიცხოვრო¹⁰ და გლახაკებით ვიყოფებოდი¹¹. და თუ ვითა მოჰქდა, არა უწყი. მოვიდა თჳსი ჩემი თორნიკ და მისითა გზითა დიდთა შულთა¹² შთავევარდი და ერის-კრებასა და მნებაეს, რაჲთა ამის ყოვლისაგან A 42 თავისუფალ ვიქმნა და სულისა ჩემისა ზრუნვასა შეუდგე. 8. მრავალთა ჟამთა დიდითა პატივითა დაამკვირეს და მერმე დიდითა ქენებითა ძლით დაარწმუნეს მონასტრადვე შექცევაჲ და დიდითა ბოძითა განუტევეს. 9. და ესრეთ კუალად შეიქცა თჳსსავე მონასტრისა და, შემდგომად მცირედისა ჟამისა, ნიკრისისა (სენსა) შთავარდა და მრავალთა წელთა ცხედარსა ზედა დავროდომილი¹³ მღებარე იყო და ფრიადთა ტკივილთა მოითმენდა. 10. და მარადის ჰმადლობდა ღმერთსა და ესრეთ მხარულ იყო სენსა მას ზედა სასტიკსა, ვითარცა საუბესსა (ზედა) დიდძალსა და ვითარცა პატივისა და ნიქსა. საზეუფისა¹⁴.
34. 1. და ვითარ იხილა ესევეითარი უძლურებაჲ თჳსი, ევედრებოდი მამასა ეფთჳსი, რაჲთა მიითუალოს ზრუნვად მონასტრისაჲ. 2. ხოლო იგი მოწიწებით აძულებდა¹ მას, რაჲთა შეუნდოს, რამეთუ უძნდა შუთით ამის სოფლისაჲ და არა თავს-იღებდა შფოთთა| შთავროდომად. 3. გარნა ვინაჲთგან A 43 შეუძლებელ იყო მამისა მოხუცებულისა და სენთაგან განკაფულისა ურჩებაჲ, უნდა თუ არა, მორჩილ ექმნა მას და, ვიდრე ქორცთა-ლა² შინა იყო, მორჩილებითა და ბრძანებითა მისითა განაგებდა საქმეთა მონასტრისათა ვითარცა იკონომოსი და თჳნიერ მისისა ბრძანებისა არარას იქმნოდა.

3 მიერ³ მის მიერ BCD. 4 აღვიდოს BD. 5 იქსა D. 6 გწვიტყვენ BCD. 7 სამეფოს ACD. 8 წარივლინენ D, წარივლინენ C. 9 და—B. 10 ვაცხოვრო BD. 11 ვიყოფებოდე C. 12 შულთა| შფოთთა BD. 13 დავროდომით BCD. 14 სწფსა A.

34. 1 აძულებდა| აძულდებდა C, აღასრულებდა BD. 2 ვიდრედა ქორცთა BD.

35. 1. მას ეამსა შინა სანატრელი და წმიდაჲ ბერი იოვანე გრძელის ძე ცხოვნდებოდა ვითარცა უჯორცოჲ დაჲყუღდებით ოთხთა ეკლესიათა ლავრასა შინა. 2. და ეგრეთვე არსენი ნინოწმიდელი, კაცი მალალი სათნოებთა და მუშაკი ქრისტეს მცნებთაჲ, რომელმან-იგი¹ ღმრთისათჳს დაუტევე ეპისკოპოსობაჲ და დაეით კურაპალატისა წინაშე მოვიდა, ხოლო² მან კეთილად მოკვინებუ³ლმან ღირსად სიწმიდისა || მისისა მოიკითსა და ოთხთა ეკლესიათა წარმგახენა⁴. და ესრეთ იგიცა დაჲყუღდებით ცხოვნდებოდა თჳსისა მოძღუროსა-
A 44
B 185 a

 3. ამათ უკუე ნეტართა მამათა ჩუენთა—იოვანეს და არსენის—ფრიადი სიყუარული აქუნდა ერთმანერთისაჲ და მრავალ ეამ იღუწიდეს მუნ კეთილსა მას ლუაწლსა მონაზონებისაჲ. 4. ხოლო ხედვიდეს, რამეთუ, ვითარ-იგი უნდა ჰყუღროებით ცხორებაჲ, ვერ იყოფებოდეს⁵, ამისთჳს რამეთუ აწკინებდიან მამასახლისნი და ძმანი მონასტრისანი, და კურაპალატიცა ზედაჲს-ზედა ზიუწერნ და ევლოგისა წარსცემნ⁶, ეგრეთვე ეპისკოპოსნი და აზნაურნი. 5. ამის უკუე
A 45

 მიზეზისათჳს განიზრახეს, რაჲთა წარვიდენ⁷ უცხოსა ქუეყანასა. რომელიცათჳს-
 ცა წარვიდეს კერძოთა პონტოჲსათა უღაბნოთა ადგილთა და მიემთხვნეს მამასახლისსა ვისმე სულიერსა, რომელმან-იგი სიხარულით შეიწყნარან⁸ და მისცა მონასტერი ზუენიერი, ადგილსა უღაბნოსა, და ყოველსავე საგმარსა მათსა უხუეებით მისცემდა.

36. 1. და შემდგომად რაოდენისაჲჲ ეამსა ეუწყა მამათა ჩუენთა მათთჳს, ვითარმედ მუნ იყოფებიან. 2. და წარავლინეს ძმაჲ ერთი და მიუწერეს წიგნები, ვითარმედ: „წმიდანო მამანო, გუეუწყა სიწმიდისა თქუენისათჳს და ვცანთ¹ მანდა ყოფაჲ თქუენი და ფრიად გულ-კლებულ² ვართ, რომელ არა ინებეთ ამის წმიდისა და სახელოვანსა მთასა მოსლევა, რაჲთამცა თქუენი წმიდაჲ ლოცვაჲ მოგუერო. აწ ვევეღრებით სიწმიდესა თქუენსა, რაჲთა მოხვდეთ და ერთგან ვიყოფებოდით³, ვინაჲთგან უწყით, რომელ ჩუენცა უცხოებასა ვართ.“
A 46

37*. 1. ესე რაჲ აღმოიკითხეს, მათცა გაესუენა¹ და მეორესა ხოლო წელსა² ჩამოვიდეს. 2. და ვითარცა³ ცნეს მამათა ჩუენთა, სიხარულითა აღივსნეს⁴ და მადლი შეწირეს ღმრთისა და მოწულედ მოიკითხნეს⁵ და სულიერად და გორცილად ნებისაებრ მათისა⁶ აღაშენნეს და უღაბნოსა ადგილსა სე|ნა-
B 185 b

 კები უშენეს და ღმრთისა სათნოთა მოქალაქეობითა ცხოვნდებოდეს.

38. ამისა შემდგომად სანატრელმან მამამან ჩუენმან იოვანე, პირველ-თქუმულსა მას საღმობასა შინა განკათულმან, შეისუენა და ღმრთისა მივიდა, განმდიდრებული ტჯრთითა სათნოებთათაჲთა და ნების-ყოფელი ღმრთისაჲ.

39. 1. და ეგულდებოდა რაჲ აღსრულებაჲ, ყოველი ჯელმწიფებაჲ და უფლებაჲ მამასა; ეფთჳმეს მისცა, რაჲთა, რომელიცა განეგებაჲ და წესი ენებოს,
A 47

35. 1 რომელმან-იგი| რწ-იგი D. 2 ხოლო|—BD. 3 წარმოგახენა BCD. 4 იყოფოდეს BD. 5 წარსცემნ D. 6 წარვიდეს D. 7 შეიწყნარა BD.

36. 1 ვცანთ CD. 2 გ'ლკებ'ლ D. 3 ვიყოფოდით BCD.

37. 1 გაესუენა A, განესუენა BC. 2 წელსა ხოლო BC. 3 ვითარცა| ვწ C. 4 მოიკითხეს C. 5 ნებისაებრ მათისა|—B.

* ეს თავი (ესე რაჲ.. ცხოვნდებოდეს) მთლიანად აკლია D-ს.

იგიც დაუღვას¹ მონასტერსა და მას ზედაცა განკანონოს და შინა და გარე, ვითარცა ენებოს, ეგრეთ განავგოს. 2. და მერმე შემდგომად თჳსა² უბრძანა, რაჲთა გიორგის დაუტეოს მამობად, რომელი-იგი თჳსივე იყო მათი, კაცი სახელაანი და ფრთხილი ჳრაციელთა საქმეთა ზედა. 3. და კუალად უბრძანა, რაჲთა გიორგი შემდგომად მისა სხუად დაუტეეოს წინამძღუარნი, რომელი იპოოს სიტყუთ და საქმით სხუათა უმჯობესი ძმათა შორის. 4. და ესრეთ განაწესა, რაჲთა თუთოეული მამასახლისი, შემდგომად თჳსისა აღსარულებისა, სხუასა დაუტეებდეს წინამძღუარსა, ღირსსა და სათნოსა. 5. ხოლო უკუეთუ ვინმე იპოვოს შშელი განგებასა მამისა ეფთჳმისსა და მამფოთებელი და წინააღმდეგომი

A 48 მათად, კრულობითა და შეჩუენებითა საშინელითა განკანონა ეგევითარი იგი და ღმრთისაგან განავგო და ბრძანა, რაჲთა ეგევითარი იგი (მეყესულად)³ კრებულისაგან განიდევნოს, რაჲთა არა ყოველსა გუამსა კრებულისასა განეზავოს მაკუდინებელი იგი სენი მისი და განმრყენელი.

40. 1. და განმგებელად და ეპიტროპად თუთმპურობელნი მეფენი განაწესნა და თქუა, ვითარმედ: „ვინაჲთგან მწყალობელი ვინმე და გულის ამპყრობელი¹ და განმგებელი საწმარ არს, რაჲ ვყო გლახაკმან ამან და უნდომან, რამეთუ, დაღაცათუ კადნიერ არს სიტყუად ესე, არამედ მინდობითა ტკბილსა მას მოწყალებასა და სახიერებასა, რომელი-ესე მათითა მწყალობითა და შეწევნითა

A 49 B166 ა აღვაშენე ლავრაჲ, მათთავე| გელთა შეგჳკვედრებ და ჩემ თანა მონათა და მლოცველთა მათთა ეფთჳმეს და გიორგის. 2. რამეთუ დაღაცათუ ყოველსა ქუეყანასა მწყალობენ და ყოველთა გლახაკთა ეურვიან, არამედ² ჩუენ უღირსთა ზედ უმეტეს (ყოველთასა) აჩუენეს მწყალობად, ვინაჲცა³ საძირკველითგან დიდთა მათ ქველის-მოქმედებათა მათთა მიერ აღვაშენე ლავრაჲ ესე⁴.

41. 1. ხოლო ძმათა ჰრქუა, ვითარმედ: „თქუენ, სასურველნი და საყუარელნი შეილნი ჩემნი, უკუეთუ მცნებათა ღმრთისათა დამარბეაჲ ილუაწით და წესისაებრ და კანონისა საღმრთოჲსა იყოფებოდით¹ და წინამძღუართა მიმართ გაქუნდეს უზაკუველი მორჩილება და ურთიერთარს² მშჯღობად და ერთობად, მრწამს ღმრთისაჲ, რომელ არარაჲ კეთილი³ არა მოგაკლოს ღმერთმან, არამედ მეფენი და მთავარნი და ყოველნი კაცნი მწყალობად თქუენდა აღძრნეს⁴ და უმეტეს და უმეტეს⁵ წარემარნეთ. 2. ამიერითგან ნუმცა ვინ განგაშორებს თქუენ საქმისა ამისგან კეთილისა და ღმრთისა საყუარელისა⁶, რომელ არს უზაკუველი მორჩილება და განუკუეთელი⁷ ერთობად და მშჯღობად, რაჲთა ამასცა საწუთროსა⁸ უშფოთველი ცხორებაჲ აღსარულოთ და საუკუნესა მას მომავალსა ცხორებაჲ⁹ საუკუნოდ დაიმკვდროთ კაცთ-მოყუარებითა ქრისტეს მეუფისაჲთა¹⁰. და იგი სახიერი და მრავალ-მოწყალე ღმერთი იყავნ მწყალობელ თქუენდა და წარგიძელუნ წმიდისა ნებასა მისსა და საღმრთოთა მისთა მცნებათა¹¹,| მეხოებითა ყოვლად წმიდისა ღმრთის-მშობელისაჲთა და ყოველთა წმიდათაჲთა, ო¹².

A 50
A 51

39. 1 დაუღვას C. 2 თჳსა C, თსა BD. 3 საშინელითა... მეყესულად| საშინელით განკანონონს ეგევითარი იგი და მყესულად BCD.
40. 1 ქულსა მპყრობელი A 2 არამედ| ვითარმედ BD. 3 ვინაჲცა| ვინაჲთგ BCD.
41. 2 იყოფოდით H. 2 ურთიერთარს|+და B. 3 აღძრნეს HD. 4 და უმეტეს (ერთობელ არის) BCD. 5 საყრდისად D. წმ გუწუთილი D. 7 საწუთროსა CD 8 ცხობრბასა C. 9 მწიდათა A. 10 მცნებათა მისთა BCD.

42. 1. სტუმრის-მოყუარებისა ნუ დაიციწყებთ და, რაჲ ღმერთსა ებოძოს¹, გლახაკთა მიუპყრობდით², მსგავსად ძალისა თქუენისა, 2. და მილოცევდით და მაცსენებდით, საყუარელნო შვილნო და ძმანო ჩემნო, მარადის, რაჲთა ყოს ღმერთმან³ წყალობად საწყალობელისა და ცოდვითა შინა განჭრდილისა სუ- B 186 h
ლისა ჩემისა თანა და შემიძღვნეს ყოველნი ცოდვიანი ჩემნი. 3. და ეგრეთვე სულთერსა ძმასა ჩუენსა იოვანე სჯგელოზსა⁴, რამეთუ ფრიადითა სარწმუნოე-ბითა მოვიდა ჩუენდა წმიდასა ამის მთასა, და სულიერისა მამისა ჩუენისა ათა-ნასეს საცსენებელსა წლითი-წლად აღასრულებდით⁵ და მოიქსენებდით წმიდათა ეამის-წირვითა შინა⁶.

43. და ვითარცა ესე ყოველი წარმოთქუა და აღწერით დაუტყუა, მერ-მე აკურთხა ნეტარი ეფთუზე ზეგარდამოთა კურთხევიითა და ჯულთა შინა¹ მის-თა წმიდად სული თუხი ღმერთსა შეჰვედრა და მშუდობით მას ზედა დაწვა და დაიძინა, თთუესა იენისსა იდ, და მეოხ არს ცხო|რებისათჳს სულთა ჩუენთაჲსა. A 52

44. 1. ხოლო პატროსანი იგი გუამი მისი ღმერთ-შემოსილმან მამამან ჩუენმან ეფთუზე ჯეგროვანდ შემოსა და თჳსაგან დაჰმარხა და ზედა ეკლესიად წმიდათა მთავარანკელოსთად აღაშენა. 2. და რომელინიცა სარწმუნოებით მო-უტდებიან, მადლსა და ღვინებასა ღირს იქმნებიან. რამეთუ ეშმაკული ვინმე მოუტდა მას ოდესმე და სუა კანდლისა მისგან, რომელი ეკიდა საფლავსა ზედა მისსა, და მეყსეულად განიკურნა და აღიდებდა ღმერთსა.

45. 1. ხოლო ჩუენ პირველსავე სიტყუასა მოვიდეთ. რამეთუ, ვითარცა-სუგი ზემორე ვთქუთ, წარიყვანა სამეუფოთ¹ შვილი თუხი ეფთუზე მამამან იოვანე 2. და პირველად ქართული სწავლაჲ ასწავა² და მერმე მერძულად გა-ასწავლა ყოვლითავე სწავლულებითა სრულებით. 3. და სიყრმითაგანვე მადლი ღმრთისაჲ იყო მის ზედა³ და ღმრთისაგან მიეცა გულისხმის-ყოფად წერილთად და სულისა წმიდისა მადლითა აღიესო, ვითარცა ეუწყა ნეტარსა იოვანეს, მა-მასა მისსა⁴, გამოცხადებითა წმიდისა ღმრთ-მშობელისაჲთა. 4. რამეთუ ეამ-სა სიკაბუქისა მისისასა, ვიდრე ურმა-და იჲო. ! სენითა მძაფრითა შეპყრობილ A 53
იქმნა და სიკუდილსა მიეხალა. 5. და იტყუდა ნეტარი იოვანე, ვითარმედ: | B 187 a
„სასოებაჲ წარვიწირე ცხო|რებისა მისისაჲ, რამეთუ, ვჰგონებდი⁶ მეყსა შინა სულთა აღმოსლევასა, ვინაჲთგან არცაღა⁶ სიტყუად დაშთომილ იყო მის თანა, არცა ვმაჲ, და, ვითარ-იგი შეშფოთებულ ვიყავ, წარვედ ტაძარსა წმიდისა ღმრთის-მშობელისასა და დავვარდი წინაშე ხატსა⁷ წმიდისა დედოფლისასა და ცრემლითა მჭურვალითა ვევედრებოდე⁸ უზრწინელსა მარადის ქალწულ-სა ღმრთის-მშობელსა, რაჲთა შემწე ეყოს⁹ და ყოს ღვინეჲაჲ. 6. და ვამცენ მდღელსა, რაჲთა მსწრაფლ აღმოვიდეს და აზიაროს კორცსა და სსხლსა უფ-ლისასა¹⁰. 7. და ვითარ-იგი შეშფოთებულ ვიყავ და აღვისწრაფდი ხელეად,

42. 1 ებოძოს] ებრძანოს BCD. 2 მიპყრობით BCD. 3 ღმერთმან]—D. 4 ი'ნს ანგელოზ-სა BCD. 5 აღასრულებდით C.

43. 1 შინა]—BD.

45. 1 სამეფოთ C. 2 ასწავლა B, გ'ნსწავლა C. 3 მ'ს ზ'ა BCD. 4 ნ'ტრსა მ'ვ'ასა მისსა ი'ეს C. 5 ვჰგონებდ B. 6 არცაღა] + თუ C. 7 ხატსა]—BCD. 8 ვევედრებოდი C. 9 ეყოს] იყოს D. 10 ო'ასა C.

თუ რაჲ-ჲ იქმნა, განვალე კარი სენაკისაჲ, საღა-იგი დამეტევა მწოლარე, და მეყსულად ვიყნოსე სული სულნელებისაჲ საკრველი, რამეთუ იქმნა მოხედვად წმიდისა ღმრთის-მშობელისაჲ და ვიხილე ეფთჳმე, რამეთუ მადლითა მისითა აღ-

A 54 ღგომილ იყო და ჯდა ცხედარსა ზედა ყოვლითურთ მრთელი და უვნებელი.

46. 1. და ვითარ-იგი განჰკრთა გონებაჲ ჩემი და ვჰკითხვედ მას, ვითარ-მედ: „რაჲ არს ესე, შვილო“, მომიგო და მრქუა მე, ვითარმედ: „აწლა წარმო-მიდგა ვინმე დიდებული დედოფალი და მრქუა ქართულითა ენითა: „რაჲ არს, რაჲ გელმის, ეფთჳმე?“ ხოლო მე ვარქუე, ვითარმედ: „მოგუკლები, დედოფლო“. და ვითარცა ესე ვოქუე, მომეახლა და მიპყრა გელსა და მრქუა: „არარაჲ არს ვნებაჲ შენ თანა, აღდეგ, ნუ გეშინინ და ქართულად¹ ქსნილად უზნოჲდი“. და აჰა ესერა, ვითარცა მხედავ, ყოვლადვე არღარად მელმის“. 2. და იტყო-და ნეტარი იოვანე, ვითარმედ²: „მუნ ჟამადმდე ძნიად უზნობჲ ქართულად და ფრიად მწუხარე ვიყავ ამის პირისათჳს, ხოლო მიერთავა დაუყენებულად, ვი-თარცა წყაროდ, აღმოღინ უწმიდეს ყოველთა ქართველთასა. 3. ხოლო მე, რაჲ ვიხალე ესე, დავვარდი წინაშე წმიდისა ღმრთის-მშობელისა და მადლი შე-
B 187 v ვწიერ სასოფსა მის ჩუენისა და ვჰმადლობდი და ვადიდებდი ღმერთსა, აწ³“.

47. 1. ეტყენ მამად იოვანე, ვითარმედ¹: „შვილო ჩემო, ქართლისა ქუე-
A 25 ყანად დიდად ნაკლულევან არს ქვიგნთაგან და მრავალნი წიგნნი აკლან², და ვხედავ, რომელ ღმერთსა მოუმაღლებია შენდა. აწ ილუაწე, რაჲთა განამრავ-ლო სასყიდელი შენი ღმრთისაგან³“. 2. და იგი, ვითარცა იყო ყოველსავე ზედა მორჩილი, მოსწრაფედ შეუდგა ბრძანებასა. მისსა და იწყო თარგმანდ და ყოველნივე⁴ განაჰკრგნა, რამეთუ გუგეითარი თარგმანი, გარემე მათ პირველ-თასა, არღარა გამოჩინებულ არს ენასა ჩუენსა და ვჰგონებ, თუ არცაღა⁵ გა-მოჩინებად არს.

48. 1. და მრავალნი წიგნნი წარსცნის წინაშე დავით კერაპალატისა, რომელნი-იგი იხილნა რაჲ, ეითარცა იყო მორწმუნე, სინარულითა აღიყსო და ადიდებდა ღმერთსა და სტყოდა, ვითარმედ: „მადლი ღმერთსა, რომელმან ჩუენ-თა ამათ ჟამთა ახალი ოქროპირი გამოაჩინა“. 2. და ზედაჲს-ზედა მოუწერნ, რაჲთა თარგმნიდეს და წარსცემდეს. 3. და იგი სანატრელი შეუსტენებულად თარგმნიდა და რაჲთურთით არა სცემდა განსუენებასა თავსა თჳსსა, არამედ დღე და ღამე ტკბილსა მის თაფლსა წიგნთა¹ საღმრთოთასა² შურებოდა, რომლისა მიერ დაატკბო ენად ჩუენი და ეკლესიაჲ. 4. რამეთუ თარგმნნა წიგნნი საღმრ-
A 56 თონი, რომელთა აღრიცხუეჲ³ კნინლა-და შეუძლებელ არს, რომელთაგანნი რაო-დენნიმე მოვიკსენეთ, რაჲთა მათ მიერ სხუათათჳცა ეუწყოს ქრისტეს მორწ-მუნეთა. 5. რამეთუ არა ოუ უღუმბათა⁴ და მთაწმიდას ოდენ თარგმნნა, რაჲ-თამცა აღვრიცხუენით⁵ თითოეულად, არამედ სამეფოფოსცა⁶ და გზასა და სხუა-თა ესევეითართა ადგილთა.

48. 1 ქართულად]—B. 2 ვითარმედ] ვიდრე BD. 3 აწ]—BD.

47. 1 ვითარმედ]—D. 2 აკლიან BCD. 3 ღმრთისაგან] პოტენ D. 4 ყწივე C. 5 არცა BCD.

48. 1 წიგნსა BD. 2 სწოთსა BCD. 3 აღრიცხუეჲ A. 4 უღუმბოთა CD. 5 აღვრიცხუენით A, აღვარავებუნით B, აღვირავებუნით C, აღვრიცხუენით D. 5 სამეფოფოსცა BCD.

49. 1. თარგმნა უუკუ¹, ვითარცა ვთქუთ:

თარგმანებაჲ იოვანეს თავისა სახარებისაჲ.

სწავლანი წმიდისა მამისა ჩუენისა დიდისა ბასილისნი.

მისივე თარგმანებაჲ ფსალმუნთაჲ.

წიგნი წმიდისა კლემაკისისი².

წიგნი წმიდისა მაკარისი³.

მაქსიმეს სწავლანი.

|წიგნი წმიდისა ისაკისი, რომელსა შინა არიან სხუათაცა⁴ მამათა გამო- B 188 a
რჩეულნი სწავლანი.

წიგნი წმიდისა დორეთესი.

2. წამებაჲ და სასწაულნი წმიდისა მთავარმოწამისა დიმიტრისნი.

ცხორებაჲ და წამებაჲ წმიდისა სტეფანე ახლისაჲ.

ცხორებაჲ და წამებაჲ წმიდისა კლემენტოს ჰრომთა პაპისაჲ.

წამებაჲ⁵ წმიდისა კლიმი ანკერელისაჲ.

ცხორებაჲ წმიდისა და⁶ დიდისა ბასილი⁷ კესარიელისაჲ.

(წამებაჲ წმიდისა აკუესიმბასი).

ცხორებაჲ წმიდისა გრიგოლ ლმრთის-მეტქუელისაჲ და თქმულნი მესნი. A 57

ცხორებაჲ წმიდისა ბაგრატისი.

წამებაჲ წმიდათა მინა-ერმოგინეთი.

3. წმიდისა გრიგოლ ნოსელისა თქმულნი: შესხმაჲ⁸ ძმისა თუსისა დი-
დისა ბასილისი და ქალწულუბისათჳს და წმიდისა „მამო ჩუენოჲსა“ თარგმა-
ნი და წმიდათა მარხვათათჳს და წმიდისა მოსე⁹ წინაჲსწარმეტქუელისა
ცხორებისა თარგმანი, სახედ დაყუდებისა, რომელი ძმასა ვისმე ეთხოა.

იოვანე მახარებელისა ხილვაჲ და ხილვისა¹⁰ თარგმანი ანდრეა კრიტყ-
ლისაჲ¹¹.

თქმული წმიდისა იოვანე დამასკელისაჲ ორისა ბუნებისათჳს ქრისტესისა.

სხუაჲ წმიდისა ლმრთის-მშობლისა¹² შობისათჳს.

4. ცხორებაჲ დიდისა ათანასესი.

წამებაჲ წმიდათა სამთა ცრმათა: ალფიოს¹³, ფილადელფოს და კვრინესი.

ცხორებაჲ წმიდისა ონოფრი მძოვრისაჲ¹⁴.

ცხორებაჲ წმიდისა მარიამ მეგუპტელისაჲ.

5. სწავლანი წმიდისა ზოსიმესნი.

სწავლანი წმიდისა მამისა ეფრემესნი სარწმუნოებისათჳს.

6. სუნიქსარი საწელაწლოჲ¹⁵, უმცროჲსი.

7. მიმოსლვანი და ქადაგებანი წმიდისა იოვანე მახარებელისანი.

8. თარგმანებაჲ გალატელთა და თესალონიკელთა და ჰრომელთა ების- A 58
ტოლისაჲ.

9. დასდებულნი მარხვათანი სრულიად¹⁶, და მრავალთა წმიდათა გალობები.

49. 1 უუკუ A. 2 A. კლემაკისი BCD. 3 მაკარისი B. 4 სწნიცა BCD. 5 და წამებაჲ BCD.
6 და]—BCD. 7 ბასილი დიდისა D (BCD-ში რიგი ასეთია: კლიმი, გრიგოლი, ბასილი, აკუესიმბა,
ბაგრატი). 8 თქმული შესხმა-ნი BCD. 9 მოსეს BCD. 10 ხილვისა BCD. 11 კრიტყლისა B]
კესარიელისა AB. 12 ასეა. 13 ალფიონ BCD. 14 მძოვარისა BCD. 15 საწელაწლო BCD.
16 ს' დ ABCD.

B 188 b

10. წამება წმიდისა მოწამისა¹⁷ პროკოპისი¹⁸.

11. |თარგმანება წმიდისა მათეს თავისა სახარებისა.

12. მიოსლენი და ქადაგებანი წმიდისა ანდრეა მოციქულისანი.

13. სქემის კურთხევა ბერძული და მონაზუნის¹⁹ კურთხევა.

რჩულის კანონი წმიდისა იოვანე მმარხველისა და მეექუსისა კრებისა. ძეგლის-წერა მართლისა სარწმუნოებისა.

14. ლოცვანი წმიდისა მარტულისანი.

15. წამება წმიდისა ფებრონიასი.

წამება წმიდისა ანთიმოასი და წმიდისა ვლასისი²⁰ და ორთა ბევრთა.წამება წმიდისა თეოდორე²¹ სტრატელატისა²² და თეოდორე²¹ პერგელისა²³ და წმიდათა ევსტრატეთი²⁴. და წმიდისა ევსტათისი და შვილთა მისთა.

16. სწავლანი წმიდისა კასიანისნი.

წიგნი დიალოგონი.

17. წმიდათა მთავარანგელოსთა სასწაულნი.

18. ცხორება წმიდისა ნიკოლოზისი.

19 წიგნი ღმრთის-მეტყუელისა გრიგოლისი²⁵.

A 58

• მაქსიმესი რვათა! გულის-სიტყუათათჳს.

ბასილის თქუმული კაენის შჯდთა შურის-გებათათჳს.

20. შუალამისანი ბერძულნი.

ლოცვანი ბერძულნი მამისანი და კანონნი.

21. ცხორება წმიდისა დიდისა ანტონისი.

50. ესე ყოველნი და ამათსა ფრიად უმრავლესნი წიგნნი თარგმანა¹ ღმერთ-შეპოსილმან მამამან ჩუენმან და ესრეთ აღაორძინა მისდა რწმუნებული იგი ტალანტი. 2. და უმრავლესნი ზემო თქუმულთა ამთა წიგნთაგანნი თარგმანა, ვიდრე-ლა მამამ მისი იოვანე ცოცხალ იყო და ყოველი ზრუნევა და საურავი მონასტრისა მას ეტჯრაო. 3. რამეთუ, ვითარცა ზემო ვთქუთ, ნეტარმან იოვანე მრავალნი წელნი დაყვნა სნეულებასა შინა და იგი ჰმსახურებდა უძლეურებასა მისსა დღე და! ღამე². 4. და კუალად წინამძღურობასა შინა დაყო ათოთხმეტი³ წელი და სამასისა სულისა ზრუნევა და დიდაა ლავრისა განგება და მთაწმიდელთა უფროასნი საურავნი მის ნეტარისა⁴ მიერ იურეგბოდეს⁵ და თჳსსა კანონსა დიდსა და მძიმესა| ძლიერად აღასრულებდა. 4. და ამის ყოვლისა თანა კეთილსა მას შრომასა თარგმანებისასა არა დააცადებდა, არცა სცემდა განსუენებასა თავსა თჳსსა, არამედ ყოვლადეე იჭირვინი და ღამეთა ათეენ, რამეთუ უფროასნი წიგნნი ღამით სანთლითა უთარგმნიან, ვითარცა ვთქუთ, ფრიადისა უცალოებისაგან და საურავთა.

189 a

A 60

51. 1. ვიდრეღა მამამ იოვანე ცოცხალ იყო, მო-ვინმე-ვიდა მონაზონი პრომისა ქუეყანისსა, კაცი განთქუმული სათნოებითა, რომლისა სათნოებთა წა-

17 მწმის C. 18 პროკოპისი A. 19 მონაზონის B. 20 და ვლასისი BCD. 21 თ'ე ABCD. 22 სტრატელატისა BCD. 23 პერგელისა BCD. 24 ევსტრატეთი BD. 25 გრიგოლისა C.

50. 1 ასე A, თარგმანა BCD. 2 დღე და ღამე A. 3 ათხუთმეტი D. 4 მის ნეტარისა მონასტრისა BCD. 5 იურეგბოდეს BD.

მებდა ქუეყანად ჰრომისა და საბერძნეთისაჲ, ძმად ვენევენტოს დუკისაჲ, წარჩინებული ნათესაჲით. ესე მოვიდა ექუსთა მოწაფეთა თუსთა თანა მთასა ამას წმიდასა ლოცვად. 2. და ვითარ იხილეს მამათა ჩუენთა მადლითა შემკობილი სახმ მისი, ვითარცა თუხი და მეცნიერი ესრეთ მოიკითხეს და სიხარულით შეიწყნარეს და ევედრებოდეს აჲა ყოფასა და ეტყოდეს, ვითარმედ: „ჩუენცა უცხონი ვართ და შენცა უცხო ხარ“. და ძლით დაარწმუნეს, რამეთუ ენება, რაჲთამცა ერთგან იყვნეს მონასტერსა შინა. 3. ხოლო იგი, ვინაჲთგან საჩინოა | კაცი იყო და სახელოანი, ვითარცა ცნეს ჰრომთა, რომელნი იყვნეს სა- A 61 მეფოს და სხუთა ქალაქთა, მრავალი ერი შემოკრბა, რაჲთამცა მონაზონ იქმნნეს მისგან. 4. მერმე მამათაცა¹ ჩუენთა გააზრახეს წმიდასა მას ბერსა, ვითარმედ: „წმიდაო მამაო, ვინაჲთგან ესოდნეთა სულთა აცხოვნებ, უმჯობეს არს, რაჲთა მოჰპარნეს და მიზეზ ცხოვრებისა ექმნა სულსა მათსა და ღმერთსა მიუპყრნე. უწყით, რამეთუ სხუაჲცა ერი მოსლვად არს, რაჲთა სახმ მონაზონებისაჲ² ჳელთა შენთაგან³ მიიღონ. ჩუენ გიყილოთ ადგილი და ყოვლითაჲე | სა- B 189 b კმრითა შეგეწინეთ“. 5. ხოლო დაღაცათუ უძნდა წმიდასა მას კაცსა შფოთი და ზრუნვაჲ, არა ინება ურჩებაჲ ბრძანებისა მათისაჲ. ვინაჲცა აღაშენა მონასტერი შუენაერი და ძმანი მრავალნი შეკრიბნა და თანადგომითა მამათა ჩუენთაჲთა სრულ-ყო ყოველიჲე საქმე შენებისაჲ. 6. და ზედამს-ზედა მოვალნი იგი ხილვად მათდა და დაყენის დღენი მრავალნი და კჳალად მიიქცის თუსსაჲე მონასტერსა. 7. და იგი ხოლო მონასტერი არს ჰრომთაჲ დღეს მთაწმიდას და კეთილად და წესიერად ცხოვნდებიან კანონსა და განგებასა ზედა წმიდი- A 62 სა ბენედიქტესსა¹, რომლისა ცხოვრებაჲ წერილ არს დილალონსა შინა.

52. 1. პირველ მოკსენებულსა¹ მას ღირსსა მღღელსა გაბრიელს ქართველსა და ამას წმიდასა ბერსა დიდსა ლეონს ჰრომსა ფრიადი სიყუარული აქუნდა სულიერი და, ოდესცა მოვიდის ხილვად მამათა, მახლობელად სენაქსა გაბრიელისსა აქუნდა სენაქი და მუნ დაყენის დღენი იგი. 2. და თუსისა ენისაგან კიდე არცა მან იცოდა, არცა მან, და ვითარცა შებნეულის, გამოვიდიან თუსთა სენაქთაგან და ლოცვა-ყვიან და დასხდიან და² ვიდრე ცისკრისა³ რეკადმდე უბნობდიან სიტყუათა საღმრთოთა და ვიდრე წარსლვადმდე ამას ესრეთ ჰყოფდიან ყოველთა მწყურბრთა. 3. და იტყოდეს მამანი ჩუენნი, ვითარმედ⁴: „გაბრიელჲ მათსა იყვნეს სულიერი ძმანი და ფიციოთ დაგუარწმუნეს, ვითარმედ: „ოდესცა მოვიდის⁵ დიდი ლეონ, მარადის ესრეთ ჰყოფენ⁶ იგი და გაბრიელ მღღელი“, და წამებდეს, ვითარმედ: „მათისა⁷ სიწმიდისაგან ყოველიჲე შესაძლებელ იყო⁸ და სარწმუნო, | რამეთუ დიდ იყვნეს იგინი წინაშე ღმრთისა და A 63 სრულ“.

53. 1. მათ დღეთა შინა იყო ვინმე კათალიკოზი თესალონიკეს, საღმრთოჲ და სულიერი, მეგობარი მამათა ჩუენთაჲ და აქუნდა ჩუეულებჲა მამასა

1 მშთა BCD. 2 მონაზონებისა BCD. 3 კ'ლთგ'ნ შ'ნთა BCD. 4 ბენედიქტესა BC.
 52. 1 პირველად მოკსენებულსა BCD. 2 და|—D. 3 ცისკრის BCD. 4 ვითარმედ| ვინა-
 ცა BD. 5 მოვიდეს A. 6 ჰყოფენ B. 7 მათი C. 8 იყო| არს BCD.

ეფთუმეს და მრავალ გზის მივალნ მისა და ოდესმე მან მიიყვანის¹ იძულებით.

B 190 a 2. | ხოლო იყო თესლონიკეს ჰურიამ ვინმე შჯულის მეცნიერი, და უნდა კათალიკოსსა, რადამაჲ მოაქცია იგი ქრისტიანედ და ზედაღს-ზედა ეუბნებინ. 3. და იყო რამ მის თანა მამამ ეფთუმე, ევედრა² კათალიკოსი, რადამა ეზრახოს ჰურიას მას. და ვითარცა მოუწოდეს, იწყეს ზრახვად შჯულისა. 4. და ვითარცა შეიწრა და უღონო იქმნა ჰურიამ იგი წინაშე ნეტარი ა მამისა ეფთუმესა, იწყო გმობად ქრისტიანეთა უბიწოსა სარწმუნოებასა³. 5. და ვითარცა ესმა მამასა ეფთუმეს, შეწუხნა და შეპირისხნა და ჰქუე მას: „დადაყვენ პირი შენი, ბილწო ჰურიამ“. და მასვე ჟამსა უტყუ იქმნა და გარე-მიექცა პირი მისი. 6. იყვნეს მუნ მდგომარე⁴ სხუანიცა ჰურიანი. | და შეუვრდეს ფერკთა მამისა ეფთუმესთა, რადამა შეუნდოს. 7. და მან მსუგო, ვითარმედ: „რომელი-იგი გმო, მისგან შეინდოს და სარწმუნოებად მოვიდეს⁵, და მე შეინდობია“. და მერმე ევედრა კათალიკოსი, რადამა შეუნდოს და ლოცვა-ყოს. 8. და ვითარცა ლოცვა-ყო და ჯუარი დასწერა, მასვე ჟამსა მოიქცა პირი მისი და სიტყუად იწყო. და მეცსეულად შეუვრდა ფერკთა მისთა და ქრისტიანე იქმნა და დიდად მორწმუნედ კაცად გამოჩნდა.

54. 1. სხუაცა¹ ვინმე ჰურიამ შჯულის მეცნიერი და სწავლული ფრიად და² განთქმული ცილობასა ზედა, ზუაობითა ჰურიებრივითა³ მოუქდა მამასა ეფთუმეს და ენება სიტყუად. 2. ხოლო ნეტარსა მას უძნდა საქმე ესე, არამედ ბრძანებითა იოვანესითა იიძულა ზრახვად მისა⁴. და ვითარცა იწყო ცილობად და კითხვად, აღუქნინდა მის⁵ და განუმარტებდა ყოველსავე უადრეს ცნობისა. 3. და შხაკუვარმან მან, ვითარცა იხილა ძლეულებად თუხი, იწყო თქუმად სიტყუათა გმობისათა. 4. შექუძნდა ესე სანატრელსა მას და ჰქუეა, ვითარმედ: „უკუეთუმცა სიტყუასა წერილთასა იკითხევდ, განგიმარტეთმცა და, უკუეთუმცა ჩუენ გუკითხევდ, მიგივეთმცა. ვინაჲთგან კულა გმობასა მალლისა მიმარა იტყუ, დადაყვენ პირი შენი მკვობარი!“ 5. და ვითარცა ესმა, მეცსეულად უტყუ იქმნა და ხვალისა დღე სულნი წარჰქვდეს.

A 65 B 190 b 55. 1. იქმნა ოდესმე გუაღვად ფრიადი და მამისი და იენისი და ივლისი¹ და ავკტოსი უჭმარად გარდავლო და დიდად მისკირდა ქუეყანასა, ვიდრე-ლა ფურცელი² ხეთა და ვენანთად გაქმა³ და სკოდა, და დიდსა ურვასა შინა იყვნეს კაცნი. 2. არს მცირე მონასტერი მონასტრისა ჩუენისაჲ მთასა ზედა, სადა-იგი შენ არს ეკლესიაჲ წმიდისა ელია წინაღსწარმეტყუელისაჲ. და ვითარ მოაწია დღესასწაული წმიდისა ელიაჲსი, პირველ დღისა ერთისა უბრძანა მამამან იოვანე შეილსა თუსსა ეფთუმეს, ვითარმედ: „წარაყვანენ ძმანი და წარეედით⁴ ეკლესიასა⁵ წმიდისა ელიაჲსსა და ლამე ათიეთ და ეამის-წირვად აღასრულეთ⁶“ 3. და ოდეს |ამას უბრძანებდა, მრავალნი ძმანი შეკრებულ იყვნეს წინაშე მამისა იოვანესსა და რეცა განცხრომის სახედ უბრძანა, ვითა:

53. 1 მოიყვანის BCD. 2 ევედრაბოლა BD. 3 სწრწმუნისა D. 4 მდგომარენი BCD. 5 მოვიდის C.

54. 1 სზე BCD. 2 და]—BCD. 3 ჰურიებრივითა D. 4 მისა] მისდა BCD. 5 ნას]—C.

55. 1 ფრიადი: მამისი, იენისი, ივლისი C. 2 ფურცელი] ვრცელი D, ფურცელნი C. 3 გნება BCD. 4 წარეედ BCD. 5 ეკლესიად BCD. 6 და ეამის-წირვად აღასრულეთ]—BCD.

„ყრმანო, საწვრმები უქუანა წაიღეთ⁷, რამეთუ ვესავ ღმერთსა, რომელ არა შეგიქცეთ ამოდ“. 4. წარვიდეს და ღამე ათიეს, და ვითარ მოიწია ეამის-წირვისა ეამი, შეიმოსა წმიდა მამამ ჩუენი ეფთჳმე. და ვითარ იწყეს ლოცვად, პირელ⁸ სახარებისა წარკითხვისა გამოჩნდა მცირე ღრუბელი ერისონსა⁹ ზედა, და მასვე ეამსა აღივსო ცამ ღრუბლითა და ვიდრე ეამისა ზიარებადმდე შეიქ-მნა წვამა საშინელი და დაათრო ყოველი ქუეყანამ. 5. და ვითარცა იხილეს ესე, ღმერთსა ველ-აპურობით ჰმადლობდეს; და ვითარცა ეამის-წირვამ აღა-სრულეს და საზრდელი მიიღეს, წარმოვიდეს შინა. და რომელთა ძმათა აქუნ-და საწვრმები, მოლხინებით შთამოვიდეს მონასტრად, ხოლო რომელთა არა აქუნდა,—შრომით და კირით. და ესრეთ ორნივე ჰმადლობდეს ღმერთსა და ნეტარსა მამასა იოვანეს¹⁰.

56. 1. ქოდესმე ინება წმიდამან მამამან ჩუენმან ეფთჳმე აღსლვამ მთასა A 67 ათონისასა ფერის-ცვალებად და, ვითარცა არა წესი | მთაწმიდელთამ, ერი B 191 a ფრიალი შეკრების თხემსა ზედა მთისასა ამას დღესასწაულსა და ღამესა ათე-ვენ. 2. და ვითარ ღამე განათიეს¹ და მოიწია ეამი ეამის-წირვისამ და შეიმოსა წმიდამ მამამ ჩუენი ეფთჳმე და სხუანი მღელღნი მის თანა და ვითარცა სი-წმიდე შეიყუანეს და „წმიდა არსი“ აღიღეს, იხილეს მამამ ჩუენი ეფთჳმე ეი-თარცა ცეცხლი მგზებარს. და ზარმან შეიპყრნა ყოველნი. 3. და მასვე ეამსა ისმა ვამა ვითარცა ყვილი ერისა მრავლისამ, და შეიძრა მთამ იგი ძრვითა დიდითა, და ყოველნივე პირსა ზედა დაეცნეს. 4. და ვითარცა აღადგინნა იგი-ნი მამამან ეფთჳმე, შიშისაგან ვითარცა მკუდარნი იყვნეს. და ვითარ იხილნა ესრეთ შეძრწუნებულნი, პრქუა მათ: „ნუ გეშინინ, ძმანო, რამეთუ მოხედვამ საღმრთომ იქმნა, და ქრისტემან თუი დღესასწაული აღიდა“. ხოლო მათ ყო-ველთა ნუგეშინის-ეცა და მისცეს დიდებამ ღმერთსა.

57. 1. |საყდართა შორის საკათალიკოზოთა საჩინო არს და წარჩინე- A 68 ბულ საყდარი წმიდისა ეპიფანე კვბრელისამ. და ეამთა ბასილი მეფისათა ოდეს-მე აღესრულა. მთავარეპისკოპოსი, რომელი იყო მუნ. და ფრიალ აიძულა მე-ფემან ნეტარსა ეფთჳმეს, რამთა მიითუალოს განგებამ მისი. 2. ხოლო მან ყოე-ლაღვე არა თავს-იღვა, რამეთუ ყოვლითა მოსწრაფებითა ევლტოდა დიდებასა კაცთასა და შფოთსა სოფლისასა და სიმდაბლესა შეიტკობდა.

58. 1. და ვითარცა იყო ნეტარი მამამ ჩუენი ეფთჳმე სასვე ზეგარდამოთამ მდლლთამ, ეგრეთვე საღმრთონი წესნი და განგებანი დაეხსნეს მონასტერსა თჳსსა: პირველად წესნი ეკლესიისანი და განგებანი¹ ყოვლისა წელიწდისანი, ვითარცა წერილ არს დიდსა სუნაქსარსა, სრულებით და დაუკლებელად. 2. და მარადნი ევედრებინ ძმათა, რამთა მოსწრაფე იყენენ მისლად ეკლესიად და წესიერად დღომად და მჭურვალად ლოცვად. 3. და ვითარ ნეტარისა სა-ყოფელი სიმალლესა იყო, | გოდოლსა ზედა მალალსა, და ეკრევი ვერ² მიუსწ- A 69 რის ცისკრისა³ | ლოცვასა 4. და თვნიერ კუერთხისა და კედელსა⁴ მიყრდ- B 191 b

7 წარიღეთ B. 8 კად B. 9 ერისონს BC. 10 „იოვანეს“ უპარაგმოდ სწერია A.

56. 1 გაათიეს B.

58. 1 დაუსხნეს... და განგებანი—BD. 2 ვერ—BCD. 3 ცისკრის BCD 4 კედლის BCD.

ნობისა დგან იგი ეკლესიას⁵ ყოვლითა მოსწრაფებითა და კრძალულებითა. 5. და ოდეს მცირე რაჲმე საქმე⁶ არნ, მოწაფესა თუსსა საიდუმლოდ უბრძანის და იგი წარვიდის. და გინა თუ იკონომოსისადა ებრძანის⁷ გინა თუ პარიკონომოსისადა⁸, მოზინდის ნელიად და შტოსა გაიყვანის⁹ და მუნ უთხრის ბრძანებაჲ მამისაჲ. 6. და ოდეს რაჲმე დიდი იყვის, თუთ გავიდის შტოსა და დაიუბნის¹⁰. 7. ეკლესიასა კულა შინა ყოვლადე უბნობასა ვერვინ იკადრებდა.

59. 1. და დაღაცათუ ძმანი კედელსა თანა დგიან, გარნა კედელსა არავინ მიეყრდნობინ¹, რამეთუ იგინცა მას ნეტარსა ჰბაძვიდეს მსგავსად ძალინსა. 2. ჰაბუკთადა გავწესა² საშოვალ ეკლესიასა³ დგომად და ორ-კეცად და სამ-კეცად დგიან ველ-ძოკლობით და მოწიწებით. 3. და სკამები საშოვალ დაღიან და ოდეს ჯერ-არნ, | ევრეთეე ორ-კეცად და სამ-კეცად დასხდიან. 4. და დეკანოზი ოდეს აწუევენ ანუ მნათ⁴ გინა წიგნის კითხვასა გინა წარდგომასა გინა თუ რომელსა⁴ სამსახურებელსა ეკლესიისასა, გუერდით მივიდის და თაყუანის-სცის და უთხრის, რომელ მას ოდენ ესმინ, და მან თაყუანის-სცის და წარემართის თუსსა მსახურებასა.

60. 1. ორნი ეპიტრიოტისნი, რომელ არიან დამხედვარნი, დაედგინეს, კაცნი საღმრთონი და ღმრთის მოშიშნი¹, ერთი უხუცესი და ერთი უმრწემესი მისა² ქუეშე³, — რომელსა წარავლინებნ სენაკებსა ძმათასა და მოიყვანებნ შინა დაშთომილთა. 2. უკუეთუ ვინმე არა მოვიდის დაწესებულთა ზედა ცისკრიისასა, განკანონის⁴ ჯეროვნად, ვითარცა განწესა მამასა. 3. და რომელი ძლიერად შურებოდიან დღე⁵ ყოველ და არა მოეცალებინ ძილი, დღისი იგი შრომად მათი ლოცვადევ დაუთუალის. 4. რომელი კულა ანუ მოცალებით იყენიან⁶ ანუ სუბუქთა სამსახურებელთა | გინა თუ ხუცესნი გინა თუ დიაკონნი გინა თუ მკა! მობელნი⁷, უკუეთუ ჰაბუკნი იყენიან, ასი მუჭლი მოადრეკიის⁸ საკურთხეველსა წინა, უკუეთუ კულა⁹ ბერნი და უძლურნი იყენიან, უღწნობად და უსა(კ)მლობად განუწყვის მას დღესა შინა.

61. 1. ლოცვასა ყოვლადე ეკლესიისა კართ თანა დგან¹ უხუცესი ეპიტრიოტისნი და გამაველთა ძმათა ჰკითხავნ მიზეზსა განსლვისასა. 2. უკუეთუ რაჲმე დიად² საკუროდ საქმე არა აქუნ, ვერვინ იკადრის განსლვაჲ. ხოლო უკუეთუ რაჲმე საკუროდ იყვის, უთხრის ეპიტრიოტისსა და კულად მოსწრაფედ შეიქცის. 3. უკუეთუ კულა დაეყოვნის, დიდად აბრალის და დაუმოწმის, ვითარმედ: „ამას ნულარა იქმ!“ 4. და უკუეთუ კულა ქმნის-ლა³, სატრაპეზოს არა⁴ შეუშუს, არამედ ვმელისა პურისა ჰამად განუწყვის მას დღესა, ანუ ასი მუჭლი მოადრეკიის⁵.

5 ეკლესიასა BCD. 6 საქმე]—BCD. 7 უბრძანის C. 8 პატრიკონომოსისა BCD. 9 განიყვანის BCD. 10 ვანიდის შტოდ და იუბნის BCD.

59. 1 მიეყრდნობინ A. 2 გწესა BD. 3 ეკლესიისა BCD. 4 რ'სა BD.

60. 1 ქ'ნი ს'ლონი და ლ'ის მოშიშნი დაედგინეს BD. 2 მის BCD. 3 ქუეშე A. 4 განიკანონის BCD. 5 დღე A. 6 იყენენ BC, იყენენ D. 7 გამაბოზელნი B. 8 მოადრეკიის BD. 9 კულა]—BD.

61. 1 დგანან BCD. 2 დიად]—BCD. 3 A-ში „ლა“ გადაღუღლია. 4 არა] ად D. 5 მოადრეკიის BD.

62. 1. მშრომელთა და მაშურალთადა¹ განეწესა მამსა და შემდგომად დაწესებულთა წარვიდიან და გამოისუენიან² ვიდრე მეორედ რეკადმდე და მერმე კუალად ეკლესიადე მოვიდიან 2. უკუეთუ კულა დაქსნდის (?)³, | ეპიტირი- A 72 ტრისთა⁴ მოიყვანიან.

63. 1 უკუეთუ ვიეთნიმე¹ შეილაღნიან ძმანი, მოუკმის² მამამან და ნახნის და ბრძანებასა მისსა არა ურჩ ეგწნებოდეს³, მშუღობაჲ ქმნიან. 2. უკუეთუ კულა გულ-ფიცხელნი იპოვიან და მასეუ ზედა დაადგრიან, განეწესა, რომელ ვიდრე დაგებადმდე ტრაპეზსა ვერ შევიდენ⁴ და პურსა ხოლო და წყალსა იგმარებდენ, ხოლო უკუეთუ წინამძღუარი არა არს, იკონომოსმან განკანონინს.

64. 1. ოდესცა ეკლესიას¹ შევიდოდინ² — პირველად მამაჲ ეფთჳმე და მერმე ძმანი ყოველნი — ვიდრე მუკლთი ზედა არა მოღრკიან და თაყუანის-სციან წმიდასა ღმრთის-მშობელსა, რომელ არს ბჳეთა ზედა, არა შევიდიან. 2. და ოდესცა მამსა წინა წაულიდიან³ ძმანი — გინა ეკლესიას⁴ | გინა სადიცა — ვიდ- B 192 b რე არა მოღრკიან და თაყუანის-სციან მდაბლად, არა წარბჳელიდიან. 3. და ეგრეთეუ ნეტარი მამაჲ ჩუენი ეფთჳმე არა თუ საპატრიოთა კაცთა ოდენ⁵, არამედ მათ ახლად მოსრულთაცა კჳე მოღრეკით თაყუანის-სციენ და წყალობით მოიკითხავნ.

65. 1. და უკუეთუ ვინმე იხილნის მოსწრაფენი ძმანი, რომელნი ზრუნ- A 73 ვიდიან სულთა თჳსთათჳს, ეგვეითართა მათ მიღმართ¹ არას² უბრძანებნ. 2. უკუეთუ კულა ვინმე იხილნის უდებნი და დაქსნილნი და ახალ-მოსრულნი, მათ ზედაჲს-ზედა ეუბნებინ, ასწავებნ, ამხილებნ³ და ნუგეშინის-სციენ და ჳელოსანთა დაჳეღრებნ⁴, რაჲთა მარჯუედ ექცეოდინ და არარას მიაჳიკრებდენ.

66. 1. რაჲ სერობისა ილოციან¹, არა ჳელ-ეწიფებოდა ძმათა არცა სენაკსა შეკრებად უბნობისათჳს, არცა მონასტერსა შინა უბნობად. 2. და თუ ვინმე ჰპოვიან, ეპიტირიტისთა დაახტრენიან² და თჳსთა კელინთა წარმგზავნინან³. 3. უკუეთუ კულა წინააღდგომაჲ⁴ ვინმე იკადრის მათი, მამამან უბრძანის და ფიცხლად განკანონინს⁵.

67. 1. ოდეს იხილნიან ვინმე ჳაბუკთა ძმათაგანნი გინა ერთმანერთსა¹ თანა უბნობად ანუ სიცილად ანუ ჳელის მიყოფად, ფიცხლად ამხილიან. 2. და უკუეთუ მეორედ ქმნიან-ლა², მამსა მოაქსენიან, და მან მიძიმედ განკანონ- A 74 ნის³.

68. 1. უკუეთუ რადმე მოჳტდის მტერისა მიერ: ერთმანერთისა მიმართ ფიცხელი შფოთი გინა წუერთა დაგლეჯაჲ გინა მიძიმეუეგაჲ, — წესი იყო მი-

62. 1 მაშურალთა B. 2 განისუენიან BD. 3 დასხდიან BD, დასციდის C (A-ში ასლები მეტად გადალუღლია და წაკითხვა საეჭვოა). 4 ეპიტირისთა D.

63. 1 ვინმე BCD. 2 მოუკმის| მოუკმის BD. 3 ურჩ ეგწნებოდეს| და BD. 4 შევიდიან BU

64. 1 ეკლესიად BCD. 2 შევიდიან B. 3 წარუვლიდიან BCD. 4 ეკლესიას BCD 5 ოდენ მ'რ D.

65. 1 მიღმართ| მ'რთ მიღმართ BD, მ'რთ მიღმრ'თს C. 2 არა BD. 3 ამხილებნ|—D. 4 დავეღრებნ BCD.

66. 1 რაჳეს სერობისასა ილოცავნ BD. 2 დაახტრენი B. 3 წარგზავნიან BCD. 4 წინააღმდგომა D. 5 გ'ნკანონის BC, გ'ნკანონის D.

67. 1 ერთმანეთსა C. 2 ქმნიან BCD. 3 განკანონის BCD,

მისა ჩუენისაჲ, რომელ მას თანა ჳმა-მალლობაჲ და უწყსოჲ გულის წყრომაჲ არა იყო, ვითა იყო ყოვლითავე სათნოებითა შემკული, — ტკბილითა და ჰამოთა¹ სიტყუთა დაიუზნის წიგნთაგან და ზეპირით. 2. და ჰრქეს, ვითარმედ²: „შვილ. ნო³! უკუეთუ მიგიზუნე ამას საქმესა ზედა, პირველად სულთა |თქუენთა წაიწყმედო⁴ და მერმე მონასტერი⁵ უწყსოდ გავა⁶ 3. ვინაჲთგან ეგრე მოჰქნდა, რომელ ღმერთმან მე დამადგინა თქუენდა მსაჯულად და განმგებულად, უკუეთუ უწურთელად მიგიზუნე, უწყოდეთ, ვითა⁷ მას საუკუნესა მწარედ გიისჯებით⁸. 4. უკუეთუ თუღა მე აქა მცირედ გწუართნე და მადლობით მიითუალოთ, მრწამს ღმრთისაგან, ვითა⁹ მის საუკუნოჲსა განკითხვისაგან განერე-
 A 75 ბით. 5. და ესრეთ რაჲ დაარწმუნის, ცნის |ძალი მის საქმისაჲ ძმათაგან და, უკუეთუ ორთაჲვე არნ ბრალი, ორნივე წუართნის, და, უკუეთუ ერთისაჲ, — ერთი. 6. ვითარი-ძი¹⁰ იყვის შფოთი იგი, უკუეთუ დიდი იყვის, დიდად წუართნის და, უკუეთუ მცირე — მცირედ¹¹; სამამოს¹² მიიყვანის და უბრძანის განრთხმაჲ. და ძმამან მან თაყუანის-სცის და განირთხის თავი თჳსი. და ერთი ძმაჲ თაგსა უმჰირავენ და ერთი ფერკთა და ერთთა¹³ ჩოკათა¹⁴ ზედა მიაძოხან¹⁵ ღუედიტა: რომელსაჲმე ლ და რომელსაჲმე მ და რომელსაჲმე სამოცი¹⁶. 7. ხოლო უკუეთუ ვინმე იპოვის ასაბიაჲ და ერთი-მეორისა მეშუელი, დიდად მოუგინდის¹⁷ და ფიცხლად წუართის¹⁸. 8. და მათ ცემულთა შემდგომად ცემისა მუჯლ-მოდრეკით თაყუანის-სციან და ცრემლით შენდობაჲ ითხოვიან მამისაგან. 9. და რომელმანმე ორი მსაგელსი დაყვის ქუე¹⁹ წწოლარემან და რომელმანმე სამი. 10. და ჟამითი-ჟამად მივიღნ მამაჲ და ნუგეშინის-სცემნ სიტყუთ და საქმით| და სანუკვარსა წარსცემნ და გელოსანთა დაჰვედრნის²⁰, რაჲთა ნუგეშინის-სცემდენ. 11. და ვინცა²¹ წუართის თჳნიერ ყოვლისა მიზეზისა, ნუგეშინის-სცის და ალაშენის: ანუ ჩოკითა ანუ საბეჭუროთა ანუ სხუთა რაჲთმე საქმროთა. 12. და ყოვლაღვე არა იყო დრტუნვაჲ გინა გულის-კლებჲჲ ცემულთა მათ თანა, არამედ ესრეთ შეერაცხის²², ვი-
 B 193 b თარი|მცა ქრისტეს ჳლთოგან წურთილ იყენეს.

69. 1. ესევითარი ჩუეულეზაჲ აქუნდა წმინდას მამასა ჩუენსა ეფთჳმეს: რამეთუ სამთა დღეთა შდღელულისათა, — ორშაბათსა, ოთხშაბათსა და პარასკევსა, — სენაკსა თჳსსა მზისა დასლვასა პური და წყალი იჳმარის თჳნიერ დიდთა დღესასწაულთასა, და სხუაჲ¹ ყოვლაღვე ტრაპეზსა მივიღნ. 2. გარნა თუ ლავრელი მოვიდის ანუ პროტი, რამეთუ მაშინ ესრე² ირჩიეს ძმათა, რაჲთა კიდე შეუკაზმიდენ³ პურსა გინა თუ სამამოს⁴ ანუ თუ სადაცა ენებოს, რაჲთა არა დაეყოვნოს ძმათა სატ|რაპეზოს⁵ მიზეზისათჳს შრომისა, რამეთუ ფრიალ მოხარკე იყენეს ძმანი მაშინ შრომისა.

68. 1. ახმოთა D. 2 ვითარმედ|—BD. 3 შვილო BCD. 4 წრსწყმენდო BD. 5 მონასტერისა C. 6 გავა| იჳნების BD. 7 ვითა| ვითარმედ BD. 8 განისჯებით BD. 9 ვითა| ვ'დ BD. 10 ვითარი BD. 11 უკუეთუ მცირედ იყვის, მცირედ BD; უკ'თუ მცირედ იყოს, მცირედ C. 12 სამამოსა BCD. 13 ერთი BD, ერთთა C. 14 ჩოკასა BD. 15 ხ'ა მიაძოხუნენ BD. 16 სამოციო ე' B. 17 მოუგინდის| შეუთინდის BCD. 18 წუართნის BD. 19 ქუე A. 20 დაჰვედრნის BCD. 21 ვინცა BCD. 22 შეერაცხა BCD.

69. 1 სხუაჲ|+დღე BD. 2 ესრეთ BCD. 3 შეუკაზმიდის D. 4 სამამოსა BD; სა მამაკაცოსა C. 5 სატრაპეზოსა BD.

70. 1. ნეტარი მამამ ჩუენი ღწნოსა არა ოდეს იწმარებნ თწნიერ ქაჰის-
-წირვისა ანუ დიდისა რაჰსმე¹ მიწეზისა ვიდრე სიბერედმდე. 2. ხოლო ტრა-
პეზსა ოდესცა² დაჯდის, ებრძანა მეტრაპეზისადა, რომელ ძმათა ღწნისაგან
ყოვლადე თასითა ღწნოსა დაუღმიდეს, და გემოსა იხილიენ. 3. და უკუეთუ მარ-
ჯუედ არნ, არარაჲ ბრძანის, უკუეთუ კულა ანუ ძმირიანი არნ ანუ მეტი წყალი
ერთის, შემდგომად ტრაპეზით ადგომისა³ დაეუბნის მეგაჲინესა⁴, ვითარმდე:
„ძმაო, ამათ ძმათა ნუგეჲინის-საცემელი სხუაჲ არასადათ⁵ აქუს ამის ტრა-
პეზისაგან კიდე⁶. 4. უკუეთუ სუბუქი ღწნოჲ იყოს ყოლა ნუ ურთაჲ წყალსა,
და უკუეთუ საშუკალი იყოს, ჯერისაებრ ურთე⁷, და უკუეთუ უმჯობესი-რე⁸
იყოს, ვითარცა ჯერ-იყოს“. 5. ეგრეთეჲ დალაცათუ თუთ არას იწმარებნ, ძმა-
თა საკმელი მოაღების თავისა წინა და მისცა გემოჲ იხილის. 6. და უკუე- A 78
თუ ზეთი აკლდის, კლარი დაიუბნის და ამცნის განმარტებაჲ, ხოლო უკუეთუ
უმგბარი იყვის ანუ უმარლოჲ ანუ მარილიანი, ოდეს ტრაპეზით აღდგის,
მზარეული⁹ დაიუბნის და ჰრქუს, ვითარმდე: „შისითა ღმრთისათა იქმოდე, B 194 a
ძმაო¹⁰, სამსახურებელსა შენსა და ნუ იტყუ, თუ კაცთა ვჰმსახურებ, არამედ
ესრეთ გაქუნდინ, ვითარმცა¹¹ ანგელოსთა ღმრთისათა ჰმსახურებდი, რათა
სასყიდელი შენი არა წარგაიწყდეს“.

71. 1. წესი იყო მამისა ჩუენისაჲ, რომელ ტრაპეზსა ზედა ყოვლადე
არა უბნობნ¹, გარნა თუ ვინმე უტხონი იყენიან და იშუთ სადმე² ნელიად
სიტყუაჲ მიუგის. 2. გინა თუ წყალი უნდის გინა თუ ევლოგასა ვისმე წარ-
სცემნ გინა თუ რაჲმე საქიროჲ საქმე იყვის ტრაპეზსა ზედა, მოუქმის³ მოწა-
ფესა და იღუმალ უბრძანის, რომელ სხუამან ვერვინ ცნის. 3. სხუაჲ კულა
ძმათაგანი ყოვლადე ვერვინ იკადრებნ უბნობასა. 4. მეტრაპეზე კულა⁴ და
ველოსანი, უკუეთუ საქიროჲ რაჲმე⁵ საქმე იყვის, იღუმალ დაჩუარჩინან. ეგ- A 79
რეთეჲ ძმათა, უკუეთუ საქიროჲ რაჲმე საქმე იყვის, გინა თუ წყალსა ითხო-
დიან გინა თუ სხუასა რასმე, იღუმალ ითხოვიან.

72. 1. და ესეცა გაეწესა¹ მეტრაპეზისადა, ვითარმდე: „უკუეთუ ვინმე
იხილო გინა უბნობად გინა სიცილად გინა ლაღობად ტრაპეზსა ზედა, შეუ-
თულე, ვითა²: „მაგას ნულარა იქმ³, თუ არა მამასა გაუწესებია⁴, რომელ გა-
რე გაგიყუენო“. 2. უკუეთუ ვინმე იპოვის⁵ გინა⁶ მეტრისაგან გინა სასუმ-
ლისაგან და კულადცა იწყის უბნობად, გინა განცხრომად, შეეთულა მამისა
ეკლესიისა შინა ძმათადა, ვითა: „დაამცნია მეტრაპეზისადა, რომელ არავინ
აღგიდგეს წინა გარე განყუენებისათჲს“. 3. და არცა ვინ იკადრებდა წინააღ-
დგომასა, და გარე გაიყუენის⁷ ეგევითარი იგი, ვიდრემდის სახმ განიგის⁸.

73. 1. მწრომელთადა დღესასწაულთა და კჯრიაკეთა და გინა თუ ჰაე-
რი¹ არნ, მაშინ გაეწესა² მსახურებაჲ, და შრომისა დღეთა შინა-მყოფნი და B 194 b

70. 1 რ'ასამე C. 2 ოდეს D. 3 აღდგომისა BCD. 4 მეგაჲინესა მელუნესა BD. 5 არაჲ სა-
დათ ABCD. 6 კოდ A. 7 უბოშ A. 8 უმჯობესი BCD. 9 მზარეული BD. 10 ძმათ D. 11 ენა B.
71. 1 უბნობნ C. 2 სადაჲ BCD. 3 მოუქმის მოუქმის BD. 4 ზულა B. 5 რ'ამე საქი-
რო BCD.

72. 1 გ'ნეწესა BD. 2 ვითა ე'დ ED. 3 ვითარმდე მაგას ნულარა ოდეს იქმ B; ნულა-
რა ოდეს იქმ CD. 4 გ'ნეწესებია BD. 5 იპოვის BCD. 6 გინა—BD. 7 გ'ნიყუენის BD. 8 განაგის BD.
73. 1 ჰაერი ე'რი BD. 2 განეწესა BCD.

A 80 ხუცესნი³ და დიაკონნი ჰმსახურებდნენ, ვითარცა⁴ მიხულებინ, და სხუად მოცალე ვერი.

74. 1. წესი იყო მამისა ჩუენისაჲ, რომელ, უკუეთუ დიდი რაჲმე საქმე არნ გინა სამეფოჲ გინა ბქისაჲ, ეკლესიის დაიუბნისი ძმანი. 2. და უკუეთუ საკრებულოჲ რაჲმე არნ, ძმათა უჭმის, რომელთა აქუნ მის საქმისა მეცნიერებაჲ—გინა თუ სამეკედლოჲ იყვის გინა სახუროვნოჲ გინა საევენაჲ, —და მათ თანა დაიურვის სამამოს¹. 3. ესე კულა სხუანი საქმენი წურილნი იკონომოსსა თანა დაიუბნისი². რამეთუ, დალაცათუ ყოველსა საქმესა მეცნიერ იყო სამ გზის სანატრელი მამაჲ ჩუენი ეფთჳმე, გარნა დიდითა მით სიმდაბლითა თჳსითა თჳნიერ კითხვისა არა რას იქმოდა.

75. 1. და სიბერესა მისსა ზედა არა თავს-იდებდა არგნითა ეკლესიაჲ შესლვად. 2. ხოლო უძლურთა ძმათადა გაეწესა¹, და² ეკლესიისა შტოსა დგიან მიყრდნობით კუერთხთა მათთა ზედა. 3. ხოლო რომელნი მეტადრე უძლურნი³ იყენიან, მათდა ებრძანა, რომელ შტოსავე შინა სხდენ იგინი სკამთა ზედა.

A 81 76. 1. | და უფროს ყოვლისა ესე უძნ წმიდასა მამისა ჩუენსა: უკუეთუ ვიეთმე ტყუვილით გინა ეკლესიისათჳს გინა ძმისა ვისთჳსმე სიტყუაჲ რაჲმე უთხრიან. 2. და ამისთჳს მტკიცედ დაემოწმა, რაჲთა, უკუეთუ ზედამიწეენით არა იცოდნენ, ყოვლადვე არა იკადრონ მოჳსენებად. 3. ხოლო უკუეთუ ტყუვილით რაჲმე მოაჳსენიან, მძიმედ განკანონნის. 4. და ამის¹ მიზეზისათჳს მრავალნი ძმანი მონასტრისაგან გაასხნა², რაჲთა კრებული მშუდობით იყოსო³.

77. 1. თუესა შინა ორ გზის და სამ გზის კჯრიაობათა¹ დაიუბნისი ძმანი სწავლითა სულიერითა და², ვითარცა იყო სავეე მადლითა ღმრთისაჲთა, წჳრი-
B 195 a დათა წერილთაგან ასწავებნ მათ სარგებელსა სულთა მათთასა. 2. და ესოდენ ღმობიერ იქმნიან ყოველნი, ვიდრე-ლა³ მრავალი ცრემლი დასთხიიან⁴ და ჰმადლობდიან ღმერთსა და სიტყუაჲ მისი ესრეთ შეიწყნარიან⁵, ვითარცა ქრისტესი. 3. ხოლო ასწავებნ მათ სიყუარულისათჳს და სიმდაბლისა, მორჩილებისათჳს და კრძალულებისა, | სიმშუდისათჳს და უშფოთველობისა, მოთმინებისათჳს და მსახურებისა და მოსწრაჲედ მისღვისათჳს ეკლესიაჲ და სხუათა ყოველთავე წესთა კრებულისათა მჳურვალედ აღსრულებისათჳს. 4. და ეტყუნ, ვითარმედ: „ესრეთ ვიხარეთ, ძმანო, რომელ შეკრებაჲ ჩუენი ამას წმიდასა ადგილსა არა ცუდად იყოს⁶, არცა ამაოდ იქმნას განსლვაჲ ჩუენი ამიერ სოფლით. და სხუანი მრავალნი სწავლანი, ვითარცა ღმერთმან მოსცის პირსა მისსა, მიუთხრნის.

78. 1. და ყოვლისავე ჳორციელისა საქმრისაგან¹ უზრუნველ ეყენეს² ძმანი

3 მეოფნი ხუცესნი BD. 4 ვითაცა BCD.

74. 1 სამამოსა C. 2 დაიუბნისი დაიურნის იუბნის C.

75. 1 გწეწესა BD. 2 და—BD. 3 უძლურ D.

76. 1 დამის BCD. 2 გწასხნა BCD. 3 იყოს BCD.

77. 1 კჯრიაობითა BD. 2 და—BCD. 3 ვიდრედა|აჳნი C. 4 დასთხიან A. 5 შეიწყნარ-იან BC. 6 არა ცუდად იყოს ამას წა ადგილსა C.

78. 1 საჰმისგუნ BCD. 2 იყენეს CD.

და ყოველსავე იგი მისცემნ ვიდრე საწვლადმდე³ და ნემსადმდე. 2. და მი-
ზეზი გარდაეკეთა, რაათა არას ვინ ზრუნვიდეს და არცა გაპყიდდეს და არ-
ცა იყიდდეს და არცა რას მოირეწოდეს⁴ და არცა რას მოიგებდეს თვნიერ
მისისა ბრძანებისა. 3. და უკუეთუ ვისმე უნდის ძმისა რაჲმე მიცემაჲ, თვნიერ
მამისა ბრძანებისა ვერვინ იკადრის მიცემაჲ, ვიდრე არა ჰკითხის. 4. და⁵ უკუე-
თუ კინმე გარდაჰქდის მცნებასა მისსა და იყიდის,—გინა⁶ შესამოსელი გინა A 83
სხუაჲ რაჲმე გინა საფასე მოივის,—ფიცხლად ამხილის და ძლიერად განაკნო-
ნის. 5. და მრავალ გზის გუზილავს, რომელ გინა საბეჭური იყენიან გინა შე-
სამოსელი ანუ თუ კუნკული, ცეცხლითა დაწუნის ზღუდესა შინა.

79. 1. რამეთუ იყო ვინმე მთავარ-დიაკონი, ღირსი კაცი და შეგარცხალ-
თა შეილი და არა-მცირედი საფასე მიეცა მონასტრისადა 2. და თვის შესა-
მოსელი, რომელი დაედვა ეკლესიას⁷, არა ჰნებავენ, რაათამცა ვანმე შეიმოსა B 195 b
იგი თვნიერ მისსა. 3. დღესა ერთსა ენება წმიდასა მამასა ჩუენსა შეწირვაჲ
უსისხლოსა მსხუერპლისაჲ და ჰრქუა სხუასა ვისმე მთავარ-დიაკონსა, რაათა
შეიმოსოს კუართი იგი შესამოსელი პირველ ვსენებულსა მის მთავარ-დიაკონი-
საჲ.⁸ 4. ხოლო მან მიუგო, ვითარმედ: „მამაო სულიერო, ნუკუე⁹ შეწყუხნეს
ძმაჲ იგი, რამეთუ არა ჰნებავენ, რაათამცა ვინმე¹⁰ შეიმოსა კუართი მისი.“
5. ესმა რაჲ ესე მამასა, მოუწოდა მთავარ-დიაკონსა¹¹; მას¹² და ჰრქუა სიმშვილი და A 84
ტკბილად, ვითარმედ: „გნებავენ(ა)¹³, რაათა შეიმოსოს ძმამან მან კუართი შენი
და მსახუროს საკურთხეველსა ჩუენ თანა?¹⁴ 6. და იხილა¹⁵, რამეთუ შეწყუხნა
იგი და არა უნდა, რაათა შეიმოსოს. და ვითარცა აღასრულა წმიდაჲ ეამის-
წირვაჲ, მოუწოდა ზემო ვსენებულსა ნას მთავარ-დიაკონსა და ეტყოდა, ვითარ-
მედ¹⁶: „მითხარ ჰეშმარტი, რაჲ დაგიტევებიეს სოფელსა შინა?¹⁷ 7. ხოლო
მან ჰრქუა, ვითარმედ: „წმიდაო მამაო, არა უმეცარ არს ღირსებაჲ შენი, რა-
მეთუ შშობელნი და ძმანი და საფასენი და მონაგებნი არა-მცირედნი დამიტევე-
ბიან და რა-იგი ჰელითა შენთა წმიდათა მიმიცემიეს¹⁸, თუ უწყია“. 8. ჰრქუა
მას მამამან ჩუენმან: „და ჯერ-გინსა¹⁹, შეილო, რაათა მაგის ყოელისა მადლი
და სასყიდელი წარიწყმიდო კუართისა ამის შენისათჳს?²⁰ 9. ხოლო მან ჰრქუა:
„ნუ იყოფინ, მამაო!“ 10. და მეყსეულად უბრძანა მოღებაჲ ცეცხლისაჲ და
აუკითა ველითა შთაგდო კუართი იგი ცეცხლსა და ესრეთ დაიწუა. ხოლო
ძმაჲ იგი შეუერდა წმიდათა ფერვთა მისთა და | შენდობაჲ ითხოვა. 11. და A 85
ეგრეთვე, უკუეთუ ვისმე აქუნ შესამოსელი გინა სხუაჲ რაჲმე საწმარი და არა
ჰნებავენ მის, რაათამცა აწმარა იგი ძმასა თჳსსა, რაჲამს უქმნ მას, ეგრეთვე
დაიწეს ცეცხლითა და ეტყუნ, ვითარმედ: „სულთა ჩუენთა დაღებაჲ ბრძანებულ-
და(ა)²¹ ძმანა ჩუენთათჳს და შენ განხრწნადსა საწმარსა აღირჩეო უფროს მძისა
შენისა და არა გუქდომებისა?²² 12. ხოლო მათ სწავლავა მისი ვითარცა წამა-
ლი ცხორებისაჲ მიითუალიან და ჰმადლობდიან ღმერთსა, რომელმან მიჰმადლა B 196 a
მათ ესევეთარი მკურნალი სულთაჲ.

3 საწვლადმდე BD, საწულადმდე C (=საცვლადმდე?). 4 არცა რას მოირეწოდეს]—BCD.
5 და]—BCD. 6 გინა]—BCD.

79. 1 ეკლესიასა BCD. 2 მთავარდენისა A. 3 ნუკუე A. 4 ვინ BD. 5 მას]—BD.
6 გნებავენ BD. 7 იხილა ABCD. 8 ვითარმედ]—BD. 9 მომთხუენის BCD. 10 ჯერ-გინსა C.
11 ბრძანებულ არს BCD.

80. 1. მარადის ასწავებენ ძმათა, ვითარმედ: „ჯერ-იყო, რაჟამაცა არა რას ვეძიებდით სხუასა ვარემე ტრაპეზისა, ვინაჟთვან უწყით, თუ ვითარითა იწროებითა წარვლეს წმიდათა ყოველთა¹ საწუთროა² ესე, რომელ არცა თუ წყლითა განიძღებდეს³. თავთა მათთა, კაცნი, რომელთა ღირსევე არა იყო სოფელი ესე, უბრალონი და უბიწონი და წმიდანი ყოვლისაგან(ვე) ცოდვისა.

A 86 2. ხოლო ჩუენ, რომელნი-ესე საესე ვართ ყოვლითა ცოდვითა, | არა ემა არსა ჩუენდა განსუენებამ ტრაპეზისამ და ორ გზის დღესა შინა მიღებამ საზრდელი-სამ საესებით და უნაკლოლოდ ღვინითა და საკმლითა? ემა არს ქეშმარიტად და ნამეტნავ. 3. ხოლო ვინაჟთვან არა გუნებავს მცირედცა იძულებამ თავთა თუსთამ და მრავალთა მიზეზთა ვმიზეზობთ, უკუეთუ ვინმე ტრაპეზსა⁴ ოდენ ვერ დასჯერდებოდის⁵ და გინა მე და გინა თუ ჯელოსანმან მისცეს საკმარი რაჟამე, თუთ მან ხოლო მარტომან იწმარენ და სხუასა ძმასა ბრალსა ნულარა შთაავადებენ⁶. და უკუეთუ ესე არა⁷ ქმნას, ორთავე ბრალსა ღმერთი მისგან⁸ იძიეს⁹“.

81. 1. ესე კულა სყიდად გინა ღვინისა გინა თევზისა ყოვლადვე არა ჰსენებულ არს მონასტერსა შინა თვნიერ ზეთისა, და იგიცა რომელნი მკითხველნი იყვიან ანუ მწერალნი და წასანახავად ანუ საწერლად აინთიან¹.

A 87 სხუად კულა არა იყო წესი, რაჟამაცა ანუ კანდელსა ინთებდეს, | ანუ ხატთა დაისუენებდეს სენაჟთა შინა, არამედ ჯუარი ერთი გინა ხატც ერთი ესუენის, რაჟთა, რაჟამს ილოცვიდენ, მათ წინაშე თაყუანის-სცემდენ და ემთხუროდინ².

B 196 b 2. ოდეს კულა ანუ ზეთი იყიდის ვინმე ანუ | ღვინო თვნიერ მამისა სიტყუსა, დაუთხიან³ ავლინსა შინა.

82. 1. ხოლო თვნიერ დიდისა უძღურებისა საკმელსა არავინ შეიქმონდა, რამეთუ შევიდის მამამ სამზარეულოს¹ და² უკუეთუ კოჭობნი იხილნის ცეცხლის³ კიდესა, იკითხის მზარეულისაგან⁴, თუ ვისნი არიან. 2. და უკუეთუ უძღურთანი იყვიან⁵, მიუშვს⁶; უკუეთუ კულა ნაყროვნებით ვინ იქმნ, ზოგჯერ გარე განთხევად უბრძანის და ზოგჯერ საეროსა საკმელსა თანა⁷ ჩასხმია⁸.

83. 1. მრავალნი მოვიდიან საფასითა დიდითა მოქალაქენი და სხუათა აღგილთაგან, რაჟამაცა მო(ი)პარსნენ¹. 2. დაითრგუნნის² ეამ-რაოდენმე და განუსუენის და მერმე უბრძანის: „შეგვრდევით³, ვერ მოგპარსათ: A 88 'თქვენ კაცნი ხართ სახელოანნი და ჩუენ კაცნი ვართ გლახაკნი და უცხონი, და ოდეს საფასე მისცეთ ეკლესიასა, გასუენებით გნებავს ყოფად და ნუუკუე⁴ ვერ გაგისუენოთ⁵, და მერმე შესწუხდეთ; და კულად მძანი ყოველნი ძლიე-

80. 1 ყოთა წ¹ BCD. 2 საწუთრო CD. 3 გ² წამლებდეს BD. 4 ტრაპეზსა | +ზ³ BD. 5 დასჯერდებოდის | დაჯდებოდის BCD. 6 შთაავადებენ B, შთავადებენ D. 7 არა |—BD. 8 მისგან |—C. 9 იძიებს C.

81. 1 აღანთიან B, აღანთიან D. 2 ასეა A, ემთხუროდენ BCD. 3 დაუთხიან A.

82. 1 სამზარეულოსა BCD. 2 და |—BCD. 3 ცეცხლისა BC. 4 მზარეულისაგან D, 5 იყვიან | არს BCD. 6 მიუშვინს BCD. 7 თანა | შინა D. 8 შთასხმად BCD.

83. 1 მოიპარსნეს | კულთა შინა მისთა D. 2 დაითრგუნნის | იღუაწნის BD, იღუაწნეს C („იღუაწნის“ A-ში ამათხა მიწერილი სხვა მდონით, სხვა დროს. ხოლო, „აქელსა შინა მისთა“ D-ს გარდა B-ში სტრიქონ ზევით სწერია წერილად, მკრთალი მდონით). 3. შეგვრდევ BD; შეგვრდევით C. 4 ნუუკუე A.5 გ² წგ¹ ს¹ რთ BD.

რად შურებინან და უკეთეთ ვიეთნიმე მოცალედ იყენენ, იგინიცა შეწუხდებინან. და ესრეთ მრავალთა უჯმნის და წარვიდინან. 3. ხოლო უკეთეთ ვინმე მოვიდის ძმად მშრომელი და მდაბალი, იტყვენ მამად, ვითა: „გრწმენინ, ძმანო⁶, ამითი⁷ მირჩევია შეწყწარებაჲ, ვირე ათასიცა ვინ დრაჰჰანი მომცა“.

84. 1. იყენეს პირველითგან დიდებულნი კაცნი: ილარიონ კანანახი, აღდგომისა დიაკონი, პირველ შენებასა მონასტრისასა¹ მოსრულ იყო აქა და მისსა იკონომოსობასა აღეშენა მონასტერი და ვითა თვისა ძმასა ხედვიდეს მამანი ჩუენნი. 2. და ევედრა მათ, რაჲთა წარვიდეს იერუსალემს. და წარმგზავნეს მუნ და მრავალნი წელნი დაყვნა დიაკონობასა შინა. 3. და მამათა A 89 მრავალ გზის მიუწერეს და კულად მოიყვანეს აქავე. 4. და პირველსაცა მო- B 197 a სლვასა და მეორესაცა, რომელ მოილო ვეცხლად და ოქროდ და სტავრად² და სავედრად, უფროჲს ოცისა ლიტრისა იყო. 5. და მას მისცეს მოწათჲ და გაკუეთილი შეუქმნეს, თავისა კრასოვულისაგან კიდე, კოჲა ერთი ღვწოჲ თუესა შინა და ყველი ერთი და სამი ლიტრაჲ ზეთი და დღიე ერთი პური. და ესე იყო გაკუეთილი მისი.

85. 1. კულად მოვიდა გვრპელი, ჯოჯიკის მეგანძურთა-უხუცესი, და მონათლა, რამეთუ სომეხი იყო, და არსენი უწოდეს. და დისწული თჳსი ქმსახურებდა მას. 2. და შემდგომად მრავალთა წელთა კულად გამოეთხოვა, რაჲთამცა ნახნა თავისა¹ უფლისწულნი. 3. და ორსავე მოსლვასა უფროჲს ათხუთმეტისა ლიტრისა მოილო და მისცა მონასტერსა. 4. და იგივე კანანახისა გაკუეთილი მას შეუქმნეს.

86. 1. კულად მოვიდა ათანასე პერიტ(ურელი)| ძითურთ, დიდად საჰმა- A 90 რი ეკლესიისაჲ, და ჰქონდა¹ კარვას² მონასტერი, რომელი-იგი და სხუჲა ფრიადი საფაჲე მოსცეს მამათა ჩუენთა. 2. ხოლო მათ გაყიდეს მონასტერი იგი სამის ორმოც დრაჰჰანად, და იგივე კანანახისა გაკუეთილი მას ჰქონდა¹.

87. და მათ ეამთა შინა, ვინცა ვინ მოვიდის ეგვიეთარი კაცი, ნახევარი საფასისა თჳსისაჲ ეკლესიასა შეწირის და ნახევარი საჰყარად მისცის.

88. 1. წმიდისა მამისა ჩუენისა მოლუაწებათა და ერისა საურავთა თანა და წიგნთა თარგმნასა ესეცა დიდი ზრუნვაჲ ეტჯრთა, რაწეთუ არცა პროტი, არცა სხუანი მამასახლისნი თჳნიერ მისისა¹ ბრძანებისა არარას იქმოდეს და იშუთი დღჲ გარდავდის, რომელსა² ათი ანუ ათხუთმეტი მამასახლისი არა მოვიდის მათ წინაშე. 2. და კულად ზრუნვაჲ დიდისა³ ლავრისაჲ, საქმეჲ მძიმე B 197 b და მრავალ-ფერი მის⁴ ზედავე იყო, რამეთუ დიდსა ათანასის⁵ მისდა მიენდო საურაჲი და დახედვაჲ დაჲ განგებაჲ მისი. A 91

89. 1. და მისთა შრომათა და ლუაწლთა ზედა, ოდესცა რამე საეროჲ საქმე არნ¹ მონასტრისაჲ, თჳნიერ უცალოებისა თანავე² გავიდის გინა თუ ნა-

6 ძუო BCD. 7 ამითი C.

84. 1 მონასტრისასა]—C. 2 ოქროდ, სტავრად BCD.

85. 1 თვის BCD.

86. 1 ასეა. 2 კარვას BCD.

88. 1 მისა BCD. 2 რომელსა]—B. 3 დიდი BCD. 4 მისი BCD. ათანასისა BCD.

89. 1 არინ C. 2 უცალოებისავე თა BCD.

ვისა გამოზიდვასა გინა თუ ნავი მოვიდის ხუარბლითა გინა თუ ვენაჯთა ასარ-
ვისა გინა თუ აჯოჯვასა გინა თუ სთულუბასა². 2. რამეთუ ვინაძეთან ახალ-
-ნერგ იყვნეს წუთლა ვენაჯნი, ყოველთა სარითა განგებამ უნდა. და უფროსნი⁴
დღენი ვენაჯთა შრომასა შინა დაყენიან, და ყოვლადვე მამამ მათ თანავე იყ-
ვის, თვნიერ დიდისა მიზნისა.

90. 1. და კულად ბურღალთაგან¹ ყოველნი სოფელნი ჰირსა შინა იყე-
ნეს და კნინლა უკაცრულ². 2. და ჰირისა³ მაგიერ უფროსნი⁴ სათესავი მთა-
სა შინა იქმნებოდა თოჯითა: საწუნე და დიკა და სელი და თივისა თიბამ.
3. და ამას ყოველსა ძმანი შურებოდიან⁵ და⁶, ვინაძეთან ყოველნი იქმოდეს,
არა უმძიმდა, არამედ უღრტვნიველად და სიხარულით იქმოდეს. 4. და ამით
A 92 ყოველთა საქმეთა მამამ ზედას-ზედა | მივალნ და ნუგეშინის-სცემნ სიტყვთ
და საქმით და საზრდელითა და სასუმლითა⁷.

91. 1. ყოვლადვე ეტყუნ¹ ნეტარი² მამამ ჩუენი იკონომოსსა, ვითარმედ:
„უწუერულთა მუშათა³ ნუ შეიწყნარებ, ამისთვის რამეთუ მავნებელინი არიან ძმა-
თანნი და ზოგთამე გონებითა ვენების და ზოგთა შეხედვითა. 2. ნურას ეხუეკ
სადასისა დაკლებასა⁴; უმჯობეს არს, რომელ დაგუაკლდეს ათი და თხუთმეტი⁵
დრაჰკანი, და ძმათა სავნებელი არაა შეემთხვოს⁶.“

92. 1. კულად უკუეთუ ძმათა ვიეთმე მოიყვანიან თვსნი ნათესავნი
უწუერულნი, მამასაცა ჰნებავენ, რაჯთამცა¹ ისწავლეს სწავლამ და კელოვნებამ.
198 a 2. | გარნა მონასტერსა არა დაიშვირნის, არამედ გარე სოფელთა გაგზავნის,²
სადა³ იკოდის⁴ უმჯობესი და სულიერი და გამოცდილი იკონომოსი, და შუი
ალიზარდნიან. 3. და ოდეს წუერითა შეიმოსნიან, მაშინ შემოიყვანის მონას-
ტრად.

93. 1. საჯორეს ყოველნი ძმანი იყენიან მეჯორედ: და ორნი ერის-
A 93 განნი¹ ჰყვიან მსახურად და მხუეტლად, და სხუანი ძმანი იყენიან. 2. და არა
თუ უმძიმნ, არამედ უფროსად² უხარინ, რამეთუ მორწყულ იყენიან სულნი
მათნი სწავლითა და მოძღურობითა წმიდისა მამისა ჩუენისადათა, რამეთუ ყოე-
ლადვე იტყუნ³ ვითარმედ: „რებულსა შინა მყოფნი ამით სამითა⁴ საქმიოთა
ცხოვნდებიან: სიმდაბლითა და მორჩილებითა და თვისისა ნებისა დატყეებითა“.

94. 1. ხოლო ოდეს იხილის ძმათაგანი ვინმე უღბად და მოძილად ეკ-
ლესიისა ლოცვასა, ჰკითხის, ვითარმედ: „რად გძინავს ეკლესიასა შინა? არა
გეყოფისა სენაქსა შინა ძილი?“ 2. და თუ უთხრის¹, ვითარმედ: „შინა ვილკ-
ძებ და მით დამეძინებთან“, უბრძანის², ვითარმედ: „ეგე, საყუარელო, მტე-
რისა საფრტჷ არს³, რაჯთა. მცირისათვს დიდი დაგაქიროვს. ეკლესიას⁴ მიმა-

3 სთლობას BCD. 4 უფროს BCD.

90. 1 ბერლათგნ BCD. 2 უკაცრუ C. 3 ჰირის BCD. 4 უფროსნი BCD. 5 შურებო-
დენ BD. 6 და—BCD. 7 სწავლითა C, სასუმელითა BD.

91. 1 ეტყუნ იყო D. 2 ნეტარი—B. 3 მუშკთა BCD. 4 დაკლებათა BCD. 5 თხუთმე-
ტი B, დათხუთმეტი (=და ათხუთმეტი?) A.

92. 1 რა C. 2 ასეა. 3 სადაცა D. 4 იკოდეს BCD.

93. 1 ასეა A. 2 უფროსად BCD. 3 იტყუნ C. 4 სამითა—C.

94. 1 უთხრის თუ D. 2 უბრძანი C. 3 არის CD. 4 ეკლესიას BCD.

ვალისა კაცისაჲს ეძიებს ღმერთი, რაჲთა ფრთხილად და ღმობიერად დგეს. თუ ესე ვერ შეგიძლია, რაჲთამცა ეკლესიასაცა ილუქებდი⁵ და სენასაცა ძი-
ლითა გაძლებოდე⁶? და აჲა ნუ! დაიძინებ, თუ არა, შიძიმედ გაგაკანონებ⁴. A 94

95. 1. მეკარესა მონასტრისასა ყოვლადვე ფრთხილსა და სულიერსა. კაცსა დაადგინებ¹. 2. და ესრეთ დაემცნო, უკუეთუ ესე ადგილისა მრორი-
ნენი² მონაზონნი მოვიდოდინ³, უკუეთუ მწუხრსა მოვიდენ, ისერონ და სამ-
ხარი ჭამონ და გაუჯმენ და დაუმოწმე, რომელ უეამოდ არა მოვიდოდინ⁴. B 198 b
3. ხოლო კელარათადა ებრძანა, რაჲთა ერისგანთა იგინი ისტუმრებდენ და !
უჯმნიდენ. 4. და კელრისა კარსა რაჲთურთით არა გასწყდებოდა შეკრებდ
მრავალ-ფერთა ვნებათათჳს. 5. ხოლო უცხონი თუ მოვიდიან, მესამესა დღესა
შემდგომად ჭამისა ებრძანა, რაჲთა მეკარე უჯმნიდეს. 6. ესე კულა კართა
ზედა შეკრებასა ანუ მონასტერსა შინა ანჯმანსა⁵ ანუ სენაკთა შინა უბნობასა
ურგებსა რაჲთურთით არაეინ იკადრებდა ყოვლადვე.

96. 1. საკელრომსა წესი ესრეთ გაეწესა¹, რაჲთა საქმელსა არა იქმო-
დინ², გარნა თუ³ უცხონი იყენიან ანუ მშრომელნი ვინმე და მათოჳს ზოგ- A 95
ჯერ ადგილისა შექმნიან და ზოგჯერ სამზარეულოს⁴ და მუნ წაილიან. 2. კელარ-
ნი კულა სამხრად ყოვლადვე სატრაპეზოს მივიდიან,—ერთი პირველსა და მეო-
რე მეორესა ტაბლასა,—და ეგრეთვე მევაჳინენი. 3. მაგრა კელართა მწუხრსა
თუ რაჲმე ეჭმარებინ, შინა იჭმარიან⁵.

97. 1. ყოვლისა უფროსსა ეპისტატისათჳს, რომელ არს მუშათა უხუცესი,
პეერებენ მაჲად ეფთჳმე და ეტყუნ, ვითა: „ნუშცა რაჲ დააკლდების ეპისტატსა,
რომელ არა შეწუხდეს და ოცდაათი ანუ ორმოცი მუშად არა მოატუნოს, და
ესთენი განძი ბედით წავლეს¹, რომლისაჲ თანა-გუაჳ მათდა მიცემაჲ. 2. მო-
სენაეთა² კულა მოწაფენი ყოველსავე საეროსა სამსახურებელსა გავიდოდინ-
3. და მზარაულისადა³ დაემცნა⁴, რაჲთა მათი საქმელი მან შეუქმნას. 4. და
თუ საჭირთა რაჲმე⁵ საქმე არა არს, მინისაცა მოწაფენი ძმათაჲ თანა წაი-
დიან⁶ მსახურებასა. 5. და უფროსჯერ მოსენაენიცა⁷ ძმათა სათნოებისათჳს A 96
ძმათაჲ თანა გავიდიან⁸, უფროსსა, ოდეს მაჲად მუნ იყენი.

98. 1. აპოთიკი და ბოსტანი და წისქვლინი კელრისა¹ საურაენი იყენეს.
და ამთავან[სა, რაჲცა ვის² ეჭმარებინ, კელარი ეურეინ იკონომოსსა³ იანა და B 199 a
მამასახლისსა⁴. 2. ხოლო საპარიკონომოსო და საწანგრო და საჯორე ჯა სამ-
ქედლო და ხურონი და კალაფატნი და მანდრინნი და ვენაჳნი და მენაეენი —ესე

5 ილიუძებდ C. 6 ასეა A, განძლებოდი BD, განძლებოდ: C.

95. 1 დაადგინებენ CD. 2 ასეა A, მრორინენი I. D. 3 ასეა A, მოვიდოდინ B. 4 მო-
ვიდოდენ BCD. 5 აჯმანს BC; აჯმენს D.

96. 1 გწესესა BD. 2 ასეა A. იქმოდენ BCD 3 თქ.—N. 4 სამზარეულოსა BCD. 5 სა-
ტრაპეზოსა BD. 6 იჭმარინ C, იჭმარონ BD.

97. წარვდეს BCD. 2 მოსენაკეთა C. 3 ასეა A, მზარაულისა D. 4 დაემცნო BCD. 5
რაჲმე—D. 6 წარვიდიან BCD. 7 მესენაენიცა BD, მესენაენიცა C. 8 განვიდიან BCD; გან-
ვიდიან C.

98. 1 კელარისა BD. 2 ვის[ს ვინ BCD. 3 კონომოსსა A. 4 მამასახლისისა B. 5 და მენა-
ეენ და ვენაენი BCD.

იკონომოსისა გასაგებელნი იყვნეს. 3. კელარსა ვენაჯთა ზედა ყურძნისათს არა ჰქონდა ტელმწიფებდა, ეგრეთვე იკონომოსსა ხილისათს; გინა შინა მონასტერსა გინა გარე მეტოქთა კელრისა გასაგებელნი იყვნეს, — გინა თუ ზეთისხილი იყვის, გინა თუ ნიგოზი გინა თუ სხუად ხილი. 4. ოდეს კულა რადმე წასაცემელად⁶ საჯმარ არნ, კელარსა გაეზრახნის იკონომოსი. 5. ხოლო ოდეს მოიწიფის, კელარნი ზედაჲს-ზედა გავიდოდინ მეტოქთა და მოჰნახვიდიან ხილნართა და მუნ მყოფთა მოუჩუნნიან და დაამცნიან⁷, ვითარმედ: „შინა და გარე დიდად ეგმარებინ ძმათა და ეკლესიასა; რომლითა გაერებოდი, იგი ხოლო დაიმქირე და ნურას⁸ დააკლებ“⁹. 6. და ვერარას⁹ იკადრებდეს უწყესოსა საქმესა ქმნად, ყოველი კელარსა შევიდოდა¹⁰ და უხუებით ჰქონდა¹¹ მისაცემელი სატრაპეზოს და სადაცა საჯმარ არნ წარსაცემელად. 7. უკუეთუ კულა ეგმარებოდიან კელარსა ანუ მონაზონნი ანუ¹² ერისგანნი, იკონომოსმან მისცნის.

99. 1. ოდეს მამაჲ შინა¹ არნ, რადცა ვის ეგმარებინ, თუთ მამასა მოაქსენის, იკონომოსსა არას ვინ² სთხოვენ, და თუ ვინმე სთხოის³, „მამასა თანა მიავლინის. 2. ოდეს კულა შინა არა არნ, მერმე გააგებნ იკონომოსი.

100. 1. იკონომოსისა განწყესებული შუდი კრასოველი იყო და ოდეს^{A 98} ტრაპეზსა| დაჯდის მწუხრსა, ოთხი კრასოველი მიართვან. 2. უკუეთუ კულა^{199 b} შინა არა იყვის, დაემცნა მამასა: „საქმელსა ერთსა შეუქმოდეთო და ხილსა და ზეთისხილსა და რადცა ითხოოს¹, მისცემდით“². 3. და რადცა დაუშთის, საეკლარსავე წარსცის.

101. 1. მამნი წესი ესე იყო¹, რომელ კელრისადა დაემცნა² წინამძღუარსა საჯმარისა მიცემად ძმათა და ტელონთაჲ: გინა თუ გაკუეთილი³ მათი გინა თუ მეტსა ვინ ითხოვენ. 2. და ამისთჳს იკონომოსსა თანა არავინ რას მივალნ. უკუეთუ მამაჲ შინა⁴ არა არნ⁵, უკუეთუ კულა სტუმარნი ვინმე მოვიდიან, მაგრა იკონომოსმან განავის. 3. სხუად კულა საჯმარი იკონომოსისაგან ითხოვიან, — გინა თუ მოგუნი გინა თუ ჩაფლანი⁶ გინა თუ ტყავი გინა თუ საბლები გინა თუ სელი, — ესევეთარი იკონომოსისაგან ითხოვიან. 4. და ესრეთ ყოველივე საქმე განწყესებულად იყო და უშფოთველად იყვნეს ყოველნი⁷.

102. 1. აგართა მონასტრისათა, — ვითა¹ სისიქონი არს და კარაენი² და ღმრთის-მეტყუელი და სხუათა ესევეთართა, — თავისა გასარომელსა სრულეებით მისცემდიან მონასტრით. 2. და რადცა იქმნის მუნ, ყოველსა ქუე³ მოიღებდიან, თუნიერ რაოდენისამე, რომელი⁴ მუნ მყოფთა დაუტევიან მათდა საჯმარად.

6 წარსაცემელად BCD. 7 ამცნიან BC. 8 ნურაას C. 9 კვლარა რასა C. 10 შევიდოდა BCD. 11. ასეა. 12 ანუ]—BCD.

99. 1 შინა] + არა BD. 2 არას ვინ] არავინ BCD. 3 სთხოვის C.

100. 1 ითხოვოს C.

101. 1 იყო ესე C. 2 დაემცნო BCD. 3 გწყუთილი BD. 4 შინა] ში D. 5 არინ C. 6 ჩაფანი B. 7 ყოველნი]—BCD.

102. 1 ვითარ C. 2 კარაენი C. 3 ქუე A. 4 რომელნი BCD.

103. 1. კულად მოსენაეთადა¹ გაეწესა წმიდასა მამასა ჩუენსა: და უკუეთუ პური დაუშოის, არა აქუნ კელმწიფებამა სადავე მიცემად, არაჩედ კლარასავე მისციან.

104. 1. იყენეს უკუე¹ შინაცა და გარეცა სულიერნი და ღმერთ-შემოსილნი მამანი: სანატრული არსენი² ნინოწმიდელი და წმიდაჲ ბერი იოვანე გრძელის ძმ და სულთა შემოსილი იოვანე ბერი მარტოლ-მყოფი³ და სხუანი მობაძაენი მათნი, კაცნი ზეგარდამოათა მადლითა⁴ განათლებულნი და ანგელოსთა მობაძაენი ცხოვრებითა. 2. და სხუათა მათ სათნოებთა მათთა ზედა და⁵ მოხუცებულებასა⁶ ამასცი იქმოდეს, რომელ| ევრარათ ვერ დააწმუნა მამა-
B 200 a
A 100
 მან, რათამცა სნეულთა პური და ღვინოჲ აი|ღეს, არამედ ძმათა პურსა და, თუ ეკმარებინ, კრასოფულსა მათსა კმა-იყოფდეს. 3. დაღაცათუ არა-მკირედი შესაწირავი მიეცა მონასტრისადა, არამედ არარას თავს-იდებდეს აღებად გარეშე საპირომსა მის და უნდომსა ჳორცთა სავმრისა. 4. და კულად ყოველთა აზნაურთა ჩუენთა დიდი სარწმუნოებამა აქუნდა მათისა ღირსებისა მიმართ და მრავალ გზის ევლოგიასა წაზოსცემდეს⁵ მათ წინაშე. 5. ხოლო მათ კლად მიილიან და ულოციან და, ვითა დაბეჭდული იყვის, ეგრეთვე მამასა თანა წარციან⁷. 6. მრავალ გზის ევედრებინ მამამ, რათა რაოდენიმე გლახაკთა მისცენ, გინა სადაცა ენებოს, ხოლო მათ ნეტართა ჰრქვან, ვითარმედ: „წმიდაო მამაო, ჩუენ სასულენი ვართ ეკლესიისანი და სასულეთაგან ღმერთი ესე-ვითართა საქმეთა არა ეძიებს“. 7. და პურსა, რომელ მონასტრით წაილიან⁸, არცა მისგან მისციან გლახაკთა, არაჲედ თქვან, ვითარმედ: „მონასტერი ჳრდის გლახაკთა“. 8. ხოლო უკუეთუ აქუნ⁹ ხილი გინა მხალი გინა სასუმელი, ესევეთარი! რამე მისციან გლახაკთა. 9. უკუეთუ კულა პური დაჰმეტდის, მეორისა მსგეფისაჲ არღარა¹⁰ აღილიან. 10. და კულად ღიტონთა დღეთა თუს-თუს¹¹ ილუწიდიან ვითარცა უჳორციონი, ხოლო დღესასწაულთა და კრიობათა ერთგან აღასრულიან წესი ღოცვისაჲ და პირი ერთგან იქსნიან. 11. და იყო ხილვამ ცხოვრებისა მათისაჲ, ქეშმარიტად, ვითარცა ანგელოსთა ღმრთისათამ და სიტყუამ წესიერ და ტკბილ. 12. და ესრეთ აღასრულეს ცხოვრებამათი, და სრულნი ყოვლითა სათნოებითა წინაშე ღმრთისა მიიციკალნეს და იხარებენ ყოველთა წმიდათა თანა და ჩუენთს ითხოვენ ღმრთისაგან წყალობასა. 13. და ქეშმარიტად წამა მათთს ღმერთ-შემოსილმან| მამამან ჩუენმან
B 200 b
 ეთუთმე, ვითარმედ: „უკუენამასკენელთა ამათ ეამთა არღარა გამოჩინებად არიან ესევეთარნი სრულნი და მღალნი სათნოებითა“, რამეთუ არარამ იყო სათნოებამ¹², რომელიმცა არა აქუნდა მათ სრულებით და მალდა და უტოთომულად. 14. ხოლო განწმედლინი იგი და შრომითა განკაფულნი გუამნი მათნი| დაი-
A 102
 სხნეს საფლავსა¹³ შინა წინაშე ტაძარსა წმიდისა სუმეონ¹⁴ მოხუცებულისასა¹⁵,

103. 1 A-ში ამ სიტყვაში „კ“ სხვა მენლითაა ჩაწერილი: მოსენაკეთადა C.

104. 1 უკუე A. 1a მამამანი: სანატრელი არსენი—BCD. 2 მარტო-მყოფი BCD. 3 მადლით C. 4 და—BCD. 5 მოხუცებულნი BD. 6 წარმოსცემდეს BCD. 7 ასეა A, წარციან BCD. 8 წაიდებენ BCD. 9 აქუს BD. 10 არა C. 11 თს-თსად BCD. 12 რამეთუ, არარამ იყო სათნოებამ—BCD. 13 საფლავთა BCD. 14 ს-შნ A (შდრ. 118, 1). 15 მოხუცებულისა C.

ერთსა შინა სამარხვოსა¹⁶, მახლობელად თვსთავე მათ მოღუაწებისა სენაკთა, რომელ არიან კარავათა¹⁷.

105. 1. მბრძოლი იგი წმიდათა და მოწურნე კაცთა ცხორებისა ბელიარ¹, ხედვიდა რაჲ სულიერთა ამით წესთა, რომელ დაესხნეს მამასა ჩუენსა ეფთუმეს, და წარმატებასა ძმათასა და თარგმნასა წიგნთა საღმრთოთასა², ფრიად ეღმორდა და განილეოდა შურითა. 2. და პოვა ვინმე საწყალობელი, სახითა მონაზონი, და აღძრა იგი მოკლვად წმიდისა მისი; რამეთუ გამოუჩნდა და პრქუა მას, ვითარმედ: „უკუეთუ მოჰკლა მბრძოლი ჩემი ეფთუმე, ფრიადი კეთილი ვყო შენ თანა“. ვინადეა შეიმზადა მახული და ენება მოკლვად მისი, არამედ ცუდ ყო³ აღმერთმან განზრახვად მისი. 3. რამეთუ⁴ დღესა ერთსა, აღვიდა რაჲ გოდლად და დაჰჰვა კარი მოწაფემან და თვთ შთავიღორდა თვსსა სენაკსა. A 103 და ვითარცა მცირედ შთავიღორდა კიბეთა გოდლისსა⁵, შეეძებოა მას განცოფებული იგი მონაზონი და პრქუა, ვითარმედ: „წინაშე მამისა აღვალ და მივაბე“. 4. ხოლო იგი ეტყოდა, ვითარმედ: „არა ჯერ-არს ესრეთ უცამოდ აღსლვად⁶ მამისა“. და იგი ეტყოდა: „შეუძლებელ არს, ვითარცა არა აღვედ⁶!“. 5. და ვითარცა არა უტევებდა აღსლვად სანატრელი იგი მოწაფე მამისა, მეყსეულად განცოფებულმან მან იჯადა მახული იგი საეშმაკოვ და ესრეთ უწყალოდ დაჰხუე- B 201 a პა სანატრელი იგი ძმად და თვთ ივლტორდა წარსლვად, და ვითარ-იგი ივლტორდა⁷, შეეძებოა მას სხუადეა მოწაფე მამისა და იგიცა დაჩხუება მახულითა. 6. ხოლო იქმნა რაჲ ვმად და ამბოხი, ცნა⁸ ესე წმიდამან მამამან ჩუენმან და მეყსეულად შთავიდა და სრულ ყვნა იგინი⁹ სქემითა¹⁰ და აზიარნა წმიდათა საიდუმლოთა, და ესრეთ, გვრგვინთა წამებისადათა შემეკლნი, მიიცვალნეს წი- A 104 ნაშე ღმრთისა. 7. ხოლო მედგარმან მან. აღიარა მტერისა-მიერი სიგი აღძრვად თვისა და, ღირსად უკეთურებისა თვისისა, მწარედ წარჰჰდა უბადრუკი იგი სული მისი.

106. 1. კუალად სხუასა ჟამსა აღძრა ეშმაკმან მებოსტნე მონასტრისა და აზრახა მასცა¹ მოკლვად წმინდისა მისი. 2. და ვითარცა გელ-ყო, მეყსეულად უკმ იქმნა გელი² მისი და დაშთა ვითარცა შეშა განწმელი, ვიდრემდის აღიარა ყოველი და ლოცვითა მისითა მიიღო კურნება და აღიდებდა ღმერთსა.

07. 1. ყოველთა მათ სათნოებათა თანა აქუნდა ესეცა დიდი სათნოებაჲ. რამეთუ თვნიერ განკითხვისა არარას იქმნადა ყოვლადეც, რამეთუ იტყოდა, ვითარმედ: „მინდობად თავისა თვისისა და თავისა განზრახვასა შედგომად წარმწყმედელი არს სულისა, ხოლო განკითხვად წინამძღუარი არს ცხორებისა, ვითარცა თქუეს წმიდათა მამათა ჩუენთა“. 2. და ესე წესი ვიდრე¹ აღასარულადმდე თვსად² დაიზარხა³.

108. 1. იყო წმიდაჲ მამად ჩუენი ეფთუმი¹ სახითა მყუდრო და გონებითა A 105 ა წრფელ და მდაბალ და სულითა განათლებულ და წმიდა და გუამითა

16 სამარხოსა BCD. 17 კარავათა C

105. 1 ბელიარ C. 2 საღმრთოსა C. 3 ცუდ ყო D. 4 რამეთუ—BCD. 5 აღსლვად BCD. 6 აღვიდა BCD. 7 ივლტორდა—და BCD. 8 ცნა+არს BCD. 9 იგინი იგი BCD. 10 სქემათა C.

106. 1 ამასცა D. 2 გელი ცელთეფება BCD.

107. 1 ვიდრე—BCD. 2 თვსა BCD. 3 დაიზარხეს BCD.

108. 1 ასეა A.

ძლიერ² საღმრთოთა შინა საქმეთა და მოლუაწებათა და ჰასაკითა წესიერ, 2. და თვნიერ წამებითა წერილთადათ არარას დაამტკიცებთ თავით თვისით, გინა იტყუნ, 3. და ეკლესიას დგომასა მვენე³, რამეთუ დგან იგი თვნიერ კურთხისა და კედელსა⁴. მიყრდნობისა ჯელ-მოქლობით ვითარცა სუეტი შეურყე- B 201 b
ველა. 4. და პირი და თულანი⁵ მისინი იყენიან ქუეყანად მიმართ შეხედველ-
5. ხოლო სენასა შინა მოლუაწებათა მისთა აღრაცხვება ვისცა ძალ-ელეა, რო-
მელნი-იგი ღმერთიან მხოლოდნი უწყნის! რამეთუ ყველენივე ფარულად აღეს-
რულებოდეს მის მიერ. 6. ხოლო არნ სამოსლად მისა ძაძად და ძაძისა მის
ზედა ჯაჰჰ მძიმელ. 7. და რომელიცა ვინ სათნოებად გამოიძიოს, მის თანა ჰოოს
მის მიერ აღსრულებულად კეთილად და შეენიერად. 8. ხოლო სიწმიდელ და
ქალწულებად შეუხებელი და უბიწოად დაემარხა, ვითარცა ანგელოზსა ღმრთი-
სასა და ცათა შინა მყოფსა. 9. ხოლო თარგმანებად წიგნთად აქუნდა ნამეტ-
ნაეად! ყოველთა სათნოებათა და გვრგვანად და განმანათლებლად ნათესავისა A 106
ჩუენისა.

109. 1. აღსრულნა წმიდამან მამამან ჩუენმან ეფთვი¹ ათოთხმეტისა²
წლისა ჟამნი, შემდგომად მამისა თვისისა აღსრულებისა, წინამძღურობასა შინა
და მერმე ვედრებითა ზემო ქსენებულთა³ მათ წმიდათა ბერთადათ—არსენი
ეპისკოპოსისადათ⁴ და იოვანე გრძელის ძისადათ—იჯმნა წინამძღურობისაგან.
2. რამეთუ ხედვიდეს ღირსნი იგი ბერნი, რომელ მიზეზითა მრავალ-ფერთა
ზრუნეთადათ დაეხწყოდა⁵ თარგმანებისაგან წმიდათა წერილთადათ⁶, და ეს-
რეთ მოიცილა და თვისსა სენასა დაჯდა. 3. და წინამძღურობად ძმთადა შე-
ჰვედრა გიორგის, რომლისათჳს ენცნო მამასა იოვანეს, თუსსავე ნათესავსა. 4.
და თავადი წიგნთა საღმრთოთა თარგმანებასა შეუდგა და ჟრიალნი წიგნნი
თარგმანინა⁷, რომელთაგანნი რაოდენნიმე ზემო გვკსენებთან.

110. 1. ხოლო აქუნდა ზრუნეაეცა დიდისა ლავრისა და ვიდრემდის
ერჩდეს, კეთილად განაგებდა. 2. ხოლო უკუანაქსენელ იწყეს თავველობად და A 107
ამბოხებდ და წინამძღუართა ზედაჲს-ზედა ცვალებად¹ და უმეტეს და უმეტეს²
აღორძნდებოდა ამბოხებდა მათი, ვიდრემდის სამეფოდ³ აღვიდეს⁴ და აუ- B 202.1
წყეს კოსტანტი⁵ მეფესა შფოთისა მათისათჳს⁶. 3. ხოლო ცნა რად მეფემან,
ვითარმედ დიდი ეფთვი⁷ არს განმგებელი მათი, აღუწოდა მის სამეფოდ, რად-
თა ყოველი ქეშმარიტი ისწაოს მისგან, რამეთუ დიდი სარწმუნოებად და სი-
ყუარული ჰქონდა⁸ მისა მიმართ ღირსებისა მისისათჳს.

111. 1. და ვითარცა წარვიდოდა წინაშე მეფისა, შეკრიბნა ძმანი ყო-
ველნი და ნუგეშინის-სეა და ტაბლად კეთილი განუმზადა და ლოცვისა და-
ვედრა¹. 2. და მერმე წარვიდა სანატრელისა და ქრისტეს ნების-მყოფელისა

2 ძლიერ] და BCD. 3 მვენ B. 4 კედელს BCD. 5 პირი და თულანი BCD.
109 1 ასეა A. 2 ათხუთმეტისა D, ათორმეტისა C. 3 ზემო ქსენებისა C. 4 ეპისკოპოზი-
სა BCD. 5 დახწვიდა C. 6 წერილთათა D. 7 ასეა A, თარგმანა BCD.
110. 1 ევლბდ ზას-ზა B. 2 „და უმეტეს“ ერთელ იკითხება D-ში. 3 სამეფოდ BCD.
4 აღვიდის C. 5 კოსტანტინეს C. 6 და აღწყეს შფოთისა შთისარს კოსტანტინეს მეფესა BD.
7 ასეა A. 8 ასეა A, აქუნდა BD.
111. 1 და ლოცვისა დავედრა] (და ვედრებას C) და დიდად პატრი-სეა და იჯმნა მე-
ფისაგან BD.

თეოფანე ხუცისა, რომლისა მიმართ დიდი სიყუარული აქუნდა მამასა ვეფხვეს, რამეთუ სიყრმითგან აქა აღზრდილ იყო და ყოვლითა სათნოებითა განშუენ-
 A 108 ბულ იყო. 3. და იყო იგი მღვდელი სათნოდ უფლისა და სწავლული ფრიად და კვლოვნებით მწერალი წიგნთა საღმრთოთაჲ, რომლისათჳს წამებდა მამაჲ ვეფხვეს, ვითარმედ: „უფროსს ათას ხუთასისა დრაჰინისა უწერიან წიგნნი მონასტრისანი შინა და გარე“⁴. 4. და ვინათ⁵ არსენი და იოვანე შეისუენეს, მრავალ გზის მას ჰკითხავნ სულიერად მამაჲ ჩუენი. 5. ამის უკუე⁶ ნეტარისა ბერისა წარვიდა და მოიკითხა იგი ტირილით და ლოცვასა დაევედრა⁷. 6. ხოლო იგი მოეხუა და ცრემლით ჰრქუა, ვითარმედ: „ვამე უბადრუკსა, რამეთუ არლარა ოდეს გიხილო შენ ჳორციელად, ჳ წვიდარა მამაო!“ და თუთ მამაჲცა ვეფხვეს ეწამებოდა სიტყუათა მისთა, რომელი-იგი იქმნეცა და აღესრულა ორთავე წინაჲსწარმეტყუელეზაჲ.

112. 1. რამეთუ, ვითარცა ვთქუთ¹, აღვიდა ღმერთ-შემოსილი მამაჲ ჩუენი ვეფხვეს სამეუფოდ. 2. და ვითარცა ცნა მეფემან მისლვაჲ² მისი, დიდითა პატივითა მოიკითხა იგი და გამოჰკითხა საქმე ღაგრისაჲ. 3. და ვიდრე დაურევბადმდე³ ყოვლისა საურავისა მრავალნი ჟამნი გარდაჲ!დეს და მოი-
 A 109 B 202 წა დაღესასწაული წმიდისა იოვანე ღმრთის-მეტყუელისაჲ და, ვითარცა-აქუნდა ჩუეულებაჲ, დიდებულად გარდაიჳდა და მრავალნი გლახანი ილუაწნა და მონაზონთა მათ, რომელთა თანა იყო, კეთილად ნუგეშინის-სცა და თუთ თავით თუსით ჰმსახურა და ყოვლითა კეთილითა აღავსნა. და ამისა შემდგომად თავადმან პირი იჳსნა და მცირედ განისუენა შრომისაგან. 4. და ვითარცა აღდგა, მოეჳსენა ხატი წმიდისა იოვანე მახარებელისაჲ, რომელი მხატვრისადა მიეცა განსაგებელად, და უბრძანა მოწაფესა, რაჲთა წარვიდეს და უთხრას, ვითარ⁴ ჯერ-არს შეკაზმევაჲ მისი. 5. და მერმე ჰრქუა, ვითარმედ: „ვითარ-იგი გვჳს ჩუენ, ნუჳუკუე⁵ და ვერ გააგონო, შვილო! არამედ დამისხენ სავე-დარსა და მე თუთ წარვიდე“⁶. 6. ხოლო იყო ჯორი იგი ახლად სყიდული და მანკიერი, და მათ არა იცოდეს სიმედგრე მისი და ჳნაონებაჲ. 7. და ვითარ
 A 110 წარვლეს ხანი რაოდენიმე, ჰოვა ვინმე გლახაკი, რომელი ითხოვდა ქველის-საქ-მარსა, და დადგა წმიდაჲ მამაჲ ჩუენი⁷, რაჲთამცა მისცა მას ქველის-საქმარი“. 8. ხოლო იგი აღდგა შემოსილი ძონძებითა და მოჰმართა მიღებაჲ ქველის-საქ-მისა. 9. ხოლო ვითარცა დახედნა მანკიერმან მან სავედარმან, მყის განჰკრთა და იწყო სივლტოლად და აქა-იქი ეკუეთებოდა, ვიდრემდის ფიცხლად მოწყულა წმიდაჲ იგი და სანატრელი მამაჲ ჩუენი. 10. და ვითარცა გარდაშოაგდო, ფრიადი⁸ ერი შეკრბა მის ჳედა, რამეთუ ყოველნი მეციერი იყუნეს და ყოველნი ტიროდეს და ივლოვდეს. 11. და მერმე წარიდეს მონასტრად, სადა-იგი სივანე იყო.

113. 1. და ვითარ ესმა კოსტანტი¹ მეფესა, დიდად შეწუნნა და წარავლინა თუსი ვინმე საქუთარი და მოიკითხა იგი. 2. და ეგრეთვე მოქალაქეთა,

3 სლდათ C. 4 შინათ და გარეთ BCD. 5 ვინათგან BD. 6 უკუე A. 7 ევედრა BCD

112. 1 ვთქუ BCD. 2 მოსლა BD. 3 დაურევბადმდე A 4. ვითარმეც D. 5 ნუჳუკუე A. 6 წარვიდე A. 7 და დადგა წმიდაჲ მამაჲ ჩუენი—BD. 8 რაჲთამცა მისცა მას ქველის-საქმარი—BD. 9 ფლ C.

113. 1 კოსტანტინე BD, კოსტანტინეს C.

დიდებულთა და მთავართა და პალატისათა დიდი სარწმუნოებამ და სიყუარული აქუნდა, და ყოველნი მოვიდოდეს და ცრემლითა² ილტობოდეს და ამბორს- B 203 ა
 -უყოფდეს და წარვიდოდეს. 3. ქართველთათჳს კულა რაჲ ვინ თქუსს?³ რამეთუ A 111
 ყოვლადვე განუშორებელ იყენეს ანგელოსთა მობაძავსა მას გუამსა მისსა და
 ტყებითა ფრიადითა ეგლოვდეს⁴ სიობლესა თჳსსა. 4. და ესრეთ ლოცვასა
 შინა და მადლობასა ღმრთისასა გარდაიცვალა სამ გზის სანატრელი იგი და
 ღმერთ-შემოსილი მამამ ჩუენი ეფთემე და ფრიადი მწუხარებამ მოიწია ჩუენ ზე-
 და, რომელნი დაეკლდით ტკბილსა მას და საწადელსა მამასა ჩუენსა. 5. ხოლო
 იგი წარვიდა წინაშე ღმრთისა ნათელსა მას მიუაჩრდილებელსა, ყოველთა თა-
 ნა წმიდათა, რომელნი საუკუნითგან სათნო-ეყენეს ღმერთსა, და მეოხ არს
 ცხორებისათჳს სულთა ჩუენთაჲსა წინაშე სამებისა წმიდისა. 6. ხოლო პა-
 ტიოსანნი იგი ნაწილით მისნი აღმოიყვანნეს თჳსსევე ზონასტერსა და დაისხნეს
 სამარხოსა ლუსკუჲსა, ტაძარსა შინა წმიდისა იოვენი ნათლის-მცემელისასა.
 7. და⁵ რომელნი სარწმუნოებით მოუტდებიან, კურნებასა მადლთა აღმოივსე-
 ბენ| უბუებით კადნიერებითა მისითა წინაშე ღმრთისა. A 112

114. 1. აღესრულა სამ გზის სანატრელი მამამ ჩუენი ეფთემე¹ თუესა მის-
 სა ათცამეტსა², დღესა ორშაბათსა, ინდიკტიონსა ათერთმეტსა³, წელთა და-
 საბამითგან სოფლისაჲთ, ექუს ათას ხუთას ოც და მეათექუსმეტესა წელსა, სა-
 დიდებულად მამისა და ძისა და სულისა წმიდისა⁴, რომლისაჲ არს დიდებამ
 და პატივი აწ და მარადის და უკუენითი უკუენისამდე, ამინ.

115. 1. ხოლო ვინაჲთგან წმიდამან მამამან ჩუენმან ეფთემე წინამძღუ-
 რომამ მონასტრისაჲ დაუტეგა და, ვითარცა ზემო ვთქუთ¹, გიორგი მამად და-
 ადგინა, კინილა-და უმეტესნი ზემო ჯსენებულთა მათ წესთაგანნი² შეცვალნა და
 თჳსსა ნებასა და განზრახვასა შეუდგა| და სხუათა რათმე წესთა და კანონთა B 203 ბ
 ენება დამტკიცებამ. 2. ხოლო დიდსა ეფთემისა დღაცათუ უძნდა საქმე ესე,
 არამედ, ვინაჲთგან მშუდობის მოყუარე³ იყო და სავსე სიყუარულითა, ყოვლად-
 ვე| არა⁴ აცილა, არამედ თჳსსა მახსურებასა განკრძალულ იყო და წიგნთა A 113
 საღმრთოთა თარგმნასა შექცეულ. 3. ხოლო იგი გორციელთა საქმეთა ზედა
 ფრთხილ იყო და მის ეამისა წარჩინებულთა და მთავართა წინაშე სახელოვან
 და მთამ ყოველი დიდად პატივ(ს)-სცემდა და ეკრძალოდა⁵. 4. და კუალად
 ბერძენნი ფრიად რამემ შეიყუარნა და განამრავლნა და სრულიად⁶ მათდა მი-
 მართ მიდრკა⁷, ხოლო ქართველნი, ვითარცა ნასხურნი რამემ და უნდონი,
 უგულუბელს-ყვნა და შეამკირნა. 5. რამეთუ, ვითარცა უწყით ყოველთა, აღრე
 შევირყევით და მიმოსულასა⁸ მოსწრაფედ შეუდგებით და ამით მიზებით⁹
 ფრიად ვაენებთ თჳსთაცა სულთა და ადგილსაცა. 6. ხოლო იგი ვითარცა
 იყო ფრთხილი და მძიმე კაცი, მეტნი რამემ შეპოვნებანი და ლიქნანი ვერ
 შეეძლნეს, და კუალად, ვინაჲთგან იხილა, რომელ ფრიადი ერი სანამარ იყო სი-

2 მოვიდოდეს ცრემლითა BCD. 3 ქართველთათჳს რაჲ ვინ თქუს კულა BD. 4 იგლოვდეს C. 5 და|—C.

114. 1 ანუა A. 2 ივ BD. 3 ია BD. 4 წისა სლისა C.

115. 1 ზემო ვა ვთქუთ D. 2 წესთაგანი BC. 3 მოყუარე A. 4 არაჲ A. 5 კრძალვობდა BCD. 6 სრულიად| კუალად BD. 7 მიდრკია C. 8 მიმოსულასა|აღრე BCD. 9 მიზებით|აჲრა CD.

- A 114 ვრცისათვის მონასტრისა და სი'მრავლისათვის სამსახურებელთაგანსა, და ჩუენ არა დავდგებოდეთ, ბერძენთა მიეკცა და იგინი განამრავლნა. 7. გარნა, ვინაჲთ-გან კეშმარიტისა ჯერ-არს თქუმაჲ, უკუეთუ მოვიდის ვინმე¹⁰ ქართველი, რომელსა კრებულსა შინა შეეძლის მსახურებაჲ, რაჲცა გეშარებინ, ყოვლითავე ფერითა აღაშენის, ხოლო უკუეთუ კრებულსა შინა არა ენების¹¹ ყოფაჲ¹², სადაცა სოხასტერთა¹³ მონასტრისათა ენების დაჯდომაჲ, პურსა არაიეს: უყენებნ ქართველსა; 8. ესე კულა ვითა შავი გრიგოლ იყო და ზაქარია მირდატის ძე და არსენი და სხუანი ესევეთარნი კაცი, დიდითა პატივითა¹⁴ პატიე-სკემნ¹⁵
- B 204 a და მოწლედ მოიკითხიან და, ვითარცა ჰნებავნ, აღაშენებნ.

116. 1. და ამას ესევეთარსა საქმესა შინა გარდაქდეს ჟამნი რავდენნი-მე¹ და ამისა შემდგომად, ჟამთა რომანოზ მეფისათა, დიდად წარჩინებულ იქმნა

- A 115 გიორგი წინაშე რომანოზ მეფისა და დიდად სასკუთარ და პატივცემულ.²
2. და მერმე—თუ ვითარ იქმნა, ღმერთმან უწყის—განდგომილება და ორგულება დასწამეს დიოგენისა ვისთესმე, რომლისათვის თქუეს, თუ მისი³ უნდაო მეფობაჲ გიორგის და ამის მიზეზისათვის ექსორია-იქმნა გიორგი მონოვატს და მუნ აღესრულა ექსორიობასა შინა. 3. და მონასტერი და ჩუენ ყოველნი³, რომელნი დაშთომილ ვიყვენით მას ეამსა, დიდსა ღელვასა და ძიმორტაცებასა შთავცვენით, რამეთუ სამ გზის დაიტყუნა მონასტერი და, რაჲცა⁴ დრისტი ტურჯაჲ იყო მამათა ჩუენთა მოგებული, ყოველი იავარ-იქმნა, და ეგრეთვე განძი და კუმაში.

117. 1. და ვინაჲთგან ბერძენთა ესევეთარი ჟამი პოვეს, ცელ-ყვეს ყოველითა ლონისძიებითა, რაჲთამცა ქართველნი ამის მონასტრისაგან აღმოჰფხურნეს. 2. და ამის პირისათვის დიდი¹ მოსწრაფებაჲ აჩუენეს და მთაჲ² ყოველი

- A 116 თანა-შეიწიეს² და საბერძენეთისა დიდებულნი და პალატიისა წარჩინებულნი ყოველნი მიდრიკნეს და მრავალი⁴ შრომაჲ და ჭირი და რულუნებაჲ ჩუენ ზედა მოაწიეს. 3. და, რაჲთა მოკლედ ვთქუა, რამეთუ, არა რულუნებაჲ უფალი შეწეულ იყო ჩუენდა⁵ და მეოხებაჲ წმიდისა ღმრთის-მშობელისაჲ და მათ წმიდათა მამათა ჩუენთა მადლი და ლოცვაჲ, დღეს არცამცა ერთი ქართველი არა იაოების ესევეთარსა ამას ვრცელსა და დიდებულსა ლავრასა შინა, რომელი-ესე ფრიადითა წარსაგებელითა და მრავლითა ოფლითა მათ წმიდათა მამათა ჩუენთაჲთა ჩუენ ქართველთათვის აღშენებულ იყო და აღმართებულ.

- B 204 b 118. 1. და ამის პირისათვის, რაჲთა ესევეთარი ესე! ბოროტი, რომელი მოაწიეს ჩუენ ზედა ბერძენთა, არა დავიწყებულ იქმნას, და კულად შემდგომად ჩუენსა მომავალნი ესევეთარსავე ჭირსა შთაცვენ, —ამისთვის ზოგადითა განზრახვითა ყოველნი ძმანი ერთად შეეკერბით¹ და ერთითა განზრახვითა ესე
- A 117 ქუმო წერილი მოსასქენებელი² დაეწერეთ ამით პირითა და სახითა³ ჟამთა სუმეონ^{3a} მამისათა და ესერთ ვიტყვთ: 2. „ვინაჲთგან მადლითა და წყალობით-

10 ვინმე მოვიდის BCD. 11 ენებოს BCD. 12 ყოფაჲ] ყ'თა BCD. 13 სოხასტრთა BCD. 14 პატივითა]—C. 15 პატიე-სკემნ CD.

116. 1 რ'ადენნიმე BCD. 2 მისი] მისდა BCD. 3 ყ'ი C. 4 რაც C. 117. 1 დიადი BD, დადი C. 2 და მთაჲ]—C. 3 შეიწიეს BD. 4 მ'რელნი C. 5 ჩუენდა]—BCD.

118. 1 შეკერბით BCD. 2 მოკუნებული C. 3 სახითა] სახელითა BCD. 3a სრულად სწერია A ში.

თა ღმრთისადათა აღიძრნეს წმიდანი მამანი ჩუენნი იოვანე და იოვანე და ევ-
 თუმი და ამას წმიდასა მთასა მი.იწინეს⁴ ნავთსაყუდელად სულთა მრავალთა
 და განმამრავლებლად ნათესავისა ჩუენისა და ღიღითა⁵ ლუაწლითა და ფრი-
 ადითა წარსაგებელითა აღაშენეს ღიღებული ესე ლავრაჲ სამკდრებელად ქარ-
 თველთა და მერმე ღმრთის-მსახურთა ბერ[ძენთა]^{*} მეფეთა მსახურ[ებითა] და
 მომადლებითა, ჟამთა გვანდ[გომილისა სკლიაროსისათა, განავრცეს და განა-
 მდიდრეს⁶ და მოუგნეს⁷ დაბანი და მონასტერნი და ოქრო-ბეჭედნი, ვითარცა
 ზემო წერილ არს, და კეთილითა აღსასრულითა დაიძინეს და წარვიდეს ცხო-
 რებად საუკუნოდ; 3. და მკვდრად და განმგებელად დაუტევეს ნეტარი ევთუმი,
 რომელმან ყოვლითა; წესითა კეთილითა განაშუენა წმიდაჲ ესე ადგილი და
 თარგმანითა წმიდათა წერილთაჲთა განანათლა და შეამკო ნათესავი და ენა
 ჩუენი და ჟამთა მრავალთა კეთილად დამწყსო სამწყსოჲ ესე მისდა რწმუნებუ-
 ლი და, ვინაჲთჲან სიშორს⁸ ქუეყანისა ჩუენისაჲ დიდ⁹ იყო. და სივრცე ადგი-
 ლისა ამის ღიღებულისაჲ ფრიად იყო, შემწედ და მსახურად შეიწყნარნა ბერ-
 ძენნი უმანკობით და სიწრფუობით და ესრეთ განმრავლდა ნათესავი ბერ[ძენ]-
 თაჲ ლავრასა ამას; 4. და შემდგომად მცირე[დისა] ეჟამისა იჯმნა წინამძღუ-
 რო[ბი]საგან და თჳსი ნათესავი გიორგი მამად დაადგინა და თაყაღი მყუდრო-
 ებით ცხოვრებოდა, რომლისა-იგი სათნოებათა სახელი და ღირსებაჲ ყოველ-
 სა საქართველოსა განეფინა და არა ხოლო საქართველოსა⁹ ოდენ, არამედ სა-
 ბერძენთსაცა; 5. და ამის მიზეზისათჳს მრავალნი ღირსნი და წმიდანი კაცნი
 მოვიდოდეს¹⁰ მისა და განათლდებოდეს ხილვითა მისითა, ვითარცა სახედ: იოვან-
 ნე გრძელის ძმ და არსენი ეპისკოპოსი ნინოწმიდელი და ღირსი იოვანე ხე-
 ვილელი და ოქროპირი და სხუანი მობაძაენი მათნი და მერმე ნეტარი ბერი
 გრიგოლ¹¹, ახალი აბრაჰამ¹² სტუმრის-მოყუარს და ზაქარია მირღაბის ძმ და
 არსენი და სხუანი მობაძაენი მათნი, რომელნი-იგი ვითარცა მამამან სახიერ-
 მან შეიტკბნის და ყოვლითა განსუენებითა განუსუენის; 6. [და ესრეთ] სათ-
 ნოდ ღმრთის[ა] მოქალაქ[ობასა] შინა უფლისა მიმ[ართ] მიიცვალა, ვითარცა ზე-
 მო მოვიტ[სენეთ], და ძმანი ქართველნი მამა[სა] გიორგის და მამასა გრიგოლს
 შეჭედრნა¹². 7. და არა მრავლისა ეჟამისა შემდგომად მამად გიორგი დავი-
 წყებად მოვიდა, და არცა ერთი რაჲ ზრუნვაჲ აქუნდა ქართველთა აღორძინე-
 ბისაჲ, არამედ სრულიად ბერძენთა მიექცა და იგინი განმრავლნა, და შემ-
 დგომად რაოდენისამე ეჟამისა მიიცვალა ექსორიობასა შინა, ვითარცა ზემო მო-
 ვიკესენეთ¹⁴. 8. და მიერთჲან წმიდაჲ ბერი გრიგოლ იყო ნავთსაყუდელ ქარ-
 თველთა¹⁵ ნათესავისა და ნუგეშინის-მცემელ. 9. ხოლო ვითარცა მამად¹⁶ გიორ-
 გი ექსორიობასა შინა მიიცვალა და ჩუენ ფრიად შემციობებულ ვიკვენით, ეჟმი
 პოვეს ბერძენთა და ვითარცა ცეცხლნი¹⁷ აღეგზნნეს ჩუენ ზედა და სრულიად
 აღმოფხვრად ჩუენი ენება და დაპყრობაჲ სამკდრებელისა ჩუენისაჲ. 10. და

A 118

B 205 a

A 119

A 120

4 მოიწინეს *BCD*. 5 ჩუენისა, ღიღითა *BCD*. 6 განადიდეს *BCD*. 7 მოუგნეს *D*. 8 დიდი *BCD*.
 9 საქართველოსა]+განუფინა *C*. 10 მოვიდეს *BCD*. 11 გრიგოლი *BCD*. 12 აბრაჰამი *BD*.
 13 შეჭედრნა *D*. 14 მოვიკესენეთ *B*. 15 ქართველთა—*BCD*. 16 მამად—*BCD*. 17 ცეცხლი *BD*.

* აქ ორი უფრთელი (გვ. 117/118 და 119/120) გამწვარია შუაზე 3—6 სტრიქონამდე. ეტ-
 რატის დაწვის გამო დაკლებული ასოები და სიტყვება აღდგენილია კავებში.

- უმძიმესი ესე იყო, [რამეთუ, რომელსა-იგ]ი მაშინ წინამძღურობაჲ ექცა, იგი იყო] შემწე მათდა, გიორგი¹⁹ უ[კეთური, არ]აჲთ უმოღბინესი¹⁹ პირველი[სა B 205 b მის გიორგისი, რომელი წინააღმდეგობოდა] დიდსა ათანასის, დღეს[ათუ უკუანახსენელ შეინანა. 11. და ამის მიზეზისათჳს დიდსა ჳირსა შინა²⁰ ვიყვე-
 A 121 ნით და საწუნელ და საძულელ მათდა. და²¹ თვითოულად არცა თუ შესაძლე-
 ბელ არს ყოველსავე წარმოთქუმად, რავედენნი გინებანი, რავედენნი²² შეურაც-
 ხებანი და ყუედრებანი მოიწოდეს მათ მიერ ჩუენ ზედა²² დღითი-დღე,²³ და
 ცემითა და გუემითა და მწეალბეგლად (ხად)ითა შეიწრებულნი დიდსა ურვასა
 შინა ვიყვენით. 12. და ესეცა ენება²⁴; რაჲთამცა სახელიცა მაშენებელთაჲ აღ-
 მოპკოცეს. 13. ამას ყოველსა რაჲ ხედვიდა ნეტარი მამა²⁵ გრიგოლი, ელმო-
 და გული მისი და შეიწუებოდა წყალობითა ჩუენითა და მარადის ცრემლით
 ევედრებინ ღმერთსა, რაჲთა უმჯობესი ჩუენი განიგულოს. 14. და ესრეთ რაჲ
 ეურვოდა, მისცა ღმერთმან კაცი ორითავე მარჯულ და სავსე გონიერებითა,—
 ნეტარი არსენი, რომელმან-იგი არა შეიწყალა თავი თჳსი, არამედ ყოველივე
 მოსწრაფებაჲ აჩუენა დამტკიცებისა ჩუენისათჳს, სხუათა რავედენთაჲ ქრისტეს
 მოყუარეთა ძმათა თანა, რომელთა-იგი საუკუნომცა არს საქსენებელი და კურ-
 A 122 თხევაჲ მათი! 15. რამეთუ არცა თუ ეგების რავედენნი²² ღუაწლნი მოითმინ-
 ნეს, ყოველთავე თითოეულად აღრიცხევა: მიმოსლოჲ ჩუენი ზღუთ და ჳმელით,
 და აფხაზეთს და ქართლს სავედრებელთა წიგნათჳს ბერძენთა მეფეთა წინა-
 შუ, და რავედენ გზის მოვიდით წიგნი თვთმპყრობელთაჲ და ჩამოვიდით²⁵, და
 კუალად გინებითა და შეურაცხებითა წარგუდევენნიან უსაგზლონი და უჯამურნი
 ეამსა ღელვათა-ტეხისა²⁶ და ზამთრისასა²⁷ და ესრეთ ანუ თხოვით აღვიდით
 კუალად სამეფოდ ანუ ღმრთის-მოყუარეთა კაცთა წყალობითა და კუალად შეეს-
 ტოროდით²⁷ და ეგსამართლებოდით²⁷ მეფეთა. 16. და კუალად მუენ აღვდგინ-
 B 206 a ნის²⁸ ღმერთმან მოურენნი და გ[უ]ზრდიდიან, ვითარ-იგი ქრისტეს-მოყუარენი
 ძმანი ჩორჩანელი და ფარსმან, რომელთა-იგი დიდად აღვკურეს ჳელი წყალო-
 ბისაჲ,—ათას წილად მიაგენ²⁹ უფალმან! 17. და ამათ რაჲ ჳირთა შინა ვიყვე-
 A 123 ნით, [არა-მცირედნი განსაცდელნი მოიწოდეს დღითი-დღე ძმათა ზედა და
 უფროხსად ნეტარსა არსენის, რამეთუ იგუემაცა და მრავალი შრომაჲ დაით-
 მინა და საპყრობილედ შეწყუდევაჲ და კიცხევაჲ და ბასრობაჲ. და ეგრეთვე
 ძმათა ყოველთა. 18. ხოლო წმიდაჲ ბერი გრიგოლ ნუგეშინის-გუკემნ და გან-
 გუამენობნ, რაჲთა არა სულ-მოკლე²⁹ ექიქნეთ. 19. ესე ყოველი რაჲ ინილა
 ღმერთმან ყოვლად ძლიერმან, სახიერებითა თჳსითა ღმობიერ ყო გული მიქაელ
 ქრისტეს-მოყუარისა მეფისაჲ და წყალობად ჩუენდა მოაქცია და შემდგომად
 დიდთა ბჳობათა და გამოძიებათა ღირსი მამაჲ ჩუენი გრიგოლი წყალობით
 მოიკითხა და ნებითა ღმრთისაჲთა კუალად დაგვკვდრა ადგილი ჩუენი და სა-
 ყოფელი წინაძღომითა და მოღუაწებითა გრიგოლისითა და არსენისითა და კო-
 A 124 ველთა ძმათა ჩუენთაჲთა, რომელთა-იგი იღუაწეს ვიდრე სისხლთა დათხევად-

18 გორგ ABCD. 19 უმოღბინეს BCD. 20 შა ჳირსა BCD. 21 და]—BCD. 22 რაოდენი BCD. 23 ჩუენ ზედა] ჩნდა BD. 23a დღითი-დღე A. 24 ენებათ C. 25 მამაჲ]ჩნნი B. 25a ჩამო-
 ვედით ABCD. 26 ეამთა ღელვა-ტეხისა BCD. 27 ზამთრისათა BCD. 27a ასე A. 28 აღ-
 ვდგინის BCD. 29 მიაგოს BCD. 29a სულ-მოკლე A.

მდე. 20. და (ჩუენ) ³⁰ შემოვკერბით ³¹ და მადლი მიეცით ღმერთსა და მრავალთა მათ ჭირთაგან განვისუენეთ. 21. და გარდავლეს რაოდენნიმე ჟამნი და მიხაელ მეფე თესალონიკეს ჩამოვიდა ³². კულად აღეტყინნეს ჩუენ ზედა ბერძენნი და მთად ყოველი აღძრეს და დიდებულნი ყოველნი განდრიკნეს და ენება ³³, რაფთამცა პირველი იგი ³⁴ ბჭობად და ღმერთისა-მიერი ჩუენ ზედა წყალობად ცუდმცა ყვეს და ამო. 22. არამედ განაცრუვა ³⁵ ღმერთმან ზრახვად მათი და ამო ყო აღძრვად მათი ³⁶, რამეთუ კულადცა კელი წყალობისად აღგვპყრა ღმერთმან ³⁷ და არა განგუთხინა წმიდამან ღმერთის-შობელმან ტაძრისაგან თვისისა, რომლისა-იგი კელ-ყვეს ყოვლითავე ღონისძიებითა, რაფთამცა, B 206 b
 ვინაფთგან მონასტერი ვერ წავგლეს ³⁸, ბარემცა დიდი ეკლესიად რაფთ მიგვლეს. 23. რეთა სამართალიცა შესწევდა, რამეთუ ³⁹, ვინაფთგან აღშენებულ A 125
 იყო, მათ ჰქონებოდა იგი ეკლესიად, და, ვითარცა ჰხედავთ, უარესს კიბისა აღმატებულ არს პაეროვნებად და შეუნიერებად ⁴⁰ მისი, რომელ ამას მთასა შინა დაღაცათუ ფრიად არიან მონასტერნი, გარნა მსგავსი მისი არა იპოვების, და არა ხოლო მთასა, არამედ სხუათაცა მრავალთა მადლითა. 24. გარნა ესრეთთა ურგებ იქმნა კელ-ყოფად მათი, რამეთუ წმიდამან ღმერთის-შობელმან ჩუენ გლახაკთა გვბოძა დიდებული იგი დიდებისა თვისისა ტაძარი და ყოვლიდევ გვლუწის და გუფარავს უღირსთა მათ და უცხოთა მადიდებელთა ⁴¹ და სამწყსოთა თვისთა. 25. და, ვითარცა ვთქუთ ⁴², რაჟამს ესრეთ მძიმედ ბრძოლა-გუყვეს, დაჟდა კულად ქრისტეს-მოყუარებ მიხაელ მეფე და ფრიადითა გამოძიებითა განბჭო და ეკლესიად და მონასტერი ყოვლითურთ მონაგებით და სიმდიდრით ჩუენ გვბოძა და ფრიადი წყალობად და სიტკბობად მოგუფინა,—მიავგენ ქრისტემან ათას წილად სულსა მისსა! 26. მამად გრიგოლ პირველ ამის მგორისა ბჭობისა მი- A 126
 ცვალელებულ იყო. ხოლო არსენი შემდგომად ⁴³ ამის მგორისა ბჭობისა მიცივალა. და ესე მრავლისაგან მცირედი მოგვკნენებოდა. 27. და ვინაფთგან ესე ყოველი და ამისა ⁴⁴ უმრავლესი მოიწია ჩუენ ზედა და მრავალნი ძმათა ჩუენთაგანნიცა ⁴⁵ გარდა-იქცეს ⁴⁶ და მიექცეს ჩუენთა წინააღმდეგობთა, და ამის ყოვლისაგან შეგუეშინა და მოსაკნენებელი ესე აღვწერეთ და დავღევით შემდგომად ჩუენსა მომავალთა ნათესაეთათუს, რაფთა არა დავიწყებულ იქმნას ⁴⁷ და გარეწარი ესევეთარი ესე მრავალფერი დღეფად. 28. და ერთითა ერთობითა ამას ვიტყუთ, ვითარცა ერთისა ⁴⁸ პირითა ყოველთა! ქართველთა თანა, რომელნი სადაცა არიან აღ- B 207 a
 მოსავალისათა და შავისა მთისათა და იერუსალემისათა ⁴⁹ და! სადაცა არიან ძმანი A 127
 ჩუენნი: 29. უკუეთუ ვინმე გამოჩნდეს ნათესაეისა ჩუენისაგან კაცი,—გინა მამასახლისი გინა იკონომოსი, გინა სხუად ვინ,—და რაფთაცა ღონითა ანუ მანქანებითა ანუ საფასისა ^{49a} სიხარბითა ანუ სიყუარულითა ბერძენთაფთა ანუ კაცი-სა ვისმე შეპოვნებითა ანუ სხუთა ⁵⁰ რაფთამე ზაკუვითა ეორგულოს ამას წმი-

30 ჩუენ—BCD. 31 შემოვკერბით BD. 32 შთამოვიდა BD. 33 ენებათ C. 34 იგი—BCD. 35 განაცრუვნა R. 36 და ამო ყო აღძრვად მათი—BCD. 37 ღნ აღგვპყრა კელი წყლობისა BCD. 38 წავგლეს BCD. 39 რამეთუ რომელი BCD. 40 და შეუნიერებად—BCD. 41 მადიდებელთა, მდაბალთა D. 42 ვთქუ BCD. 43 შდ ბ არსენი D; შდ არსენი BC. 44 ამისა! ამისგან BCD. 45 ჩნათაგანნი BC. 46 გარდაიქცეს BCD. 47 იქმნეს BCD. 48 ერთითა BD. 49 იწლემისათა A. 49 საფასის BCD. 50 სხუთა B.

- დასა ადგილსა, გინა განსცეს მიწად მთასა გინა გარე, ანუ ქართველთა შინა-განმცემელ⁵¹ ექმნეს და ასწყვიტნეს და ესე ადგილი ქართველთა თავისა რაფთ-მე⁵² საქმითა გამოუგდოს და იგინი გაასხნეს⁵³ და ჩუენი საცსენებელი ამოსწყვიტოს, ყოველთა წმიდათა ჯუარითა და მადლითა⁵⁴ კრულმცა არს და წყეულ და შეჩუენებულ და განკუთილ წესისაგან ქრისტეანეთაჲსა და მათ თანამცა
- A 128 შერაცხილ არს, რომელნი-იგი⁵⁵ შინა-განმცემელ ექმნეს უფალსა ჩუენსა იესუ ქრისტესა, და ა-მცა-ვოცილ არს⁵⁶ იგი⁵⁷ ნაწილისაგან ქრისტეანეთაჲსა! 30. და რომელნი თანა დახუდენ და ეწამენ ძმათა ჩუენთაგანი ესევითარსა მას⁵⁸ მზაკუვარსა⁵⁹, იგინცამცა წყეულ არიან და შეჩუენებულ! 31. და რომელთა ქართველთა განმრავლებად ილუაწონ და ესე წმიდაჲ ადგილი ნათესაჲსა ჩუენსა დაუმტკიცონ, საუკუნომცა არს საცსენებელი და კურთხევაჲ მათი! 32. და რომელნიცა ძმანი ამის დიდებულისა ლავრისა სამართლობასა და დამტკიცებასა თანა მოლუაწუ⁶⁰ ექმნეს, ანუ მოლუაწუ ექმნენ⁶⁰, საუკუნომცა არს საცსენებელი და კურთხევაჲ მათი წმიდათა მათ⁶¹ მამათა ჩუენთა და მამენებელთა და ყოველთა მათ პირველ-მოვსენებულთა ღირსთა და სათნოთა ძმათა ჩუენთა, რომელნი წმიდასა ამას ადგილსა შინა გამოჩნდეს⁶² გინა გამოჩნდენ! 33. მადლითა და ლოცვითა გუაჟურთენ და აღგუაორძინენ⁶² უფალმან და საუკუნეთა მათ სატანჯველთაგან გვანენ და სასუფეველსა ცათასა მკერდ გუჩინენ⁶³ მეოხებითა წმიდისა ღმრთის-მშობელისაჲთა და წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა⁶⁴ ეფთუმესითა და ყოველთა წმიდათაჲთა⁶⁵, რომელნი საუკუნითგან სათნო-ეყვენს ღმერთსა, რომლისაჲ არს დიდებაჲ, სიმტკიცე და სუფევეჲ აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე⁶⁶, ამინ⁶⁷.
- A 127 B 207

119. 1. სახელითა მამისაჲთა¹ და ძისაჲთა და სულისა წმიდისაჲთა და მეოხებითა წმიდისა ღმრთის-მშობელისაჲთა მე, მამამან გიორგი, მამობასა ჩემსა მოეცალენ² ნაწილი წმიდისა ეფთუმესნი ნათლის-მცემელისა ეკლესიით დიდსა ეკლესიასა ღმრთის-მშობელისასა 2. და გაუკუეთეთ ზეთი მე და ძმათა ყოველთა წელიწადსა შინა მეტრად³ ერთი სამსახურებელად⁴. სამარხოსა | მათ წმიდათა მამათათჳს, რომელ იმსახურებოდის⁵ თუესა მამისა იგ, ღლესასწულსა ამის წმიდისასა, მიეცემოდის კანდელაკსა შემდგომითი-შემდგომად. 3. და ნუმცა ვინ იკადრებს დაკლებასა, და რომელმან იკადროს, მან გასცეს ღმერთსა პასუხი და წმიდასა მამასა ეფთუმეს და მათ წმიდათა მამათა მსგავსთაჲე მისთა! 4. და რომელმან შეჰმატოს მსახურებასა გულს-მოდენებით, საუკუნომცა არს საცსენებელი მისი და კურთხევაჲ მეოხებითა წმიდისა მამისა ჩუენისა ეფთუმესითა და ყოველთა წმიდათა მისთაჲთა, რომელნი საუკუნითგან სათნო-ეყვენს
- A 130 B 208

51. განმცემელ B. 52 რაფთმე| რასამე BD. 53 განასხნეს BCD. 54 მ'დლობითა C. 55 რომელნი BD. 56 აღ-მცა-ვოცილ არს BD. 57 იგი—BD. 58 ამას BD. 59 მზაკვარებასა BD. 59a თანა-მოლუაწუ A. 60 ანუ მოლუაწუ ექმნენ—BD. 61 მათ—BD. 62 აღაორძინენ BD, აღაორძინონ C. 63 და სასუფეველსა ცათასა მკერდ გუჩინენ—BCD 64 მ'შთა ჩ'ნისა წ'ტრისა BCD. 65 წმიდათაჲთა| კ'ცათა C, წ'თა BD. 66 უკუნისამდე A. 67 ასეა A (უჭარავმოდ).

119. 1 მ'შთა BCD. 2 მოეცალენ BD, მოესცალენ C. 3 მიტრა C. 4 სამსახურებელად| +ყოველთა BCD. 5 იმსახურებოდეს C.

უფალსა ჩუენსა იესუ ქრისტესა, რომლისაჲ არს დიდებაჲ უკუნითი უკუნისამდე, ა^ნ.

5. # წმიდაო და ღმერთ-შემოსილო მამაო ეფთჳე, შეგჳწყალენ მონანი ესე შენნი, მწირნი და გლახანი, უცხოებასა ამას და გუთხოვე შენდობაჲ შეცოდებათა ჩუენთა⁶ აურაცხელთა დღესა მას განკითხვისასა და ამას ცხოვრებასა დაგვცვენ საბრვეთაგან ეშმაკისათა და მზაკუვარებათაგან კაცთაჲსა.

6. ტკბილო მამაო სულითა და გონებითა, საუკუნომცა არს საქსენებელი მამისა გიორგისი, ა^ნ⁷.

სენაქსარული რედაქცია იოვანესი და ეფთუმეს ცხორებისა *

[თუშას მაისსა ოჲ]. ამასვე დღესა წმიდისა ¹ მამისა ჩუენისა ეფთუმისი ²

ესე სამ გზის სანატრელი მამაჲ ჩუენი ეფთუმი ³ აღმოეცენა ჴუეყანასა ტაომა-
სასა, მშობელთა ⁴ მორწმუნეთა და ღმრთის-მსახურთა და შერმე ძლიდართა და
A 203 a წარჩინებულთა. და ვიდრე ჩიჴლ-ლა იყო იგი, იზარდებოდა წიალთა ⁵ დედისა
B 216 a თვისისათა ვითარცა ტრედი უმანკოჲ, რომლისა მამაჲ იყო ფრიად ახოვან და
განთქუმულ და სახელოვან წყობათა შინა.

ხოლო უფროვანად სახელოვან ⁶ იქმნა წყობასა შინა სულთა უკეთურთასა
და განთქუმული ⁷ გუნდსა შორის მონაზონთასა, და ⁸ რამეთუ დაუტევე ყოვე-
ლივე საქმე სოფლისაჲ და სიყუარულითა ქრისტესითა უცხოთა და შორთა
ჴუეყანათა წარვიდა და მორჩილებითა და სიმდაბლითა თავსა სათნობებათასა
იღვიდა ⁹. ხოლო ეწოდა ნეტარსა მას იოვანე ¹⁰, წესსა რაჲ ¹¹ მონაზონებისასა
მოვიდა. ხოლო სანატრელი ეფთუმი ¹² წარიყვანა დედისაგან თვისისა ჰაჰმან მის-
მან, კაცმან წარჩინებულმან და ძლიერმან, და ზრდიდა მას ყოვლითა ფუყუ-
ნებითა:

ხოლო შემდგომად ჯამთა რავდენთამე ¹³ წარვიდა ¹⁴ ყრმითურთ სამეუფოდ
ქალაქად საქმისა რომლისათჴსმე წინაშე ნიკიფორე ¹⁵ ღმრთის-მსახურისა მეფისა.
ხოლო ¹⁶ ვინაჲთჴან ყოველივე ზეგარდამო განეგებოდა, აღვიდა იოვანეცა წინაშე
თუთმპყრობელისა და ელუწყა შვილისა თვისისაჲ, ვითარმედ მუნ არს. და ღმრთი-
სა-მიერითა აღძრეთა იწყო თხოვად მისა ¹⁷ წარჩინებულისა მისგან.

ხოლო მან არა თავს-იღვა მიცემად და იქმნა მათ შორის ცილობაჲ, ვიდ-
რემდის ელუწყა მეფესა და განბჴო ესრეთ: რაჲთა დადგენ ორნივე იგი და თი-
თოელმან მოუწოდენ და ¹⁸ რომლისაცა თანა შივიდეს, მანცა მიიყვანოს ¹⁹ ყრმაჲ.
და ²⁰ ყვეს ბრძანებისაებრ მეფისა.

იქმა საკვრველი დიდებული! რამეთუ რომელი-იგი ჯინლა-და არცა უწყ-
ყოდა, იგი მზრდელსა მას და შუენიერად შემეკობილსა აღირჩია და სრბით მი-
ვიდა და შთავარდა წიალთა მამისა| თვისისათა. რამეთუ ყოველივე ღმრთისა
A 203 b მიერ განეგებოდა ²¹. და ესრეთ ნეტარმან იოვანე ²², ვითარცა ღმრთისა მიერ
B 216 b ბოძებული, მიიყვანა შვილი თჴი და სახე მონაზონებისაჲ შეჰმოსა. და ყოვ-
ლითავე სწაველულებითა განსწავლა.

* აკად. ივ. ჯავახიშვილის დაჯალბებით და მითითებათა თანხმად სენაქსარული რედაქცია სასტამბოდ დაამზადა ისტორიის ინსტიტუტის თანამშრომელმა მ. კახაძემ. მასვე გვთქვინს „ცხორების“ ძირითადი ტექსტის ვარიანტების ჩვენება და ჰქვემოზე მოთავსებული მოკლე აღწერილობა ხელნაწერებისა. ა. შ.

1 წმიდისა|+და ნეტარისა BCD. 2 ეფთუმე ქრთელისა B. 3 ეფთუმი AB. 4 მშობლთა-გან BCD. 5 წიალითა A. 6 სახელოვან C. 7 გწექმულ BCD. 8 და|—B. 9 აღვიდა|აღიწვია D. 10 იოვანე C.11 რაჲ|—C. 12 ეფთუმი BC. 13 რაოდენთამე BCD. 14 წავიდა C. 15 ნიკიფორ BCD. 16 ხოლო და BCD. 17 მისსა A. 18 და|+თუ B. 19 მიიყვანენ BD. 20 და|+გა B. 21 გწეგებოდა C. 22 იწვე C.

რამეთუ სიმახულითა გონებისაჲთა და უფროსლი მადლითა სულისა წმიდისაჲთა ეწინა-და ყოველი წიგნი ზეპირით დაისწავლნა და თავსა სიბრძნისასა აღვიდა და სივრცე გულისაჲ და სიბრძნე გონიერი ვითარცა ქვშაჲ ზღვსაჲ, მსგავსად სოლომონისსა¹, მოეცა მას.

და კუალად, ვითარცა ჰასაკად მოიწია, შეჰმოსა მას წმიდაჲ სქემანჲ ჰელითა ათანასე ღირსად ქსენებულისაჲთა და მერმე პატივსა მღვდელობისასა აღიყვანა და ესრეთ დღითი-დღე² წარემატებოდა სიბრძნითა და ჰასაკითა სულიერითა და ჯორციელითა და ვითარცა უჯორცოდ ცხონდებოდა³. რამეთუ შიში⁴ ღმრთისაჲ, ვითარცა დედაჲ სათნოებათაჲ⁵, მოეგო⁶ და ყოვლთაჲვე სათნოებითა შეიმკო და ყოველივე ვნებული და უჯეროდ გულის-თქუშამჲ ძირითურთ აღმოჰჰებურა. ამისთჳსცა მადლმან სულისა წმიდისაჲმან მდიდრად დაიუნჯა⁷ მის შორის, რომლისა მიერ იქმნა წინამძღუარ უტომელ და მკურნალ სულთა, ვიდრემდის განჯდა ჰმად სათნოებათა მისთაჲ ყოველსა სოფელსა.

რამეთუ წყალბოძამან ღმრთისაჲმან აღმიღგინა ჩუენ ახალი ოქროპირი და მისცა პირსა მისსა. ენად ცეცხლისაჲ და აღძრა თარგმანებად წიგნთა საღმრთოთა და ვითარცა მდინარითა ედემისაჲთა მორწყუო ქუეყანაჲ| ქართლისაჲ და განანათლნა ეკლესიანი და განავრცელა და განასრულა⁸ ნაკლულგვანებამჲ ენისა ჩუენისაჲ.

A 204 a

ხოლო ამან⁹ ნეტარმან არა დამალა ტალანტი¹⁰ მოცემული¹¹ ღმრთისა მიერ, არამედ მრავალწილად აღაორძინა¹² და ფრიალნი წიგნი¹³ თარგმნნა მრავლითა შრომითა და ღუაწლითა¹⁴ და ვიდრე სიკუდილადმდე¹⁵ არა დასცხრა პატიოსანი იგი პირი მისი საღმრთოჲსა მისგან შრომისა. და არა ხოლო¹⁶ ბერძული|საგან ქართულად თარგმნნა ღრმანი-და ძნიად სათარგმანებელი წიგნი, არამედ რაოდენნიმე¹⁷ ბერძულადცა ქართულსაგან.

B 217 a

და სანატრელმან იოვანე¹⁸ ნებითა ღმრთისაჲთა და თანამოლუაწებითა წმიდისა მამისა ეფთჳმისითა აღაშენა მონასტერი შუენიერი¹⁹ და შეკრიბნა ძმანი სულიერნი.

რამეთუ იხილა რაჲ სიმრავლე ძმათა მომავალთაჲ, არღარა ჯერ-იჩინა ლავრასა მამისა²⁰ ათანასესა²¹ ყოფად და ვიდრე ეამ-რაოდენადმდე²² უძღოდა ძმათა მათ ყოვლითა მოლუაწებითა.

და ოდეს ჯერ-იჩინა ღმერთმან წოდებამჲ მისი, მოუწოდა შეილსა თჳს თანა²³ და აკურთხა იგი ყოვლითა კურთხევითა, ვითარცა მოსცა ღმერთმან პირსა მისსა.

და თავადმან ველთა შინა მისთა სული თჳსი ღმერთსა შეჰვედრა და ესრეთ იძულებითა ფრიალითა მოლუაწებამჲ და ზრუნვამჲ მონასტრისა თჳსისაჲ არწმუნა მას. ხოლო ნეტარმან მან²⁴ ეამ-რაოდენმე თავს-იღვა მცნებისათჳს მშო-

1 სოლომონისა BD. 2 დღითი-დღე D. 3 ცხონდებოდა B. 4 შიში|შჯ'ლი B (გადან). 5 სათნოებათა B. 6 მოიგო BCD. 7 დაიუნჯა B. 8 განასრულა|+და შეამკო B. 9 მ'ნ CD. 10 ტალანტი|+იგი BCD. 11 მოცემული|+მისდა B. 12 აღაორძინა B. 13 წიგნი AB. 14 ღუაწლითა და შრომითა BD. 15 სიკუდილადმდე CD. 16 ხოლო|+თუ D. 17 რაოდენივე D. 18 იოვანე C. 19 შუენიერი D. 20 მამისა|—D. 21 ათანასესა BCD. 22 ეამ-რაოდენადმდე B. 23 თჳსთა A. თ'სა BCD. 24 ხ' მ'ნ ნეტარმ'ნ BCD.

ბელისა და მერმე შეჰვედრა სხუასა ძმასა თჳსსავე ნათესავსა და თავადი მყუღ-
 როებით ცხონდებოდა¹ და წმიდასა მას მსახურებასა მღღელობისასა შესწირ-
 ვიდა ღმრთისა და თარგმანებასა წიგნთასა განკრძალულ იყო. | და მოღვაწე-
 ბით ცხონდებოდა² მსგავსად პირველთა მათ და განთქმულთა მამათასა,³ ვიდ-
 რემღის ბრძანებითა თვთმპყრობელთაჲთა დაწყნარებისათჳს ამბოხისა და შფო-
 თისა მთაწმიდელთაჲსა და უფროჲსა დიდისა ლაგრისა, რომლისა განგებაჲ
 და ზრუნვაჲ ათანასეს მიერ რწმუნებულ იყო მისდა, აღვიდა სამეფუფოდ და
 მცნებისათჳს უფლისა, რომელ არს მოწყალეებაჲ, მსგავსად იობისსა⁴ განცილი-
 მან წყლულებითა ყოვლად წმიდაჲ სული თჳსი ველთა ღმრთისათა შეჰვედრა.

რამეთუ იყო რაჲ სამეფუფოსა ქალაქსა, დღესა ერთსა მივიდოდა რაჲ
 უბანთა შინა, აღდგა ვინემ დაერღობილი თხოვად ქველის-საქმისა და ვითარცა
 ეგულეობდა მიცემაჲ, მიხედნა საჯედარმან, რომელსა ზედა ჯდა, და ვითარცა
 B 217 b არს ბუნებაჲ ჯორისაჲ | სავეს მანკიერებითა, იხილა რაჲ გლახაკი იგი, მოსი-
 ლი ძონძებითა, განჰკრთა და იწყო ვითარცა ეშმაკულმან სივლტოლად. და
 ეცემოდა რაჲ აქა და იქი, მოწყალა ძლიერად თავი და რავდენნიმე⁵ ასონი
 ღმერთ-შემოსილისა ეფთჳმესნი⁶. და ესრეთ გუემულმან მცირედთა დღეთა შემ-
 დგომად შეისუენა თუესა მისისა იგ⁷ და წარვიდა სიხარულსა გამოუთქუმელ-
 სა შუებად⁸ წინაშე უფლისა.

ესე⁹ სამ გზის სანატრელი წმიდაჲ¹⁰ მამაჲ ჩუენი ეფთჳმი¹¹ ვიდრე იყო-
 ჳაბუკ, მოუწდა ვინემ¹² ჰურიჲა სწავლული შჯულსა და ენება ცილობით სიტყჳსა
 ყოფაჲ¹³ მის თანა წესითა ჰურიჲებრივითა¹⁴. ხოლო ნეტარსა მას უნდა¹⁵ საქ-
 მე ესე. არამედ ბრძანებითა იოვანესითა იიძულა ზრახვად მის თანა. და ვი-
 თარცა იწყო ჰურიჲამან¹⁶ ცილობად და კითხვად, აღუწნინდა მას ყოველსა უარეს

A 205 a ცნობისა. და იხილა რაჲ ძლეულებაჲ თჳსი, იწყო მზახუევარმან მან თქუმად სიტყუ-
 თა გმობისათა. შეუძნდა ესე სანატრელსა მას და ჰრქუა, ვითარმედ: „ჰ ჰურიჲო,
 უკუეთუმცა სიტყუასა წერილთასა იკითხვედ, განვიმარტეთმცა, და უკუეთუმცა
 ჩუენ გუკითხვედ, მიგივეთმცა. ვინაჲთგან კულა გმობასა მალლისა მიმართ იტ-
 ყჳ, დაიყავნ პირი შენი, რომელი იტყჳს სიცრუევსა!“¹⁷ და მეესეულად უტყუ
 იქმნა მგმობარი იგი პირი მისი და ხეალისა დღე სთლნი წარჰკვეს¹⁸.

იქმნა ოდესმე უწჳმოვებაჲ ფრიადი მთასა ათონისასა. მაშინ ჰრქუა ღირს-
 მან იოვანე ნეტარსა ეფთჳმის: „აღვედ, შვილო, ლიტანიითა ვიდრე ეგულტე-
 რადმდე¹⁹ ელია წმიდისა, რომელი-იგი არს ზედა-კერძო მონასტრისა, და წა-
 რიხუენ²⁰ შენ თანა საწყმარნი“. ესმა რაჲ ესე მუნ მდგომარეთა მათ ძმათა, და-
 უკვრდა²¹ ფრიად და განჰკრათეს. ხოლო ნეტარსა ეფთჳმის²², ვითარცა აქუნდა

B 218 a მორჩილებაჲ უზაკუელი, ყო სიტყჳსა | ებრ ბერისა. და ვითარცა აღვიდა ელია
 წმიდად და იწყო შეწირვად მსხუერპლისა²³, მეესეულად გარდამოწდა წჳმაჲ

1 ცხონდებოდა B. 2 ცხონდებოდა B. 3 შ'მთასა CD. 4 იობისა CD. 5 რაოდენნიმე BD
 6 ეფთჳმისნი B, ეფთჳმისნი CD. 7 ათკამეტსა B. 8 შუებად D. 9 5' ესე BCD. 10 წმიდაჲ — BCD.
 11 ეფთჳმი B, ეფთჳჲ CD. 12 ვინ D. 13 ყოფად BCD. 14 ჰურიჲებრივითა BCD. 15 უნდა C
 16 ჰურიჲაჲს | ჰურიჲ BCD. 17 სიცრუესა CD. 18 წარკვეს B. 19 ეგულტერადმდე A, ეგულტერადმდე C.
 20 წარიხუენ C, წარიხუენ D. 21 დაუკვრდა C. 22 ეფთჳმის BCD. 23 მსხუერპლისა C, მსხუერ-
 პლისა D.

ფრიადი და სხუანი იგი ყოველნივე¹ დაილტვენს² სიმძაფრითა მით წკმისადათ. ხოლო ეფთვი³ შეიმოსნა საწმარნი⁴ თჳსნი და ჰმადლობდა ღმერთსა სიმრავლესა მას⁵ თანა ძმათასა და აკურთხედა კეთილსა მას და კურთხეულსა მამისა თჳსსა იოვანეს⁷.

ჟამთა ბასილი მეფისათა აღესრულა მთავარ-ეპისკოპოსი⁸ კჳპრიისაჲ⁹. ხოლო მეფემან მრავლითა იძულებითა ჯელ-ყო დარწმუნებად ნეტარისა ეფთვისსა¹⁰, რადათამცა იქმნა მთავარ-ეპისკოპოს¹¹ კჳპრიისა¹² და ვითარმედ მალალ არს და პატრიოსან საყდარი დიდისა ეპიფანესი. ხოლო შჳდმან | მან და წრფელმან არა თავი-იღვა ყოვლადეე, რამეთუ სიმდაბლე სრული მოეპოვა¹³ და აჰპარ- A 205 b ტაენებაჲ მოეკუნინა.

დიდებულსა ფერისცვალებასა უფლისა ჩუენისა¹⁴ იესუ ქრისტესსა არს ჩუეულებჲა მთაწმიდელთაჲ: რამეთუ აღელენ თხემსა ზედა მალლისა მის მთისასა და იქმან ღამის-თევასა და წირვენ ჟამსა და კულად წარვლენ თჳსთა მონასტერთა. ერთ გზის უკუე¹⁵ ამას დღესასწაულსა აღვიდა წმიდაჲ მამაჲ ეფთვი¹⁶ და ვითარცა იყო ყოველთა შორის დიდებულ და წარჩინებულ, ევედრნეს მას, რადათა მან აღასრულოს მას დღესა წმიდაჲ ჟამის-წირვად. და ვითარცა თქუეს „წმიდა არს, წმიდა არს, წმიდა არს უფალი საბაოთ“ და შემდგომი, მეყსეულად იქმნა ელვაჲ საშინელი და ბრწყინვალეჲა შესაძრწუნები. ¹⁷ და ყოველნი იგი ჯარემოას მდგომარენი დაცკვეს პირთა ზედა¹⁸. ხოლო ნეტარი იგი დგა ვითარცა სუეტი¹⁹ ცეცხლისაჲ მიუდრეკელად. მაშინ, ვითარცა იყო უცხო²⁰ ზუაობისაგან, ჰრქუა ქუე რღებარეთი მათ ბერთა; ვითარმედ: „ნუ გეშინინ, რამეთუ ომერთმან აღიდა დღესასწაული თჳსი და ნათლითა მის-მოერთითა განანათლა“, და მიერთიან არღარა²¹ აღვიდა კრებასა მას, რამეთუ ყოველითა ღონის-ძიებითა ევლტოდა იგი ცულსა დიდებასა.

|მბრძოლი იგი წმიდათაჲ და მოშურნე კაცთა ცხოვრებისაჲ ბელიარ ხედიდა რაჲ წყაროსა მას უკუდავებისასა, აღმომდინარესა პირით მისით, რომელ არს თარგმანებაჲ წიგნთა საღმრთოთაჲ²², განიხერხებოდა და განიპებოდა B 218 b შურითა ბოროტითა. ამისთჳსცა პოვა²³ საწყალობელა ვინმე, სახითა მონაზონი, რომელი შემძლებელ იყო დატევენად ყოველსა²⁴ ძალსა მისსა; ამისსა²⁵ გულსა შევიდა და აღლესა იგი მოკლვად წმიდისა. რამეთუ გამოუჩნდა და ჰრქუა: ²⁶ „უკუ(ეთუ)“²⁷ |მოჰკლა მბრძოლი ჩემი ეფთვი²⁸, ფრიადი კეთილი ვყო შენ თანა“. A 206 a ეინადაცა შეიმზადა დანაკი ფრიად დიდი და ეძიებდა ჟამსა მოკლვად მისა. არამედ ცულ ყო ღმერთმან განზრახვად მისი და წყალობისათჳს ნათესავისა ჩუენისა არა უტევა მიახლებად მისა.

1 ვნი BCD. 2 დაილტვენს D. 3. ეფთვი D. 4 საწმარნი C. 6 მას|—D. 7 იოვ'ნს C. 8 მთ'რებისკ'ანი D. 9 კჳპრიისა C. 10 ეფთვისსა B, ეფთვისსა C, ეფთვისსა D. 11 მთ'რებისკოს კოპოს CD. 12 კჳპრიისა BD. 13 მოეპოა D. 14 ჩ'ნი F 15 უჯმ B 16 ეფთვი BD. 17 შესაძრწუნებელი BCD. 18 ხედა|+თჳსა BD. 19 სუეტი D. 20 უცხო BCD. 21 არღარა ოღენ B. 22 სღ'თითა D. 23 პოა BD. 24 ყ'ლსავე BCD. 25 ამისა C. 26 ჰრქუა|+ე'დ B'. 27 უჯმ-თუქ უკუ A. 28 ეფთვი BC.

რამეთუ დღესა ერთსა, აღვიდა¹ მამად ეფთჳმი² გოდლად ქაშა ცისკრი-
სასა, ვიდრე ბნელ-ლა იყო, შეიყვანა წმიდაჲ იგი სენაკად ერთმან მოწაფეთა მის-
თაგანმან და თუთ განვიდა მიერ და დაჰკრძალა კარი სენაკისაჲ და შთავი-
ლოდა თუსსა³ სენაკად სანატრელი იგი მოწაფე ერისაჲ⁴. და ვითარცა მცირედ
შთავლო კიბეთა გოდლისათა, შეემთხვა მას ბორგნეული იგი მონაზონი. ხოლო
ნეტარმან მან ძმამან, იწყო სიტყუად ეშმაკეულისა მის, ვითარმედ: „არა ჯერ-
არს ესრეთ უჴამოდ აღსლვად მამისა“. ხოლო უკეთური იგი ეტყოდა, ვითარ-
მედ: „არა ეგების, ვითარმცა არა აღვედ“. და ესრეთ იცილებოდეს რაჲ⁵, მეყ-
სუულად ქვა-ყო ეშმაკეულმან მან და დაჩხუება დანაკითა მით ნეტარი იგი ძმად
და ქეშმარიტი მოწამე ქრისტესი და თუთ იწყო სივლტოლად. და ივლტოდა
რაჲ, კუალად შეემთხვა მას სხუადცა მოწაფე ბერისაჲ და იგიცა დაჩხუება მა-
ხვლითა. და ესრეთ აღესრულნეს მონანი იგი ქრისტესნი და გვრგვინთა მოწა-
მეთადთა შემკობილნი წარვიდეს წინაშე ღმრთისა. ხოლო ბოროტმან მან და
მედგარმან აღიარა უჴუანაჲსენელ, ვითარმედ ეშმაკისა მიერ აღძრულ იყო და
ღირსად სიბოროტისა თუსისა საკველ არა წმიდათა ეშმაკთა იქმნა და სა-
ტანჯველად საუკუნოდ მიიცივლა.

B 219 a

A 206 b

არამედ⁶ სხუასა ქაშა აღძრა ეშმაკან მებოსტნე მონასტრისაჲ და აზრა-
ხა მოკლვად წმიდასაჲ, ხ მან, ვითარცა ტელ-ყო და აღილო მიხვლი, რაჲთამცა
უხეთქნა, მეყსეულად იქმნა კელი მისი უქმარ ვითარცა შეშად, ვიდრემდის აღი-
არა ყოველი. და ლოცვითა წმიდისაჲთა მოილო⁷ კურნებაჲ.

ყოველთა მათ თანა სათნოებათა⁸, რომელნი აქუნდეს წმიდასა მამასა
ეფთჳმის⁹, აქუნდა ესეცა დიდი სათნოებაჲ, რომელ თუნიერ მოძღურისა არა-
რას იქმოდა ყოვლადმე, რამეთუ იტყუნ, ვითარმედ: „მინდობად თავისა თუსისაჲ
და თუსსა¹⁰ ნებასა დამტკიცებად კარი არს წარწყმედისაჲ და ფსკერი ჯოჯო-
ხეთისაჲ, ხოლო განკითხვად—წინამძღუარი ცხორებისაჲ და ბქე სასუფეველი-
საჲ, ვითარცა თქუეს წმიდათა მამათა ჩუენთა“. და ესე წესი ვიდრე აღსასრუ-
ლამდე¹¹ თუსსა¹² დაიშარხა.

იყო წმიდაჲ მამად ჩუენი ეფთჳმი¹³ სახითა მყუდრო და წრფელ და გო-
ნებითა მდაბალ და გუამითა ძლიერ და ჰასაკითა ზომიერ და თუნიერ წამე-
ბისა წერილთაჲსა არარას დაამტკიცებდა თავით თუსით გინა იტყოდა და ეკ-
ლესიას დგომასა მწენე, რამეთუ დგან¹⁴ იგი თუნიერ კუერთხისა¹⁵ და კედელსა მი-
ყრდნობისა, კელ-მოკლდობით ვითარცა სუეტი¹⁶ შეუძრველად და პირი და
თუანი მისნი იყენიან ქუეყანად მიმართ მხედველ.

ხოლო სენაკსა მზის მოლუაწებანი მისნი ვინ აღრაცხნეს, რომელნი-იგი
ღმერთმან ხოლო¹⁷ მხოლომან უწყნის!

რამეთუ აქუნდა ესეცა დიდი სათნოებაჲ: დაფარვად სათნოებათა თუსთაჲ.
და¹⁸ ამისთჳს უმრავლესნი სათნოებანი მისნი აღუწერელად დაშთეს¹⁹; ხოლო
არს²⁰ სამოსლად მისსა²¹ ქუეშე კერძო ძაძად და ზედა ძაძისა მის ჯაჰჳ მძი-

1 აღვიდოდა რაჲ BD. 2 ეფთჳმი H. 3 თსა D. თუსად D. 4 ერისაჲ მამისაჲ BCD. 5 არა
იცილებოდეს BD. რაჲ—CD. 6 არამედ კელ BCD. 7 მიილო BCD. 8 მით სათნოებათა თსა H.
9 ეფთჳმის CD. 10 და თუსსა + და თუსსა (ორჯერ) 11 აღსასრულადმდე B. 12 თუსად B.
თუსა C. 13 ეფთჳმი A. 14 დგან C. 15 კუერთხისა D. 16 სუეტი D. 17 ხოლო—D. 18 და—D.
19 დარჩეს B. 20 არიან A. 21 მისა C, ქუეშე კერძო მისა D.

მე და, რადთა შემოკლებულად ვთქუა, რომელიცა ვინ მცნებამა გამოიძიოს, პოოს¹ მის მიერ აღსრულებულად². ხოლო ქალწულებამა ესოდენ შეუხებენ- A 207 a
ლი და უბიწოდ დაემარხნა, ვითარცა ანგელოზთა შორის მყოფსა და არა ქუე-
ყანასა ზედა საესესა ცოდვითა. ხოლო თარგმანებამა წიგნთამა ნამეტნავად და
გვრგვანად და სართად და კიდევანად ყოველთა სათნოებათა მოევგო, რომელი- B 219 b
იგი ფრიად საკვრველ არს, თუ ესოდენთა მოლუაწებათა თანა ვითარ³ აღწერ-
ნა ესოდენნი თარგმანებანი, გინათუ ესოდენთა თარგმანებათათა⁴ თანა ვითარ-
ლა უძლო აღსრულებად ესოდენთა მოლუაწებათა! გარნა ძალითა ღმრთისამ-
თა ქმნა ორივე ესე ფრიად მალლად და დიდებულად.

აღესრულა წმიდამა და სამ გზის სანატრელი ღმერთ-შემოსილი მამამ ჩუენი
ეფთჳმი⁵ თუესა მისისა იგ, ქალაქსა შინა სამეუფოსა, წყლულებითა მით⁶ ზე-
მო ქსენებულთა.

ხოლო აღმოიყვანნეს პატიოსანნი ნაწილნი მისნი მთაწმიდას და დაისხნეს
რქაძარსა შინა წმიდისა იოანე ნათლის-მცემელისასა, ქართველთა მონასტერსა,
მათ მიერევე⁷ აღშენებულსა.

და რომელნი სარწმუნოებით მოუკლებიან, აღმოივებენ მალლსა კურნება-
თასა უხუბებით კანდიერებთა მისითა წინაშე ღმრთისა, რომლისამა არს დიდე-
ბამა უკუნიითი უკუნისამდე⁸.

იოვანეს და ეფთჳმეს ცხოვრების ხელნაწერები

ა) ვრცელი რედაქციისათვის გამოყენებული ხელნაწერები:

A = საქართველოს სახ. მუზეუმის ხელნ. № A/558 (ყოფ. საეკლ. მუზეუმი-
სა) ზომა 19×13, ნაწ. 16×10 სანტ. in folio, ტყავზე, დაწერილია 1074 წელს
მშვენიერი ნუსხური ხელით. გვერდზე 24 სტრიქონია. საწინაო ასოები უმთავ-
რესად წითური მთავრულითა შესრულებული. ჩეენი ძეგლი იწყება მე-5 გვერდ-
ზე და თავდება 130-ეზე, ე. ი. სულ 62 1/2 ჟურცელია. წიგნი ამჟამად და-
შლილია. შიგ არის გადაარეცხილი (ძალიან მცირე) და ამომწვარი ადგილებიც.
ამომწვარი ადგილებია, მაგ. 117, 118, 119 და 120 გვერდებზე, რის გამოც
ბევრი ასო და რამდენიმე სიტყვაც კი აღარ იკითხება და აღდგენილია ვარიან-
ტების საშუალებით. სხვათა შორის, უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ამ წიგნში
ყოველი ძეგლის სახელწოდების ბერძნული თარგმანია მიწერილი გვერდის აზი-
აზე ირიბულად. მართალია, ეს მინაწერები დრო-ჟამის განვლის გამო გამკრთა-
ლებულა, მაგრამ მათი წაიკთხვა გაცხოველებით ახლაც შესაძლებელია. წიგნი
დაწერილია მიქაელ დადალისონელის*) მიერ ქქს 294, ე. ი. 1074 წ. (იხ.
Жордания, Описание II, 85).

1 პოოს B. 2 აღსრულებულად|+კთილად და შუენიერად და მალლად BCD. 3 ვითარ-
და B. 4 თარგმანებათა BCD. 5 ეფთჳმი A; ეფთჳმე CD. მით)—D. 7 შ'რ ე'ე A. 8 უც'ე|+ან BCD.

*) თ. ე. ო. რ. და ნ. ი. ა. ს. თაყის აღწერილობაში შეცდომა გაპარევი და წიგნის ამ ნაწი-
ლის გადაწერად დადალისონელის ნაცვლად დადალისონელი ჰყ:ეს დასახელებულია.

B=საქ. სახელ. მუზეუმის ხელნაწერი №A/170 (ყოფ. საეკლ. მუზეუმისა) ზომა 28×21 , ნაწ. $21\frac{1}{2} \times 14$ სანტ. წიგნი დაწერილია ქალაღზე in quarto, 1733 წელს. სვეტში 40 სტრიქონია. ჩენი ძეგლი იწყება 176 ა-დან და თავდება 207ბ-ზე, ე. ი. სულ 16 ფურცლამდეა. გადამწერელს საწინაო ასოები მთავრულით დაუწერია ტექსტისავე მელნით. წითურად მხოლოდ წიგნის სახელი აქვს დაწერილი და აგრეთვე დასაწყისი ასოები იმ წიგნთა სახელებისა, რომლებიც ეფთვებს უთარგმნია. ხელნაწერი ძირითად ტექსტთან შედარებით იძლევა საკმაო ვარიანტულ განსხვავებებს, რაც სქოლიოებში გვაქვს ჩატანილი. (იხ. Жордания, Описание I, 178).

C=საქ. სახ. მუზეუმის ხელნაწერი № A/176 (ყოფ. საეკლ. მუზეუმისა). ზომა 31×21 , ნაწ. $24\frac{1}{2} \times 13\frac{1}{2}$ სანტ. წიგნი დაწერილია ქალაღზე in quarto ნუსხური ხელით მე-18 საუკუნის I ნახევარში. სვეტში 34 სტრიქონია (გარდა 71 v/b და 172 ფურცლისა, რომლებიც ნაწერია თხლად და სვეტში 24 სტრიქონილა); საწინაო ასოები მთავრულია. წიგნის სათაური, თავწერილობა და ეფთვებს ნათარგმნ წიგნთა სახელების დასაწყისი ასოები წითურად სწერია. ჩენი ძეგლი იწყება 171 v/b-დან და თავდება 196 v/b გვერდზე, ე. ი. სულ $25\frac{1}{2}$ ფურცელს შეიცავს. წიგნი ჩასმულია ფიცარზე ტყავ-გადაკრულ ყდაში. (იხ. Жордания, Описание I, 178).

D=საქარ. სახ. მუზეუმის ხელნაწერი № H/2077 (ყოფ. საისტ. საეთნოგრ. საზ-ის ფონდიდან). ზომა $29\frac{1}{2} \times 20$, ნაწ. $21\frac{1}{2} \times 14$ სანტ., დაწერილია ქალაღზე in quarto ნუსხური ხელით 1736 წელს. სვეტში 40 სტრიქონია. საწინაო ასოები მთავრულია. წიგნის სათაური, თავწერილობა და ეფთვებს ნათარგმნ წიგნთა სახელების დასაწყისი ასოები წითურად სწერია. ჩენი ძეგლი აქ იწყება 85 r/a-დან და თავდება 99 r/a გვერდზე, ე. ი. სულ 14 ფურცელს შეიცავს. წიგნი ჩასმულია ფიცარზე ტყავ-გადაკრულ ყდაში. სხვათა შორის, იგი მინიატურებიანია. ეს ვარიანტი ბევრგან ეთანხმება B ხელნაწერს და, როგორც ჩანს, ორივე ერთი დენიდან მომდინარეობენ.

ბ) სჯნაქსარული რედაქციისათვის გამოყენებული ხელნაწერები

A=საქარ. სახ. მუზეუმის ხელნაწერი № A/97 (ყოფ. საეკლესიო მუზეუმისა). ზომა $26\frac{1}{2} \times 20$, ნაწერისა $19\frac{1}{2} \times 13$ სანტ., დაწერილია ტყავზე ნუსხური ხელით XI საუკუნეში. წიგნი მთლიანად წარმოადგენს სჯნაქსარს. მასში სულ 389 ფურცელია, in folio, გვერდზე 28 სტრიქონია. ხელნაწერს ზედა ყდა არა აქვს და ფურცლებიც დაშლილია. საზედაო და საწინაო ასოებდა გამოყენებულია მთავრული სხვადასხვა ფერებით შესრულებული (წითელი, ლურჯი და სხვა). ჩენს ძეგლს ამ წიგნში უქირავს $4\frac{1}{2}$ ფურცელი (203 ა-დან 207 ა-მდე) (იხ. Жордания, Описание I, 115).

B=საქარ. სახ. მუზეუმის ხელნაწერი №A/193 (ყოფ. საეკლესიო მუზეუმისა). ზომა 26×15 , ნაწ. 23×13 სანტ. დაწერილია ტყავზე XI საუკ., in folio, გვერდზე 33 სტრიქონია. წიგნი წარმოადგენს მთლიანად სჯნაქსარს. მასში სულ 300 ფურცელია. იგი თავიდან ბოლომდე დაშლილია და საესებით უყდოა.

შიგ ცალ-ცალკე რვეულებია ძაფით შეკერილი. დაწერილია კალიგრაფიული ნუსხურით. საზედაოდ და საწინაოდ გამოყენებულია მთავრული ასოები, გამოყვანილი ლამაზად ხან ტექსტისავე მელნით და ხანაც წითურად. ჩვენს ძეგლს ამ წიგნში უჭირავს 4 ფურცელი (216ა-დან 219ბ-მდე) (იხ. Жордания, Описание I, 216).

C = საქ. სახელმწ. მუზეუმის ხელნაწერი № H/2211 (ყოფ. საისტ. და საეთნოგრაფიო საზოგადოების ფონდი). ზომა 22×16, ნაწ. 17×12 სანტ., დაწერილია ტყავზე, ნუსხური ხელით, XI საუკუნეში. წიგნი წარმოადგენს მთლიანად სუნაქსარს, in folio. თითოეულ გვერდზე 26 სტრიქონია. ჩასმულია ფიცარზე ტყავ-გადაკრულ ყდაში. საწინაო და საზედაო ასოები მთავრულია, ტექსტისავე მელნითა და წითურად დაწერილი. ყველა სუნაქსარის დასაწყისი ასოები დახატულია წითელი, ლურჯი, ყვითელი და სხვაფერი წამლების გამოყენებით. ჩვენი ძეგლი ამ წიგნში იწყება 250 ხ გვერდზე და თავდება 255 ა-ზე (სულ $4\frac{1}{2}$ ფურცელზე ცოტა მეტის მოცულობისაა). იგი გადაწერილია დავით ჯიბისძის მიერ. ნუსხა თითქმის საესებით იმეორებს B ვარიანტს, რაც მათს ერთისა და იმავე დედნიდან მომდინარეობას გვაფიქრებინებს.

D = საქ. სახ. მუზეუმის ხელნაწერი № H/1661 (ყოფ. საისტ. და საეთნოგრაფიო საზ-ის ფონდი). ზომა 25×19. ნაწ. 19×14 სანტ. დაწერილია in folio, გვერდზე 28 სტრიქონია. წიგნი გადაწერილია 1155 წელს გიორგი დოდისის შიერ ჯვარის მონასტერში (იხ. ანდერძი წიგნის ბოლოს). ჩასმულია ფიცარზე ტყავ-გადაკრულ ყდაში. დაწერილია ტყავზე საუკეთესო ნუსხური ხელით. საწინაო და საზედაო ასოები აქაც მთავრულია ტექსტისავე მელნითა და წითურად გამოყვანილი. ჩვენი ძეგლი ამ წიგნში იწყება 180 ა-დან და თავდება 183 ბ-ზე.

ა. შანიძე

გიორგი მთაწმიდლის ენა
ოჯანეს და ეფთვიმეს ცხოვრების
მხედვით

გიორგი მთაწმიდლის ენა

იოვანეს და ეფთვიმეს ცხოვრების მიხედვით

იმ დღე დაიწყო დასაფასებლად, რომელიც გიორგი მთაწმიდელს უდაოდ მიუძღვის ქართული სალიტერატურო ენის განვითარების ისტორიაში, აუცილებლად საჭიროა შესწავლილ იქნეს ყველა მისი კალმის ქვეშ გამოხატული ნათარგმნი თუ ორიგინალური თხზულება, მაგრამ ეს მომავლის საქმეა. ამჟამად შეიძლება შევიჩერდეთ „იოვანეს და ეფთვიმეს ცხოვრებაზე“, რომელიც კარგა მოზრდალი ორიგინალური თხზულებაა და საკმაოდ შეიცავს ცნობებს ავტორის ენის თავისებურებათა შესახებ.

ამ ძეგლს, სამწუხაროდ, არ მოუღწევია ჩვენამდე გ. მთაწმიდლის ავტორგრაფის სახით, მაგრამ გადაწერილია მალე ავტორის გარდაცვალების შემდეგ ათონის სალიტერატურო სკოლაში, რომელსაც თვითონ გ. მთაწმიდელი მეთაურობდა წლების განმავლობაში, და უნდა ვფიქროთ, რომ გადაწერილი დიდად არ იქნება დაზარებული დედანს¹.

ამას გარდა, არის ერთი გარემოება, რომელიც უთუოდ უნდა აღინიშნოს: „ცხოვრებაში“ შეტანილია ათონის ქართველთა მონასტრის კრებულის ერთობლივი დადგენილება ქართველ-ბერძენთა ურთიერთობის გამწვავების გამო. ეს დადგენილება, რომელსაც ეწოდება „მოსაკსენებელი წიგნი“ (მემორანდუმი), დაწერილია სვიმეონის მამობის დროს² და არ ვიცით, თუ ვინ არის მისი ავტორი. მაგრამ აქ ამ მემორანდუმის მასალა „ცხოვრების“ სხვა ნაწილებისაგან არ არის გამოყოფილი და მათთან ერთად არის განხილული. ზედმიწევნილობა თუ გვინდა დაფიქვით, უნდა გვახსოვდეს, რომ ის სიტყვები და ფორმები, რომლებიც მემორანდუმიდან არის დამოწმებული (თ. 118-ე; 118, 118 b, 118 c, 118 d), შეიძლება გ. მთაწმიდლის ენის დამახასიათებელი არ იყოს.

¹ 3 ხელნაწერის ის ნაწილი, რომელიც „იოვანეს და ეფთვიმეს ცხოვრებას“ შეიცავს, ორი პირის გადაწერილი უნდა იყოს: ხელი იკვლება 51-ე გვერდიდან. შეიძლება ამით აიხსნებოდეს ოდნავი ვანსხვავება ბოლო ნაწილის ორთოგრაფიაში (მაგ. „ეფთვიმე“-ს ნაცვლად „ეფთვიმე“ ან „ეფთვიმი“).

² 3, ქვეკელიძის თანახმად, სვიმეონი მამად იყო 1041—42 წლებში („ათონის ლიტერატურული სკოლის ისტორიიდან“: ეტიუდები ძველი ქართ. ლიტერატურის ისტორიიდან. ს., 1945, 233).

ათონის წინამძღვართა ქრონოლოგიურ საკითხებში კ. ქვეკელიძისაგან ძალაში სხვაობს ა. ნატროშვილი (Иверский монастырь на Афонѣ. Типоизд. 1910, გვ. 204—258). ნ. კიდევ ცნობები „ათონის კრებულში“, გვ. 365, 366, 367.

გრამატიკა¹

„იოვანეს და ეფთვიმეს ცხოვრების“ გრამატიკული თვალსაზრისით განხილვის შედეგად ირკვევა შემდეგი:

1. **ორთოგრაფია.** A ხელნაწერის ტექსტი, რომელსაც „იოვანეს და ეფთვიმეს ცხოვრების“ ეს გამოცემა ემყარება უმთავრესად, საერთოდ კარვად გამართული ქართულით არის დაწერილი, მაგრამ ორთოგრაფიულ საკითხებში აქაიქ შერყეობას იჩენს. გვხვდება ნაირ-ნაირი დაწერილობა: ათანასი 14,4 და ათანასე 17,1 (აქედან მოდის ნათ. ბრუნვის ფორმა ათანასეს-ი); ეფთვმე (ჩვეულებრივ), ეფთვი 34,2; ეფთვე 111,4; 115,1 და ეფთვი 108,1; 109,1; 110,6; 114,1; თვითოეული 32,14 და თითოეული 48,2ბ.; სამარხოსა 113,15 და სამარხოსა 104,2ბ.; სოფლიოთა 29,12 და მსოფლიოთა 29,14; მხარეული 70,14 და მხარაული 97,6; რაოდენი და რავდენი; ესოდენი 51,13 და ესთენი 97,4 და მიათ. ესენი და მსგავსი ვარიანტები ყველა დატოვებულია გამოცემაში.

სამაგიეროდ გასწორებულია შეუძლებელი ფორმები, როგორცაა ასოთა დაკლება, ზედმეტად დაწერა თუ სხვა ხასიათის უსწორ-მასწორებანი:

ა) დაკლება: იჯნა (იჯმნა 8,7); შეამხვოს (შეამთხვოს 29,8); ღირსა (ღირსსა 29,8); ძეისა (ძელისა 31,7), საკუთხეველის (საკურთხეველის 31,9-10); გაესუნა (გაესუნა 37,1), მიეყრობინ (მიეყრდნობინ 59,2), დასთხიან (დასთხიან 77,4), დაუთხიან (დაუთხიან 81,8).

ბ) ზედმეტობა: წყოობათა (წყობათა 29,1); არაა ეგებოდა (არა ეგებოდა 16,6); იხილნა (იხილა 79,11), არაა აცილა (არა აცილა 115,7).

გ) მასო ზოგჯერ უმართებულოდ იყო ნახმარი და გადასწორდა ე-დ: უკუშ 49,1; 104,1; კუშ 68,23; 102,3; ქუეშ 60,3; დლითი-დლშ 118 ბ,7; კდშ (=გარდა) 70,8; ზმნის ფორმები: ურთშ 70,9; წარვიდშ 112,14; „მღე“ თანდებული: დაურვებადმდშ 112,4; უკუნისამდშ 118 დ,22; წარფელობითის ფორმები: დლშ ყოველ 60,6; მენშ 108,5; მშვლობის მოყუარშ 115,6; სულ-მოკლშ 118 ბ,32. საზოგადოდ, ამ ასოს ხმარება შეზღუდულია ძველში: ის აღარსად გვხვდება „შენება“ ზმნაში, არც უფროებითი ზარისხის ფორმებში (ნახე ლექსიკონში სიტყვები: აღშენება, უაღრეს, უმეტეს-ი, უკრწმეს-ი, უმძიმეს-ი, უმჯობეს-ი).

დ) სხვა შემთხვევები: ოდესცა მოვიდეს (ოდესცა მოვიდის 52,10), ჩამოვედით (ჩამოვიდით 118 ბ,20), ველისა მპყრობელი (ველის ამპყრობელი 40,2); აღვირცხუენით (აღვირცხუენით 48,12), პროკოპოსი (პროკოპისი 49,39).

ვ რ ნ მ ტ ი კ ა

2. **ახიშილაცია.** „ცხოვრების“ მთავარი მოქმედი პირის სახელი ბერძნულ ფორმასთან ახლო მდგომი სახითაც გვხვდება (ეფთვი 108,1; 109,1; 110,6; 114, 1, ეფთვი 115,1), მაგრამ უფრო ხშირია ასიმილაციური ფორმა: ეფთვიმე (ეთ--ფთ),

¹ ამ სათაურის ქვეშ შემოტანილია ორთოგრაფიული და სტილის საკითხებიც, რომლებზეც არსებითად სცილდება გრამატიკის ფარგლებს.

ესთენ-ში (97,4) თ ღ-საგან არის მიღებული ხ-ს გავლენით: ესოდენ-ი — ესოდენი — ესთენი.

3. ღისიმილატია გვაქვს შემდეგ სატყუაში: წურიონი 74,5 (ნაცვლად ამისა: წურიონი; შდრ. გამოიწულია 13,4; გამოწულილივით 27,5). რაც შეეხება ღისიმილატიას „გრიგოლ“-ში (49,17; 49,20), ის უფრო აღრინდელ ძეგლებშიც გვხვდება.

4. ახალი ზეგნის გაჩენა. გვაქვს „მიღმართ“ (65,2), სადაც ღ გაჩენილია აღ-მართ-ის გავლენით. გვხვდება უღანო ფორმაც: მიმართ 68,1; 111,4.

5. ზეგრათა გადასმის შემთხვევა გვაქვს ამ სიტყვაში: აგუსტოს-ი 54,6. მოსალოდნელი იყო ივეუსტოს-ი, მაგრამ უკვე ატენის 853 წლის წარწერაში იკითხება: „თუესა აგუსტოსისა“... აქ ჩვენთვის სხვაც არის საყურადღებო: უ-ს ნაცვლად ჯ.

გადასმულია და თანაც უმარცვლო უ-ღ არის ქცეული გ: მიმოსულასა 115,14 (მაგრამ: მიმოსლავა 118 ხ, 18).

6. ზეგრათა მოკვეცა. „გრიგოლი“-ს ნაცვლად რომ „გრიგოლ“ იკითხება (49,17; 49,20; 118,39), მაშასადამე, რომ ბოლოკიდური ხმოვანი მოკვეცილია, ეს გაგრძელებათა უფრო აღრინდელი ძეგლების ჩვენებისა, ამ ძეგლისთვის კი უფრო თავკიდური ა-ს მოკვეცა საყურადღებო „ათორმეტ“-ში: თორმეტი 21,4. ეს მით უფრო საყურადღებოა, რომ საზოგადოდ რიცხვით სახელებში ათიდან ცხრაშემდეგ (ერთხელ თვით ამ სიტყვაშიც) შენახულია ა: ათერთმეტსა 114,2; ათორმეტისა 26,2; ათორმეტთა 31,19; ათცამეტსა 114,2; ათოთხმეტი 62,1; ათოთხმეტისა 109,1; ათხუთმეტი 31,4; მეათექუსმეტისა 114,3.

ა მოკვეცილია აგრეთვე „შტო“-ში: შტო (=ძობა).

უ-ს ამოღების შემთხვევა გვაქვს აქ: ორმოც-ი 97,3 (გვხვდება ორმოცი-ც 31,2) და სამოც-ი 68,19.

ორი თ-ს ნაცვლად იკითხება ერთი და სიტყვა გამარტივებულია: თუესა 84,9; 114,1.

ბოლო თანხმოვნის მოკვეცის შემთხვევებია კიდევ: ვითა (=ვითარ, ნ. ლექსიკონში), კულა (=კულად, ნ. ლექსიკონში), ყოლა 70,8 (=ყოვლად). უკანასკნელი ფორმა კარგად ცნობილია ვენეზის-ტყაოსნიდან: „თავი ყოლა ნუ ჰგონია მელექსეთა კარგთა სწორი“.

ვი რ ე-შიც (83,1 ბ). არსებითად ბოლოკიდური ღონის მოკვეცის შემთხვევა გვაქვს: ვიღ-რე.

ჩვეულებრივია ზმნისწინების გამარტივება ბოლო თანხმოვნის ჩამოკვეცით: აღ—ა: ათუალული 31,6; ანითან 81,3; აღგომისა 70,6 (მაგრამ ტერმინ-ში შენახულია ღ: აღღგომისა დიაკონი 84,1); აწნებისათჳს 23,5; 33,4; ასწყურდნეს 118 ხ, 2; ა-მცა-ყოცილ 118 d, 7; აჯოჯავა 89,6.

გან—გა: გაავანო 112,13; გაგზავნის 92,3; გაუწყუეთო 119,4; გაკუთილი 84,9; 86,4; გააგებნ 99,3; გასაგებელი 18,2; 98,5; გაგკანონებ 94,8; გასარომელი 25,6; 102,2; გამავალთა 61,2 (გამავალთა ძმათა ჰკითხავნ განსლვისათჳს); გივიდიან 97,9; გავა 68,7; გავისუენოთ 83,6; გავსუნა 37,1; გასაყოფელად 32,2; გალყეს 32,2; გავწესა 59,3; 96,1; 103,1; გაუწესებია 72,3; გასწყ-

დებოდა 95,6; გაუჯგენ 95,4; გაგიტევენ 33,14; გაგიყვანო 72,4; გაჰყიდღეს 78,8; გააცადა 20,2 და სხვ.

წარ---წა: წააგეს 31,22; წასაგებელად 32,7; წაელენა 16,5; წამოსცემდეს 104,12; წაულიდიან 64,4; წაიწყმედთ 68,5; წაჯღეს 97,4; წასანახავად 81,3; წასაცემელად 98,8; წაეილიან 97,7; წაეიღე 17,10; წაილიან 96,3; 104,17; წაილეთ 55,11; წაგვღეს 118 c, 10.

გ. მთაწმიდლის თხზულება ამჟღავნებს, რომ აქ დაბოლოებიან სახელებს უკვე XI საუკუნეში ზოგჯერ ჩამოკვეცილი ჰქონდათ ბოლოკიდური თანხმოვანი და გადასული იყვნენ ხმოვან-ფუძიანებში: აგარა-ნი 102,1; მუშა-ჲ 97,2; მუშა-ნი 91,2; 97,1. რა თქმა უნდა, შეიძლება კანიანი ფორმაც იხმარებოდეს, ოღონდ ის გარკვეული შემთხვევებისთვის არის შემონახული: მუშაკი ქრისტეს მცნებათა 35,4; ნამუშაკეი 5,12. „სენაკ“-ში კ მკვიდრია, სამაგიეროდ, მისგან ნაწარმოებია „მოსენაე“ (97,2; 103,1), სადაც კ ჩავარდნილია.

მსგავს მოვლენას გვიჩვენებს ბერძნულიდან მომდინარე „ეკრიაკე“ (73,1), რომლის გვერდით „ეკრიობა“ ან „ეკრიობა“ გვხვდება (77,1; 104,22).

სტაერის შესახებ ნ. § 13. პირის ნიშნის მოკვეცის შესახებ ზნნაში ნ. § 28.

7. ამოღებულია ხმოვნებს შორის თანხმოვანი დ: დ ი ა დ 61,3 (= დიდად).

8. რედუქცია. გვაქვს ე ხმოვნის „ელ“ სუფიქსიდან ამოღების იშვიათი შემთხვევები: გასაყოფლად 32,10 (შდრ. 32,2); ღმრის-მშობლისა 49,27; მსუეტლად 93,2.

ო რედუქციის გზით „მონაზონ“ სიტყვაში უმარცვლო უ-ს გვაძლევს: პონაზუნის 49,42, „რაოდენ“-ში კი (რაოდენიმე 30,6; რაოდენისაჲ 15,1) ის ზოგჯერ ვ-დ არის ქცეული: რაოდენ გზის 118 b, 20; რაოდენნი 118 b, 6; 118 b, 17; რაოდენთამე 118, 15, ხოლო „ესოდენში“ სულ დაკარგულია: ესთენი (—ესდენი) 97,4.

9. ოვა და ეო. „ოვა“-ს ენაცვლება „უვა“: საშოვალ დადგინ 59,4 მაგრამ: საშუეალი 70,9.

ეო ჯგუფი ხელოვნურად არის შემონახული ბერძნულის გაელენით ავტორის სახელში: გეორგი (სათაურში)¹, ჩვეულებრივ კი მის ნაცვლად ყველგან იო გვაქვს: გიორგი 115,2; 118,23; 118 b, 2.

10. ბგერათა დაკარგვა. იკარგება ვ:

ა) ოვა კომპლექსში: ეთოა 49,23; ცვლოანი 31,17; 31,20; ზნოანებაჲ 112,15; ჯელოანთაჲ 101,2 (მაგრამ: ჯელოენებაჲ 92,2); სახელოანი 39,5; 51,10; 83,4 (მაგრამ: სახელოვანი 25,2; 115,9; სახელოვანსა 36,5; 115,9).

ბ) ოვო კომპლექსში: პოოს 108,11; იპოოს 39,7 (მაგრამ: იპოოს 28,2; 39,10); ითხოოს 100,4.

ც) ოვი კომპლექსში: სთხოის 99,2 (მაგრამ: ითხოვიან 101,5; იპოვის 72,4).

დ) ოვი კომპლექსში: იპოების 117,8; 118 c, 14.

ე) ო-ს წინ: დაუტეოს 39,7; სცოდა 55,3; შეეძებოოს 91,5 (მაგრამ: ვანეზავოს 39,2ბ.), სამარხოსა 113,15 (მაგრამ შენახულია: სამარხეოსა 104,2ბ.; ეკრძალვოდა 115,10; აღვიძრვოდით 2,12).

¹ „გეორგი“ იკითხება „ქართლის მოქცევაშიც“ (ე. თაყაიშვილის გამოც., 127), როგორც ს. ყაუხჩიშვილმა აღნიშნა („არილი“, 96).

ფ) უ-ს შემდეგ: წაულიდან 64,4.

გ) ო-ს შემდეგ „ცხოვრება“-ში (მაგრამ: ცხოვნიდებოდეს 37,5).

ბ) უ-ს წინ 1-ლ სუბ. პირში: მიუწერო მეფეთა 33,14; უწყით 36,7; 115,13; შეუღლებით 115,14 [(სამაგიეროდ, 1-ლი სუბ. პირის ნიშანი შენახულია ფ-თი ფუძე-დაწყებულ ზმნაში: დავეარდი 45,13; 46,11; შთავეარდი 33,25; გ უ-ს წინ შენახულია „კრასოველ“ სიტყვაში (100,1 და სხვაგან)].

იკარგება უმარცვლო უ: .

ა) ო-ს წინ: ფიჩუ (მათ, 5,40 C; მარკ. 10,50 C), მაგრამ: ფიჩოსანნი 25,1;

ბ) მ-ს წინ: თქმულნი 49,17 (შდრ. 49, 20; 49, 26).

ც) შუე რ ფუძისაგან ნაწარმოები ზმნის საწყისსა და მიმღობაში რ-ავს მომღეწონ ო ხმოვნის გავლენით: შრომაჲ 60,7; 69,8; 89,6; მშრომელნი 96,2 (მაგრამ შენახულია პირიან ფორმებში: შურებიან 83,7; შურებოდა 48,7; შურებოდინ 90,4).

11. ხბ და შთ კომპლექსთა ცვალება. ბოლოკიდური ხმოვნის მოკვეცივს გარდა (წ 6), საყურადღებოა ხტ კომპლექსის შტ-ლ ქცევა ბერძნულიდან მომდინარე სიტყვაში: სტოა — შტოა — შტო 58,12; 75,2.

შთ კომპლექსი ზოგჯერ ჩ-ს გვიძლევს: ჩამოიტანნა 25,2; ჩანოვიდა 118 c, 3; ჩამოვიდით 118 b, 20 (შდრ.: შთამოვიდა 14,1; შთამავლებენ 17,11; შთავიდოდა 105,9; შთავლო 105,10; შთავიდა 105,19; შთავროდოდა 34,4 და სხვ.).

12. შ ახოსთვის. შ ასო აღარსად გვხვდება ზმნებში ხმოვნების წინ ან-რის ნიშნად, სამაგიეროდ, ის შენახულია სახელებში როგორც ძირეული: ჰამბა-ვი 15,1; ჰამოათა 68,4; ჰისაკითა 108,3; აბრაჰამისა 5,2; ჰურია 54,1. იგივე შ მოიპოება ჰაერსა 73,1 და მისგან ნაწარმოებ ჰაეროვნებაში 118 c, 13, მაგრამ აღარ არის ამბორის-ყოფა-ში (ამბორს-უყევს 22,4).

პრომ-ში (51,2; 52,2) შ ბერძნული ენის გავლენით აიხსნება.

მ ო რ ფ ო ლ ო ბ ი ა

13. ა-ზე გათავებული ფუძეები. ა-ზე ფუძე-გათავებულ სახელებს შენახული აქვთ ბრუნვის ნიშანი სახელობითში: მამაჲ 70,1; ენაჲ ჩუენი და ქუყყყანა 4,17; დიკაჲ 90,2; ლავრაჲ 40,9; კოკაჲ 84,9; ნებაჲ 16,7; 26,8; მიწოჲ 118 d, 2; ბქობაჲ 118 c, 5; ცხოვრებაჲ და უწყებაჲ (სათ.); ჰელმწიფებაჲ და უფლებებაჲ 39,1; უღვნობაჲ და უსაკმლობაჲ 60,2 ბ.; გამოცილილება 25,5; წუერითა დაგლეჯაჲ გინა მიმთხევეია 68,1-2 და სხვ.

ა შენახულია გენტიურ ფორმებშიც: ცხოვრებაჲ და წამებაჲ წმ. სტეფანე ახლისაჲ 49,12; ესადასა 4,1 ბ.; გუამისადათა 7,5; წიგნათათა 4,17 და მისთ.

თუ „სტავრა“ არ იკვეცს ა-ს და მოქმედებითში „სტავრათა“ ფორმას გვიძლევს (31,14), ეს იმით აიხსნება, რომ ეს სიტყვა ჩამომავლობით თანხმოდანზე გათავებული სახელია (*სტავრაჲ-ი, στεφάνου) და ბოლოკიდური თანხმოვნის ჩამოშორების შემდეგ მის წინ მდგომი ხმოვანი ინარჩუნებს თავის ძველ მდგომარეობას — არ იკვეცება. ეს სიტყვა ვეფხისტყაოსანში უკვე ბოლოკვეცილთა ჯგუფშია გადასული: სტავრისა 1438,1; სტავრითა 1467,3.

14. **მ-ზე გათავებული ფუძეები.** ა მკვიდრია **მ-**ს შემდეგაც:

ა) სახელობითში: ღუნოა 70,8; სამკედლოა 74,4; ოქსინოა 31,10; უწყე-
სოა 68,3; მსოფლიოა 29,14; სამწყსოა 118,18; წარჩინებული და საჩინოა 7,3
(შდრ.: წრფელ. ფორმა: ცხად არს და საჩინო 12,2) და მისთ.

ბ) ნათ.-ში და მისგან ნაწარმოებ რთულ ბრუნვებში: საუკუნოა 68,11;
უნდოა 104,10; ოქროა 5,14 და სხვ.

ც) მოქმ.-ში: დილო-კილოა 31,15.

15. **მ-ზე გათავებული ფუძეები.** რაც შეეხება ე-ზე დაბოლოებულ სახე-
ლებს, ისინი სახელობითში ზოგჯერ გვიჩვენებენ **მ-**ს: სახ^მ 51,15; 72,8; მგზე-
ბარ^მ 56,7; მძიმ^მ 108,11; საენავ^მ 74,4; სიმტკიც^მ 118 d, 21 და სხვა, მაგრამ
უფრო ჩვეულებრივია უნიშნო ფორმა: ძე 11,5; 33,2; სიგრძე 2,1; საფისე 30,6;
79,2; საქმე 54,3; მძიმე 115,16; სიწმიდე 56,5; სიგრილე 6,4; 6,13; სიმედგრე
112,15 და სხვ. შდრ.: სიშორ^მ ქუეყანისა ჩუენისა დიდ იყო და სიერცე
ადგილისა ამის დიდებულისა ფრიად იყო 118,19; დამე ათიეს 55,12 და
ლამ^მ განათიეს 56,4.

ე გვაქვს ე-ზე გათავებულ საკუთარ სახელთა გენიტისა და გენიტურ
ფორმებში: ეფთუმესთჳს 11,2; იოვანესი 10,7; დორეთესი 49,10; ათანასესი 49,28;
ზოსიმესნი 49,32; კასიანესნი 49,50 და სხვ.

16. **ემფატიკური ბ.** აღსანიშნავია, რომ „ემფატიკური“ ა-ს ჩამოკვეცა
გვხვდება ხმოვანზე ფუძე-დაბოლოებულ სახელთა მიცემბითში, უმთავრესად ადგი-
ლის გარემოების ფუნქციით ხმარებულში: ლავრას 16,11; ეკლესიას 58,9; 94,5;
108,5 (მაგრამ: ეკლესიასა 58,1 ბ.; ეკლესიასაცა 94,7; ძმათა და ეკლესიასა
98,12); სამამოს 69,6; სატრაპეზოს 69,7; 96,4; სამზარეულოს 82,2; 96,3 (აგ-
რეთვე თანხმოვანთანაც: მონასტერს შინა 15,5).

იმავე ემფატიკური ა-ს ჩამოკვეცა გვაქვს განსაზღვრებად წინ წამძღვარე-
ბულ სიტყვებში: ცეცხლის კიდესა 82,3; მონაზუნის კურთხევა 49,42; საკურ-
თხეელის შესაპოსელი 31,10; ნაწილის შთასასუენებელი 31,8 და სხვ.

უფრო ხშირად არ მოიპოვება „ემფატიკური“ ა მოქმედებითში: მშვლობით
76,6; სიმშვლით 79,9; ნაყროვნებით 82,4; ტირილით 111,11; ცრემლით 111,12;
118 ბ, 11; უმინკობით და სიწრფოებით 118,21; ანუ თხოვით... ანუ კაცთა
წყალობითა 118 ბ, 23; წყალობით 118 ბ, 35; ყოვლითურთ მონაგებით და სიმ-
დიდრით 118 ც, 21; კოვბითურთ და ბრწყლით და ნაწილის შთასასუენებელით
31,8. რა თქმა უნდა, ეს მოვლენა უფრო აღრინდელია, მაგრამ აქ ის მკაფიოდ
არის გამოხატული.

თავისთავად ცხადია, რომ, როცა მოქმედებითს დაწყებითის ფუნქცია აქვს,
მაშინ მოკვეცილად უნდა ვივთღისხმოთ ა კი არა, არამედ ი: ოდეს ტრაპეზით
აღდგის 70,13; მონასტრით 102,3; 104,17.

17. **მრავლობითის წარმოება.** ებ-იან მრავლობითშია ხმარებული „წიგნი“
წირილის შნიშვნელობით: წიგნები 19,3 ბ.; 20,1; 36,3 (მაგრამ: სავედრებელთა-
წიგნათოჳს 118 ბ, 19); სენაკები 15,8; 60,3 (მაგრამ: სენაკთაგან 52,6; სენაკთა
შინა 81,5); სახელები 1,9; ხატებითა 31,16; 32,4; ძონძებითა 112,18. ვიტყო-
დით: ებ-იანი მრავლობითი უმეტესად თანხმოვანზე ფუძე-გათავებულ სახელებს

აქტო და მაგალითსაც მოვიყვანდით: გინა თუ მოგუნე, გინა თუ ჩაფლანი, გინა თუ საბლები (101,6), მაგრამ ამას ეწინააღმდეგება: გალობები 49,38.

18. ბიარხ ნოწნები. ძველი საზოგადოდ წესიერად ხმარობს სუბიექტურსა და ობიექტურ პრეფიქსებს, მაგრამ არის შემთხვევები მათი დაკლებისა მე-2 სუბსა და მე-3 ობ. პირში: რამცა ძილითა ვაძღებოდე 94,8; წარციან 104,14. ხ-ანთან და ზ-ენთან მ-ს დაკლება ფონეტიკური მიზეზის ბრალია: ხედვადა 105,2; 118 ხ, 10; ხედვიდეს 109,5; თანა დახუდენ 118 დ, 8; არას ვინ ზრუნვიდეს 78,3.

„ყოფა“ და „გაყოფა“ ზმნების მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ, გ. მთაწმიდელი I სერიის ფორმებში ორ-პირიან გარდაბნულ ზმნებში თანხმოვნების წინ III ობ. პირში პრეფიქსს ხმარობს: არცა გაჰყიდდეს 78,3; ჰყოფდიან 52,7; ჰყოფენ 52,10.

19. უწყვეტლის ხოლმეობითი. გ. მთაწმიდლის თხზულების შესწავლა ვეინვენებს, რომ ენაში უკვე შემუშავებულია პარალელური ფორმები უწყვეტლის III სუბ. პირის ორსავე რიცხვში. ამ პარალელურ ფორმებს ხოლმეობითობის ფუნქცია აქვთ და ამ მხრივ საკმაოდ განსხვავდებიან უწყვეტლის ჩვეულებრივი ფორმებისაგან. რამდენადაც ძირითადისა და პარალელური ფორმების წმარება ერთმანეთის ნაცვლად ყოველთვის არ შეიძლება, ამიტომ ცხადია, რომ არსებითად აქ საქმე გვაქვს ახალ მწკრივთან, რომელსაც უწყვეტლის ხოლმეობითი ეწოდა. ეს სახელი იმაზე მიგვითითებს, რომ ისიც იმავე ფუძისაგანაა ნაწარმოები, რომლისაგანაც უწყვეტელი:

ეს ახალი მწკრივი, წარმოშობილი I ხოლმეობითის დასუსტების ნიადაგზე და მის შესაცვლელად, X ს.-ის ძეგლებშიც გვხვდება (მაგ., გრ. ხანძთელის „ცხოვრებაში“), მაგრამ აქ ეს მოვლენა დამთავრებული სახით არის წარმოდგენილი. სათანადო მაგალითები ძეგლში ბევრია, უმეტესად მრ. რ.-ში: აკლდის 70,12; უნდის 71,3; ჰმსახურებდიან 73,3; ჰმადლობდიან 76,5; 79,2 ბ.; აწყინებდიან 35,11; ილუწიდიან 104,22; გუზრდიდიან 118 ხ, 25 და მისთ.

ამ ახალი მწკრივის გამტკიცების გამო I ხოლმეობითის (აწმყოს ხოლმეობითის) ფორმათა ხმარება ამ ძეგლში უკვე შემცირებულია: შეძღვევი წინადადება: თავისა გასარომელსა სრულებით მისცემდიან მონასტრით და, რააცა იქნის მუნ, ყოველსა ქუე მოიღებდიან (102,2-3) ძველის-ძველი წარმების მიხედვით ასე იქნებოდა წარმოდგენილი: თავისა გასარომელსა სრულებით მისცემდი მონასტრით და, რააცა იქნის მუნ, ყოველსა ქუე მოიღებდი.

როგორც ვიცით¹, I ხოლმეობითი ვერ უპირისპირდებოდა II ხოლმეობითს ფუნქციის თვალსაზრისით, არამედ მხოლოდ სინტაქსური კავშირის მიხედვით, ისიც მხოლოდ გარდაბნულ ზმნებში. მსგავსად ამისა, აქაც უწყვეტლის ხოლმეობითი მხოლოდ პირც. ობიექტთან მიმართებით არის განსხვავებული II ხოლმეობითისაგან. ამის გამო ჩვეულებრივია ამ ორი ხოლმეობითის გვერდი-გვერდ ხმარება; მაგალითად: და ვითარცა შებნელდის, გამოვიდიან თჳს-

¹ А. Шапидзе, Изъяснение системы выражения глагольной категории влкс грузинским и его последствия: საქ. მეცნ. აკად. მოამბე, III (1942), № 9, 254.

თა სენაკთაგან და ლოცვა-ყვიან და დასხდიან და ვიდრე ცისკრისა რეკამდღე უბნობდიან სიტყუათა საღმრთოთა და ვიდრე წარსლვადმდე ამას ესრეთ ჰყოფდიან ყოველთა მწუხრთა 52,5-8; ოდესცა ეკლესიის შევიდოდიან, ვიდრე მუკლთა ზედა არა მოდრკიან და თაყუანის-სციან წმ. ღმრთის-მშობელსა, რ'ლ არს კართა ზედა, არა შევიდიან. და ოდესცა მამასა წინა წაულოდიან ძმანი; ვიდრე არა მოდრკიან და თაყუანის-სციან მდაბლად, არა წარჰკლიდიან 64,1-5. საინტერესოა ერთისა და იმავე ზმნის ხმარება ორსავე ხოლმეობითში: გინა თუ წყალსა ითხოვდიან... გინა თუ სხუასა რასმე, იღუპალ ითხოვიან 71,8-9.

20. I ხოლმეობითი. ზემორე თქმული არ ნიშნავს, თითქო I ხოლმეობითი არ იხმარებოდეს; ხმარებით იხმარება, მაგრამ ნაკლებად, რადგანაც ნაწილი ზმნებისა უწყვეტლის ხოლმეობითზეა გადასული; მაგალითები: ეგრეთვე ნეტარი პამა ზუენი ეფთჳე არა თუ საპატრიოთა კაცთა ოდენ, არამედ ახლად მოსრულთაცა ქვე მოდრკით თაყუანის-სციემნ და წყალობით მოიციოხბავნ 64,6-8. უფრო მაჩვენებელია შემდეგი ადგილი: უკუეთუ კულა ვინმე იხალნის უდებნი და დაჰსნილნი და ახალ-მოსრულნი, მათ ზედამა-ზედა ეუბნებინ ასწავებნ, ამხილებნ და ნუგეშინის-სციემნ და კელოსანთა დაჰკვედრებნ, რაჲთა... 65,3-5.

ასეთი მაგალითები სხეაც არის, მაგრამ, საერთოდ, უწყვეტლის ხოლმეობითის გაჩენა იმას მხოწმობს, რომ I ხოლმეობითის თანდათან ეკარგება ძალა და ხმარებიდან გამოდის. ხმარებიდან გადაეარდნა, როგორც ჩანს, I ხოლმეობითის პირველად მრ. რ.-ში დაიწყია; შდრ.: არა უბნობნ 71,2, მაგრამ: უბნობდიან 52,7.

სხვათა შორის, I ხოლმეობითის დასუსტებას „იყვის“ ფორმის გაჩენაც მხოწმობს.

21. იყვის. ამ ძეგლში გვხვდება „იყვის“, რაც სახარების ენისთვის სრულიად უცხობა. „იყვის“ თავისი ფორმით II ხოლმეობითია (და არა უწყვეტლის ხოლმეობითი), მაგრამ ეს იმიტომ, რომ „არ“ ფუძის ზმნისაგან¹, რომელსაც II სერიაში „იყო“ ენაცვლება, უწყვეტელი არ იწარმოება და, მაშასადამე, არც უწყვეტლის ხოლმეობითი შეიძლება მისგან გაკეთებულიყო. მართალია, არნ ფორმა ამ ძეგლშიც გვხვდება (მაგ., ოდეს მცირე რაჲმე საქმე არნ, მოწაფესა უბრძანის და იგი წარვიდის 58,10), მაგრამ მის ადგილს სწირად „იყვის“ იჭერს, განსაკუთრებით მრ. რ.-ში; მაგ., იქვე ახლოს იციოხბება: და ოდეს რაჲმე დიდი იყვის, თუთ გავიდის შტოსა 58,13. ასევე თანაბარი მნიშვნელობით იხმარება სხვაგანაც არნ და იყვის: უკუეთუ საკრებულოჲ რაჲმე (საქმე) იარნ, ძმათა უჰმის, რომელთა აქუნ მის საქმისა მეცნიერებაჲ—გინა თუ სამკედლოჲ იყვის გინა სახუროვნოჲ გინა საეენაჲჲ—და მათ თანა დაიურვის სამამოს 74,3-5. სხვა მაგალითები: ვითარი-ძი იყვის შფოთი იგი: უკუე-

¹ თუ მართო კართულში მოღწეული ფორმების მიხედვით ვიძახებდით. ამ ზნაში ა ფუნისეფლო, მაგრამ სვანურთან შედარება ცხად-ჰყოფს, რომ ისტორიულად ა ფუძისეფლად ვერ ჩაითვლება.

თუ დიდი იყვის, დიდად წუართნის 68,14; უკუეთუ საჭიროა რაგმე საქმე იყვის 71,8; უკუეთუ კულა ბერნი და უძლურნი იყენიან 60,10; წესი იყო მამისა-ჩუენისაჲ, რომელ ტრაპეზსა ზედა ყოვლადვე არა უბნობნ, გარნა თუ ეინმე უტხონი იყენიან და იშუთ სადმე ნელიად სიტყუაჲ მიუგის, გინა თუ წყალი უნდის, გინა თუ ევლოგიასა ვისმე წარსცემნ 71,1—3.

22. ასპექტი ახალ საფუძველზე. როგორც გამოჩვენებულია¹, ასპექტის გამოხატვის სისტემის შეცვლის ნიშნები შეიძლება X ს.-ის ძეგლებშიც. შეგვხვდეს, მაგრამ იშვიათად. გ. მთაწმიდლის თხზულებაში კი ეს მოვლენა უფრო წინ არის წაწეული: ნათლად ჩანს, რომ დაწყებულია ზმნისწინის მიერ მოპოვება მიაპერფექტოვებული ძალისა და ამ ნიადაგზე I სერიის სამი ძველი მწკრივისაგან ახალი მწკრივების გამოყოფა: ზმნისწინიანი ფორმები მყოფადის წრის მწკრივებად მიდის, უზმნისწინონი კი—აწმყუს წრისად. რა თქმა უნდა, ეს ჯერ კიდევ არ არის საყოველთაო მოვლენა. ძირითადად ამ საკითხში გ. მთაწმიდელი ძველ ნორმებს ნისდევს: მოკეკულები, დედოფალო 46,4,—აქ ზმნას უთუოდ ეხლანდელი დროის ვაგება აქვს, აწმყოა (ამას ნიშნავს დღევანდელ ენაზე: ვკეკები, ქალბატონო). ამის შესაბამისად, მომავალ დრო თხრობით კოლოსთან შეერთებით II კავშირებითი არის გადმოცემული: მიუწერო მეფეთა 33,14; ჩუენ გიყიდოთ ადგილი და ყოვლითავე საჭრითა შეგეწინეთ 51,16-17; იგი ხოლო ვთქუა 6,1 და სხვა. მაგრამ უეჭველია, რომ მომავალი დროისა და თხრ. კოლოს ფუნქცია აქვს ზნებს ამ წინადადებაში: პირველად სულთა თქუენთა წაიწყმედთ და მონასტერი უწესოდ გაევა (68,6—8), რაც ასპექტის გამოხატვის ახალ წესზე მიგვიჩივებს.

ამასთან არის დაკავშირებული ერთისა და იმავე ფუძის ზმნათა ზმნისწინიან და უზმნისწინო ფორმათა გადაჯგუფება; მაგ., იოვანე ეუბნება თავის შვილს ეფთვიმეს: წარ იყვანენ ძმანი და წარკედით ეკლესიასა წმ. ელიაძისა და ღამე ათიეთ და უამის-წირვაჲ აღასრულეთ 55,7-9. უეჭველია, რომ აქ ოთხ ზმნათაგან სამი სრული ასპექტის მქონეა და ერთი—უსრულისა. ეს ერთია ათიეთ: „ღამის თევა“ უსრული ასპექტით არის წარმოდგენილი II სერიაში (II ბრძ.-ში), რადგანაც ყურადღება ექცევა მოქმედების განგრძობილობას. ქვემოთ იკითხება: წარვიდეს და ღამე ათიეთს 55,12. აქაც, მაშასადამე, ხაზი ესმება განგრძობილ მოქმედებას. ასპექტი უსრულია, თუმცა მწკრივი II სერიისაა (წყვეტილი). ცოტა ქვემოთ კიდევ გვაქვს ამ ზმნის ხმარების შემთხვევა: ოდესმე ინება წმ. ვამბაძე ჩუენმან ეფთვმე აღსლვაჲ მთასა ათონისსაჲ ფერის-ცვალებად და, ვითარცა არს წესი მთაწმიდელთაჲ, ერი ფრიადი შეკრებების თხემსა ზედა მთისსაჲ ამას დღესასწაულსა და ღამესა ათეყენი. და ვითარ ღამს განათიეს და მოიწია ჟამი ჟამის-წირვისაჲ... 56,1-4. მოყვანილ ადგილას „ათევენ“ პერმანენტული აწმყო² და ჩვენთვის იმ მხრივ არის საყურადღებო, რომ უზმნისწინოდ არის ნახმარი, მაშინ როდესაც წყვეტილის ფორმა ზმნისწინით არის მოკეპული (ღამს განათიეს) და ამით მითითებულია, რომ

¹ ა. შანიძე, ქართული გრამატიკის საფუძვლები, I, § 335 ვკ. 262); *Имяглагол систем...*, გვ. 95с.

² ე. ი. აწმყო, რომელსაც დროული ვაგება (ეხლანდლისა) დაკარგული აქვს.

მოქმედება დასრულდა. მაგალითების მიხედვით ცხადია, რომ ძველში გვაქვს ფრთისა და იმავე ფუძის ზმნისაგან ორგვარი ფორმა წყვეტილისა: უსრული (ღამე ათი ეს) და სრული (ღამე განათი ეს); უსრული ნაწარმოებია უზმნისწინოდ, სრული კი — ზმნისწინით, უსრული ასპექტი II სერიაშია შეკრილი, მაშასადამე, გვერ არ არის, რომ ასპექტის გამოსახატავად ახალი საფუძველია ჩაყრილი.

ეს საფუძველი ცხადია სხვა მაგალითებიდანაც: სყიდა გინა ღუნისაგ გინა თევისისაგ ყოვლადე არა ვსენებულ არს მონასტერსა შინა, თვნიერ ზეთისა, და ივტიცა რომელნი მკითხველნი იყვნინან ანუ მწერალნი და წასანახავად ანუ საწერლად აინთიან; სხუად კულა არა იყო წესი, რათამცა ანუ კანდელსა ინთებდეს, ანუ ხატთა დასუენებდეს სენაკთა შინა 81,1-5. აქ უწყვეტლის ფორმა „ნთება“ ზმნისა უზმნისწინოდ არის მოცემული („ინთებდეს“)¹, მაშინ როდესაც II ხოლმეობითი ზმნისწინიანია („ინთიან“). სხვა მაგალითები ზმნისწინიანი ფორმის ხმარებისა ასპექტის ახალი საფუძვლის მიხედვით: გაეჯე 95,4; მაგრამ: რათა მეკაე უჯმნიღე 95,8; უკეთუ უწურთელად მივთუნე, უწყოდეთ, ვითა მას საუკუნესა მწარედ გაისჯებით, უკეთუ კულა მე აქა მცირედ გწურათენ და მადლობით მიითუალოთ, მრწამს ღმრისაგან, ვითა მის საუკუნოსაგან განკითხვისაგან გაეგრებით 68,9-12. აშკარაა, რომ ზმნისწინიანი ფორმები („გაისჯებით“, „განერებით“) არა ეხლანდელი დროის მქონეებია, არამედ მოგვიწესია, ეგეთივე მაგალითთა აქაც: ივინიცა შეწუნებდიან 83,7. ერთი სიტყვით, ასპექტის ახალი სისტემისაკენ გადმოხრის გამო აწეოს წრის მწკრივთაგან მყოფადის წრის მწკრივების გამოყოფის პროცესი დაწყებულია.

23. ვნებითი გვარიხა და მოქმედ. გვარის ზმნათა გათანაბრებისაკენ უღლებას მხრით I სერიის მწკრივებში. გ. მთაწმიდლის თხზულება საყურადღებოა როგორც ძველი, რომელშიაც ასახულია დასაწყისი მომენტი ვნ. გვარის ზმნათა უღლების გათანაბრებისა მოქმ. გვარის უღლებასთან I სერიის მწკრივებში; უფრო ზედმიწევნობით რომ ეთქვას, ძველი გვიჩვენებს, რომ ენაში იწყება ოდ და დ-საერცობიან ზმნათა გათანაბრება უღლების მხრივ სამ მწკრივში: უწყვეტელში, I კაჟმ-სა და I ბრმ-ში.

უკვე გამოკვეთილია², რომ ამ მწკრივთაგან ორს (უწყვეტელსა და I კაჟმ-ს) უძველეს ძეგლებში სხვადასხვა ნიშანი ჰქონდა იმის მიხედვით, თუ რა მოუდიოდა ზმნას საერცობად: .დ თუ ოდ. ეს ძველი წესი მთაწმიდელთა „ცხოვრებაშიც“ ძალაშია, მაგრამ მხოლოდ ნაწილობრივ:

ა) უწყვეტლისთვის შეიძლება დაეიმოწმოს შემდეგი ადგილები: ცრემლითა მწურვალთა ვევედრებოდე 45,14; რათამცა ეკლესიასაცა იღვტბდი და სენაკაცა ძილითა გაძღებოდე 94,7—8 [აქ მცა-ს გამო მწკრივი უწყვეტელია I კაჟმირებითის ნაცვლად]; ჩუენ არა დავდგებოდეთ 115,18.

I კაჟმირებითათვის: რათა უცხოებასა სავე წარვიდე და სული ჩემი ვიცხოვრო და გლახაკებით ვიყოფებოდე 33,23; როჩლითა გაეგრებოდე,

¹ მეორე ზნა კი თავის ზმნისწინს ინარჩუნებს: დაისუენებდეს.

² ა. შანიძე, სამი მწკრივის წარმოების თავისებურებაში ძველს ქართულში: საქ. წყნ. აკად. მთაბე, ტ. VI, № 10 (1945), გვ. 835 და შემგ.

იგი ხოლო დაიშვირე 98,12; რაფთა აღიღოს ძე თუის და ივლტოღის სპანიად 33,2; უკუეთუ ვინმე ტრაპეზსა ოღენ ვერ დასჯერღებოღის 80,11; გაუკუეთუთ ზეთი... რომელ იმსახურებოღის თუესა მისისა იგ... მიეცეოღის კანდელაკსა შემდგომითი-შემდგომად 119,5-7; რაფთა ერთგან ვიყოფებოღი 36,7; რაფთა საღმრთოთა მათ და მალათა საქმეთა მიერ დიუების მეტყუელებად და სურვილად აღვიძრვოღი და საუფლოთა მათ ბრძანებათა მიერ განენათლდებოღით და აღსრულებად მათდა მოსწრაფე ვიქმნებოღით 2,11-14; უკუეთუ მცნებათა ღმრთისათა დამარხვად ილუაწოთ და წესისაებრ და კანონისა საღმრთოთა იყოფებოღით 41,2-3; ჯელოსანთა დაჰვედრებენ, რაფთა მარჯუედ ექცეოღიან და არარას მიაჰირგებდენ 65,5; უკუეთუ ზედამიწვენით არა იცოღიან, ყოვლადვე არა იკადრონ მოჰყენებად 76,4.

I ბრძანებითის ძველი წარმოების ფორმებია: უწყოდეთ 63,9; საქმელსა ერთსა შეუქმოდეთო 100,3.

ამ მწკრივითაჲნი I ბრძანებითის შეჰრჩია თავისი ფორმა, რადგანაც თავისი ენიშნით I კავშირებითად იქნა გაგებული (თვით ღონიანი ზმნები ამ შემთხვევაში მათ დაემაგავსა), მაგრამ ორ დანარჩენ მწკრივში ოღიან ზმნებს ღონიანების მსგავსი ფორმები გაუჩნდა. ამ წინადადებაში: კულად შეესტოროღით და ვესამარალებოღით მეფეთა (118 ბ, 24) ზმნები, როგორც აღნიშნულა¹, უწყვეტლის ფუნქციითაა ნახმარი, მაშასადამე, ოღიან ზმნებს ნიშნად ამ მწკრივში ი აქეთ და არა ე, როგორც სხვა შემთხვევებში ვნახეთ.

24. გარდამავალი საფეხური. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, გ. მთაწმიდლის ენაში უწყვეტლის ხოლმეობითი მკაფიოდ გამოკვეთილი მწკრივია, ამ მწკრივში საქმაოდ გვხვდება არა მარტო ღ-საერთობიანი ზმნები, არამედ ოღიანებიც, რომლებიც, ღ-ონიანების მსგავსად, ამ მწკრივის ფორმით სხვა ხოლმეობითის რიგებშია ჩაყენებული; მგალითები: ოღეს (ხილი) მოიწითეს, კელარნი ზედას-ზედა გავიდოღიან მეტოქთა და მოჰნახვიღიან ხილნართა და მუნ მყოფთა მოუწუენიან და დაამციან 98,8-11. ცხადია, „გავიდოღიან“ უწყვეტლის ხოლმეობითის ფუნქციითაა ნახმარი, მაგრამ მისი ფორმა I ხოლმეობითის ფორმას ემახვევა, თუ რომ უკანასკნელი ნაწარმოებია ძველი წესით: მართლაც, ზმნა „გავიდოღიან“ თავისი ფორმით არაფრით არ განსხვავდება „ექცეოღიან“ ზმნისაგან ამ წინადადებაში: ჯელოსანთა დაჰვედრებენ, რაფთა მარჯუედ ექცეოღიან (65,5), რომელიც ძველი ნორმების თანახმად არის ნაწარმოები და I კავშირებითად მიღის. შემთხვევით მოვლენად ასეთ ფორმალურ დამთხვევას ვერ ჩავთვლით, რადგანაც მოყვანილი ფორმა („გავიდოღიან“) მსგავსი ფუნქციით სხვაგანაც გვხვდება: მოსენაეთა კულა მოწაფენი ყოველსავე საეროსა სამსახურებელსა გავიდოღიან 97,5. ამ ფორმას ავტორი ისევე ხმარობს, როგორც „გავიდოღიან“-ს: მოსენენიცა ...მათავე თანა გავიდოღიან 97,8-9. ასევე უწყვეტლის ხოლმეობითია ესენიც: შურებოღიან 90,4; ექმარებოღიან 98,2 ბ.; შევიდიან და ეუბნებოღიან 29,5. აშკარაა, რომ უეკველ დამთხვე-

¹ ა. შანიძე, სამი მწკრივის წარმოების თავისებურებანი, გვ. 842.

ვას აქვს ადგილი ოდ-იან ზნათა უწყვეტელსა (თუ უწყვეტლის ხოლმეოპით-სა) და I კავშირებითს შორის: უწყვეტელთან 1-ლსა და მე-2 სუბ. პირ-ში, უწყვე. ხოლმეობითთან კი მე-3 სუბაექტურში. ეს, რა თქმა უნდა, დიდ უხერხულაბას ქმნიდა. საჭირო იყო ორ-აზროვნების თავიდან აცილება. და აი ენა ეძებს გამოსავალს და მონახა კიდევ: საშუალო ქართულში I კავშირებისა ოდ-იან ზნებშიც ნიშნად ე ხმოვანი გაიჩინა, უწყვეტელმა კი—ი, მაგრამ, ვიდრე ეს საბოლოოდ მოხდებოდა, I კავშ.-ის III სუბ. პირის მრ. რ.-ის ფორმა გამარტივდა — ამოღებით: ოდიან — ოდინ. ისეთი გარდამავალი საფეხურის ფორმები ჩვენს ძეგლშიც არის დადასტურებული: ჯუარი ერთი ანუ ხატი ესუენის (სენაკთა შანა), რადთა, რაქამს ილოცვიდენ, მათ წინაშე თაყვანის-სცემდენ და ე მოხუეოდინ 81,5-6; საკლროდსა წესი ესრეთ გაეწესა, რადთა საკმელსა არა იქმოდინ 96,1; ესრეთ დაემცნო: უკუეთუ ესე ადგილისა მრორინენი მონაზონნი მოვიდოდინ, უკუეთუ მწუხრსა მოვიდენ, ისერონ და სამხარი ჭამონ და გაუჯმენ და დაუჟოწმე, რომელ უეამოდ არა მოვიდოდინ 95,3-4. საინტერესოა, რომ მერმინდელ ხელნაწერებში, რომლებიც B C D ლიტერებით არის აღნიშნული, ჩვენთვის საინტერესო ფორმები შესწორებულია: ემთხუოდენ BCD, იქმოდენ BCD, მოვიდოდინ B (პირველ შემთხვევაში, ძველი ნორმის მიხედვით) ან: მოვიდოდენ BCD (მეორე შემთხვევაში, ახალი ნორმის მიხედვით).

ამგვარად, III სუბ. პირის ფორმებია I კავშირებითში: ერთი მხრით „ექცოდინ“ (ძველი ნორმით) და მეორე მხრით „მოვიდოდინ“. (გარდამავალ საფეხურზე), ხოლო „მოვიდოდინ“ უწყვეტლის ხოლმეობითად მიდის.

საყურადღებოა, რომ ერთს შემთხვევაში დ-ონიანი ზნაც ასეთსავე ფორმას გვიჩვენებს: მაშინ მისცნეს შეფეთა ზემონი ქუეყანანი საბერძნეთისანი კურაპალატსა, რადთა თავისა სიცოცხლესა ჰქონდინ 20,6-7. მოსალოდნელი იყო „ჰქონდენ“, მაგრამ, ოდ-იან ზნათა ანალოგიით, დენ დაბოლოება დინ-ად გადაკეთებულია. სამაგიეროდ, დამთხვევა აქ უკვე I ბრძანებითის მე-3 პირის ფორმასთან მოხდა; შდრ.: ესრეთ გაქუნდინ 70,16.

25. I თურმეობითი. I თურმეობითში აღსანიშნავია ძველი ფორმის გვერდით ახალიც (ია დაბოლოებით), რომელიც სქარბობს: აღუწერიეს 32,15; დაგეტეებიეს 78,14; იმიციემიეს 79,17; მაგრამ: დავკწერია 31,1 ბ.; 32,13; მომიცემია 27,1 ბ.; შემინდობია 53,14; დანიმცნია 72,6; გაუწესებია 72,3; მოგკსენებია 118 c, 25.

26. ჰქონდა, უნდა. ძეგლისათვის საზოგადოდ დამახასიათებელია, რომ ძველი ფორმების გვერდით ახალი იყოს. ამის მაგალითია, სხვათა შორის, ესეც: „აქუნდა“ (69,1; 104,11) და „ჰქონდა“ (98,6; 110,8).

„უნდა“ ზნას კი შენახული აქვს უწყვეტლის ფუნქცია და ჯერ არ არის აწმყოლ ქცეული (35,10; 89,5).

27.. ტმეხი. გვხვდება ერთად-ერთი შემთხვევა ტმესისა: მო- ვინმე -ვილს 51,1.

28. პირის ნიშნის მოკვეცვა. უღლებს საკითხებს რომ მოვრჩეთ, უნდა აღნიშნოთ კიდევ: რომ ორ შემთხვევაში მოკვეცილია III სუბ. პირის ნიშანი,

რომელსაც წინა თანხმოვანიც გაუყოლებია: ბრძანებულა 79,25 (= ბრძანებულ არს), გავი 68,7 (= გავალს).

29. სუფიქსიანი ვნებითის საწარმოებლად გვხვდება ძველი ნ და ახალი დ: შეწუხნა 17,4; შეწუხნეს 79,7; მაგრამ: შესწუხდეთ 83,6; შეწუხდებთან 83,7.

30. შუალობითი კონტაქტის ფორმებია: მოალები 70,11; მოაღრეკის 61,8.

31. კავშირთან აღსანიშნავია რომელ და თუ, აგრეთვე ვითა (მიღებული ვითარ-ისგან). მაგალითები ნახეთ თავ-თავის ადგილას ლექსიკონში.

32. თანდებულთაგან ყურადღების იქცევს და-ს ბატონობა უბრალო ობიექტთან, რომელიც ირიბისგან არის მიღებული გარდამავალ ზმნათა III სერიაში გადაყვანის დროს ან მათს უპირო ფორმებთან: მისდა მიენდო 88,6; კვლართა და ებრძანა 95,5; მზარეულისადა დაემცნა 97,6; მბატერისადა მიეცა 112,10 შეეთუალა ძმათადა 72,6-7; ზომებული იოვანესდა 31,2 და მისთ.

33. ნაწილაკად ხშირია „იგი“: რომელმან-იგი 35,3ბ.; რომლისა-იგი 118,24; სადა-იგი 45,18; 112,2ბ.; ვითარ-იგი 46,1; 112,12 და სხვ. გვხვდება ესეც: რომელი-ესე 117,9; რომელნი-ესე 80,6.

ხ ი ნ ტ ა ძ ხ ი

34. უჩვეულო შეთანხმება. ყურადღებას იქცევს XI ს.-ისათვის უჩვეულო „შეთანხმება“: ერთისა პირითა 118 ც, 31 (შდრ. თუკითა კელითა 79,21; დიდითა პატივითა 111,3; დიდითა ღუაწლითა და ფრიადითა წარსაგებელითა 118,9 და მისთ.).

35. მსაზღვრელ-საზღვრულის ადგილი. მსაზღვრელი შეიძლება უსწრებდეს ან მოსდევდეს საზღვრულს: ადგილსა უ და ბნოსა 35,2ბ. და: უ და ბნოსა ადგილთა 35,15; ერთი ფრიადი 55,1 და: ფრიადი ერთი 112,22; 115,17 დიდისა ლავრისა განგება 50,8; ესევეთარისა ვრცელისა ლავრისა დამკირკა 25,8; მაგრამ: საქმეთა მონასტრისათა 34,7. თუ მსაზღვრელად ატრიბუტია, სჭარბობს მისი წინ დაყენების შემთხვევები, და თუ მართული სახელია, მაშინ უმეტესად მოსდევს საზღვრულს.

36. ობიექტი სახელზმნახთან. სახელზმნას (საწყისსა და მიმღობას) ზოგჯერ შენახული აქვს ზმნური ძალა პირდაპირი და ირიბი ობიექტის მოთხოვნისა: ვერარას იკადრებდეს უწესოსა საქმესა ქნნად 98,13; მშლელი განგებასა 39,11; არცა დიდი ათანასი უმეცარ იყო თორნიკის საქმესა 14,15; მოხარკე იყვნეს შრომასა 69,7-8; წინდობითა ტკბილსა მას მოწყალე ბასა და სახიერებასა 40,4.

37. ორმაგი უარყოფა. ვ. თოფურია მ ერთ-ერთ თავის ადრინდელ ნაშრომში უკვე აღნიშნა, რომ გ. მთაწმიდლის თხზულებაში მოიპოვება ორმაგი უარყოფის შემთხვევები¹; ესენია: არა არა კეთილი არა მოგაკლოს ღმერთმან 41,5; ვერ გინ ვერ² მუუსწრის ცისკრისა ლოცვასა 58,7; ვერ არა და თ

¹ ვ. თოფურია, ორმაგი უარყოფა ქართულში: ქართ. საენციკლოპედია საზოგადოების წელიწადული, 1-11. 1924, გვ. 101.

² საინტერესოა, რომ სხვა ხელნაწერები აკლებენ „ვერ“-ს: ვერვინ მუუსწრის BC!.

ვერ დაარწმუნა მამამან 104,6; დღეს არც ამცა ერთი ქართველი არა იპო-
ვების ესევეთარსა ამას ვრცელსა და დიდებულსა ლაერასა შინა 117,8.

ხ ხ ვ ა ლ ა ხ ხ ვ ა

38. ხტილი. გ. მთაწმიდლის სტილის დამახასიათებელია სინონიმური გა-
მოთქმები, ე. წ. „ერთიორობის“ ხშირი ხმარება¹. ამას მაგალითებია: კიციხე-
ეა და ბასრობა 118 ხ, 30; განდგომილება და ორგულება 116,4; კელმწი-
ფება და უფლება 39,1; ჰაერონება და შეუნიერება 118 ც, 13; სწავლითა
და მოძღურებითა 93,4; უმანკოებით და სიწრფოებით 118,21; ამით პირითა
და სახითა 118,5; ლუწლნი და შრომანი 2,20; ლუწლთა და შრომათა 4,7;
დაბანი და სოფელნი 4,12; მცენებანი და ბრძანებანი 2,7; შშრომელთა და მა-
შურალთა 62,1; ცხად არს და საჩინო 2,2; ტკბილთა და ჰამოჯთა 68,4;
საკებით და უნაკლულად 80,8.

საყურადღებოა, რომ ზოგ შემთხვევაში ავტორი ძველი ტერმინის გვერ-
დით ახალს ხმარობს: აღ უქსნი და და განუმარტებდა 54,5; იჯმნა მათგან
და გამოეთხოვა 22,2.

39. ბერძნული ხიფავების გადმოცემა. „იოვანეს და ეფთვიმეს ცხოვრება“
საყურადღებოა იმ თვალსაზრისისაც, თუ როგორ არის გადმოცემული ბერძნუ-
ლი სიტყვა². ირკვევა, რომ აქ ერთგვარი მერყეობაა. მაგ., η ხან ე-თიჲ გად-
მოღებულა, რაც ძველ ტრადიციებზე მიუთითებს, ხანაც ი-თი, რაც ახალია და
ემყარება XI ს.-ის ბერძნულ გამოთქმას. η=ე: სქემა, სტრატელატი, მონას-
ტერი, სოხასტერი, ვლია 55,5. η=ი: აპოთიკი, ებტირიტიისი, დიმიტრი-
ამ მხრივ საყურადღებოა „ამინ“ის „ამინ“-ად შეცვლა. ეს სიტყვა ერთ ადგი-
ლას (118 d, 1 ბ.) შეუმოუტლებლად იკითხება და არავითარი ეჭვი არ არის იმა-
ში, რომ გ. მთაწმიდლის დროს ამ სიტყვაში მეორე ხმოვანი, იმ დროინდელსა
ბერძნულის გაგონით (თუ საყოველთაოდ არა, ათონის ქართველობაში მინც),
ი იყო, და არა ე, რაც ადრინდელი ძეგლების ენას ახასიათებს.

ი=ი: იკონომოსი, პარაკიმენონ.

„სეესტოფორ“-ში ე ვ-თი არის გადმოცემული, მაშინ როდესაც „ბასი-
ლი“ ინარჩუნებს ძველ გამოთქმას.

ჯ ჭანდ არის გადმოცემული: მეტოქი, მიქაელ 118 ხ, 33. მაგრამ უკა-
ნასკნელი სახელი ასეთი სახითაც გვხვდება: მიხაელ 118 ც, 3. ფსალმუნის ან-
დომოდან³ ვიცით, რომ გ. მთაწმიდელი ო-ლ-დ გამოთქვამდა ა-ს წინ (ოჲპ-
ლარ) და ა. ჯგუფი მისთვის ე იყო (ჲლ=კე). მაშასადამე, ქართული მასალები
გვიჩვენებს, რომ გიორგის დროს უკვე სიკმაოდ გამტკიცებული ყოფილა ახალი
ბერძნული გამოთქმა.

¹ ანუარ საკითხებს ეხებოდა შ. ძიძიგური: „ცნება სინონიმური პარალელიზმისა“
(საქ. მეცნ. აკად. მოამბე, II, 1941, № 7, გვ. 689 და შემდგ.).

² ნღრ. ს. ყ ა უ ხ ი შ ე ი ლ ი. ბერძნული მამაკაცთა სახელების გადმოცემის თვის ჭა-
თულში: „არალი“, 89, და შემდგომი.

³ ჯ კ ა ე ლ ი ძ ე ქ არ თ. ლიტ. ისტ. I, 197.

40. ლექსია. გ. მთაწმიდლის მიერ ხმარებული სიტყვების უმეტესობა აღნუსხულია ქვემოთ ლექსიკონში, ამ სიტყვების განხილვა გვიჩვენებს ერთგვარ ვალაბალისებებს ძველი მხარაგისას ლექსიკის დარგში. თავი რომ დავანებოთ ფონეტიკურად გამარტივებულ ფორმებს და ყურადღება მივაქციოთ სრულიად ახალ სიტყვებს, ან კიდევ ძველი სიტყვების ახალ მნიშვნელობას, ვნახავთ, რომ ენას საკმაო ნაბიჯი გადაუდგამს წინ. შეიძლება დავასახელოთ ზოგიერთი მაგალითი: ათუალულ-ი 31,6; აშენება (ბოძების მნიშვნელობით) 23,5; ბარე-მცა 118 c, 10; ბედით 97,4; დამკირვა 25,8; 21,8; დაუბნება; დაჩურჩნა 71,7; დაჩხუბა 105,15; დრისტ-ი 116,9; ზოგ-ი (ახალი მნიშვნელობით) 91,3; ზოგჯერ 82,4; თხრობა (თქმის მნიშვნელობით: უთხრის 59,8; 60,4; უთხრიან 76,3); კიდე (გარდა-ს მნიშვნელობით); მოგუ-ი; მონათლვა (მოინათლა 85,1); მოკმობა 63,1; 71,4; ნათესავ-ი (ახალი მნიშვნელობით: ახლობელი გვარში 8,4); ნახე-ვარი 87,1; ნახეა 85,4; რუდუნება-ა 117,5; სოფელ-ი (ახალი მნიშვნელობით 4,12; 24,2); უბნობა-ა 29,2; ცოცხალ-ი (ახალი მნიშვნ.) 50,4; წარმგზავნა; წუარ-თნა; ხან-ი 112,16; ჰაეროვნება-ა 118 c, 13 და სხვ.

ძველში ბევრია სამონასტრო ცხოვრებისათვის დამახასიათებელი ტერმინები: ლავრა, კრებულ-ი, მამა, ძმა, პროტ-ი, კელინ-ი, კელარ-ი, მოსენაე, ეპიტირიტის-ი და სხვ.; საკმაოდ მოიპოვება აგრეთვე სოფლის მეურნეობისა და საშინაო ყოფა-ცხოვრების ტერმინები: თოჯ-ი, დიკა, სელ-ი, აჯოჯვა, ასარვა, კოკობ-ი, კოკა, მოგუ-ი, ჩაფლა და სხვ.

აღსანიშნავია, სხვათა შორის, „ღამქერა“ და „წარმგზავნა“ ზმნების ხმარება შინათ, რაც მათ წარმოშობაზე მიგვიბრუნებს: პირველი ნაწარმოებია „მუქ“-ისაგან ერ სუფიქსის დართვით და შექუმების ნიადაგზე უმარცვლო უ-ს ამოღებით მან-ის შემდეგ; და-მუქერა — და-მქერა, შემდეგ: და-მქერა-ვ; მეორე კი ნაწარმოებია „მგზავრ“-ისაგან. ორსავე სიტყვაში მ, ზმნის თვალსაზრისით, ფუძისეულად მდის: დამქირე (98,12), წარმგზავნა (35,6 მან იგი)¹.

ძველში თუმცა არაბულ-სპარსული კულტურული წრიდან შემოსული სიტყვებიც მოიპოვება (ნიკრის-ი, კუმამ-ი, ლაშქარ-ი. ანჯმან-ი, ფოლ-ი, პასუხ-ი), მაგრამ სპარსობს ბერძნულიდან შემოსული სიტყვები: აპოთიკ-ი², ეპიტროპ-ი, იკონომოს-ი, კანდელ-ი, ტრაპეზ-ი, შტო, პროტ-ი, სუნგელოზ-ი, სოხასტერ-ი და სხვ., რაც ადვილად გასაგებია, რადგანაც ძველი დაწერილია საბერძნეთის ტერიტორიაზე მდებარე მონასტერში და ბერძნული ენის გარემოცვაში.

41. დახკვნა. გ. მთაწმიდლის თხზულების ენის თავისებურებათა განხილვ გვიჩვენებს, რომ ქართ. სალიტერატურო ენაში დაწყებულია შემობრუნება ძველი ქართულიდან ახალი ქართულისაკენ. გიორგის ბიოგრაფიიდან ვიცით, რომ ის დაიბადა და ბავშვობა გაატარა ქციის პირას (თრიალეთში), შემდეგ განათლება მიიღო ჯერ ტაძრისში (სამცხეში) და ხახულში (ტაოში), მერმე კი საბერძნეთში. კლასიკური ქართულის ძველებზე აღზრდილი, ის ცდილობს ძვე-

¹ მანანი ფორმები სხვაგანაც გვხვდება: წარმგზავნა იგინი (ილარიონ ქართვ.: ათოი კრებ. 101,8); წარმგზავნა იგი (გრიგოლ პართელი, 41,29). (გამომკვეთლს—ლ. მელიქიძე თბ გ —ზნაში ო ჩაუმატებია: წარმ[ო]გზავნა იგი).

² უკანასკნელი ი ქართველნი სახელობითის ნიშნად არის აღქმული.

ლი სალიტერატურო ქართულის უკანასკნელი პერიოდის (IX-X სს.) ნორმების მიხედვით წეროს, მაგრამ ვერ აქერხებს, თავი დაახწიოს ცოცხალი ენის ძლიერ გავლენას. ეს გავლენა თავს იჩენს ყველგან: ფონეტიკურ საკითხებში, სახელთა ბრუნებასა და ზმნის უღლებაში, სინტაქსურ მოვლენებსა და სიტყვების შერჩევაში; ერთი სიტყვით, ძეგლიდან ჩანს, რომ ქართული სალიტერატურო ენა შემდგარია ახალ გზაზე, მაგრამ ის ჯერ კიდევ თავისუფალია ელინოფილური მიმართულებისაგან, რომელმაც შეძლევაში მიმლეობიანი გამონათქმები და მიუშართავე ფორმების ძიება შემოიტანა. აი ეს განსაზღვრავს გ. მთაწმიდლის ადვილს ქართ. სალიტერატურო ენის განვითარების ისტორიაში: „ცხორებაჲ იოვანესი და ეთაჲჲესი“ უეჭველად საშუალი ქართულის დასაწყისი პერიოდის ნიშნებს ატარებს.

ლ ე ქ ს ი კ ო ლ ნ ი

ინდექსების ახსნა

ლექსიკონში ზმნის გამოსაველ ფორმად მიღებულია საწყისი, რომელსაც პირიან ფორმათა საჩვენებლად ქცევისა და ვნებითი გვარის ნიშნები აქვს მიწერილი. ნამდვილია ეს კატეგორიები თუ მოჩვენებითი (ე. ი. მოვკოვება მათ საპირისპირო ფორმები თუ არა), აქ ეს საკითხი უყურადღებოდ არის დატოვებული; საზოგადოდ ესა თუ ის ინდექსი (ა, ი, ე/უ და სხვ.) მიუთითებს მხოლოდ იმაზე, რომ პირიანი ფორმა სათანადო ნიშნით იწარმოება; სახელდობრ:

ა—პირიანი ფორმა იწარმოება ა ხმოვნით. გარდამავალ ზმნებში ეს არის საარვისო ქცევა.

ი—პირიანი ფორმა იწარმოება ი ხმოვნით. გარდამავალ ზმნებში ეს არის სათავისო ქცევა.

ე/უ—პირიანი ფორმა იწარმოება ი ან უ ხმოვნით (ე-თი I და II ობ. პირში, უ-თი III ობიექტურ პირში). ჩვეულებრივ ეს არის სასხვისო ქცევა. გარდამავლებში ის 3-პირიანია, გარდაუვლებში კი—2-პირიანი.

ი უობ.—პირიანი ფორმა იწარმოება ი ხმოვნით, მაგრამ პირდ. ობიექტი არა აქვს, 1-პირიანია, თუმცა სუბიექტი ბრუნვა-ცვალებადი აქვს.

ი ვნ.—პრეფიქსიანი ვნებითი იწარმოება ი ხმოვნით. ფორმა 1-პირიანია.

ე—პრეფიქსიანი ვნებითი იწარმოება ე ხმოვნით. ფორმა 2-პირიანია.

დ (ან ნ)—ვნებითი სუფიქსიანია და იწარმოება დ (ან ნ) თანხმოვნის საშუალებით. თავში ხმოვანი არა აქვს, ფორმა 1-პირიანია.

ა—დ—ვნებითი სუფიქსიანია (იწარმოება დ-თი), მაგრამ მას კიდევ თავში ა ხმოვანი აქვს. ფორმა 2-პირიანია.

ი/უ—დ—სუფიქსიანი ვნებითი სასხვისო ქცევის ფორმით იხმარება. ფორმა 2-პირიანია.

თუ ინდექსი არ უზის, ეს ნიშნავს, რომ პირიანი ფორმა თავში (ზმნისწინის შემდეგ, თუ ასეთი აქვს) რაიმე ხმოვანს არ მიიღებს.

ეს ინდექსები მიუთითებს მხოლოდ I და II სერიის ფორმათა წარმოებაზე. III სერიის ფორმები კი გარკვეული შაბლონის მიხედვით არის ნაწარმოები.

აქ ინდექსების საშუალებით ნაჩვენებია არა ყველა შესიძლებელი ფორმა ზმნისა, არამედ რაც ამ ძეგლში გვხვდება.

აღნიშნული ინდექსები ზოგჯერ ახსნა-განმარტებაშიც არის ნახმარი სიტყვადისათვის, ოღონდ იქ ისინი ფრჩხილებშია ჩასმული.

ძირთა რაოდენობა საქიროების მიხედვით ციფრებით არის აღნიშნული:

1-3. (ან 1)—ზმნა ერთ-პირიანია.

2-3. (ან 2)—ზმნა ორ-პირიანია.

3-3. (ან 3)—ზმნა სამ-პირიანია.

(2)1—ზმნის ფორმა ორ-პირიანია, მაგრამ შინაარსი ერთი პირისა აქვს მხოლოდ.

(3)2—ზმნის ფორმა სამ-პირიანია, მაგრამ შინაარსი ორი პირისა აქვს მხოლოდ.

სხვა ნიშნები

ობ. წყ.—ზმნა იხმარება ობიექტური წყობით.

უპირდ.—უპირდაპიროდ (ე. ი. ზმნას პირდაპირი ობიექტი არ ეწყობა).

უირ.—უირიბოდ (ე. ი. ზმნას ირიბი ობიექტი არ ეწყობა).

უობ.—უობიექტოდ (ე. ი. ზმნას არ ეწყობა ობიექტი, პირდაპირი თუ ირიბი).

სტატ.—სტატეკური ვნებითი.

ადგილები დამოწმებულია თავებისა და სტრიქონების მიხედვით. რადგანაც 118-ე თავი დიდია და სტრიქონების ჩათვლა ძნელი, ამიტომ ადგილის ადგილად მონახვის მიზნით ის ასეა განაწილებული:

118—რაც 50-ე და 51-ე გვერდზეა მოთავსებული.

118 ხ—რაც 52-ე გვერდზეა მოთავსებული.

118 ც—რაც 53-ე გვერდზეა მოთავსებული.

118 დ—რაც 54-ე გვერდზეა მოთავსებული.

ბ.—ბოლოდან (მაგ., 118 ც, 4 ბ.=თავი 118, ის ნაწილი, რომელიც 53 გვერდზეა მოთავსებული, მე-4 სტრიქონი ბოლოდან).

ნ.—ნახე.

ო—ოშკური ბიბლია (978 წ.).

P. P.—Paul Peeters, *Histoires monastiques géorgiennes (Extrait des *Analec-ta Bollandiana*, tome 36-37)*. Bruxelles 1923.

ლექსიკონი შედგენილია ძირითადი ტექსტისათვის. სვინაქსარული რედაქციიდან ამოღებული რამდენიმე სიტყვა იმითაც გამოირჩევა სხვებისაგან, რომ ჩასმულია კავებში (კვადრატულ ფრჩხილებში). ისინი დამოწმებულია გვერდობლივ და სტრიქონობლივ.

N. B. ჯ ასოს იქ მოუღის რიგი, სადაც მოსალოდნელია უი ჯგუფი: კურთხ, კუთ, კვრიაკე (=კურიაკე), კულა; საწუთრო, საწუშარ (=საწუშიმარ), საწუნი და მისთ.

აგარა სახნავ-სათესი ადგილი. აგარიანი მონასტრისანი (სისიკონი, კარიკონი, ღმრთისმეტყუელი) 102, 1.

აგვტობ-ი 55, 2 აგვისტო (თვე).

ადგილ. ადგილი ჩუენი 118 ხ, 36; წმიდაჲ ესე ადგილი 118, 16; ამას წმ. ადგილსა 118d, 1; თუსთაცა სულსა და ადგილსაცა 115, 15; მათუჲს ზოგჯერ ადგილსა შექმნიან (საქმელი), ზოგჯერ—სამზარეულოს 96, 3 (ამ შემთხვევაში ადგილსა—ადგილზე, ე. ი. საკლაროში); ესე ადგილისა მრორი-ნენი მონაზონნი 95, 2 ეს ერთი მონასტრიდან სხვა მონასტერში მოსიარულე მონაზვნები.

ადგომა ნ. ალდგომა.

ადრე მალე. ადრე შევირყევიით 115, 13.

აგლინ 81, 8. ს. ორბელიანით—სანაგვე, მე კი ეზო მგონია (აშღ:თ).

აზნაურ 35, 13; 104, 11 უმაღლესი წოდების კაცი. აზნაურთა შვილნი 10, 2.

ათოხმეტ 50, 7; 109, 1 თოთხმეტი.

ათორმეტ 26, 2 თორმეტი (ესეც გვხვდება 21, 4).

ათუალვა. ათუალულ ნანაგარიშვი. ოქროჲ განძად ათუალული კვლიტრაჲ 31, 6.

ათცამეტ 114, 3 ცამეტი.

ალვა 31, 21 ხე, რომლის სურნელოვანი მერქანი იხმარება, სხვათა შორის, როგორც საქმეველი ნივთიერება (ეს „ალვა“, მასსადაჲ, სულ სხვაჲ, ვიდრე ის ხე, რომელსაც ჩვენში ასეთივე სახელი ჰქვია). ალვაჲ ასი ლიტრაჲ 31, 21.

აშაო. უქმი, ძალას მოკლებული (სინონიმა: ცუდი). აშაო ყოფა გაცუდე-ბა, გაბათილება, გაცრუება, რაფთამცა პირველი იგი ბჭობაჲ ... ცუდმცა ყვეს და აშაო; არამედ განაცრუეა ღმერთ-მან ზრახვაჲ მათი და აშაო ყო აღძრვაჲ მათი 118 c, 4—6; აშაოდ 55, 12 ცუდად, ტყუილ-უბრალოდ.

ამბორის-ყოფა, ი/უ, კოცნა. ამბორს-უყოფდეს 113, 4; ამბორს-უყვეს 22, 4.

ამბოზ ჩოჩქოლი. ვმაჲ და ამბოზი 105, 18; ამბოზება ურჩება, წინააღმდეგობა. იწყეს თავველობად და ამბოზებად და უმეტეს და უმეტეს აღორძნებოდა ამბოზებაჲ მათი 110, 3—4. ამიერთგან 29, 12 ამას იქით, ამის შემდეგ. ნ. მიერთგან.

ამისთხცა 14, 5 ამიტომ, ამიტომაც. ნ. -თხ (თან.).

ამოწყუედა (3)2 მოშლა, ამოვდება. და ჩუენი საქსენებელი ამოსწყუდოს 118 d, 3.

ანდერძ 5, 10 წიგნის ბოლოს მოთავსებული ცნობა წიგნის დაწერასთან დაკავშირებულ გარემოებათა შესახებ. ბოლოსიტყვაობა. „ანდერძი“ (ავტორისა, მთარგმნელისა ან გადამწერისა) დღევანდელი გაგებით წინასიტყვაობას უღრის, მაგრამ მას წიგნის ბოლოს ათავსებდნენ ხოლმე.

ანთება, ი. საწერლად აინთიან 81, 3. ნ. ნთება.

ანუ...ანუ ან... ან. ანუ მონაზონნი, ანუ ერისგანნი 98, 1 ბ (ციტატი ზა-ხე კიდევ ანუჲმანთან).

ანჯმან (სპარს.) შეკრება. ანუ კართა ზედა შეკრებასა ანუ მონასტერსა შინა ანჯმანსა 95, 9. [ლელი.

ამოთიკ (Համոթիկ) 98, 1 საწყობი, ბე-არა-ჲ (= არარად). რაჲთა არას ვინ ზრუნეიდეს 78, 3.

არა თუ... არამედ. არა თუ უმძიმნ, არამედ უფროსად უხარინ 93, 2—3; არა თუ უღუმბათა და მთაწმიდას ოდენ, არამედ სამეუფოსცა 48, 11—12.

არა თუმცა... არცაშცა (რთულს პირობით-მედევობითს წინადადებაში) რომ არ... არ. არა თუმცა უფალი შეწუთულ იყო ჩუენდა..., არცაშცა ერთი ქართველი არა იპოვების ამას ვერცელსა და დიდებულსა ლვარასა შინა 117, 6—9.

არამედ 1. მაგრამ. კულად აღეცყინნეს ჩუენ ზედა ბერძენნი..., არამედ განაცრუევა ღმერთმან ზრახეაჲ მათი 118 ც, 6.

2. მაპირისპირებელი კავშირია უარყოფის შემთხვევაში (არა... არამედ). რომელმან-იგი არა შეიწყალა თავი თვისი, არამედ ყოველივე მოსწარაფებდა აჩუენდა 118 ხ, 14; არა ხოლო საქართველოსა ოდენ, არამედ საბერძნეთსაცა 118, 25.

არარაჲთ არაფრით. არარაჲთ უნაკულუო იყვნეს 3, 1 არაფრით ნაკლები არ იყვნენ.

არახალაჲთ 70, 7 არსაიდან.

არგან 75, 1 კეროთხი, ჯოხი (სატარებელი).

არცა თუ არც კი. არცა თუ შესაძლებელ არს 118 ხ, 5; არცა თუ ეგებების 118 ხ, 17; არცა თუ ფოლსა ერთსა ზედა უფალ იყო 26, 10.

არცაღა... არცაღა 17, 8.

ასაბიჲ მეშველი, დამხმარე, შემწე. უკუეთუ ვინმე იპოვოს ასაბიჲა და ერთი-მეორისა მეშუელი 68, 19.

ახარევა 89, 3. ნ. სარ.

აურაცხელ 119, 17 უთვალავი.

აქა-იქი აქეთ-იქეთ. აქა-იქი ეკუთვებოდა (ჯორი) 112, 20.

აქამომდე 29, 17, ვიღრე აქამომდე 2, 18 აქამდის (დროს შესახებ).

აღზნება, ე. აღევზნნეს ჩუენ ზედა 118, 42.

აღდგენა, ა, აყენება. აღადგინა 29, 18 ააყენა.

აღდგომა, ადგომა. ოდეს ტრაპეზის, აღდგის 70, 13; შემდგომად ტრაპეზით აღდგომისა 70, 6; აღდგომილ იყო 45, 2 ბ. ამდგარიყო.

აღდგომა წინა. ნ. წინა-აღდგომა.

აღვსება, ა. ყოვლითა კეთილითა აღაესნა 112, 8.

აღთქუმა, ი/უ. აღუთქუა 19, 3.

[აღლესა იღძრევა, წაქეზება. აღლესა იგი (ეშმაქმან) მოკლვად წმიდისა (სუნ. 59, 30)].

აღმართებულ. აღმენებულ იყო და აღმართებულ (ლაერაჲ) 117, 11.

აღმოსავლეთ, აღმოსავალ. ამ ტერმინის ქვეშ საბერძნეთში მყოფი ქართველები საქართველოს გულისხმობდნენ ხოლმე: იყო რაჲ თორნიკ აღმოსავლეთს 25, 1; ყოველთა ქართველთა თანა, რომელნი სადაცა არიან: აღმოსავალისათა და შავისა მთისითა და იერუსალემისათა 118 ც, 31.

აღმოფხურა ძირ-ფესვიანად ამოგდებდა; აქ: სრულიად გაძეება. სრულიად აღმოფხურაჲ ჩუენი ენება 118, 42; რამცა ქართველნი ამის მონასტრისაგან აღმოჰფხურნეს 117, 2.

აღმოვცა (3)2 (უირ.) ამოშლა. რამცა სახელი მაშენებელთაჲ აღმოჰქოცეს 118 ხ, 9.

აღორძინება ამოზრდა მცენარისა; გაზრდა, გამრავლება. ზრუნეაჲ ქართველთა აღორძინებისაჲ 118, 36.

ა. აღორძინა... ტალანტი 50, 2; აღეუარძინენ უფალმან 118 d, 17.

ბ. უმეტეს და უმეტეს აღორძინებოდა ამბოხებაჲ მათი 110, 4 უფრო და უფრო მატულობდა მათი ამბოხება.

აღპურობა ნ. კელის აღპურობა.

აღრაცხვა 108, 8, (აზრაცხვა), აღრაცხუვა დათვლა, ჩამოთვლა. ვინ აღრაცხოს 32, 14; აურაცხელთა 119, 17. შდრ. აღრიცხვა.

აღრიცხვა 118 b, 18; აღრიცხუვა დათვლა, ჩამოთვლა. რაჲთამცა აღვრიცხუენით 48, 12. შდრ. აღრაცხვა.

აღრჩევა, ი, არჩევა. აღირჩევ 79, 21.

აღსასრულ 1. დასასრული (საპირისპირო: დასაბამ). დასაბამი და აღსასრული 2, 3.

2. ცხოვრების დასასრული, სიკვდილი. კეთილთა აღსასრულითა დაძინეს 118, 14; ვიდრე აღსასრულადმდე თჳსად 107, 6. ნ. აღსრულება.

აღსრულება 39, 1 სიკვდილი. ნ. აღსასრულ 2.

ა. გათავება. უშფოთველი ცხოვრებაჲ აღასრულოთ 41, 10.

ე. აღესრულა 57, 2; 114, 1 გარდაიცვალა, მოკვდა.

აღსწრაფა, ი (უბო.). აღვისწრაფდი ხილვად 45, 17. სწრაფად ავდიოდი სანახივად.

აღტყინება, ე, ანთება (ი), აღის მოდება (ე). ცეცხლი მძაფრიად აღეტყინა 8, 2; კუალად აღეტყინეს ჩუენ ზედა ბერძენნი 118 c, 3.

აღღება, ი. აღიღო ძე თჳსი ...და მთაწმიდას მოვიდა 12, 3; რაჲთა აღიღოს ძმ თჳსი 33, 2.

აღშენება, აშენება, ა, წყალობა, ბოძება, ჩუქება. ვითარცა მნებაჲ, აღშენებნ 115, 1 ბ; ყოვლითავე ფერი-თა აღაშენის 115, 22; აღაშენის ანუ ჩოვითა ანუ საბეჭურითა 68, 26; თორნიკის აშენებისათჳს 23, 5; 33, 4. თორნიკის საბოძერების გამო, თორნიკმა რომ უწყალობა, იმის გამო.

აღძრვა გამოწვევა, წაქეზება. მტერის მიერი აღძრვაჲ თჳსი 105, 21; მთაჲ ყოველი აღძრეს 118 c, 4; აღძრაიგი მოკლვად 105, 5; შეფენი და მთავარნი... წყალობად ჩუენდა აღძრეს 41, 6.

ი ენ. აღიძრეს მამანი ჩუენნი 118, 7.

აღწერა დაწერა. აღწერით დაუტეეა 43, 1; აღწერნეს ცხოვრებანი მათნი 2, 20; მოსაქსენებელი ესე აღწერეთ 118 c, 28; აღგაწერია 4, 3; აღწერილნი (ანდერძნი) 5, 10; აღწერილთა წიგნთაგან 2, 19.

აღწოდება, ი/უ 3(2) (უპირდა). აღწოდა მას სამეუფოდ 110, 6.

აღჯნა, ი/უ. აღუჯნინდა მას დაგანუმარტებდა 54, 5.

აწლა 46, 2 აი ეხლა.

აწყუედა (3) 2 (უირ.). ქართველთა შინაგანმცემელექმნეს და ასწყვდნეს 118 b, 2.

ახალ-ნერგ ახალ-ჩაყრილი (მცენარე). ახალ-ნერგ იყვნეს წუთლა ვენაჲნი 89, 4.

ახოვან 7, 4 მამაცი, მხნე. ახოვნად 9, 4; ახოვნება 2, 17; 14, 5.

აჯოცა. ა-მცა-ჯოცილ არს იგი 118 d, 7.

აჯოჯვა (ვენაჲისა) 89, 0.

ბ

ბარე. ბარე-მცა 118 c, 10 მაინც, по крайней мере.

ბარძიშ 31, 7; 32, 4 ეკლესიაში საბ-მარებელი მალალ-ფეხიანი ღრმა სასმისი, რომელშიც წირვის დროს უსისხლო მსხვერპლს ამზადებენ (=πασίρσις). ფეშხუემ 31, 8; 32, 4 ფეშხუმი, დაბალ-ფეხიანი ფრია სასმისი (=მცოაც), რომელიც აგრეთვე უსისხლო მსხვერპლის წეწირვის დროს იხმარება.

ბახრობა ლანძღვა. კიცხევაჲ და ბახრობაჲ 118 b, 30.

ბაძვა. შურად და ბაძვად მოვიდოდით 2, 14. ნ. მობაძავი.

ბედით ტყუილ-უბრალოდ, ამოდესთენი ვანძი ბედით წაჭდეს 97, 4.

ბევრ ათი ათასი. ორნი ბევრნი 49, 47 ოცი ათასი.

ბელიარ 105, 1 ეშვაკი; ქრისტეს მბრძოლი, ანტიქრისტე (II კორინთ. 6, 15).

ბერ 60, 10 მოხუცებული. სხებერ 70, 2.

ბერძულ 49, 42; 49, 3 ბ. ბერძნული; ბერძულად 4, 1 ბ.; 45, 3 ბერძნულად.

*ბერჯ ნ. საბრვე.

ბილწ. ბილწო პურიოა 53, 11.

[ბორჯნეულ (სუნ. 60, 5) ვაცოფებუ-ლი].

ბოსტან (სპ.) 98, 1. მთაწმინდის ქართველთა მონასტრის ბოსტანი კელრის საურავე იყო. რადგანაც იქვე ხილნარაც არის ნახსენები (98, 10), ამიტომ ბოსტანში ბეხილი არ იგულისხმებოდა, მაშასადამე, ის მარტოოდენ მწვანის მისაყვანი ადგილი უნდა ყოფილიყო. მე ბოსტნე 106, 1.

ბოძ: დიდითა ბოძითა 33, 28. ბოძებულ 31, 4; ჩიმიშისა ბოძებულ იოვანესდა 31, 2.

ბრალ 80, 3 ბ. დანაშაული; თანადღები ყოვლისა ბრალისაჲ 33, 22.

ბრალეზა, ა, საყვედურის თქმა, გაკიცხვა. ფრიად აბრალა მას 11, 3; დიდად აბრალეს 33, 17; დიდად აბრალის 61, 5.

ბრალეულ ბრალის მქონე. რაჲთა არა ბრალეულ ვიქმნე 3, 6 რომ ბრალი არ დამედოს, რომ არ დამბრალდეს.

ბრძოლის - ყოფა, იწუ: ბრძოლა - გუჯეეს 118 c, 19 გვებრძოლნენ.

ბრწყალ ჯვარელი დასადგამი ფეშხუმზე, რომ ზემოდან დასაფარებელი უშუალოდ ფეშხუმს არ ეხებოდას (=ძოწჳ, ძოწჳცოაც). ფეშხუმი კოვზითურთ და ბრწყლით 31, 8.

ბუღე 31, 7 ნაწილის შესანახავი.

ბუე 1. კარი-ბუე, მთავარი კარი. ოდესცა ეკლესიას შევიდოდინან, ვიდრე უქლთა ზედა არა მოდრკიან და თაყუანის-სკიან წმიდასა ღმრთისმშობელსა, რომელ არს კართა ზედა, არა შევიდინან 64, 1—3 [აქედან არის ღვთის მშობლის ხატის სახელი რჳ; Πορταζωνοτης Κορθιατικισα („ათონის ივერიის მონასტრის 1074 წ. ხელნაწერი აღაპებით, 1901, გვ. 275. P. P., 43. ნ. კონდაკოვის აზრით, ის ხატი, რომელიც ამჟამად ათონის ქართველთა მონასტერში პორტატიკისის სახელს ატარებს, XII ს.-ის აღრიწდელი ვერ იქნება: Иконография Богоматери, II, 1915, გვ. 214—216]. ბქჳ, ბქენი, როგორც ხუროთმოძღვრების ტერმინი, განხილული აქვს ივ. ჯავახიშვილს შრომაში Термыши искусства, XV III, 29—30.

2. მოსამართლე. საქმე ბქისაჲ 74, 2 სასამართლოს საქმე. ბქობა საქმის გარჩევა სასამართლოში, გადაწყვეტილება.

ბჭობითა შეფუთადათა 11,7; პირველი
იგი ბჭობაჲ 118 c, 5; შემდგომად
ამის მეორისა ბჭობისა 118 c 24;

შემდგომად დიდთა ბჭობათა და გა-
მოძიებათა 118 b, 35. განჯჳობა: ფრია-
დითა გამოძიებითა განბჭო 118 c, 20.

ბ

გ ნ. გება.

გაგება ნ. განგება.

გაგზავნა. მონასტერისა არა დაიმჭირ-
ნის, არამედ გარე სოფელთა გაგზავნის
92, 3. შდრ. წარმგზავნა.

გაგონება, ა 3, გაგებინება. ნუჟკუე
და ვერ გააგონო 112, 13 ვაითუ ვერ
გააგებინო.

გადგომა ნ. განდგომა.

გავა ნ. განსლვა.

გავიდა ნ. განსლვა.

გაზრახება, ა 3, რჩევა (ი/უ). გაა-
ზრახეს 51, 12 ურჩიეს.

ე. კლარსა გაეზრახის იკონო-
მოსი 98, 9 მოელაპარაკებოდა, დაეთათ-
ბირებოდა ხოლმე.

გაკანონება ნ. განკანონება.

გაკუთთა, ი/უ, დანიშენა, ნორმის
დაწესება. გაკუთთეთ ზეთი წელი-
წაღსა შინა მეტრად ერთი 119, 4 დავეუ-
ნიშნეთ ზეთი; გაკუთთოლ გადაწყვეტი-
ლი ნორმა (უმეტესად სასმელ-საქმი-
სა) დღიურად ან თვიურად (ილარიონ კა-
ნანახსა) მისცეს მოწაღჳ და გაკუთთი-
ლი შეუქმნეს, თავისა კრასოფელისაგან
კიდე, კოკად ერთი ღვრამ თუესა შინა
და ყველი ერთი და სამი ლიტრად ზე-
თი და დღივ ერთი პური. და ესე იყო
გაკუთთილი მისი 84, 9—11; გაკუთ-
თილი შეუქმნეს 84, 9; 85, 6; კანანახი-
სა გაკუთთილი 86, 4. სინონიმი: გან-
წესებული (ნ.). შდრ. განკუთთა.

გალატელთა ეპისტოლედ 49, 44 პავ-
ლე მოციქულის ეპისტოლედ გალატელთა
მიმართ.

გალატოზ 25, 7 კალატოზი.

გალობა (pl. გალობებ-ი) 49, 38 სა-
გალობელი, ჰიმნი.

გამოვალ ნ. განსლვა.

გამოვლება, ი/უ, წართმევი. და ესე
ადგილი ქართველთა თავისა რადთმე
საქმითა გამოვგდოს 118 d, 3.

გამოვალს (გამოსავალი) 31, 4
შემოდის.

გამოზიდვა გადმოტვირთვა. გ—დნა-
ვისაჲ 89, 3.

გამოზოგება, ე, დამშვიდობება (ე).
გამოეთხოვა 85, 3.

გამოკითხვა. გ—და საქმისაჲ 111, 3.

გამორჩევა ა, გადაწყვეტა. ესე გ—
მოარჩიეს 23, 3.

გამოსავალ შემოსავალი (ადგილ-მა-
მულიდან). (ნეოს კენძლისაგან) გამო-
ვალს გამოსავალი ყოველთა წელ-
თა იდ ლიტრად, გინა ათხუთმეტი და
ოდესმე ოციცა 31, 4—6.

გამოსუნება, ი (უობ.), დასვენება.
მშრომელთა და მაშურალთადა განეწე-
სა მამასა და შემდგომად დაწესებულთა
წარვიდიან და გამოისუენიან 62,
1—2.

გამოჩენა ნ. გამოჩინება.

გამოჩინება, დ. გამოჩნდა 5, 7;
ი/უ—დ. გამოუჩნდა (ბელიარკაცსა)
105, 5; გამოჩინებულ (მიმდ.). ეგვიეთა-
რი თარგმანი, გარეშე ვათ პირველთასა.
არლარა გამოჩინებულ არს და
ვჭონებ, თუ არცაღა გამოჩინებად
არს 47, 6—7.

გამოცდილ 92,4; გამოცდილება: ზღვსა რაფთურითთ გამოცდილებამ არაფე გუაქუს 25, 5.

გამოძიება საჩივრის გამოკვლევა. ფრიალითა გამოძიებითა 118 ც, 20; შემდგომად დიღთა ბჰობათა და გამოძიებთა 118 ბ, 35.

გამოწულიღვა, ი, დაწერილებით გამოკითხვა. გამოძიება. გამოწულილი 13, 4; გამოწულილებით აღწერასა 27, 5.

განბჰობა საქმის გარჩევა (სასამართლოს წესით) ნ. ბჰე 2.

განგება. გაგება, ა, 1. მართვა, გამოგება (ლაერისა, ეკლესიისა, მონასტრისა. ან დაწესებულების რომელიმე ნაწილისა). დიღისა. ლაერისა განგებაჲ 50, 8; რაფთა მითუღლოს განგებაჲ მისი (საკათალიკოსო საყდრისაჲ) 57, 4; საურაფი და დახედვაჲ და განგებაჲ (დიღისა ლაერისაჲ) 88, 7; განაგებდა საქმითა მონასტრისათა 34, 7; მერმე გაგებზ იკონომოსი 99, 3; განგებულ 110, 6; 118, 15 დაწესებულების (ან მისი ნაწილის) სათავეში მდგომი (მე დამადგინა თჰუნენდა მსაჯულად და განგებულად 68, 8) ან შეფი, მფარველი (ჟუანასკნელი მნიშვნელობით სინონიმად ეპიტროპი იხმარება); განგებულად და ეპიტროპად თუთმეყრობელნი მფუენი განაწესა 40, 1. აქედანგეა განსაგებულ, გასაგებულ (ნ.).

2. გაკეთება. ვინაფგან ახალ-ნერგ იყუნეს ვენაჰნი, ყოველთა სარითა განგებაჲ უნდა 89, 5.

3. წესი, წესდება (ამ მნიშვნელობით ზშირად სინონიმურად წესი იხმარება). განგებაჲ და წესი 39, 2; საღმრთონი წესნი და განგებანი დაესხნეს მონასტერსა 58, 2; პირველად წესნი ეკლესიისანი და განგებანი ყოელისა წე-

ლიწლისანი 58, 3; შშელი განგებასა მამისა ეფთჰისსა 39, 11.

4. ზეციერის გარიგება, გადაწყვეტილება, прошение. განგებითა საღმრთოფთა 11, 6. ამავე მნიშვნელობით იხმარება განგებულება-ა 1, 3; 2, 5.

5. შეკეთება (გან-რა-ა-გებ დეს ბიღთა მათთა, მათ. 4, 21); აქედან: განსაგებულად შესაკეთებლად. მოეკსენა ხატი წმ. ი. მახარებელისაჲ, რომელი მხატვრისადა მიეცა განსაგებულად 112, 10—11.

ი. გაგება. ვიღრემდის სახშ განიგის 72, 8 ვიღრე საქმის ვითარებას გაიგებდა ზოღმე.

განგებულება ნ. განგება 4.

განგულება, ი, ფიქრი, ზრუნვა. რაფთა უმჯობესი ჩუენი განიგულოს 118 ბ, 12.

განგძობობილად 11, 1 დიღხანს, подо-
дольжательнo.

განღგომა, გაღგომა, ა, ლალატი (პოლიტიკური), აჯანყება. სკლიაროსი გაგუადგა 16, 14. განღგომილ. ეამთა განღგომილისა სკლიაროსისათა 118, 12; განღგომილება. განღგომილებაჲ სკლიაროსისაჲ 16, 1; განღგომილებაჲ და ორგულებაჲ დასწამეს 116, 4.

განღრეკა ვადაბირება. დიდებულნი ყოელნი განღრეკეს 118 ც, 4. ნ. მიღრეკა.

განვრცობა, ა, გადიღება, გაფართოება. განაერცეს და განამდიღრეს (ლაერაჲ) 118, 12.

განზავება, ე, გადაღება (ე) (სენისა). განეზავოს მაკლდინებელი იგი სენი 39, 2 ბ. გადაელოს.

განზრახვა, 1. ი, ფიქრი (ი). განიზრახეს 15, 4; თუსსა ნებასა და განზრახვისა შეუღდა 115, 4; ზოგადითა გან-

ზარახვითა 119, 4; ერთითა განზარახვითა 118, 4.

2. რჩევა. განზარახვითა მამისა ათანასესითა 15, 6.

განთევა, ა. ლამესა ათევენ; და ვითარ ლამე განათიეს 56, 4.

განთქმულ. განთქმული ცილობასა ზედა 54, 2 განთქმული კამათში; განთქმული სათნოებითა 51, 2.

განთხევა, 1. გაყრა. არა განგუთხინა ტაძრისაგან 118 ც, 8.

2. გადასხმა. გარე განთხევაჲ (საქმლისაჲ) 82, 5.

განკანონება, გაკანონება დასჯა, სასჯელის დადება სამონასტრო წესდების ზიხედვით. კელმწიფეებაჲ და უფლებეებაჲ შამასა ეფთუმეს მისცა, რაჲთა, რომელიცა განგებაჲ და წესი ენებოს, იგიცა დაუდგას მონასტერსა და მას ზედაცა განკანონოს 39, 1—3; კრულობითა და შეჩუენებითა განკანონა 39, 12 დაკრულა და შეაჩუენა. „განკანონება“ შეიძლებოდა მძიმედ (67, 3; 76, 5; მძიმედ გაკანონებ 94, 8), ძლიერად (78, 8), ჯეროვნად (50, 5) ან ფიცხლად (66, 5).

განკაფულ დაუძღურებული, დაგრომილი (სენისაგან, შრომისაგან). საღმრობასა შინა განკაფულმან 38, 2; სენთაგან განკაფულსა 34, 5; შრომითა განკაფულნი გუამნი მათნი 104, 32.

განკითხვა 1. თათბირი, ბქობა, მოლაპარაკება. თუნიერ განკითხვისა არარას იქმოდა 107, 2; განკითხეჲაჲ წინამძღუარი არს ცხორებისაჲ 107, 10.

2. გასამართლება („მეორედ მოსვლისას“). ღლესა მას განკითხვისასა 119, 17.

განკართმა (2)1 (უობ.). 1. ვაოცება, განკვიფრება. განკართა გონებაჲ ჩემი 46, 1.

2. დაფრთხობა (ენ.). ვითარცა დახელნა მანკიერმან მან საჯედარმან (იგულისხმება ჯორი), მყის განკართი და იწყო სიგლტოლად და აქა-იქი ეკუთებოდა 112, 9.

განკრძალულ. თუსსა მსახურებასა განკრძალულ იყო 115, 7 თავის საქმეზე იყო დამდგარი, მიჩენილი.

განკუეთა, გაკუეთა 1. გაკრა. განკუეთელ დაურღვეველი. განკუეთელი ერთებაჲ 41, 9.

2. ხელის აღება, უარის თქმა, ამოკვეთა. ნებისა თუსისა განკუეთაჲ 27, 2 თავის ნებაზე ხელის აღება.

3. მოშორება, ვაკლა. განკუეთილ. შეჩუენებულ და განკუეთილ წესისაგან ქრისტეანეთაჲსა 118 ხ, 5.

4. დანიშნა, დაწესება. გაკუეთილ (ნ.) განღევა, ი ენ. განიღეოდა შუარიითა 105, 4 შუარიით კვდებოდა.

განმართება (საქმლისა) 70, 12 შეკაზმება, უფრო კარგად გაკეთება.

განმარტება, ი/უ. აღუქსნიდა და განუმარტებდა 54, 5; უკუეთუმცა სიტყუასა წერილთასა იკითხვედ, განგომარტეთმცა 54, 7.

განმგებელ ნ. განგება 1.

განმზადება, ი/უ. ტაბლაჲ კეთილი განუმზადა 111, 2.

განმკუყნელი (სენი) 39, 1 ბ.

განმწნობა, ა. განგუამწნობნ 118 ხ, 31.

განრთხმა, ი. განირთხის თავი თუსი 68, 16 გაირთხებოდა ხოლმე.

განრონება, ა, გადარჩენა (განსაცდელისაგან). და ჩუენ ჳირისაგან განგუარიინეთ 19, 7. ენებითი გვარის საწყისი იქნება: განრომა (ნ.).

განრომა, გარომა, ე (უობ.). 1. გადარჩენა (განსაცდელისაგან). მის საუკუნოჲსა განკითხვისაგან განერებით 58, 11.

2. თავის რჩენა. რომლითა გაეგრეზოლი, იგი ხოლო დაიპირე 98,12 რითაც თავს ირჩენ, მარტო ის დაიკავე. აქედან: გახარომელ საჩხო. ჩუენი ყოველი გასარომელი ზღუთ შემოვალს 25,6; თავისა გასარომელსა სრულებით მისცემდიან მონასტრით 102,2 (განრომა ვნებითი გვარის საწყისად მიდის, განრინება კი--მოქმედებითი გვირისად).

განრყუნა გაფუჭება, მოშლა. განმრყუნელი (სენი) 39,1 ბ.

განსაგებელად 112,11 შესაკეიებლად. ნ. განგება 5, გასაგებელ.

განსლვა, გასლვა. 1. გამავალთა ძმათა ჰქითხაენ მიზეზსა განსლვისასა 61,2; ვერეინ იქარის განსლვა 61,3; გაედიან 97,9.

2. გახდომა. მონასტერი უწყსოდ გავი 68,7 გახდება, შეიქნება.

განსუენება, გასუენება მოსვენება. არა სცემდა განსუენებასა თავსა თვისსა 50,12 არ ისვენებდა; ქართველთა განსუენებისათჳს 23,5 იმისთვის, რომ ქართველთაგან მოსვენებულნი ყოფილიყვნენ.

ი (უობ.), მოსვენება. მრავალთა მთქირთაგან განვისუენეთ 118 ხ, 2 მოვისუენეთ.

ი/უ (3)2 (უპირლ.) მოსვენება, დაკმაყოფილება. ნუუკუე ვერ გაგისუენოთ 83,6 ვითუ ვერ მოგისვენოთ; ყოვლითა განსუენებითა განუსუენის 118,32 ყველაფერი საჭირო რამით დააკმაყოფილებდა ხოლმე; განუსუენებნ 28,4; განუსუენის 83,3.

ე. მათცა გაეისუენა 37,1 მათაც მოისვენეს.

განტევება ნ. გატევება.

განუჟუეთელ ნ. განუჟუთა 1.

განფრდილ 42,4 ვაყიდულს.

განყოფა, გაყოფა, ი/უ. რომელიმე ლაშქართა განუყო 21,8; ეგრეთვე საშოვალსა მისცეს განძი ინდიკტიონსა შლიტრად ათოთხმეტი გასაყოფელად ყოველთა და კუალად ია ინდიკტიონსა გაუყვეს სხუად ილ ლიტრად 32,1—2.

განჩინება, ა, დანიშვნა. სპასალარად თორნიკ განაჩინეს 20,4. შღრ. განწყისება 3, დაღვინება.

განცემა, (3)2 (უირ.). გინა განსცეს მიწად 118 ძ, 1.

განცოფებულ გაბრაზებული, გახელებული. გ—ლი იგი მონაზონი 105,10; გ—ლმან მან 105,15.

განცრუგება, ა, გაცუდება, გაბათილება, გაუქმება. განაცრუეი ონზრახვად მათი 118 ც, 6.

განცხრომა ხუმრობა (?). რეცა განცხრომის სახედ 55,10 თითქო ხუპრობით. იწყის უზნობად გინა განცხრომად 72,5 დაიწყებდა ხოლმე ლაპარაკს ან ხუმრობას (?).

განძ 1. ოქროულობა, ვერცხლულობა და თვლები, რაც შეიძლება აიწონოს ან ფულად იქნეს ნაანგარიშევი. ოქროა განძად ათუალული 25 ლიტრად 31,6; ოქრო-ბეკედი განძისა ორმეოცლა ოთხისა დრაჰინისად 31,2. „განძი“ უპირისპირდება „სათასეს“ ე. ი. ფულს (ურციხვთა საფასითა და განძითა 26,2), და დრისტ ტურფას ან კუმაშს: სამ გზის დაიტყუნენა მონასტერი და, რაჲცა დრისტი ტურფად იყო, ყოველი იავარი იქმნა, და ეგრეთვე განძი და კუმაში 116,9—11; უფროს ათორმეტისა კენდინარისა მოილო განძი ოდენ, სხუათა ტურფათაგან კიდე 26,2—1 ბ.

2. სიმდიდრე, ყასეულობა საზოგადოდ. ყოვლისა უფროს ეპისტატისათჳს ჰვედრებნ მაშად ეფთჳმე და ეტყუნ. ვითა: ნუცა რაჲ დააკლდების ეპისტატ-

სა, რომელ არა შეწუხდეს და 30 ანუ 40 მუშად არა მოაქონოს და ესთენი განძი ბედით წაჯღეს 97,1—4. მე განძიურ-ი 85,1.

განძღება, ი. არცა თუ წყლითა განძი ძღებდეს თავთა მათთა 80,4.

განწესება, გაწესება, ა. 1. წესის დადგენა, წესრიგის შემოღება, გარიგება. უმჯობესსა ყოველთასა განაწესებს 1,3; ესრეთ განაწესა 2,5; ესრეთ განაწესა, რაჟთა 39,8; ენა განაწესა მაჰასა 60,5; მშრომელთა და მამუშრალთადა განაწესა 62,1.

უნარო ფორმები უფრო ხშირია III სერიაში: მაჰასა გაუწესებია 72,3; საკელორთა წესი ესრეთ გაეწესა 96,1; კაბუკთადა გაეწესა 59,3; ესეცა გაეწესა მეტრაპეზისადა 72,1; მოსენათადა გაეწესა 103,1 (ნ. კიდევე: 73,2; 75,2). ი/უ. განუწესნეს წესნი და კანონნი 4,13.

2. დანიშვნა, მისჯა. ი/უ. კმელისა პურისა კამად განუწესის მას დღესა 61,7; უღვრნობად და უსაჰმლობად განუწესის მას დღესა შინა 60,1 ბ.

3. დანიშვნა (თანამდებობაზე), დადგენა. განმგებულად და ეპიტრობად თუთმპურობელნი მეფენი განაწესნა 40,1.

განწესებულ 1. წესრიგში მოყვანილი. ყოველივე განწესებულად იყო 101,8; 2. „გაკუთილი“ (ნ.). იკონომოსისა განწესებულნი 7 კრასოვული იყო 100,1.

განხრწნად-ი 79,4 ბ. წარმავალი, უმნიშვნელო.

განჯჰელ 106,3 გამხმარი.

გარდავლა. უწკრად გარდავლო 55,2.

გარდაკუთთა. მიზეზი გარდაეკუთთა 78,3 (გასამართლებელი) მიზეზი მოესპო, გადაწვეტილება მიიღო, რომ ყოველგვარი მიზეზის გარეშე...

გარდამოვლდება, ა. გარდამოავლო (ჯორმან ეფთუმე) 112,21.

გარდამოვანა (ხატი) 31,18 ხატი, რომელზედაც ქრისტეს ჯერიდან გადმოხსნის ეპიზოდია დახატული.

გარდაქცევა, ი. ენ. პირის მობრუნება, ზურგის შექცევა. გარდაიქცეს და მიექცეს ჩუენთა წინააღმდეგობა 118 c, 26.

გარდაჯდა, ი. დიდებულად გარდაიქადა (დღესასწაული) 112,6.

გარდავლომა, 1-3., გასვლა. გარდავლდა შვედული ერთი 17,3 ბ.; გარდავლეს ეამნი რავდენნიმე 116,1.

2-3., გადასვლა, არ შესრულება. თქუენსა ბრძანებასა არა გარდაეკვლდე 19,4; უკუეთუ ვინმე გარდაეკვლის მცნებასა 78,7.

გარე (საპირისპირო: შინა). შინა და გარე 39,3; 98,11; 111,11 გინი მონასტერსა, გინა გარე მეტოქთა 98,7; შინაცა და გარეცა 104,1.

გარე განთხევა 82,5 გარეთ გადასხმა.

გარე მიქცევა, ე. გარე მიექცა იორი მისი 53,11 სახე მიექცა (შემდეგ ნათქვამია: მოიქცა პირი მისი 53,16 გამობრუნდა, ე. ი. გამოსწორდა).

გარემოხს. გარემოხს მონასტრისა 23,10.

გარეშე გარდა. გარეშე მით პირველთასა 47,6; გარეშე საჭირომსა მის და უნდომსა საჰმრისა 104,9.

გარე-შექცევა გვერდის ახვევა. გარე-შექცევა შეუძლებელ არს 15,6.

გარეწარ. რაჟთა არა დაიწყებულ იქმნას და გარეწარ ესევითარი იესე მრავალ-ფერი ღლევა 118 c, 29.

გარნა 1. გარდა. სხუსანუ ვის ეუბნები, გარნა გაბრიელს ხრლო ხუცესსა 29,13; გარნა თუ 29,20 გარდა იმისა, თუ.

2. მაგრამ (11,4; 11,5; 58,2).

ნარომა ნ. განრომა.

გახაგებელ, განსაგებელ მართვა-გამგეობა, ხელისუფლება ან საურავი, საზრუნავი. ბასილი და კოსტანტი მას ეამსა წუთლა ყრმა იყენეს და ყოველი გასაგებელი (განსაგებელი BCD) დედოფალსა ეპყრა და პარაკიმენონსა 18,1—2. ნ. განგება 1.

„გახაგებელი“ და „საურავი“ ამ ძეგლში ერთი და იმავე მნიშვნელობით არის ნახმარი გარკვეულ შემთხვევაში: აპოთიკი და ბოსტანი და წისქვლინი კელრისა საურავნი იყენეს..., ხოლო საპარიკონომოსო და საწანგრო და სამკედლო და ხურონი და კალაფატნი და მანდრინნი და ვენაწნი—ესე იკონომოსისა გასაგებელი იყენეს 98,1—5.

გასარომელ ნ. განრომა 2.

გასაყოფელ ნ. გაყოფა.

გასლვა ნ. განსლვა.

გასუენება ნ. განსუენება,

გასწავლება, ა. პირველად ქართული სწავლა დასწავლა იერემ ბერძულად გაასწავლა ყოვლითა სწავლებითა სრულებით 45,3—4.

გახსმა, ა (პირდ. ობიექტით მრავლობით რ.-ში) გადგება. მრავალნი ძმანი მონასტრისაგან გაასხნა 76,6; ესე აღელი ქართველთა გამოუგდოს და ივინი გაასხნეს 118 d, 3.

გახჯა, ი ვნ. განკითხვა (ი ვნ.), გასამართლება. მას საუკუნესა მწარედ გაისჯებით 68,9.

გატვეება, ი/უ, (3)2 (აკლია ირიბი) გაშეება. უკუეთუ გაგიტვენიე 33,14 თქვენ რომ გაგიშვა.

გაყვანება, განყვანება. გარე განყენებისათჳს 72,7; ი. მამასა გაუწყნებია, რომელ გარე გაგიყენაო 72,4; გარე გაიყვანის 72,8.

გაყოფვა. არცა გაჰყიდღეს 78,8.

გაყოფა ნ. განყოფა.

გაყადება, ა 3, გაცნობა (ა). ყოვე-

ლიეე საქმე თორნიკ გააცადა 20,2: გააცნო.

გაწესება ნ. განწესება.

გაწყლომა, (2)1. კელორისა კარსა რადთურითთ არა გასწყლებოდა შეკრებად 95,6.

გავშობა. ფურცელი ხეთა და ვენაწთაე გაჯმა 55,3.

გაჯმნა, ი/უ (უპირდ.), გასტუმრება, გაცილება. გაუჯმენ 95,4. ნ. ჯმნა.

გბობა. უმგბარი 70,13 უხარზავი, ხარშვი რომ აკლია.

გემა, ე. არა ეგების არ შეიძლება. დაფარეად არღარად ეგებოდა 14,2; კაცისა წარუღენად არა ეგებოდა 16,6.

გემოსა ხილვა, ი, გემოს ნახვა, გემოს გასინჯვა. ძმათა საქმელი მოალეებისთვისა წინა და მისიცა გემოა იხილის 70,11; გემოსა იხილავნ (ღწისასა) 70,4.

გზა. გზითა გამო. მისითა გზითა 33,24 მის გამო, მისი მიზეზით; კრძალვისა გზითა 29,10 მორიდების გამო. გზის ჯერ: სამ გზის სანატრელნი 6,7; სამ გზის დაიტყუნა მონასტერი 116,9. ნ. საგზალი. გაგზავნა, წარმგზავნა.

გზება ნ. აღგზნება, მგზებარე.

გინა (კეშ., წარმოშობით ზმნა, მეორე პირის ფორმა). გინა უმეტეს 12,7; გინა შინა მონასტერსა, გინა გარე მეტოქთა 98,6—7. გინა თუ (ჩამოთვლისას): გინა თუ ზუცესნი, გინა თუ ლიკონნი, გინა თუ მეამობელნი 60,8; გინა თუ ზეთისხილი იყვის, გინა თუ ნიგოზნი, გინა თუ სხუად ხილი 98,7—8; გინა თუ მოვუნი, გინა თუ ჩაფლანი, გინა თუ ტყავი, გინა თუ საბლები, გინა თუ სელი 101,6—7. გინება. რაღენნი გინებანი 118 ბ, 6; გინებითა და შეურაცხებითა 118 ბ, 21. ნ. მოგინება.

გლახაკ 1. მათხოვარი. პოვა ვინ-
მე გლახაკი, რომელი ითხოვდა ქვე-
ლის საქმარსა 112,16; მრავალნი გლა-
ხაკნი ილუაწნა 112,6; ესევეთარი რა-
მე მისცაან გლახაკთა 104,20; მო-
ნასტერი ზრდის გლახაკთა 104,18;
რად ღმერთსა ებოძოს, გლახაკთა
მიუპყრობდით 42,2; ყოველთა გლახაკ-
თა ეურვიან 40,8.

2. ღარიბი, უქონელი (ათონის მო-
ნასტერნი) წუთლა გლახაკ იყენეს 30,3.

3. თავდაბლობის აღმნიშვნელი სი-
ტყუა თავის თავზე ლაპარაკის დროს:
აღწერილი გლახაკისა გეორგის მი-
ერ (სათაურში); გლახაკი ესე ერის
კაცი ვიყავ 33,21; ჩუენ გლახაკთა
გზობა 118 c, 17; მონანი ესე შენნი,
მწირნი და გლახაკნი 119,16; გლა-
ხაკება. რაათა... გლახაკებით ვი-
ყოფებოდი 33,23. აგლახაკე. მწირო-
ბით და სიგლახაკით ცხობება 5,3.

გლოვა, ე. ეგლოვდეს 113,7.

გმობა. იწყო გმობად 53,9; გმო-
ბასა მალისა მიმართ იტყვ 54,9; სი-
ტყუათა გმობისათა 54,7; რი-იგი
გმო 53,14; დაიყავნ პირი შენი მგმო-
ბარი 54,10.

გოდოლ მალალი და ვიწრო შენობა,
კოშკი. (ეფთუმეს სოფელი აქუნდა) გო-
დოლსა ზედა მალასა 58,7; აღვიდა
გოდოლად 105,9; კიბეთა გოდოლისა-
თა 105,10.

გონება 1. ფიქრი. ვჭგონებ, თუ
47,7; ვჭგონებდი 45,10; ნუუქუე
ვინმე ჭგონებდეს 6,5.

2. წარმოდგენა გონებით. ზოგათამე
გონებითა ევენების და ზოგათა შეხედ-
ვითა 91,3.

გრილ ნ. სიგრილე.

გუაღვა. გუაღვაე ფრიადი 55,1.

გუამ 1. სხეული. გუამითა ძლიერ
108,2.

2. წვერი. რაათა არა ყოველსა გუ-
ამსა კრებულისასა განეზავოს მაკუდი-
ნებელი იგი სენი 39,2 ბ.

გუემა. ცემითა და გუემითა 118 b, 8.

ი. ვნ. რ ი გუემაცა 118 b, 29.

გულ. გულ-კლებულ ნ. გულის კლე-
ბა. გულ-ფიცხელ 63,3 ჯიუტი.

გულება, ე. (და)პირება. ზემორე მე-
გულეზოდა თქუმა 6,1 ცოტა ზე-
მით ვაპირებდი თქმას; ეგულეზოდა
აღსრულებამ 39,1 აპირებდა (ე. ი.
მოელოდა) სიკვდილს.

გულის კლება წყენა. არა იყო
დრტუნვად გინა გულის კლებაი
68,2 ბ.; ფრიად გულ-კლებულ ვართ
36,4 ძალიან გვაკლია გულს, ძალიან
გვწყინს.

გულია სიტყუა საიდუმლო, გულის
ნადები, სურვილი. გამოლცხადა გულის
სიტყუა თჳსი 33,10; უნდოთაცა გუ-
ლის სიტყუათა ტირილით გამოუ-
ცხადებნ 27,4; მაქსიმესი რვათა გუ-
ლის სიტყუათა თჳს 49,5 ბ.

გულის წყრომა 68,3 გაჯაერება.

გულისხმის-ყოფა 45,5 გაგება, მი-
ხვედრა.

გულს-მოდგინებით 119,10 ბეჯითად.

ღ

და (ნაწილაკად ქცეული კავშირი).
კინღადა 48,9; 115,3 თითქმის.

დაბა სოფელი. მოუგნეს დაბანი და
სოფელნი 4,12; მოუგნეს დაბანი და
მონასტერნი 118,13.

დაბეჭდულ-ი (ეელოგია) 104,13 ბე-
ჭედ-დადებული, გაუხსნელი.

დაგება შერიგება (დაეგე პირვე-
ლად ძმასა შესა, მათე 5,24). ვიდრე
დაგებად მდე 63,4 შერიგებამდე.

დაგლეჯა. ფიცხელი შფოთი: გინა წუერთა და გლეჯაჲ გინა მიმთხუე-
ვაჲ 68,2.

დადგინება, ა, დაყენება, დანიშნება. მეკარესა მონასტრისასა ყოვლადვე ფრთხილსა და სულიერსა კაცსა დაად-
გინებენ 95,2; მამად დაადგინა 118,23; მე დამადგინა თქუენდა მსა-
ჯულად და განმგებელად 68,8.

დადგმა. სკამები საშოვალ დადგი-
ან 59,3.

დადგომა ვაჩრება. ჩუენ არა დაე-
დგებოდეთ 115,18 ჩუენ არ ვჩერდ-
ბოდით, არ ვდგებოდით.

დადგრომა, ა, დადგომა. და მასვე
ზედა დაადგრიან 63,3 და იმავეზე
დადგებოდნენ ხოლმე (ე. ი. იჯუტებ-
დნენ და არ შერიგდებოდნენ).

დადუმება ი (ჟობ.). და რად დაი-
დუმე 29,17.

დავედრება, 3, თხოვა. კელოსანთა
დაჰვედრებენ 65,5.

ე. ლოცვისა დაევედრა 111,2,
11 სთხოვა მილოცე(თ)ო.

დავიწყება. დაევიწყებად მოვიდა
118,35 დავიწყებულ იქნა.

დავრდომილ. ცხედარსა ზედა დაე-
რდომილი 33,30 ლოგინად ჩაეარ-
დნილი.

დათმენა, ი. მრავალი შრომაჲ და-
ითმინა 118 ბ, 29. შდრ. მოთმენა.

დათრგუნვა, ი, დატოვება, გაჩერება
თავის თან (?). დაითრგუნნის ეამ
რაოდენმე 83,2 დაითრგებდა (?) რამ-
დენიმე ხანს.

დათრობა, ა. (წუმამან) დაათრო
ყოველი ქუეყანაჲ 55,16.

დათუალვა, ი/უ, ჩათვლა, მიჩნევა.
ლოცვადვე დაუთუალის 60,7 ლოც-
ვადვე ჩათუვლიდა ხოლმე.

დაკლება, ა. ნურას დააკლებ 98,13;
ნუმკა ვინ იკადრებს დაკლებასა
119,8; დაუკლებელად 58,4.

ა—დ. ნუმკა რაჲ დააკლდების
ეპისტატსა 97,2; დაეაკლდით ტკბილ-
სა მას და საწადელსა მამასა 113,10.

[დაკაძალვა. დაჰკაძალა კარი
სენაკისად (სუნ. 60,3) დაჰშმა].

[დალტობა, ი ვნ. დაილტვენს
(სუნ. 59,1) დასველდნენ].

დამარხვა, (3)2 (ჟირ.), დასაფლავე-
ბა. თუსავან დაჰმარხა 44,2 ცალკე
დასაფლავი.

ი, დაცვა, შენახვა. მცნებათა ღმრთი-
სათა დამარხვაჲ 41,2; ესე წესი ვიდ-
რე აღსასრულადმდე თჳსად დაემარ-
ხა 107,6; ქალწულებაჲ შეუხებელი და
უბიწოჲ დაემარხა 108,13.

დამეცება, დ 2, უაუეთუ კულა პური
დაჰმეტდის 104,20 თუ პური მოჰრჩე-
ბოდათ ხოლმე.

დამკვდრება, ი/უ. კულად დაგკვ-
კვდრა ადგილი ჩუენი 118 ბ, 36.

დამოწმება, ი/უ, დაბარება. და-
უმოწმის, ვითარმედ: ამას ნულარა
იქმ 61,5; გაუჯმენ და დაუმოწმე,
რომელ უყამოდ არა მოვიდოდნ 95.4
გაისტუმრე და დააბარე, რომ უდროდ
აქ არ იარონ ხოლმე; მტკიცედ დაი-
მოწმა 76,3.

დამტკიცება. სხუათა რათმე წესთა
და კანონთა ენება დამტკიცებაჲ
115,4; სამართლობასა და დამტკიცე-
ბასა 118 დ, 12; დამტკიცებისა
ჩუენისათჳს 118 ბ, 15. **დამტკიცებულ-ი.**
დამტკიცებულ ი თჳსსა გულის სი-
ტყუასა 33,11 მტკიცე გადაწყვეტილება-
მიღებული.

ი/უ. ოქრო-ბეჭდითა დაუმტკიც-
ნეს 24,3. ესე ადგილი ნათესავსა ჩუენსა
დაუმტკიცონ 118 დ, 11.

დამცნება, ა, ბრძანება, სახელმძღვა-
ნელო განკარგულების მიცემა. დაამც-
ნინა 98,11; დამცივნია მეტრაჲ-
ზისადა 72,6; მზარეულისადა დაემც-

ნა 97,6; დაემცნა მამასა 100,3; ესრეთ დაემცნო 95,2.

დამწყხა. კეთილად დამწყესო საამწყესოჲ ესე 118,18.

დამპარვა დაქერა, ხელში ქონება. თნიერ მკედელთა და ხუროთა და გალატოზთა და მევენაგნთა და ნაიის მოქმედთა და სხუთთა ესევითართა ამის ესევითარისა ლავრისა დამპკირვაჲ ულონო არს 25,8.

ო. რომელიმე ლაშქართა განუყო და რომელიმე თუთ და იმპირა 21,8; რომლითა გაერებოდი, იგი ხოლო და იმპირა 98,12 რომლითაც თავეს ირჩენ მარტო ის დაიპირე (= დაიტოვე); მონასტერსა არა და იმპირანის (უწყურულნი) 92,3 მ—ში არ აყენებდა ხოლმე. დიდითა პარტივითა და იმპირეს 33,27

დამხედვარ ნ. ეპიტირიტის.

[დნაკ. გვხვდება სვინაქსარულ რედაქციაში, სადაც ის ვრცელი რედაქციის „მახლს“ უდრის. შეიშაბდა დანაკი ფრიად დიდი და ეძიებდა ვამსა მოკლედ დისა (სუნ. 59,3 ბ.); დაჩხუება და ნაკითა (სუნ. 60,9); მაგრამ იქვე მეორედ ნათქვამია: იგიცა დაჩხუება მახულითა].

დაპყრობა 118,37.

დარწმუნება. ღმერთმან დაგარწმუნოს 19,4; ფიცით დაგუარწმუნეს 52,9.

დასაბამ დასაწყისი. დასაბამი და აღასრული 2,3; დასაბამით განსოფლისაჲთ 2,18. როგორც ქრონოლოგიური ტერმინი „დასაბამით განსოფლისაჲთ“ მთაწმიდელთა ცხოვრებაში გულისხმობს ბიზანტიურ სათვალავს, ე. ი. 5508 წელს ქრისტემდე. ამიტომ, როცა ნათქვამია: აღესრულა მამაჲ ჩუენი ეფთაჲჲ „წელთა დასაბამით განსოფლისაჲთ 6536-სა წელსა“-ო (114), ჩვენს წელთაღრიცხვაზე გადმოყვანით ეს იქნება

(6536—5508=) 1028 წელი. შდრ. ინდიკტიონი [ქრონოლოგიური საკითხების შესახებ ნახეთ კ. კეკელიძის „წელთაღრიცხვა ძველ საქართველოში“: ეტიუდები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, II, 1945, გვ. 325—341].

დასაყუდებულო 4,13 დაყუდებულის სამყოფელი [იგივე უნდა იყოს, რაც სოხასტერი (ნ.)]. წარმოება არ არის სწორი. მოსალოდნელი იყო ან „დასაყუდებელი“ ან „სადაყუდებულო“ (ნ.). დასდებელნი (მარხვითანი) 49,38.

დასლვა (მშისა) 69,3.

დასუნება, ი. რამცა ხატთა და იუსუნებდეს სენაკთა შინა 81,5.

დასხდომა. დასხდიან 59,5.

დასხმა დადება (პირდ. ობიექტიო მრავ.-ში). წესნი და განგებანი დაესხნეს მონასტერსა 58,2; წესთა, რომელ დაესხნეს მამასა ჩუენსა ეფთჳჲს 105,2.

ი/უ. 1. დადება (მრავლისა). დაუსხნეს სიმტიეცი 4,14. 2. (უპირდაპიროდ, მაგრამ მისი მრავლობითი ნიშნით) შეკაზმვა (ცხენისა და სხვ.). დამისხენ სავედარსა 112,13 შემკაზმე ჯორი [შდრ. დაესხნა კარაულსა თჳსსა III მეფ. 13,23 ო; ჰრქუა ძეთა თჳსთა: დამისხენით ჰე კარაულსა. და დაუსხნეს კარაულსა და დაჯდა მას ზელა, III მეფ. 13,13 ო].

ი ვნ. (სუბიექტიო მრ.-ში): გუამნი მითნი დაისხნეს საფლაგსა 104,32; (ნაწილი) დაისხნეს სამარხოსა ლუსკუმასა 113,14.

დატევება, დატეობა, ი/უ 3(2) (უირიბოდ), დატეება; ხელის აღება. რაჲთა სხუასა დაუტევებდეს წინამძღუარსა 39,10; არცა თუ მცირედი რაჲმე დაუტევა ეკლმწიფებასა ქუფე თჳსსა 26,5; დაუტევა ებსკოპობობაჲ 35,4; წინამძღურობაჲ მონასტრი-

სია დაუტევა 115,2; ესე ყოველი წარმოთქუა და აღწერით დაუტევა 43,1; არა ჯერ-ვიჩინეთ მოუქსენებელად დატეობაჲ ცხოვრებისა მათისაჲ 3,4.

დაბჟუენვა ტყვედ ჩადება ხელ-ში; გაძარცვა. დატყუენნა ყოველნი დიდებულნი 21,7; წინააღმდგომნი ჩუენნი დატყუენენ და ყოველივე დატყუენავი მათი შენი იყოს 21,3.

ი ვნ. სამ გზის დაიტყუენა მონასტერი 116,9 გაიძარცვა.

დაუბნება, ი, დალაპარაკება. კელარი დაიუბნის 70,12; შხარეული დაიუბნის 70,14; თუთ ვეილის შტოსა და დაიუბნის 58,1 ბ; დაიუბნის ძმანი სწავლითა სულიერითა 77,1; ეკლესიას დაიუბნის ძმანი 74,2; დაიუბნის წიგნთაგან და ზეპირით 68,5. ე. დაეუბნის შევაიენესა 70,4.

დაუკლმებლად 58,4.

დაურგება, ი, საურავი საქმის ვიკეთება. უკუეთუ საკრებულოჲ რაჲმე (საქმე) არნ, ძმათა უკმის და მათ თანა დაიურავის სამამოს 74,5; ვე დაურგება დმე ყოვლისა საურავისა 112,4.

დაუყენებლად ნ. დაყენება.

დალაკათუ 23,4; 40,4; 59,1; 104,8 თუმცაღა.

დაყენება შეჩერება. დაუყენებულად აღმოდინ (სიტყუაჲ) უწმიდეს ყოველთა ქართველთასა 46,9.

დაყოფა 1. დაზმა, გატარება (დროისა). მრავალნი წელნი დაყვნა სნეულებასა შინა 50,6; დაყენის დღენი მრავალნი 51,21.

2. იმოგება (სარკმლისა, კარისა): აქედან: ი ვნ. დაიყავნ პირი შენი 53,10; 54,10; დაიხზას, დაიხუროს (ე. ი. დაღუმდეს).

დაჟუღება განცალკეებით ცხოვრება (ბერისა). ბერი იოვანე გრძელის ძე

ცხოვნდებოდა დაყუდებით ოთხთა ეკლესიათა ლავრასა 35,2; იგიცა (ე. ი. არსენი ნინოწმიდელი) დაყუდებით ცხოვნდებოდა თვისსა მოძღუერისა თანა 35,7; სახედ დაყუდებისა 49,23. ნ. დასაყუდებულა.

დაშთომა დაჩრომა, დარჩენა. არცალა სიტყუაჲ დაშთომილ იყო მის თანა 45,11; რომელნი დაშთომილ ვიყვენით 116,8; შინა დაშთომილთა 60,4.

დაჩორჩა ჩორჩული, ხმა-დაბლა ლაპარაკი. იღუმალ დაჩორჩინიან 71,7 [შდრ. იხილა რაჲ დავით, რამეთუ ჩორჩინი დეს არასმე ურთიერთას მონანი იგი, II მეფე. 12,19 ო].

დაჩხუება დაჩენა, დაქრა. ივალა მახლი და უწყალოდ დაჩხუება სინატრელი იგი ძმაჲ 105,15; იგიცა დაჩხუება მახლითა 105,17.

დაცადება, ა, თავის დანებება, შეწყვეტა. აჲ უკუე დავაცადოთ ესევეთარისა ამის პირისათუ სიტყუაჲ 32,18; რაოდენიმე მოვიყსენოთ და სხუად იგი დავაცადოთ 30,7; კითილსა მას შრომასა თარგმანებისასა არა დავადებდი 50,11; დავაცადე სოფლიოთა მავათ საქმეთა უბნობაჲ 29,12.

დაცხრობა, ა, დაწყნარება. ეპიტრიტისთა დავაცხრენიან (ძმანი) 66,3.

დაძინება, ე. შინა ვიღუძებ და (ქკლეისისა) მით დამეძინებნიან 94,4.

დაწაშება, 3. განდგომილებად და ორგულეზად დასწამეს 116,5.

დაწესებულნი. უკუეთუ ვინმე არა მივიდის დაწესებულთა ზედა ცისკრისათა 60,4; შემდგომად დაწესებულთა წარვიდნიან (მშრომელნი) და გამოისუნინან 62,2 (ეს უნდა ყოფილიყო ცისკრის ლოცვა პირველი რეკის შემდეგ. მუშა ბერებს ნება ეძლეოდათ, რომ დაწესებულთა

შენდგე მოსვენებით მეორე რეკამდე).

დაჭირვება, ა, გაქირების მიყენება. უკე მტრისა საფრცქ არს, რაათა მცირისათჳს დიდი დაგაქირვოს 94,5.

დახედვა თვალ-ყურის დევნება. საფრავი და დახედვა და განგება (დაღისა ლავრისაჲ) 88,7. აქედან: დამხედვარ-ი (ნ. ეპიტირიტისთან).

დახრწვევა, ე. დაეხრწეოდა თარგმანებისაგან 109,6 ცდებოდა, ხელი ეწღებოდა თარგმნაში.

დახუდობა, 2, შეხედობა. ესეეთა-რი რად ჟამი დახუდა იოვანეს 19,1.

დაჯსნა, დ. დაჯსნდის 62,3 დაუძღურდებოდა ხოლმე (მუშაობისაგან); უდგზნი და დაჯსნილი 65,4.

დაჯჴვა დახურვა (კარისა). დაჰქშა კარი მოწაფემან 105,9.

დაჯღობა. დაჯღა... და განბჴო 118 c, 19—20.

დაჯერება, დ 2. უკუეთუ ვინმე ტრაპენსა ოდენ ვერ დასჯერდებოდის 80,11 თუ ვინმე არ დასჯერდებოდეს (ე. ი. არ იკმეებდეს) მარტო იმას, რაც ტრაპენიდან მიეცემა.

დგობა. საშოვალ ეკლესიასა დგობაჲ 59,3; ეკლესიის დგომასა მგნე, რ დგან იგი თვნიერ კუერთხისა 108,5; დგან იგი ეკლესიას 58,9.

დეკანოზ 59,6. P.P.-ის თანახმად (გვ. 41), ამ ტერმინით ძველად ქართულში აღინიშნებოდა *ἐκκλησιάρχος* (მღრ. კ. კეკელიძე, Литург. пам. 479, 868. 2 და Иерус. канонарь, 327).

დიად დიდად. დიად საქიროჲ საქმე 61,3.

დიაკონი, გინა თუ ხუცესნი, გინა თუ დიაკონნი, გინა თუ მეთაბოელნი 60,9; ხუცესნი და დიაკონნი 84,5; აღდგომისა დიაკონი 84,2; დიაკონობა. მრავალნი წელნი დაყენა დიაკონობასა შინა 84,5.

• დიალოღონ 49,51; 51,1 წიგნის სახელია (გრიგოლ პაპისა).

დიდებულ. დიდებული და წარჩინებული 7,2; საბერძნეთისა დიდებულნი 117,14; დიდებულნი ყოველნი 53,4; დიდებულთა და მთავართა პალატისათა 113,3.

დიკა 90,3 პურია ერთგვარი.

დრაჰკან (ნათ. დრაჰკნისა, ვით. დრაჰკნად) 31,17; 91,5 თავდაპირველად დარბეული ანუ დარიოს მეფის მოჭრილი ფული; შემდეგ ფულის ერთეული ოქროსი (აპარიანის ლექსიკონი II, 383). ჯურორ-ცუმისა ხატი ცულოანი დიდი, ას დრაჰკნად ფასებული 31,17; ოქრო-ბეჭედი განძისა ორას ორმოცდა ოთხისა დრაჰკნისაჲ 31,2; გაყიდეს მონასტერი იგი სამას ორმოც დრაჰკნად 86,4; უფროჲს ათას ხუთასისა დრაჰკნისა: უწერიან წიგნი 111,8; ამათი შირჩეენია შეწყნარებაჲ ვირე ათასიმცა ვინ დრაჰკანი მომცა 83,10.

დრისტი. სამჯერ დაიტყუნა მონასტერი და რააცა დრისტი ტურფაჲ იყო მამათა ჩუენთა მოგებული, ყოველი იაიარ-იქმნა, და ეგრეთვე განბი და კუმეში 116,9—11. ს. ორბელიანის მიხედვით, რომელიც ამავე ადგილს იმოწმებს, „დრისტი“ სასალუქო ტურქელს ნიშნავს, რომელსაც დ. ჩუბინაშვილი ასე თარგმნის: *изыясная посуда*; მე კი მგონია, რომ ეს არის სპარს. სიტყვა, რომელიც დღევანდელ სალიტერატურო ენაში დურუტს-ად გამოითქმის და ნიშნავს, სხვათა შორის, მთელს, სრულს, ნამდვილს. „დრისტი ტურფა“ —საუცხოვო რამ, საუკეთესო.

დრტჯვა უკმაყოფილება, პროტესტი. ყოვლადვე არა იყო დრტჯვაჲ 68,3 ბ; უდრტჯველად 12,6; 90,5.

დუჟა (dux) ძმა ვენევენტოს დუჟისაჲ 51,3.

დღე. დღე ყოველ 60,6 მთელ დღეს. დღე 84,10 დღიურად; შრომისა

დღე 73,2 სამუშაო დღე. დღისი დღისა. დღისი იგი ლოცვა მათი 60,6.

ე

ენების ნ. გება.

ეკვეთარ. საზოგადოდ ეს სიტყვა „ეკვეთარს“ ნიშნავს, მაგრამ ამ ძეგლში „სწავლულებრივ დღევიანდელი ამბიარის“ ნიშნავლობით იხმარება: არცა ვინ იყო ეკვეთარის კაცი, რომელმანმცა სრულყო ნება გულისა მოთისა 16,6; ეკვეთარმან მან განთქუმულმან და საინომან კაცმან 26,6.

ეგრე ვინაჲთგან ეგრე მოჰდა 68,7.

ეგრეთვე. ეგრეთვე მევაჲინენი 96,5; ეგრეთვე განძი და კუმაში 116,10.

ევლოგია (εὐλογία) ძღვენი, შესაწირავა, ფულადი დახმარება. ევლოგიასა წარსტემ 35,13; გინა თუ ევლოგიასა ვისმე წარსტემ 71,3; მრავალ გზის ევლოგიასა წარმოსცემდეს 104,12.

ეპისტატ-ი (ἐπιστάτης ზედამდგევი, მოძღვარი) „რომელ არს მუშათა უხუცესი“ 98,1.

ეპისტოლე (ἐπιστολή) სახელია ახალი აღოქმის ზოგიერთი წიგნისა, რომლებიც წერილის ანუ მიმართვის სახით არის დაწერილი და რომლებიც უმთავრესად პავლე მოციქულს ეკუთვნის. თარგმანებად გალატელთა და თესალონიკელთა და კრომიელთა ეპისტოლოლისა 49,36.

ეპიტრიტიხ-ი (ἐπιτρίτης). ორნი ეპიტრიტიხნი, რომელ არიან დამხედვარნი, დაედგინნეს, ერთი უხუცესი და ერთი უმრწემესი 60,1; 66,3.

ეპიტროპ (ἐπίτροπος) მზრუნველი, შეფი. განმგებელად და ეპიტროპად თვთმყრობელნი მეფენი განაწესა 40,1.

ერ ხალხი. ფრიადი ერი 112,22 (ან: ერი ფრიადი 56,2) ბევრი ხალხი; ყივილი ერისა მრავლისა 56,8; სხუად მოცალე ერი 73,3; ერისა საერავთა თანა 88,1; სხუადეა ერი მოსლვად არს 51,15; არა მცირედნი ნათესავნი და ერნი 33,5 (უკანასკნელ შემთხვევაში „ნათესავი“ და „ერი“ სინონიმურად არის ნახმარი). ნ. ერისგან-ი, ერისკაც, ერის კრება, საერო.

ერთ (მრ.-ის ფორმით: ერთ-ნ-ი—ზოგიერთნი). ერთთა ჩოვათა მიამთხუნ ღუეღითა 68,17. არცა ერთი რაა არაფერი, არავითარი. არცა ერთი რაა უქმს ჩუენმიერი ქსენება 2,5; არცა ერთი რაა ზრუნება აქუნდა 118,36.

ერთად. ყოველნი ძმანი ერთად შეკვერბით 118,4.

ერთგან ერთად. ენება, რაათამცა ერთგან იყენეს მონასტერისა 51,9. საწინააღმდეგოა თჳს-თჳს: ლიტონთა დღეთა თჳს-თჳს იღუწიდიან, ხოლო დღესასწაულთა და კარიობათა ერთგან აღასრულიან წესი ლოცვისა და პირი ერთგან იკსნიან 104,21—23. ნ. ერთად.

ერთი-მეორე. ერთი-მეორისა მემუეღი 68,19.

ერთმანერთ. ერთმანერთსა თანა უბნობად 67,1; ერთმანერთისა მიმართ 67,1.

ერთობა. ერთითა ერთობითა 118 c, 30.

ერისგან-ი საერო წოდებისა, არა სასულიერო. სამონასტრო ცხოვრებაში მისი საპირისპიროა „მონაზონი“: ანუ

მონაზონნი, ანუ ერისგანნი 98,1 ბ.; ორნი ერისგანნი ჰყვიან მსახურად და მსუეტლად 93,1; კელართადა ებძანა, რაჲთა ერისგანთა იგინი ისტუმრებდენ და უჯმნიდენ 95,5. სინონიმა „ერის კაცი“.

ერის კაც. იგივე ჩანს, რაც „ერისგანნი“. გლახაკი ესე ერის კაცი ვიყავ სოფელსა შინა მყოფი 33,21.

ერის კრება ხალხის შეკრებილება, აურ-ზაური. მოვიდა თუხი ჩემი თორნიკ და მისითა გზითა დიდთა შულლთა შთავარდი და ერის კრებასა 33,25.

ესე 1. (ზმნიზ.) ისე. ესე კულა 74,5; 81,1 ისე კი (?).

2. (ნაწილაკი). რომელნი-ესე 80,6. ეხვეითარ 1. 25,8; 101,7 ამგვარი.

ესევეითარსა მას მზაკუფარსა 118დ,8.

2. (ჩამოთვლის შემდეგ მრ.-ში) და ესევეითარნი ი. თ. ი. თვნიერ მქედელთა და ხუროთა და ვალატოზთა და მვენაწეთა და ნავის მოქმედთა და სხუთა ესევეითართა 25,8.

3. იმნაირი. ხ ხუცესი იგი ესევეითარი კაცი იყო, რლ 29,13.

ესეზომ. ჩვეულებრივ „ამდენს“ ნიშნავს. მაგრამ აქ „იმდენის“ გაგება აქვს:

ვან 5. სავანე.

ვაჲმე. ვაჲმე უბადრუქსა 111,12.

ვაჲნი 5. მევაჲინე.

ვე (ნაწილაკი). კაცნი, რომელთა ღირსევე არა იყო სოფელი ესე 80,4 კაცნი, რომელთა ღირსიცი კი არ იყო ეს ქვეყანა. ორნივე 55,1ბ.; მათ თანავე 89,6. ნ. ყოველ, ყოვლადვე.

ვედრება. 1. თხოვნა, ხვეწნა. ვედრებანი და ქენებანი 16,2ბ.; იწყეს ვედრებად მისსა 17,2; რაჲ ესმა ვედრებაჲ მითი 17,3; წიგნები ვედ-

ესეზომი მჭურვალეზაჲ აჩუნა 26,8.

ესთენ ამდენი. ესთენი განძი 97,4 (მიღებულია „ესოდენ“-ისაგან, რომელიც აგრეთვე გვხვდება (ნ. შედგომა).

ესოდენ 1. ამდენად. მას უამსა წუთლა გლახაკ იყენეს და არა განმრავლებულ ესოდენ 33,4; 2. იმდენად. ესოდენ ლმობიერ იქმნნიან 77,1.

ესრეთ 1. (ზმნიზ.) ასე, ამგვარად. პირველითან ესრეთ იყენეს 6,5; და ესრეთ ორნივე ჰმადლობდეს ღმერთსა 55,2ბ.

2. ისე. ვითარცა თუხი და მეცნიერი, ესრეთ მოიციოთეს 51,6.

ექსორია (გწიჲსა უცხო ქვეყანა, უცხოება). ექსორია იქმნა 116,6 გაძევებულ იქნა უცხო ქვეყანაში, გადასახლებულ იქნა. ექსორიობა. აღსრულა ექსორიობასა შინა 116,7; მიიცვალა ექსორიობასა შინა 118, 38, 41.

ეშმაკ. აღძრა ეშმაკმან 106,1. საბრწყეთავან ეშმაკისათა 119,3 ბ.; მახული იგი ხაეშმაკოა 105,15. ეშმაკეული-ი 44,4.

[ეჭა განცვიფრების გამომხატველი შორისდებული. ეჭა საკრველი დიდებული! (სუნ. 56,23)].

მ

რებისაჲ 19,3ბ. თხოვნის წერილები; ჰვედრებნი 97,2 ეხვეწებოდა ხოლმე. ე. მვედრებოდა 34,1 ეხვეწებოდა.

2. ლოცვა. ხატი ვედრებისაჲ 31,17; 32,6 ხატი, რომელზედაც შუაში მაცხოვარია მოთავსებული და აქეთიქით ხელგამაყრობილი ღვთისმშობელი და იოვანე მახარებელია დახატული, ე. წ. „ღვთის“. ე. ცრემლითა მჭურვალითა ვევედრებოდე ღმრთისმშობელსა 45,14.

ველაზმაგ ნ. მელაზმაგ.

ვენაჯ 1. (უმეტესად მრ.-ში). ვაზი. ფურცელი ხეთა და ვენაჯთაჲ გავმა 55,3; ახალ-ნერგ იყენეს ვენაჯნი 89,4; ვენაჯთი ასარევისა გინი თუ აჯოჯვისა 89,3.

2. ვაზნარი, ზვარი. მისცეს მუნვე ვენაჯი რჩეული, ხუთ ლიტრად ფასებული 32,12; უფროდანი ღლენი ვენაჯთა შრომასა შინა დაყენიან 89,6. ზვარი („ვენაჯნი“) იკონომოსის გასაგებელში შედიოდა (98,4—5), ამიტომ „ქელარსა ვენაჯთა ზედა ყურძნისათჳს არა ჰქონდა ჴელმწიფებაჲ“ 98,5. სავენაჯე (საქმე) 74,4.

ვერარა. ვერარაჲთ ვერ დაარწმუნა 104,6.

ვეშაპაკ 32,11 (შღრ. გამოსლვათა 28,13). ამ ძეგლში ვეშაპაკებად თათქო ლაქინჲ იგულისხმებაო (P.P., 27).

ვიღრედა 55,2; 77,4 ისე რომ, იქამდის რომ.

ვიეთმე, ვიეთნიმე ნ. ვინმე.

ვითა (— ვითარ, ვითარმედ) 1. როგორ. და თუ ვითა მოჰქდა, არა უწყი 33,24. 2. რომ. იტყუნ მაჲჲ; ვითა 83,9; უბრძანა, ვითა 55,10; შეეთუალა... ვითა 72,6; შეუთუალე, ვითა 72,3. 3. როგორც მაგალითად. ესე ქულა ვითა 115,24.

ვითარ-იგი 118 b, 25 როგორც მაგალითად.

ვითარმცა 70,16 ვითამც (ვითომც).

ვითარცა როგორც. ვითარცა ხედაჲთ 6,4; ძე ჩემი, ვითარცა ობოლი 11,5.

ვითარცა სახედ 118,27 როგორც მაგალითად. ვითარცა... ეგრეცა: ვითარცა ბრძანონ, ეგრეცა ჰქნენ 33,15.

ვინ ვინმე. უცხოჲ ვინ 29,20; რაჲთა არას ვინ ზრუნვიდეს 78,3; ვინა სხუაჲ ვინ 118c, 34. ვირე ათასიმცა ვინ ღრაჰკანი მომცა 83,10; რომელიცა ვინ სათნოებაჲ გამოიძიოს 108,11; არცალა შეფთა თანა მიც შესაპოვარი, არცალა სხუასა ვის 17,8; ვინცა ვინ 87,1 ვინც უნდა.

ვინაჲთჳან 8,1; 9,4; 10,1; 12,1 რადგანაც.

ვინაჲცა 40,9; 51,18; 105,7 ამიტომ.

ვინმე. მო-ვინმე -ვიდა მონაზონი 51,1. მრ. სახ. ვიეთნიმე. უჴუეთუ ვიეთნიმე შეილაღნიან ძმანი 63,1; უჴუეთუ ვიეთნიმე მოცალედ იყენენ 83,7; მოთხრ. (და შიცი.): ვიეთმე. უჴუეთუ ვიეთმე ტუჴვილით სიტყუად რაჲმე უთხრიან 76,2.

ვირე ვიდრე. ამითი მირჩევია შეწყენარებაჲ, ვირე ათასიმცა ვინ ღრაჰკანი მომცა 83,1 ბ.

ვლტ. ი ვნ. გაქცევა. ივლტით ჩუნგან 33,19 გავვირბინართ; რაჲთა ივლტოდის სპანიად 33,2; ივლტოდა წარსლვად 105,16. ე. ევლტოდა დიდებასა 9,2; 57,5 გაურბოდა. სივლტოლაჲ იჴუშია 8,7 გაიქცა.

ვნება 1. მრავალფეროთა ვნებათაჲთჳს 95,7. ე. ევნების 91,3. სავნებელი 91,5; მავნებელი 91,2.

2. ავადმყოფობა, სეტკივარი. არა რაჲ არს ვნებაჲ შენ თანა 46,6; ყოვლითურთ მთელი და უვნებელი 45,1 ბ.

ვრცედ დიდი, ოხширный. ესევითარისა ვრცელისა ლავრისა 25,8; ესევითარსა ამას ვრცელსა და დიდებულსა ლავრასა 117,9. ნ. განვრცობა, სივრცე.

ზ

ზაკუფა დანაშაულებრივი მოქმედება. რათაცა ღონითა ანუ მანქანებითა ანუ საფასისა სიხარბითა ანუ სიყუარულითა ბერძენთადათა ანუ კაცისა ვისმე შეპოვნებითა ანუ სხვთა რადთმე ზაკუფითა ეორგულოს 118 c, 1 ბ.; უზაკუფელი მორჩილებად 41,4; 41,9. მზაკუფვარი 54,6; 118 d; 9. მზაკუფარებათა ვან კაცთადასა 119, 3 ბ.

ზამთარ. უამსა ზამთარისასა 118 b, 22.

ზარ 56,7 დიდი შიში.

ზარღ ნ. ზარღა.

ზეგარდამო ზეციერი. ზეგარდა-მოკთა ბადლითა 58,1; 104,4.

ზედამიწვენი ზედმიწვენი, ზუსტად. უკუეთუ ზედამიწვენი თ არა იკოდთან 76,3.

ზედაახ-ზედა ზედიზედ. ზ.-ზ. მიუწერ 35,12; ზ.-ზ. მიუწერ 48,4; ზ.-ზ. ელბნებინ 53,5; 65,4; ზ.-ზ. მოვალნ 51,20; ზ.-ზ. მივალნ 90,6. წინამძღურათა ზ.-ზ. ცვალებად 110,3.

ზეთ. უკუეთუ ზეთი აკლდის (საქმელსა) 70,12; სამი ლიტრაჲ ზეთი 84,10; გაუკუეთეთ ზეთი წელიწადსა შინა მეტრაჲ ერთი 119,4—5.

ზეთისხილ 98,7; 100,4.

ზემო 1. (ზმნიზ.). ეა ზემო წერილ არს 118,14; ეა ზემო მოვიგსენეთ 118,33. 38. ზემორე ცოტა ზემოთ; რომლისა-იგი ზემორე მეგულებოდა თქუნად 6,1; ვითარცა-იგი ზემორე ეთქუთ 45,2.

2. (ზედსართ.). ამის ზემო წერილისაგან კიდე 32,16; კელინნი, რომელთა ზედა წააგეს საშენებლად: ზემოთა ზედა 500 დრაჰკანი, და ქუემოთა—100 დრაჰკანი 31,23. ზემონი ქუეყა-

ნანი 20,6 კოროხის სათავეში მდებარე ქვეყნები.

ზეპირით ზეპირად. დაიუბნის წიგნთაგან და ზეპირით 66,5.

ზიარება. ვიღრე უამისა ზიარებადმდე 55,15.

ზნონება ფრთხობა. სინედგრე მისი (ჯორისა) და ზნონებაჲ 112,16 („ზნონი“ და „მანკიერი“ ამ ძველში ჯორის მიმართ ხმარებისას(სინონიმებია).

ზოგ (ზრ. ზოგ-ნი), ზოგ-მე. ზოგ თამე გონებითა ევენების და ზოგ თამე—ზედღეთა 91,3.

ზოგად (ზმნიზ.) საერთოდ, საზოგადოდ (საპირისპიროა: თუთოეულად). ყოველთავე ზოგად და თუთოეულად კაცად-კაცადსა 30,5.

ზოგად (ზედსართ.) საერთო, საზოგადო. ზოგადითა განზრახვითა 118,3 (ამას უპირისპირდება ასეთი გამოთქმა: თუსსა ნებასა და განზრახვასა შეუღვა 115,4, ხოლო სინონიმური გამოთქმა: ერთითა განზრახვითა 118,4).

ზოგჯერ... ზოგჯერ 82,4; 96,2—3.

ზრახვა ლაპარაკი, მსჯელობა, კამათი. იწყეს ზრახვად შჯულისა 53,7; იძულა ზრახვად მისა 54,4.

ა, რჩევა: აზრახა მასცა მოკლვაჲ 106,2.

ე. რადთა ეზრახოს 53,6.

ზრდა კმევა, კვება. მონასტერი ზრდის გლახაკთა 104,18; გუზრდიდიან 118 b, 25. ნ. საზრდელ.

ზრუნვა. ზრუნვაჲ დიდისა ლებრისაჲ 88,5; 110,1; ყოველი ზრუნვაჲ და საურავი მონასტრისაჲ 50,4; დიდსა ზრუნვასა შინა იყენეს 16,6 დიდ საგონებელში იყენენ.

ზუაობა იშპარტავენება. ზუაობითა ჰურიებრივითა 54,2.

ზღვევა სასჯელი. ზღვევაა რამე სულგერი 29,7; რადთა ზღვევაა რამე მოვატყუა სულსა შენსა 29,11.

ზღუა. ზღუკსა გამოცდილება 25,5. ზღუთ შემოვალს 25,6; ზღუთ და კმე-

ლით 118 ხ, 18; იმერად ზღუადმდე 23,10.

ზღუდე. სახლნი, შუღლიტრად სყიდულნი ზღუდი თურთ 32,11; ცეცხლითა დაწუნის ზღუღესა შინა 78,2 ბ.

თ

თავ 1. დასაწყისი, მთავარი. სათნოებათა ყოველთა თავი მორჩილება არს 27,1.

2. თვითული მხარებლის წიგნი. თარგმანება იოვანეს თავისა სახარებისა 49,2; თარგმ. მათეს თავისა სახარებისა 49,40.

3. თავით თუხით თვითონ, თავისი ნებით. თუთ თავით თუხით ჰმსახურა 112,7; ჩუენ თავით თუხით არა რად აღგუწერია 4,3.

4. (უკუქც. სახელთნაცვ., იხმარება მრ. რ.-შიც). ვინაჲთა არა გუნებაეს მცირედცა იძულება თავთა თუხთა 80,9; არცა თუ წყლითა განიძლებდეს თავთა მათთა 80,4.

თავად-ი თვითონ. თავადი წიგნთა საღმრთოთა თარგმანებასა შეუღდა 109,9; თავადი მუჟდროებით ცხოვნდებოდა 118,23 (ზღრ.: თუთ თავით თუხით ჰმსახურა 112,7).

თავისა თავისი. კურაპალატისა და თავისა წიგნები 20,4; თავისა კრასოულისაგან კიდე 84,9; თავისა რადთმე საქმითა 118 დ, 2; რამცა ნახნა თავისა უფლისწულნი 85,4 [აქ „თავისა“ ნათ. ბრუნვის ფორმა ჩანს „თავ“ სიტყვისაგან, რომელსაც უკუქცევითი სახელთნაცვალის მნიშვნელობა აქვს. მის მაგიერად რომ „თუხი“ ჩავსვათ, ერთ შემთხვევაში გვექნება „თუხი“ (თუხის წიგნები); მეორეში „თუხისა“ (თუხისა

კრასოულისაგან კიდე), მესამეში „თუხითა“ (თუხითა რადთმე საქმითა), მეოთხეში კი—„თუხნი“ (თუხნი უფლისწულნი)].

თავს-ღება, ი, თანხობა (ღ), კისრება (ი), თავის თავზე მიღება. არა თავს იღებდა შფოთთა შთავრდომად 34,4; არა თავს-იღებდა არგნითა ეკლესიად შესლვად 75,1; არარას თავს-იღებდეს აღებად 104,9; ჯორთა მსახურებისა ლუაწლი ახოვნად თავს-იღევა 9,5; დალაცათუ უძნდა საქმე ესე იოვანეს, გარნა... თავს-იღევა 22,6; ფრიად აიძულა მეფემან ეფთუმეს, რადთა მიითუალოს განგება მისი (საყდრისა ეპიფანე კუბრელისაჲ), ხოლო მან ყოვლადეე არა თავს-იღევა 57,5; პირველითაგანეე უძნდა შულლიანობა და შფოთი, გარნა თავს-ეღევა მუნ ჯამდმდე 33,4.

თავვეღობა. იწყეს თავვეღობად და ამბოხებად 110,2.

თანა. ამის ყოვლისა თანა 50,10 ყველა ამასთან ერთად. თანავე ნაშინე. თანავე განვიდის 89,2.

თანა დახუღობა. რომელნი თანა დახუღენ და ეწაშნენ 118 დ, 8.

თანა ღგომა მხარში ამოდგომა, დახმარება. თანა-ღგომითა მამათა ჩუენთაჲთა 51,19.

თანა-ღება. თანა-გლუც 97,4 გემართებს, გვეელებს; თანა-მღები ყოვ-

ლისა ბრალისაჲ 33,22 დამნაშავე, ყოველგვარი ბრალის მიზეზი.

თანა მოღვაწე თანამშრომელი, თანამებრძოლი (საქმისა). რომელნი თანამოღვაწე ექმნეს 118 d,13.

თანა შეწვევა, ი, დახმარება (ი). მთავ ყოველი თანა შეიწიეს 117,4.

თანა წარკვლევა, 2-3., თანა წარკვეცილით 27,6 გვერდი აუუარეთ.

თარგმან 1. სხვა ენიდან გადმოღებული, მთარგმნელი, переводчик. ეგვიპტისა თარგმანი არღარა გამოჩინებულ არს ენასა ჩუენსა 47,6.

2. განმარტება, ახსნა, толкование. „მამაო ჩუენოჲსა“ თარგმანი 49,21; იოვანე მახარებელისა ხილვაჲ და ხილვისსა თარგმანი 49,24.

თარგმანება 1. (ზმნა) ერთი ენიდან სხვა ენაზე გადმოღება, переводить. ესე ყოველნი და ამათსა ფრიად უმრავლესნი წიგნნი თარგმანნა 50,1; ფრიადნი წიგნნი თარგმანნა 109,10; თარგმანებაჲ წიგნთაჲ 108,14; თარგმანებასა შეუღება 109,9; თარგმანებითა წმ. წერილთაჲთა 4,17; 118,17; დაეხრწყოდა თარგმანებისაგან წმ. წერილთაჲსა 109,6; კეთილსა მას შრომისა თარგმანებისასა არა დააცადებდა 50,11.

2. (სახელი) კომენტარი, толкование. თარგმანებაჲ სახარებისაჲ 32,5; თ. იოვანეს თავისა სახარებისაჲ 49,2; თ. ფსალმუნთაჲ 49,4; თ. მათეს თავისა სახარებისაჲ 49,40.

თარგმნა გადათარგმნა, გადმოთარგმნა (=თარგმანება 1), переводить. ხედვიდა რაჲ თარგმნასა წიგნთა საღმრთოთაჲსა 105,3; წიგნთა საღმრთოთაჲსა თარგმნასა შექუელუ 115,8; იწყო თარგმნად 47,5; შეუსუენებულად თარგმნინ 48,6; რაჲთა თარგმნიდეს 48,5; ქართულისაგან თარგმნა ბერძულად 5,16; თარგმნა წიგნნი 48,8; უფროსნი წიგნნი ლამით სანთლითა უთარგმნიან 50,13. მის მიერ თარგმნილთა წიგნთა შინა აღწერილნი ანდერძნი 5,10.

თაყუანის-ცემა თავის დაკვრა მოდრეკით. ახლად მოსრულთაჲ ქუე მოდრეკით თაყუანის-სცემნ 64,7; ვიდრე არა მოდრეკიან და თაყუანის-სციან მდაბლად 64,5.

თევა, ა. ღამეთა ათევენ 50,12. ნ. განთევა.

თეხლონიკელთა (ეპისტოლე) 49,36. თეხვა. სათესავი 90,2 რაციითეხება.

თიბა. თივისა თიბაჲ 90,2. თივა ნ. თიბა.

თითოეულ, თუთოეულ. თუთოეული 32,14; 39,9; თითოეულად 48,2 ბ.; თუთოეულად 16,12; 118 b,5.

„თუთოეულის“ საპირისპიროა „ზოგნი“: ყოველთავე ზოგად და თუთოეულად კაცად-კაცადსა ფრიადი საფასე განუყვეს 30,5.

თორმეტ. თორმეტი ათასი 21,4. ნ. ათორმეტ.

თოჯ. უფროსი სათესავი მთისა შინა იქმნებოდა თოჯითა 90,3.

თუ. 1. უქუეთუ, если. თუ ესე ვერ შეგიძლია 94,7; და თუ საჭიროჲ რაჲმე საქმე არნ 97,7; მაგრა კელართა მწუხრსა თუ რაჲმე ეკმარებინ 96,6. ნ. არცა თუ, თუ არა, თუ ვითა, თუ რა, თუ რაბამი, თუ უნდა.

2. რომ. ნუ ვინმე ჰგონებდეს..., თუ პირველთგან ესრეთ იყენეს 6,5; არცა-და ვგონებ, თუ 47,7; მე ვიცი, თუ 17,6; ნუ იტყვ, თუ კაცთა ვჰმსახურებ 70,15; თუკუეს, თუ მისთჳს უნდაო მეფობაჲ 116,5.

თულაჲ ნ. ათულაჲ.

თუ არა თორემ, თვარა (გურ.). აქა ნუ დაძინებ, თუ არა მძიმედ გაგკანონებ 94,8; მავას ნულარა იქმ; თუ არა 72,3.

თუე. თუესა შინა 84,9; თუესა მისსა 114,1

თუ ვითა, თუ ვითარ თუ როგორ. თუ ვითა მოჰდა, არა უწყი 33,23; თუ ვითარ იქმნა, ღწ უწყის 116,4.

თუ რა-მ. ხილედ, თუ რა-მ-ი იქმნა 45,4 ბ.

თუ რაბამ თუ როგორი. არა უმეცარ ხარ შენ, თუ რაბამი სიუყარული აქუს 33,13.

თუ უნდა და თუ არა 25,9—10 ნეთუსით თუ უნებლიეთ.

თუა. მე თკთ წარვიდე 112,14 მე სკითონ წავალ; თკთ თავით თქსით მქსანურა 112,7.

თუმპყრობელ 33,21; 40,1; 118 ბ,20.

თუთოეულ ნ. თითოეულ.

თუნიერ უ—ოდ, გარეშე. თუნიერ კუერთისა 58,8 უკვერთხოდ; თუნიერ მისისა ბრძანებისა 78,4; თუნიერ ცნობისა მეთეთადას 13,5; თუნიერ ყოვლისა მიზეზისა 16,15; 68,26 ყოველი მიზეზის გარეშე.

თუხ-ი 1. (სახელთნაცე.) თავისი. ამ მნიშვნელობით ხშირად იხმარება, მაგ., ქუეყანასა თუხსა 13,1; ნებისა თუხისა 27,2 და სხვაგან. „თუხი“ აღნიშნავს არა მარტო III პირის კუთვნილებას, არამედ სხვა პირებისასაც: არა გუნებავს მცირედცა იძულებად თავთა თუხსთა 80,10 (= ჩუენთად).

2. (არსებითი სახელი. როგორც ასეთს, მას უყოლია მსაზღვრელად მიიღოს „ჩემი“, „შენი“, „მისი“, „მათი“ და სხვ.). „თუხი“ უნდა ნიშნავდეს საზოგადოდ ცოლის შერთვის გზით დამოუყარებულს (свойственник) „ნათესავი“ კი—საერთო ჩამომავლობის მქონე პირს, მაგრიმ

ამ ძეგლში ეფთვმეს შემდგომი წინამძღვარი გიორგი ხან „თუსად“ არის ნახსენები, ხან „ნათესავად“: ეგვლეზოდა რაჲ (იოანეს) ისრაჟლებად, ყოველი კელმწიფებად და უფლებად მამისა ეფთვმეს მისცა... და მერმე შემდგომად თუსა უბრძანა, რაჲთა გიორგის დაუტეოს მამობად, რომელი-იგი თუხსივე იყო მათი“ 39,5; (ეფთვმემ) იჯმნა წინამძღვრობისაგან... და ესრეთ მოიცილა და თუსსა სენიკსა დაჯდა, და წინამძღვრობად მძათად შეჰვედრა გიორგის, რომლისათუხს ემცნო მამისა იოვანეს, თუსსავე ნათესავსა 109,8. ამივე ამბის შესახებ შემდეგ ნათქვამია: შემდგომად მცირელისა ეამისა (ეფთვმემ) იჯმნა წინამძღვრობისაგან და თუსი ნათესავი გიორგი მიმად დაიდგინა და თავიდი მყულროებით ცხოვდებოდა 118,23. თორნიკი იოვანეს „თუსად“ არის ნახსენები: მათ ეამთა შინა თუსა მისი დიდი თორნიკ თუსსა ქუეყანასა მონაზონ იქმნა 13,1; თვითონ იოვანე ჩივის: მოვიდა თუსი ჩემი თორნიკ და მისითა გზითა დიდთა შულლთა შთავგარდი 35,24. ე კიდე: ეა თუსი და მეცნიერი, ესრეთ მოიცილა 51,6.

თუხ (თანდ.) გამო. ეფთვმეს თუს 11,2; გარე განყუანებისა თუს 72,7; ფრიიდიერი საწმარ იყო სივრცისა თუს მონასტრისა და სიმრეილისა თუს სამსახურებელთადას 115,18; ამის მიზეზისათუს 35,14; 76,5; 77,5 ამ მიზეზის გამო.

თუხ-თუხ ცალკ-ცალკე. საპირისპიროა: ერთგან (ნ.).

თუხაგან ცალკე. თუსაგან დამპარხა 44,2.

თქუმულ, თქმულ თხზულება, ნაწარმოები. წმ. გრ. ნოსელისა თქუმულნი 49,20; თქუმული წმ. ი. დამასკელისა 49,26; თქმულნი მისნი 45,17.

თხემ-ი (შაისად) 56,3 მწვერვალი.

თხოვა მოწყალების თხოვა, მათხოვრობა. თხოვით აღვიდით სამეფუოდ 118 ბ. 22.

ი. აზნაურთა შვილნი მძევლად ითხოვნა მისგან 10,2.

ი/უ. გვთხოვე შერლობა 119,16. თხრობა, ი/უ. რა წარვიდეს და უთხრის 112,11; უთხრის 59,8.

o

იავარ-ყო 21,7 დავლად ჩივიდო ხელნა; იავარ-იქმნა 116,10 აკლებულ იქნა, გატაცებულ იქნა.

იგი 1. (პირის სახელთნაცვ.). ხოლო იგი წინააღმდეგა 33,10; იგი იყო შეწე მათდა 118 ბ, 1; და იგიცა წასანახავად ანუ საწერლად აინთიან 81,2; მოიკითხნეს იგინი მეფეთა 33,17.

2. (ნაწევარი) ჰურია იგი 53,8.

3. (ნაწილაკი) [=ც, ცა] რად-იგი 6,2 რაკ; რომელი-იგი 33,8; რომელმან-იგი 118 ბ, 14; რომელნი-იგი 30,3; რომელთა-იგი 118 ბ, 16.

იდუმალ ხმა-დაბლა, ჩურჩულით. იდუშალ დაჩურჩნიან 71,7; იდუშალ თხოვიან 71,9 (შდრ. საიდუმლოდ უბრძანის 58,10).

ივლის (თვე) 37,1.

ივნიხ (თვე) 55,1.

იკონომოს (*ἐκονομῶς*) 34,8; 58,11; 63,5; 74,5; 91,1; 98,2; 118 ბ, 34 მონასტრის მთავარ სამეურნეო საქმეთა გამგე; რომელსაც რამდენადმე ექვემდებარებოდა კელარიც (ნ.). თუ რა იყო იკონომოსის უფლება-მოვალეობა, ანუ მისი გასაგებელი, ეს მოთხრობილია 98 და 101 თავში. იკონომოსობა-ა 84,3.

იმერ-ი გადაღმა მდებარე (?). ვიდრე იმერად ზღუადმდე 23,10.

ინდიკტიონ. „ინდიკტიონი“ გულისხმობს 532-წლიან მოქცევასაც, მაგრამ სადაც ამ ძეგლში ინდიკტიონია ნახსენები, იგულისხმება ესა თუ ის წყე-ლი ე. წ. „მცირე ინდიკტიონისა“, რო-

მელიც უდრიდა 15-წლიან მოქცევას და რომელიც პირველად 1.IX.312 წელს დაიწყო. იოიანეს და ეფთჳმეს ათონის მთაზე მოღვაწეობის ხანამდე გასული იყო უკვე 44 ასეთი მოქცევა და 972 წელს დაწყებული იყო 45-ე. შემდეგი მოქცევები იწყებოდა 987, 1002 და 1017 წლებში. საშოალსა მისცეს ინდიკტიონსა 8 (8-სა) ლიტრად ათოთხმეტი გასაყოფელად ყოველთა და კულად ია (11-სა) ინდიკტიონსა გაუყვეს სხუად იდ (14) ლიტრად 32,1—3. [8-ე ინდიკტიონად, ე. ი. მოქცევის 8-ე წლად, აქ უნდა ვიგულისხმოთ ალბათ 980-ე წელი (972+8=980), როდესაც თორნიკი ახალ-დაბრუნებული იყო სკლიაროსზე გამარჯვების შემდეგ დიდი ნადავლით. სკლიაროსის დამარცხება კი მოსდა 979 წ. ლალისის ხეობაში]. შემდგომად თორნიკის სიკუდილისა იგ (13-სა) ინდიკტიონსა მთასა გასაყოფლად ლიტრად ოცდარვა 32,9; აღესრულა მამად ეფთჳმი თუესა მათსა ათცამეტსა, დღესა ორშაბათსა, ინდიკტიონსა ათერთმეტსა წელთა და საბამითგან სოფლისაჲთ ექუსათას ხუთას ოც და მეთექუსმეტესა წელსა 114,1—3. ჩვენში ინდიკტიონებს გამეფების წლიდანაც თვლიდნენ: «დაიწერა ბრძანება და სიგელი ესე ჩუენი ინდიკტიონსა მეფობისა ჩემისასა მეოცდაათერთმეტესა» (ბაგრატ IV-ის სიგელი 1058 წლისა: ა. შანიძე, ძვ. ქართულის ქრესტომათია, 1935, გვ. 96)].

იშვთ-ი იშვიათი. იშვთი დღს ვარ-
დაჯდის 78,4 იშვიათად გავიდოდა დღე;
იშვთ იშვიათად. იშვთ სადმე ნელიად
სიტყუაჲ მიუგის 71,2.

იძულეზა. არა გუნებავს მცირედცა

იძულეზაჲ თავთა თუსთაჲ 80,9; მი-
იუენის იძულეზით 53,3.

ი ე ნ. იიძულა ზრაზვად 54,4.

იწროება. გაჭირება. ქირითა და იწ-
როებითა 16,3; იწროებითა წა-
იღეს საწუთროჲ ესე 80,2.

ქ

კადნიერ გაბედული. დაღაცათუ კა-
დნიერ არს სიტყუაჲ ესე 40,4. კად-
ნიერება. კადნიერებითა მისითა
113,1 მისი (გაბედული) მეოხებით, მისი
შუამდგომლობით (?).

კადრება, ი, ბედვა, გაბედვა. ვერვინ
იკადრებდა 58,1 ბ.; არავინ იკად-
რებდა 95,10; არცა ვინ იკადრებ-
და 72,7; ვერარას იკადრებდეს უწე-
სოსა საქმესა ქმნად 98,13; ვერვინ
იკადრის განსლვაჲ 61,3; ნუშკა ვინ
იკადრებს დაკლებასა, და რომელმან
იკადროს 119,8.

კათალიკოზ 53,1, 4. ხაკათალიკოზო
(საყდარი ეპიტაფე კვრელისაჲ) 57,1.

კალაფატ-ნი-ი 98,4 *καλαφατες*, *navium*
stipatores (P.P.).

კანანახ (*κασιναρχης*) 84,1; 85,5 გა-
ლობის დამწყები.

კანდელ (*καθηλειον*) ზეთის სანთელი-
სუა კანდლისა მისგან 44,5; არა
იყო წესი, რაჲთამცა კანდლებსა ინ-
თებდეს 81,4. შდრ. ქორაკანდელ.

კანდელაკ (*καθηλιακους* მნათე)
119,7. შდრ. მნათე.

კანკელ (*καρκελιον*). კანკელი სა-
უფლოთა დღესასწაულთაჲ 32,4 *κυμα-*
riarum festarum Domini (P. P.); კან-
კელი ათორმეტთა მოციქულთაჲ (ხა-
ტი) 31,19.

კანონ (*κανων*) სხუათა რათმე წესთა
და კანონთა ენება დამტკიცებაჲ
115,4; კანონსა და შენდობასა ით-

ხოვნ 27,5; და თუსსა კანონსა, დიდ-
სა და მძიმესა, ძლიერად აღასრულეზ-
და 50,10; კანონსა და განგებასა
ზედა წმ. ბენედიქტესსა 51,2 ბ. ნ. რაჲ-
ლის კანონ.

კარ. კელრისა, კარსა რაჲთაურ-
თით არა გასწყდებოდა შეკრებად 95,6
(ე. ი. კართან, ეზომი?); ესე კელა კარ-
თა ზედა შეკრებასა 95,8. ნ. მექარე.

კაც (მრ. კაცნი ხალხი) დიდსა ურ-
ვასა მინა იუენეს კაცნი 55,4; კაცთა
ნათესავი 2,10 კაცობრიობა.

კაცად-კაცად-ი თვითეული, ცალკეუ-
ლი. ყოველთავე ზოგად და თვითეუ-
ლად კაცად-კაცადსა ფრიადი
საჲჲჲ განუყვეს 30,5; კაცად-კაცად-
დისა კელა მიცემული 32,13.

კდემა, ე (ობ. წყობით). და არა
გეკდ იმეზისა 79,3 ბ. და არ გრცხვე-
ნინან?

კეთილ. კეთილად ჳხენებული ნე-
ტარ-ხსენებული, ცხონებული (გარდა-
ცვალებულის ხსენებისას). ფრიად საყუ-
რელი და საკეთარი კეთილად ჳხე-
ნებულისა დავით კურაპალატისაჲ 7,7.

კელაპატარ (*καρδιακταιρη?*) 32,8 ცვი-
ლის სანთელი დიდი ზომისა.

კელარ (ფუძე იკლშვება: კელრისა,
საკელრო) [ლ. *cellarius*, ქართულში
ბერძნულადან] 70,12; 95,6; 96,5 მო-
ნასტრის გარკვეულ სამეურნეო საქმეთა
გამგე, რომლის უფლება-მოვალეობა გან-
საზღვრულია 98-ე და 101 თავში: „აპო-

თიკი და ბოსტანი ზა წისკელნი კელ-
რისა საურავნი იყენეს და ამათგანსა,
რადცა ვის ეკმარებინ, კელარი ეურ-
ვინ იკონომოსსა თინა და მამასახლისსა“. მისივე საურავი იყო აგრეთვე ხილი (ზე-
თისხილი, ნიგოზი და სხე, გარდა ყურ-
ნისა). აქედან: საკელრო 96,1; 100,5.
როგორც ჩანს, კელარი ორი იყო: კე-
ლარნი კულა სამხრად ყოვლადვე სატრა-
პეზოს მივიდიან, ერთი პირველსა და
მეორე მეორესა ტაბლასა 96,3—4.
ამიტომ სიტყვა მრ. რ.-შიც იხმარება:
კელართა და ებრძანა, რაჟთა ერის-
განთა იგინი ისტუმრებდენ 95,5.
შდრ. იკონომოს.

კელინი (ლ. cella — *κελλιον*, ქართულ-
ში ბერძნულიდან) 66,3 საცხოვრებელი
ოთახი (მნიშვნელობით იგივე ჩანს, რაც
სენაკი). კელინნი, რომელთა ზედა
წააგეს საშენებლად: ზემოთა ზედა 500
დრაჰკანი და ქუემოთა—ასი დრაჰკანი
31,22 (შდრ.: ალაშენნა კელინნი კა-
რიიანანი: ალაპები, გვ. 270,18).

კენდინარი (ლ. centenarium, *κεντηναι-
ριον*, ქართულში ბერძნულიდან) „ასიან-
ნი“ (ე. ი. ას-ლიტრიანი). უფრომს ათ-
ორმეტისა კენდინარისა მოილო გან-
დი ოდენ 26,2. ჰრ. აკარიანის სიტყ-
ვით, დასავლურ სომხურში კენდარი-
(*կենտար*) უდრის ოსმალურ „ყინთარს“,
ანუ 44 ოყის, 56 კილოს (ეტიმოლ. ლექ-
სიკ. III, i 930, გვ. 1141). ი. მანანდი-
ანის ანგარიშით კენდინარი იწონიდაო
32 კილოსა და 640 გრამს (იქვე). [შდრ.
„უბრძანა მოღებდა ოქრომასა და მისცა
ორი კენდინარი პორფირის ენისკო
პოსსა“ (ცხორ. პორფირი დაზავლისაჲ,
P. P.-ის გამოც. Analecta Boll., LIX,
: 941, გვ. 167, § 53)].

კერძი ნ. ჰმელით ეგრძ-ი.

კერძო-ნი მხარე. კერძოთა სპა-
ნიისათა მიმევალი 33,7 სპანიის მხა-

რეს, სპანიისაჲ; წარვიდეს კერძოთა
პონტოკოსათა 35,15.

კეც-ალ: ორ-კეცად და სამ-კე-
ცად ღვიან, და სკამები საშოვალ და-
ღვიან და, ოდეს ჯერ-არნ, ვერეთვე ორ-
კეცად და სამ-კეცად დასხდიან
59,3—5 (ორ-კეცად=ორ რიგად),

კიდე 1. (არს.). ნაპირი. ცეცხლისა
კიდეცა 82,3.

2. (ზნინზ.) ცალკე. რაჟთა კიდე
თავისუფლად თუსი მონასტერი ალაშე-
ნონ 23,3; რაჟთა კიდე, შეუკავშირდენ
პურსა 69,6.

3. (თანდ., ერთვის განდართულ
ნათ. ბრუნვის ფორმას) გარდა. ჩუენი
შემწე დავით კურაპალატისაგან კიდე
არავინ არს 16,4; თუსისა ენისაგან კი-
დე არცა მან იცოდა, არცა მან 52,4;
სხუათა ტურფათაგან კიდე 26,3; ამის
ზემო წერილისაგან კიდე 26,3; თავი-
სა კრასოვულისაგან კიდე 84,9.

[კიდეგან-ი. სართად და კიდეგან-
ნად ყოველთა მოღუაწეებათა (სჯნ.
61,5)].

კითხვა, 3-პ., *спрашивать*, ი, 1.
იკითხის მხარეულისაგან 82,3.

2. *читать*. აქედან: მკითხველი
(ნ.); წიგნის კითხვასა 59,6.

კილო 5. ლილო-კილო.

კიცხევა ლანძღვა. კიცხევაჲ და
ბასრობაჲ 118 ხ, 30.

კლენა, ა. აკლან (წიგნნი) 47,2. ნ.
დაკლება, ნაკლულეგან.

კმა. რომლისა-იგი სახელი ოდენ
კმა არს 5,7; კმა არს 80,8. კმა-ყო-
ფა, ი, კმარება (ი). ძმათა პურსა და კრა-
სოვულსა მათსა კმა-იყოფდეს 104,8.

კინნ-ლა, კინნა-და თითქმის. კინნ-
ლა უკატრულ 90,2; კინნა-და შეუ-
ძლებელ არს 48,9; კინნა-და უმე-
ტესნი წესთაგანნი 115,3.

კოვზ. ფეხშუბები კოვზითურთ და ბრწყკლით 31,8 [ჯაჭვ: P. P.-ის მიხედვით, რომელიც იმოწმებს W. Nissen-ის წიგნს: Die Diataxis des Michael Ataleiotes von 1077. Jena 1894, p. 81].

კოკა (როგორც საწყაო). კოკაჲ ერთი ღვწოჲ 84,9.

კოკობ-ნი 82,2 ქოთნები.

კრახოველ (კრახაველ:?) ღვინის საღმისი, კახთა. იკონომოსისა განწესებული შუდი კრასოველი იყო. და ოდეს ტრაპეზსა დაჯდის მწუხრსა, ოთხი კრასოველი მიართუან 100, 1—2; (გვრპელს) მისცეს მოწაფს და გაკუთილი შეუქმნეს, თავისა კრასოველისაგან კიდე, კოკაჲ ერთი ღვწოჲ თუესა შინა 84,9; ძმათა პურსა და კრასოველსა მათსა კმა-იყოფდეს 104,8.

კრება. მეექვსე კრებაჲ (49,43). [იველინსხეზა მსოფლიო საეკლესიო კრება კონსტანტინეპოლს 680—681 წ.წ.]. ეკრის კრებაჲ 33,25 ხალხის შეკრებილება, აურ-ზაური (?).

კრებულ მონასტრის პირადი შედგენილობა, სოხასტრებში მყოფი პირების გამოკლებით. უკუეთუ მოვიდის ვინმე ქართველი, რომელსა კრებულსა შინა შეეძლის მსახურებაჲ, რადცა ეგმარებინ, ყოვლითავე ფერთა აღაშენის; ხოლო უკუეთუ კრებულსა შინა არა ენების ყოფაჲ, სადაცა სოხასტერთა მონასტრისათა ენების დაჯდომად, პურსა არაინ უყენებნ ქართველსა 115, 20—24; კრებულსა შინა მყოფნი 93,5; რა კრებული მშულობით იყოს 76,6; ყოველთავე წესთა კრებულისათა მჭურვალედ აღსრულებისათჳს 77,9. საკრებულო (საქმე) 74,3.

კრულობა. კრულობითა და შეჩუნებითა განკანონა 39,12.

კრძალვა მორიდება. კრძალვისა გზითა 29,10 მორიდების გამო; კრძალულემა. მოსწრაფებითა და კრძალულებითა 58,9; მორჩილებისათჳს და კრძალულებისა 77,7.

კუალად 1. კიდევე. მერმე კუალად თავიცა თჳსი 8,5.

2. ისევე. კუალად უცხოებასავე მიჰმართა 12,3.

3. ამას გარდა. და კუალად ძმანი ყოველნი ძლიერად შურებიან 83,6. „კუალად“ ხშირად ახალი ამბის მოთხრობას იწყებს. მეგ., 84-ე თავში მოთხრობილია ილარიონ კანანახის შესახებ, შემდეგ — გვრპელისა (თ. 85) და ათანასე პერიოთურელის შესახებ (თ. 86). ორი უკანასკნელი თავი „კუალად“—ით იწყება: კუალად მოვიდა გვრპელი (85,1), კუალად მოვიდა ათანასე პერიოთურელი (86,1). ეს „კუალად“ შეიძლება ასე ითარგმნოს: ამას გარდა. ნ. კიდევე თავები 90, 92, 106. შდრ. კულა.

კუართ 79, 6, 8, 10, 19, 21.

კუღინება ნ. მაკღინებელი.
კუეთება. აქა-იქი ეკუეთებოდა 112,20 აქეთ-იქით ეხეთქებოდა (დამფრთხალი ჯორი).

კუერთხ 58,8; 75,3; 108,5 ჯოხი (სატარებელი).

კუთ ნ. საკუთარი.

კრიაკე (კრახაქ) პირველი დღე შვიდეულისა, კვირა (დღე). დღესასწაულთა და კვრიაკეთა 73,1; **კრიაობათა**, კვრიაობათა კვირაობით. დღესასწაულთა და კვრიაკობათა 77,1; დღესასწაულთა და კვრიაკობათა 104,22 დღესასწაულებზე და კვირაობით.

კულა 1. (ზმნიზ.) კვალად, ისევე. და უკუეთუ კულა ქმნის-და 61,6 (შდრ.: და უკუეთუ მეორედ ქმნის-და 67,3).

2. (საპირისპირებელი კავშ., დისმის ყოველთვის მეორე ადგილზე, მაშინაც

ი, როდესაც სახელს ახლავს განსაზღვრება, წინ თუ უკან, ან მოსდევს თანდებულს) კი, კიდევ, ხოლო, ჯე. მოსენაეთა კულა მოწაფენი 97,5; სხუად კულა სავმარი 101,5; სხუად კულა ძმათაგანი 71,5; კაცად-კაცადისა კულა მცემული 32,4; ეკლესიასა კულა შინა 58,1 ბ. ხშირია მისი ხმარება სხვა კავშირებთან: ვინაძთაგან, ოდეს, უკუეთუ: ვინაძთაგან კულა: ვ. კ. გმობასა მალლინა მიმართ იტყვ 54,9; ვ. კ. ნეტარმან იოვანე შეისუფნა 6,11. ოდეს კულა: ო. კ. შინა არა არნ 99,3; ო. კ. ანუ ზეთი ივიდის ვინმე 81,7; ო. კ. რაამე წარსაცემელად სავმარ არნ 98,8; უკუეთუ კულა: უ. კ. ბერნი და უძღურნი იყვნინან 60,10; უ. კ. გულ-ფიცხელნი იპოვნინან 63,3; უ. კ. ვინმე იხილნის უდებნი 65,3; უ. კ. წინააღდგომა ვინმე იკადრის 66,4; უ. კ. მე აქა მცირედ გწუბართანე 68,10; უკუეთუ მარჯუედ არნ (ლწნო), არარად ბრძანის, უ. კ. ანუ

ძმრიანი არნ ანუ მეტი წყალი ერთის 70,5; უ. კ. შინა არა იყვის 100,2 და მისთ. სხვა შემთხვევები: რომელნი კულა ანუ მოცალეებით იყვნინან 60,7; ესე კულა ვითა 115,24 ისე, როგორც (აქ კულა'ს მნიშვნელობა ჩემთვის ნათელი არ არის); ესე კულა სხუანი. საქმენი წურილინი 74,5 ისე კი სხვა წერილი საქმეები; ესე კულა სყიდა ვინა ღვინისა 81,1 ისე კი ყიღვა ან ღვინისა; სხუად კულა არა იყო წესი 81,4 სხვაფრივ კი (?) არ იყო წესი.

კუმაშ 116,1 ბ. (არაბ. كوماش ქსოვილი). [„კუმაში“ ამჟამად სვანურში „საკონელს“ ნიშნავს (უმთავრესად ხარს ან ფურს), ჩვენს ძველში კი ქსოვილებს უნდა აღნიშნავდეს].

კუნძულ 31,3.

კურაპალატ (კურაპალატის) 7,3; 10,2; 16,4; 18,5; 19,3 ბ.; 20,1; 21,4; 46,1.

კურთხევა. მაგალითები ნ. სავსენებელთან.

ღ

ღავრა (ღაპრა) 4,7; 16,9; 22,3; 25,2; 40,6 დიდი მონასტერი. ითონის ქართველთა მონასტერი „დიდ ღავრად“ იწოდება (30,2; 31,1; 88,4; 110,1) ან „გრცელ ღავრად“ („ეგვიეთარისა გრცელისა ღავრისა 25,8). აქედან; ღავრელ— 69,6 (იგულისხმება უთუოდ დიდი ათანასეს ღავრის წინამძღუარი (ამ ღავრაზე საუბარია 12,4-ში).

ღაღვა წაკიდება, ჩხუბი. ნ. შეღაღვა.

ღაღვა ხუმრობა. უკუეთუ ვინმე იხილო ვინა უბნობად ვინა სიცილად ვინა ლილობად ტრამეზსა ზედა 72,2. ღაშქარ (სპ.). რომელიმე ღაშქართა განუყო 2,8; საღაშქართა საქმეთა 29,2.

ღაღანი (ღაღანი). [სვნ. 58,31] საყოველთაო ღოცვა ეკლესიის გარეთ მუხლ-მოდრეკით და მხურვალედ. იმართებოდა დიდ დღესასწაულებზე და რაიმე განსაცდელის დროს. საღაღანი (ჯგურა) 31,15.

ღიჭონ (დღე) სადაგი, სამუშაო დღე. საპირისპიროს: დღესასწაული და კარიაკე; ღიტონთა დღეთა თუსთუს იღუწიდიან, ხოლო დღესასწაულთა და კარიობათა ერთგან აღასრულიან წესი ღოცვისა 104,21—22.

ღიტრა (ღიტრა, ლ. libra) 31,5, 6,21; 84,8 საწყისო ერთეული, დაახლოებით გირანქა. რომაული ლ. (ძველად) = 327,45 გრამს, არაბული ლ. („იტლ“, ამჟამად) = 449,28 გრამს.

ლოქნა პირფერობა. შეპონენებანი და ლოქნანი 115,16.

ლმობა, ე (ობ. წყ.) ტკივილი. რაა გელმის 46,4 რა გტკივა; ყოვლადე არლარაა მელმის 46,7 სრულიად აღარაფერი მტკივა; ფრად ელმოდა 105,4, ელმოდა გული მისი 118 ხ, 10, აქედან: საღმობა და ლმობიერ.

ლმობიერ გულ-მტკივნეული, გრძნობიერი. ესოდენ ლმობიერ იქმნიან 77,4 ისე მოგრეოდათ ხოლმე გრძნობა; ლმობიერად დგეს (ლოცვასა) 94,6.

ლოცვა, ი/უ. ულოციან 104,13 მადლობას გადაუხდინენ ხოლმე.

ლოცვის-ყოფა: ლოცვა-ყვიან 52,6; რაათა ლოცვა-ყოფა 53,15 რომ ილოცოს; ლოცვა-ყოფა 53,16 ილოცა.

ლტობა, ი ვნ., (და)სველება (დ). ცრემლითა ილტობვოდეს 113,4.

ლუსკუშა (γλαυκώμα, ქართულში სირიულიდან) ლარნაკი, მიცვალებულის ნაწილენის დასაცავი კუბო (ს. ორბელიანით: „მაღალი საფლავი“). ნაწილნი მისნი დაისხნეს სამარხოსა ლუსკუშასა 113,15.

ლზინება ცოდვების პატიება, შემსუბუქება. ზემევე ყოსს და ყოს ლხინება 45,15.

ქ

მაგიერ. ქირისა მაგიერ 90,2 მაგ ქირისაგან, მაგ ქირის გამო (შდრ. გარდამოჭედ მაგიერ ჯუართ, მათ. 27,39; მარკ. 15,30 ვადმოლი მაგ ჯვარიდან; იხილე მაგიერ ადგილით დაბად. 13,14 ა).

მაგრა (- მაგიერად ?) 1. მაგრამ, სამაგიეროდ. კელარნი კულა სამარად ყოვლადე სატრაპეზოს მივილიან და ეგრეთვე შეევეინენი. მაგრა კელართა მწუხრსა თუ რაიმე ეწმარებინ, შინა იქმარიან 96,3—6.

2. მაშინ, იმ შემთხვევაში (?). განკარგულება იყო ეფთუმესვან, რომ საჭმარი (გაკუეთილი და სხვ.) ძმებისა და ხელოვანთათვის კელარს მიეცა, ამიტომ იკონომოსთან არაივინ მიდიოდაო. შემდეგ განკარგობს ბიოგრაფი: უკუეთუ მაშა შინა არა არნ, უკუეთუ კულა სტუმარნი ეინმე მოვილიან, მაგრა იკონომოსმან განაგოს 101,4.

მაის (თვე) 55,1.

მაკაბელთა 31,13 ძველი აღთქმის წიგნის სახელია.

მაშა მონასტრის წინამძღვარი. მაშამან ეფთუმე წინამძღურობა მონასტრისა და დუტევა და გიორგი მაშად დაადგინა 115,2; (ეფთუმე) იჯნა წინამძღურობისაგან და თჯი ნათესავი გიორგი მაშად დაადგინა 118,23; და მერმე შემდგომად თჯა უბრძანა (იოვანემ ეფთუმეს), რაათა გიორგის დაუტეოს მაშობა 39,5 [აქედან ჩანს, რომ „წინამძღუარი“ და „მაშა“ სამონასტრო ცხოვრებაში სინონიმებია! წინამძღუარი არის „მაშა“, სხვი ბერები კი—ძმანი“. ოდესცა ეკლესიას შევილოდიან,—პირველად მაშა ეფთუმე და მერმე ძმანი ყოველნი 64,1. საშაშო 68,15; 69,6; 74,5 მაშის დარბაზი. მაშობა 1. წინამძღვრობა. მე, მაშამან გიორგი, მაშობასა ჩემსა მოვცვალენ ნაწილნი წმ. ეფთუმესნი 119,2. 2. მაშობაა შენი (ან: მაშობაა თქუენი) შენი (ან: თქვენ) [ირიბი ნიშართვისა ბერისადმი]: რააცა მიბრძანოს მაშობამან თქუენმან 19,3.

მამახახლის მონასტრის წინამძღვე-
რი, ანუ მამა. ესრეთ განაწესა, რაჟთა
თუთოელი მამახახლისი, შემდგო-
მად თჳსისა აღსრულებისა, სხუასა დაუ-
ტევებდეს წინამძღუარსა 39,9—10;
არცა პროტი, არცა სხუანი მამახახ-
ლისნი 88,3; მამახახლისნი და
სხუანი ძმანი მონასტრისანი 35,3;
ძმუთი დღე გარდაცდის, რომელსა ათი
ანუ თხუთმეტი მამახახლისი არა
მოვიდის მათ წინაშე 88,4; იკონომოსსა
თანა და მამახახლისსა 98,3; გინა
მამახახლისი გინა იკონომოსი
118 c, 4 ბ.

მანღა 36,4 მანღ.

მანღრინ (მანჳრჳ ბაკი, გომი). მან-
ღრინნი 98,4 მწყემსები (?).

მანკიერ ზნიანი, ფთხობა რომ იცის.
იყო ჯორი იგი მანკიერი და მათ არა
იკოდეს სიმედგრე და ზნოანებამ მისი
112,15; მანკიერმან მან საველარმან
112,19 (მანკიერი ამ შემთხვევაში—
ისეთი, რომელიც ფთხებდა). ნ. უმანკოა.

მანქანება (მარქანება) მოტყუება, მო-
ხერხება. რაჟთაცა ღონითა და მანქა-
ნებითა 118 c, 3 ბ.

მარილ. მარილიან მლაშე, უმარილო
მარილი რომ აკლია. უკუეთუ (საკმელი)
უმგებრი იყვის, ანუ უმარილოა ანუ
მარილიანი 70,13.

მარტო. მან ხოლო მარტომან იგ-
ნარენ 80,12.

მარტოდ მყოფი 104,3 განდევილი,
დაუღებული (ბერი).

მარტულია სულიწმიდის მოფენის
დღე (აღდგომიდან 50-ე). ლოცვანი წმ.
მარტულიისანი 49,45.

მარჯუე 1. კარგი. გემოსა იბილაენ
(ღვინისასა) და, უკუეთუ მარჯუედ
არნ. არარაჲ მარძანის 70,4; რაჟთა
მარჯუედ ექცეოდინან 65,5. 2. თრითა-
თავე მარჯუე კაცი, რომელიც მარცხე-

ნა ხელსაც მარჯვენასავით ხმარობს;
აქედან საზოგადოდ: ყოჩალი. და ესრეთ
რაჲ ეურვოდა, მისცა ღმერთმან კაცი
ორითავე მარჯუე და სავსე გო-
ნიერებითა 118 ხ, 12.

მარჯუენეთა ნ. ნაწილ-ი მარჯუენე-
თა-ე.

მაღალ 1. მის ნეტარისა საყოფე-
ლი სიმაღლესა იყო, გოდოლსა ზე-
და მაღალსა 58,7. 2. ღვთის ებითე-
ტი. გმობასა მაღლისა მიმართ იტყუ
54,9; 3. გადატანით ზნეობრივ სიფაქი-
ზეზე: კაცი მაღალი სათნოებითა 35,3.

მაშენებელ (მონასტრის) აშენებელი
ესეცა ენება, რაჟთამცა სახელი მაშე-
ნებელთა და აღმოჰყოცეს 118 ხ, 9; მა-
მათა ჩუენთა და მაშენებელთა
118 d, 14.

მაშინ 69,8.

მაშურალ მუშა, მშრომელი. მშრო-
მელთა და მაშურალთა და განეწესა
62,1 (აქ „მშრომელი“ და „მაშურალი“
სინონიმები ჩანან).

მაშფოთებელ ნ. შფოთ.

მახლობელ. შორიელთა და მახლო-
ბელთა 5,13.

მახლობელად (მოითხოვს მიცემითს):
მ. სენაკსა 52,3.

მაჯღ 105,7 [სიხიბაკსარულ რედაქ-
ციაში ამის ნაცვლად „დანაკი“ არის].

მბრძოლ მებრძოლი. მბრძოლი
იგი წმიდათაჲ ბელიარ 105,1; მბრძო-
ლი ჩემი ფთუჲმე 105,6 (ამბობს ეშმაკი).

მგზავნა ნ. წარმგზავნა.

მგზებარე რომელიც ანითია („აგ-
ზია“). ცეცხლი მგზებარე 56,7.

მდაბალ 84,9 თავმდაბალი. ნ. სიმ-

დაბლე.

მემობხნე 106,1 ნ. ბოსტან.

მებრ მხოლოდ, მარტო(?). და თჳთ
მებრ მათ საქმეთაგან 5,6 (შდრ.: ყო-
ველნი იგი გუნდნი მართალნი და მებრ

ხ წი იელტოდეს: სახისმ. 20,48; წადიერ იყვნეს ხილვად მებრ ხატისა მისისა: ილირ. ქარი. 80,18; დიდად სარგებელ ეყოფოდრა შევითხუევა მებრ ოღენ მისი. ib., 80,22. სამაგიეროდ სულ სხვა მნიშვნელობით იხმარებოდა უფრო ძველად ეს სიტყვა: ვითირმე წიგნი იცის ამან, რ უსწავიეს მებრ არა, იოვ. 7,15 C უსწავიეს მებრ არა—სრულებით არ უსწავლია; მქედელი რკინისა მებრე არა იპოვებოდა მათ ჟამთა ქუეყანასა ისრაელისასა I მეფ. 13,19).

მეგანძორთა უხუცეს 85,1. ნ. განძ.

მედგარ. ძველად „მედგარ“ საზოგადოდ ზარმაცს ნიშნავდა („მიგუოლე კინკელისა ღჰბაძავდ, შ მედგარო“: სახისმ., 15), მაგრამ აქ ეს სიტყვა მონაზონზეა ნათქვამი, რომელმაც ეფთჳმეს მოკლა განიზრახა და ორი მისი მოწაფე „დაჩხუპა“: ხ მედგარმან მან აღიარა მტერის-მიერი აღძრვა თვისი 105,3 ბ. („მედგარი—საძაველი?). ნ. სამედგარე.

მევაჟინე მწღე. კლარნი სამხრად ყოვლადვე სატრაპეზოს მოვილიან, და ეგრეთვე მევაჟინენი 96,5; დაეუბნის მევაჟინენსა 70,6.

მევენაჟენი 25,7.

მეკარე. მეკარესა მონასტრისასა ყოვლადვე ფრთხილსა და სულიერსა კაცსა დაადგინებნ 95,1; რა მეკარე უჯმნიდეს 95,8.

მელაზმაგ. მელაზმაგისა (ველაზმაგისა BCD) ხატებითა 31,16.

მენავენი 98,4.

მეორე. მეორესა ხ წელსა 37,1. მეორედ 67,3.

მეოტ ვინც მიბრბის. მეოტად წა რიქცია 21,6 ვააქცია (ომში გამარჯვების შემდეგ).

მეობ 43,4; 113,12 შუამდგომელი (ღმერთთან); მეოხება 117,7; მეოხებითა 118 d,18; 119,11.

მერმე. პირველად მამა ეფთჳმე და მერმე ძმანი ყოველნი 64,2; უკუთუ კულო (მამა) შინა არა არნ, მერმე გააგებნ ეკონომოსი 96,3 (აქ „მერმე“ = მამინე?).

მეტადრე ცოტა უფრო მეტად. რნი მეტადრე უძლურნი იყენიან 75,3.

მეტოქ (ματρυχη) მონასტრის კუთვნილი, მაგრამ სხვაგან მდებარე დროებით სამყოფი სახლი. გინა შინა მონასტერსა გინა ვარე მეტოქთა 98,7; კლარნი ზედაჲს-ზედა გავიდოლიან მეტოქთა 98,10.

მეტრა (ბერძნ.) გაუკუეთთ ზეთი წელიწადსა შინა მეტრაჲ ერთი 119,5.

მეტრაჲჳე 70,3; 71,6; 72,1, 6. სასაღილოს გამგე. ნ. ტრაჲჳ.

მეუფე მეფე. იხმარება მხოლოდ „ზეციერის“ მიმართ: კაცთ-მოყარებითა ქეს მეუფისათა 41,10. მაგრამ: ნიქი სამეფოჲ 33,1 ბ. (ზღრ. საქმე სამეფოჲ 74,2).

მეფობა. მეფობაჲ თქუენი—(ირიბი მიმართვისას მეფისადმი). მეფობასა თქუენსა ურჩ ვერ ვეჴმნიბო 19,11; მეფობაჲ ჩუენი (თავისთავზე საუბრისას): რაჲთა იოვანე-თორნიკ მოვიდეს მეფობისა ჩუენისა 16,3 ბ.

მეუ თვალის დახამამება. მეყსა შინა 45,10; მეუსეულად 16,9; მჳის 112,19.

მეშუელ. ასაბიაჲ და ერთი-მეორიაჲ მეშუელი 68,20.

მეცნიერ 1. მცოდნე. დაცალათუ ყოველსა საქმესა მეცნიერ იყო 74,6. აქედან: მეცნიერება ცოდნა. ძმათა უჴმის, რომელთა აქუნ მის საქმისა მეცნიერებაჲ 74,3. ნ. შუჯლის მეცნიერი.

2. ნაცნობი. ვა თვისი და მეცნიერი, ესრეთ მოიკითხეს 51,6; მეფენი მეცნიერ იყენეს აბუჰარბისა 10,6; და

ეწა გარდამოაგლო (ეფთჳმე ჯორმან), ფრიადი ერი შეერბა მის ზედა, რ ყოველნი მეცნიერ იყვნეს 112,22.

მეჯორე 93,1.

მზაკუვარ, მზაკუვარება ნ. ზაკუვა. მზარეულ 70,14; 82,3; მზარაულ 97,6; მზარეულობა 12,7; სამზარეულო 82,2; 96,3.

მზევალ. ნ. მძევალ.

მთავარ. მეფენი და მთავარნი 41,6; მოქალაქეთა, დიდებულთა და მთავართა დღ პალატისათა 113,3; სევასტოფორი, კაცი წირჩინებული მთავართა შორის დედოფლისათა 16,10; მთავართა შორის დავით კურაპალატისათა 7,3; მის ეამისა წარჩინებულთა და მთავართა წინაშე 115,9.

მთავარ-დიაკონ 79,1.

მთავარ-ეპისკოპოზ 57,3.

მთავრობა. რომელი იგი მას ეამსა მთავრობდა ავიდოსს 33,8.

მიანჩრილება ნ. მიუანჩრილებელ.

მიგება, მოგება, ა 3, ანაზლაურება, გადახდა. ათას წილად მიიგენ უფალმან 118 ხ,27; მიიგენ ქრისტემან ათას წილად 118 ა,22; ღმერთმან მოაგოს სულსა შენსა 18,7; ი/უ, პასუხის მიცემა. უკეთუშეცა ჩუენ გუკითხვედ, მიიგეთმცა 54,9.

მიგებება, ე. დიდითა პარტიეთა მიგებენეს 22,1.

მიღება (ბრალისა), ი, პასუხისმგებლობის თავის თავზე მიღება. ყოველი ბრალი მამამან ათანასი და მამამან იოვანე მიიღვეს 17,1 ბ.

მიღრეკა. ყოველნი მიღრიკენეს 117,5 ყუყლანი გადახარეს, მიიხრეს. შირ. განდრეკა.

მიღრეკობა. მიიღა მიმართ მიღრეკა 115,12 მათვენ გადახარა.

მიერიოჯან 6,12; 14,6; 29,19; 46,9 იმ ხნიდან, მას შემდეგ.

მიზეზ. ამით მიზეზითა 115,17 ამის გამო; ამის მიზეზისათჳს 35,4; 118,26 ამის გამო; თწნიერ ყოვლისა მიზეზისა 16,15; 68,26 ყოველი მიზეზის გარეშე, უთუოდ; თწნიერ დიდისა მიზეზისა 89,7; თწნიერ ეპისწირვისა ანუ დიდისა რადსმე მიზეზისა 70,2; რადთა მიზეზ ცხორებისა ექმნა სულსა მათსა 51,14; მიზეზითა მრავალ-ფერთა ზრუნვათადათა 109,5 მრავალ-ნაირი ზრუნვის გამო; მიზეზისათჳს შრომისა 69,7; მიზეზი გარდაეკუეთა, რადთა არას ვინ ზრუნვიდეს 78,3 ყოველგვარი (თავის გასამართლებელი) მიზეზი მოესპო, რომ...

მიზეზობა. მრავალთა მიზეზთა ვმიზეზობთ 80,10 მრაველნაირი მიზეზი მოგვეყავს თავის გასამართლებლად.

მიით იმიტომ. შინა ვილჯებ და (ეკლესიასა) მიით დამეძინებინ 94,4.

მიითუალგა, ი 1. მიღება, ჩაბარება (ი). წიგნები მიფეთდა მიითუალა 20,2; რადთა მიითუალოს ზრუნვეა მონასტრისადა 34,1; რადთა მიითუალოს განგება მისი (საყდრისადა) 57,4; უკუეთუ მადლობით მიითუალოთ 68,10.

2. მიღება, მიჩნევა. სწავლად მისი ეწა წამალი მიითუალიან 70,2 ბ.

მიითხრობა, ი/უ, მზობა. მოკლითა სიტყვთა მიიგითხრა 6,3 მოკლედ გიამბობთ.

მილიონ (μῆλον, ლათინურიდან) რომაული მანძილის საზომი, საკუთრივ 1000 ნაბიჯი, შემდეგ საერთოდ 8 უტრევიანი (დაახლოებით კილომეტრ-ნახევარი).

მიმართება, მომართება (3) 2 (უპირად). კუალად უცხოებასავე მიმართა 12,3; მას მომართა 13,3; (გლობაქი) აღდგა შემოსილი ძონძებთა და მომართა მიღება დქველისა საქმისა 112,18; სხუანიცა მოგუმართებენ 15,5; ქართუელნი მოგუმართებენ 23,3

მიმთხუევა, ა, ცემა, დაკრა, დარტყმა. ერთთა ჩოჯათა ზედა მიაამთხუ-
ან ლუელითა 68,18; ფიცხელი შფო-
ან: გინა წურეთა დაგლეჯამ გინა მი-
მთხუევაჲ 66,2.

ე, მიღწევა; შეხვედრა. მიემთხუ-
ნეს მამასახლისსა 35,15; ღირს გუჟვე-
ნინ უფალმან ნაწილსა მას მარჯუენეთა-
სა მიმთხუევად 1,12.

მიმოსლვა 118 ხ, 18, მიმოსულა
115,14.

მიმოტაცება. დიდსა ლელეასა და
მიმოტაცებასა შთაცვევნით 116,8.

• მანდობა. მინდობაჲ თავისა თუხი-
საჲ 107,3 *полагаться на самого себя*;
მინდობითა ტებალსა მას მოწყალე-
ბასა და სახიერებასა 40,4 *полагаясь*.

მინიჭება ბოძება, მიცემა. შეიღისა
მინიჭებითა 5,6.

მიპურობა, ი/უ, მიცემა, მიწოდება;
გადაცემა. რაჲ ღმერთსა ებოდოს, გლა-
ხაკთა მიუპურობდით 42,2; რაჲთა
მოპპარსნე და მიზნე ცხოვრებისა ექმნა
სულსა მათსა და ღმერთსა მიუპურნე
51,14—15.

მისლვა ღმრთისა გარდაცვალება.
შემდგომად მრავლისა ჟამისა ღმრთი-
სა მიმართ მისლვისა 4,2;
ღმრთისა მივიდა 29,22; 38,2.

მიუარდილებელ ღრდილ-მიუდგომე-
ლი. ნათელსა მას მიუარდილებელსა
113,11.

მიუწომელ რასაც ვერ მისწვდება
კაცი (ფიზიკურად თუ გონებრივი წარ-
მოდგენით). მიუწომელითა სახი-
ერებითა 1,4.

მიქცევა, მოქცევა, ი ვნ., 1. მიბრუ-
ნება, მო- (დ). კულად მიიქცის თუ-
სავე მონასტერსა 51,21; აქავე მოიქ-
ცა 26,2; მოიქცა პირი მისი 53,3 ბ.
პირი მოელრიცა.

ე. მიზრობა (ე). ბერძენთა მიიქცა
115,19; 118,37; გარდაიქცეს და მიიქ-
ცეს ჩუენთა წინააღმდეგობა 118 ც,27.

მიღება ნ. წაღება (ი/უ).
მიღმართ მიმართ. ეგვიეთართა მათ
მიღმართ 65,2.

მიყოფა ნ. ჭელის მიყოფა.

მიგრდნობა. თანიერ კურთხისა და
კედელსა მიყრდნობისა დგან იგი
58,8; 108,6; (უძღურნი) დგან მიყრ-
დნობით კურთხთა მითთა ზედა 75,3.

ე. კედელსა არავინ მიიყრდნო-
ბინ 59,2.

მაშეება, ი/უ (გარდამ., უირ.), გა-
შეება, არ დაშლა, დაშეება. უკუეთუ
მიგიშუნე აპას საქმესა ზედა 68,6;
უკუეთუ უწურთველად მიგიშუნე
68,9; უკუეთუ უძღურთანი იყენიან (კო-
ქობნი), მიუშუს 82,4.

მიც (— მიძს, ძირია: ძ) მაქეს. არ-
ცალა მეფეთა თანა მიც შესაპოვარი
17,8.

მიცვალება (წე ღრისა, ღრისა მი-
მართ, ან მხოლოდ ზნა), ი ვნ., გარ-
დაცვალება. მიიცივალა ექსორიობასა
შინა 118,38; უფლისა მიმართ მიიცი-
ვალა 118,33; წინაშე ღმრთისა მიიცი-
ვალნეს 104,26; მიიცივალნეს წე
ღმრთისა 105,20.

მიწა (დღევანდელი მნიშვნელობით).
გინა განსცეს მიწაჲ 118 ძ,2.

მიწერა, ი/უ. მიუწერეს წიგნები
36,2 მისწერეს წერილები; კურაპალატო-
ცა ზედაჲს-ზედა მიუწერნ 35,12.

* მიჭირ, დ 2, გაჭირება (ი/უ—დ)
ღილად მისჭირდა ქუყიანასა 55,2.

მიჭირვება, ა 3, გაჭირების მიყენე-
ბა, შეწუხება. რა არარას მიაჭირ-
ვებდენ 65,5.

მიხუდობა. ვა მიხუდებინ 73,3
როგორც შეხედებოდა.

მკითხველ. რა არა საწყინო ვიქმნ-
ნეთ მკითხველთა და მსმენელთა
30,8; და იგიცა, რნი მკითხველნი
იყენიან 81,2.

მკვდრ 1. მოსახლე, მცხოვრები. ქართველნი არა მცირედნი ნათესავნი და ერნი მკვდრ არიან მუნ 33,6 სახლობენ; რა ქართველნი ოდენ იყვნენ მონასტრისა ამის მკვდრნი ყოველნი 25,3; უფალმან... სასუფეველსა ცათასა მკვდრ გვჩინენ 118 d, 18.

2. პატრონი, მემკვიდრე. მკვდრად და განმგებელად დაუტყვევ ნეტარი ევთჳმი 1:8,15.

მნათე. აჰჳამად „მნათე“ ყველაზე დაბალ მსახურს ეწოდება ეკლესიაში, მაგრამ ძველად რა უფლება-მოვალეობა ჰქონდა მას, ეს გამოარაკვევია. დეკანოზი ოდეს აწუევენ ანუ მნათე გინა წიგნის კითხვისა გინა წარდგომასა 59,6. შდრ. კანდელაჳ.

მობაძავ ვინც ჰბაძავს, მბაძველი. ანგელოზთა (ანგელოსთა) მობაძავნი 4,16; 104,4; ანგელოსთა მობაძავსა 113,6; მობაძავნი ბათნი 104,3; 118,29, 31; მობაძავად წმ. მოციქულთა 5,8; მობაძავ ყოფად 1,11; ეკლესიანი ცათა მობაძავნი 4,11.

მოგება, ა. ნ. მიგება. ი. შეძენა, შოვნა. რა არცა რას მოიგებდეს 78,4; უკუთუ ვინმე საფასე მოიგის 78,8.

ო/უ. მოუგნეს დაბანი და სოფელნი 4,12; მოუგნეს დაბანი და მონასტრნი 118,13; მოგებულ—შეძენილი (116,10); მონაგები 8,3; 30,5.

მოგინება, ო/უ—დ. დიდად მოუგინდის 68,20 ძალიან გალანძღავდა ხოლმე.

მოგუ ჩქემა. სხუად კულა სავბარი ოკონომოსისაგან ითხოვიან: გინა თუ მოგუნი გინა თუ ჩაფლანი გინა თუ ტყავი 101,6.

მოგუნი, 3. მიველად მოჰგუარეს მიუფსა 10,4.

მოდ (ლ. modius, ქართულში ბერძნულიდან) თხევადისა და მარცვლეულის

საწყაო (დაახლ. 8³/₄ ლიტრი). ნავი ხუთასისა მოდისაჲ 31,22 (500-მოდისანი ნავი ზემო მოყვანილი ანგარიშით, დაახლოვებით, 4 ტონა-ნახევარიანი იქნება; სხვა ანგარიშით მოდა=დაახლ. 2ბ ლიტრს, 26×500=13000 ლ., ე. ი. დაახლ. 13 ტონა. უფრო სავარაუდებელია უკანასკნელი).

მოდრეკა მოხრა. ქუე მოდრეკით თაყუანის-სცემენ 64,7. მოუდრეკელთა 19,9 მოუხრელობა, მტკიცედ დგომა თავის გადაწყვეტილებებზე. ნ. მუქლის მოდრეკა.

მოზავება ბლომად მოზიდვა. მოზავებელ სულიერთა მონაზონთა საყოფლად 23,12.

მოზიდება (ან: მოზიდვა?) მოწყევა; მოზიდნის ნელად 58,12.

მოთმენა, ი. არცა თუ ეგების, რადენნი ლუწლნი მოითმინეს 118 b, 17. შდრ. დათმენა.

მოკითხვა, ი, მისალმება; მიღება. კუთილად მოიკითხეს 10,8; პატივით მოიკითხეს 18,4; პატივითა მოიკითხნეს იგინი მეფეთა 33,17.

მოკლედ: მოკლითა სიტყუთა 6,2 მოკლედ.

მოკუეთა, ი (ნებისა თვისიან),—ხელის აღება, უკუგდება. ყოველივე ნებათუხი მოიკუეთა 26,8.

მოლხინებით 55,3ბ. მხიარულად. ნ. უმოლხინეს.

მომადლება, მადლის მოცემა, მონიკება. ღმერთისა მომადლებითა 23,6.

3-პ. ღმერთსა მოუმადლებია შენდა 47,3. ი, მადლობის დამსახურებე (ი) ვისგანმე. დიდად მომადლა 21,10.

მომართება ნ. მიმართება.

მონაგებ შეძენილი ქონება, შეძლებ ქონება სასოვდლოდ. მონაგები მათი იავარ-ყო 21,7; ყოვლითურთ მონაგებით 118 c, 21; მონაგებნი და სიმ-

დიდრე 8,3; საფასენი და მონაგებნი 79,16; ფრიალნი საჭმარნი და მონაგებნი მისცნეს 30,5. ნ. მოგება.

მონახვა დათვლიერება. მოჰნახვიდიან ხილნართა 98,10.

მოპარხვა ბერად აღვეცა. შეგუნდეთ, ვერ მოგპარსავთ 83,3; რაათა მოჰპარსნენ 51,14.

ი ე ნ, რაათამცა მოიპარსნეს 83,2.

მორეწა, ი. ქირით შოვა, მოჯამავირეობით შოვა. არცა იყიდდეს და არცა გაჰყიდდეს და არცა რას მოირეწოდეს და არცა დას მოიგებდეს 78,4.

მორჩილ. ვა იყო ყოველსავე ზელა მორჩილი 47,5. **მორჩილება**. სათნობათა ყოველთა თავი მორჩილება არს 27,1; მორჩილებისათვის და კრიძილულებისა 77,6; მორჩილებითა 93,6.

მოსაჯხენებელ 118 c, 28 მემორანდუმი.

მოსენაე 97,8; 103,1 სენაჰმი მცხოვრები ბერი, $\alpha\lambda\epsilon\iota\acute{\alpha}\nu\eta\epsilon$ [როგორც ჩანს, ზოგ ბერს ცალკე ოთახი ჰქონდა, უმეტესობა კი საერთო საცხოვრებელში იყო. მოსენაეს მოწაფეები ჰყავდა (97,5—6). ეს იყო, მაშასადამე, წარჩინებული ბერი].

მოსწრაფე სწრაფი (საქმეზე), დაუზარებელი, მეტად მონდომებული, გულმოდგინე. ფრიალ მოსწრაფე იყო 28,2; რა მოსწრაფე იყვნენ მოსლვად ეკლესიად 58,5; რაათა აღსრულებად მათდა (ბრძანებათა) მოსწრაფე ვიქმნებოდით 2,13; უკეთუთ ვინმე იხილნის მოსწრაფენი ძმანი 65,1. **მოსწრაფედ**: კუალად მოსწრაფედ შეიქცის 61,4; მოსწრაფედ შეუღდა ბრძანებასა მისსა 47,5; ადრე შევირყევით და მიმოსულასა მოსწრაფედ შეუღდებით 115,14; მოსწრაფედ მისლვისათვის ეკლესიად 77,8. **მოსწრაფება**.

დიდი მოსწრაფეებად აჩუნდა 117,3; ყოველივე მოსწრაფეებად აჩუნდა 118 b, 15; ყოვლითა მოსწრაფებითა 57,5; 52,9.

მოტყუება, ა. თავს დატება (ა). შემთხვევა (ა). არა მნებავს, რაათა ზღვევა რაამე მოვატყუა სულსა შენსა 29,11.

მოულრეკელობა ნ. მოდრეკა. **მოურნე** მზრუნველი. კუალად აღველგინის ლნ მოურნენი და გუზრდიანი 118 b, 25. ნ: ურვა.

მოქალაქე ქალაქის მცხოვრები (= $\pi\omicron\lambda\iota\acute{\alpha}\nu\eta\epsilon$). მოქალაქეთა, დიდებულთა და მთავართა და პალატისათა დიდი სარწმუნოებად და სიყუარული აქუნდა (ეთუჟმესი) 113,2 (აქ კონსტანტინეპოლის მცხოვრებლები იგულისხმებიან); მრავალნი მოვიდინა მოქალაქენი და სხუთა ადგილთაგან 83,1 (აქაც კონსტანტინეპოლის მცხოვრებლები უნდა იგულისხმებოდნენ).

მოღვაჯაობა მოღვაწეობა (= $\pi\omicron\lambda\iota\acute{\alpha}\nu\eta\epsilon$). უწყებად ღირსისა მის მოქალაქობისა მათისა (სათ.); საღმრთოთა მოქალაქობითა ცხოვნდობოდეს 37,5; ღმრთისა მოქალაქობასა შინა მიიცვალა 118,33; ცხოვრებანი და მოქალაქობანი 2,9.

მოქცევა, ა. 1. მობრუნება. ჰმადლობდეს ლა, რა კუალად მოაქცია მწვდობით 22,4; (ლნ მეფე) წყალობად ჩუნდა მოაქცია 118 b, 5b.

2. მოქცევა ქრისტიანად გაქრისტიანება. რამცა მოაქცია იგი ქრისტიანედ 53,5.

მოღება, ი. სივრძე ეამთად ყოველსავე დავიწყებად მოიღებს 2,1.

მოღუაწე ნ. თანა-მოღუაწე. **მოღუაწება** მოქმედება, შრომა. სენაკას შინა მოღუაწებითა მისითა 108,8; თვისთავე მათ მოღუაწებისა სენაკათა 104,2 b;.

წინაძღომითა და მოღუაწებითა 118 b, 2 b.

მოშურნე ნ. შურ.

მოჩუენება, ი/უ. მოჰნაზვიდინი ხილ-
ნართა, მუნ მყოფთა მოღუენიან და
დაამცინიან 98, 11.

მოცალე (მიმლ.) მოცილილი, ვისაც
სცალიან. სხუად მოცალე ერი 73, 3;
უკუეთუ ვიეთინიმე მოცალედ იყე-
ნენ 83, 7.

მოცალეზა. რომელნი მოცალე-
ბით იყენიან 60, 7.

ო (უობ.). იჯმნა წინამძღურობისაგან

და ესრეთ მოცალა 109, 7.

ე. არა მოცალეზინ ძილი 60, 6
ძილისთვის არ ეცალა ხოლმე.

მოცვალეზა ადგილიდან დაძვრა და
გადმოტანა. მოცვალენ ნაწილნი
წმ. ეფთჳემსნი 119, 3.

მოცთუნება, ა, მოცდენა. ნუმცა რად
დააკლდების ეპისტატსა, რლ არა შე-
წუხდეს და ოცდაათი ანუ ორმოცი მუ-
შადა-არა მოაცთუნოს 97, 3.

მოძილ ძილის გუნებაზე ჰყოფი,
მთელუძარე. ოდეს იხილის ძმათაგანი
ვინმე უღბად და მოძილად ეკლესიი-
სა ლოცვასა 94, 1.

მოძღურება. სწავლითა და მოძღუ-
რებითა 93, 4.

მოწაფე. მოწაფეები ათონზე მამასაც
ჰყოლია (მამისა მოწაფენი 97, 7)
და მოსენაეთაც (მოსენაეთა მოწა-
ფენი 97, 5).

მოწვენა. უკუეთუ გაგიტევენ, დიდი
ბოროტი მოწვენად არს. ჩემ ზედა
33, 14.

ა. დიდსი რისხვასა მოვაწევთ
ჩუენ ზედა 17, 12; ბოროტი, რომელი
მოაწიეს ჩუენ ზედა ბერძენთა 118, 2.

ო ვნ. მოაწია დღესასწაული 55, 6;
დღეთა ანათ უკუნადასკნელთა მოვიწი-
ენით 6, 3.

მოწეხე სამონასტრო წესის მიმდევა-
რი, ბერი. შეკრიბნეს მას შინა (ლავრა-
სა შინა) მონაზონნი და მოწესენი
4, 16 („მოწესის“ საპირისპირთა „ერის კა-
ცი“: „მოწესეთა და ერისკაცთა, რუს-
ურბნისის ძეგლის წერა).

მოწიფება, ი ვნ., შემოსვლა, დაძწი-
ფება (ხილისა). ოდეს (ხილი) მოაწი-
ფის 98, 9.

მოწიწებით 34, 2 [—*მოძიწებით; შდრ-
ძწოლა, ძ(რ)წოლა].

მოწლედ (მოკითხვა)—ტკბილად მო-
კითხვა, კარგად მიღება. მოწლედ მო-
იკითხნენ 115, 1 ბ; მოწლედ მოიკი-
თხეს 22, 1; მოწლედ მოიკითხნეს 37, 3.

მოწყალეზა საბოძვარი, ქველის საქ-
მე (ფულად თუ ნივთის სახით). უმეტეს-
ყოველთა სათნოებათა მოწყალეზაა
შეეტკობ 32, 21.

მოწყლვა 1. დაქრა, დაშავება. ფიც-
ხლად მოწყლვა (ჯორმან) წმ. იგი
112, 20. 2. ქნჯნის გამოწვევა. რა არა
მოწყლას გონებად მისი 29, 4.

მოკლობა ნ. გელ-მოკლობა.

მოხარკე ნ. ხარკება.

მოხუტებულეზა 104, 6.

მოწვლვა, (2)1. თუ ვითა მოჰქნდა,
არა უწყი 33, 24; ვინათგან ეგრე მოჰ-
ქნდა, რლ 68, 7; უკუეთუ რადმე მოჰ-
ქნდის მტერისა მიერ 68, 1.

ი/უ. (შეჯულის მეცნიერი) მოუქნდა
მამსა ეფთჳემს 54, 2 მოვიდა მ. ეფთჳ-
მესთან; რწინცა სარწმუნოებით მოუქ-
ნდებიან 44, 4; 113, 2 ბ.

მოწვობა, ი/უ (3)2 (უპირდ.), მოწო-
დება, დაძახება. მოუქმის მამამან
63, 1; მოუქმის მოწაფესა 71, 4.

მოტხენება, ი. ვა ზემო მოვიტხენ-
ნეთ 118, 34, 38; რაოდენიმე მოვიტ-
ხენოთ 30, 6. ესე მრავლისაგან მცირე-
დი მოგუკტენებთ 118 c, 25 [შეიძლ-
ებოდა ეგვე ფორმა ა ნიშნისადაც მო-

ეცა: მოგავსენეთ — მოგვკენებია].

ე. მოექსენა 112,10 მოაგონდა. წერილი- მოსავსენებელ-ი 118,5 შემორანდუმი.

შუამოხელ მალობელი (?). გინა თუ ხუცესნი, გინა თუ დიაკონნი გინა თუ მეთამოხელნი. 60,8. შდრ. ეამოზა.

მრავალ. მრავალი შრომაჲ და ქირი 117,5; ყოილი ერისა მრავალი-საჲ 57,8 (შდრ. ერი ფრიალი შეკრების 56,2—3). მრავალ ფაშ 15,1ბ. დიდ ხანს; მრავალ-ფერი (ღელვებ) 118 ა, 30 მრავალნიირი.

მრთელ ჯანსალი. ყოვლითურთ მრთელი და უენებელი 45,1ბ.

მრორინე ნ. რორინ.

მსახურ. საჯორეს ორნი ერისგანნი ჰყვიან მსახურად და მხუეტლად 93,2; შემწედ და მსახურად შეიწყინარა ბერძენნი 118,20; ღმრთის მსახურნი მეფენი 24,1.

მსახურება 1. (ფთხვე ეუბნება მზარეულს:) შიშითა ღმრთისათა იქმოდე, ძმაო, სამსახურებელსა შენსა და ნუ იტყვ, თუ კაცთა ვჰმსახურებ, ად ესრეთ გაქუნდინ, ვრმცა ანგელოსთა ღმრთისათა ჰმსახურებდი 70, 15—16; ესეითარნი მსახურებანი ჰმსახურნეს და დიდნი საქმენი უქმნენს (მეფეთა) 24,2; ჯორთა მსახურებისა ლუაწლი და სხუანი უნდონი მსახურებანი და შეურაცხნი 9,5; უკეთეთ მოვიდის ვინმე ქართველი, რომელსა კრებულსა შინა შეეძლის მსახურებაჲ 115,21; თჳსსა მსახურებასა განკრძალულ იყო 115,7 (აქ იგულისხმება ეფთვიმეს თარგმნა წიგნებისა, ასე რომ თჳსსა მსახურებასა—თავის საქმეს).

2. წირვა-ლოცვის შესრულება (ან მოსმენა). ეკლესიაში. მშრომელთადა

დღესასწაულთა და კვრიაკეთა და გინა თუ პიერი არნ, მაშინ გაეწესა მსახურებაჲ 73,1—2 მუშებისათვის წირვა-ლოცვის მოსმენა დაეწესებინა დღესასწაულებზე და კვირა დღეებში, ან თუ უამიდობა იყო ხოლმე. ნ. სამსახურებელ.

მსაჯულ. ღწ მე დამადგინა თქუენ-და მსაჯულად 68,8.

მხგავსად. მსგავსად ძალისა 59,2 შეძლებისამებრ.

მხგევხ. შეიდუელი, ერთი კვირე (7 დღე). (ცემის შემდეგ) რომელმანმე ორი მსგევხის დაყვის ქუე მწოლარემან და რომელმანმე სამი 68,22; უკეთეთ პური დაჰმეტდის, მეორისა მსგევხისსაჲ არაორა აღიდიან 104,21; ნ. შდრულ.

მხმენელ. რაჲთა არა საწყინო ვიქმნეთ მკითხველთა და მსმენელთა 30,8.

მხოფლიო, ხოფლიო საერო, არა სულიერი. ხუცესი იგი ესეითარი კაცი იყო, რლ პირსა მისსა მსოფლიოჲ სიტყუად არა გამოდილოდა, არამედ ყოველივე საზმრთოჲ და სულაერი 29,14; დააცადე სოფლიოთა მაგათ საქმეთა უბნობაჲ 29,12.

მხწრაფლ 45,16 სწრაფად, ჩქარა.

მხხურაჲლ. შეწირვაჲ უსისხლოჲსა მსხურაჲლისაჲ 79,5 საზიარებელი მასალის შემზადება წირვის დროს მასთან დაკავშირებული ლოცვებითურთ.

მტკიცე ნ. სიმტკიცე.

მუნ 8,1; 12,5; 13,4; 98,11; 102,3 იქ. მუნ ფამადმდე 33,4; 46,9 იმ დრომდე, მანამდე.

მუშა. ეპისტატი, რომელ არს მუშათა უხუცესი 97,1; ოცდაათი ანუ ოროცი მუშად არა მოაცთუნოს 97,2; უწუერულთა მუშათა 91,2. ნ. მუშაკი.

მუშაკი. მუშაკი ქრისტეს მცნებათა 35,4. ნ. მამუშაკე. შდრ. მუშა.

მუჭლის მადრეკა. მუჭლ-მოდრეკათ 68,21.

ა. დაჩოქება (ა). ასი მუჭლი მოდრეკიის 61,8.

ან. ღრკ (ღერკ). ვიდრე მუჭლთა ზედა არა მოდრეკიან 64,2;

ზღღელ. მღღელსა გაბრიელ ქარველსა 52,1; ვამცენ მღღელსა 45,15.

მეხს ნ. მეყ.

მყოფ (მიმღ.) რომელიც იყოფება. კრებულსა შინა მყოფნი 93,5; შინა მყოფნი 73,2.

მყუღრო მშვიდი, წყნარი. სახითა მყუღრო 108,1; მყუღროება. მყუღროებით ცხორებაჲ 35,11; მყუღროებით ცხოვნდებოდა 118,23.

მშლელ. მშლელი განგებნსა 39,11.

მშრომელ. მშრომელთა და მიშროლთადა განეწესა 62,1 (აქ „მშრომელი“ და „მიშროლი“ სინონიმურად არის ნაზნარი); მშრომელთადა 73,1; მშრომელნი ვინმე 96,2.

მშჯღობა. მშჯღობაჲ ქმნიან 63,2.

მცა...მცა. იხმარება პირობით-შედგობით რთულ ქვეწყობილ წინადადებებში, პირველი მათგანი „უკუეთუ“-სთან შედრთებით. უკუეთუ მცა შესაძლებელ იყო, თანიერ მისისა ბრძანებისა ალცამცა წყლისა გემოჲ იხილა 26,8-9; უკუეთუ მცა სიტყუასა წერილთასა იკათხევდ, განვიმარტეთ მცა და, უკუეთუ მცა ჩუენ გუკითხევდ, მიგიგეთ მცა 54,8-9.

მციჩე. მცირე ღრუბელი 55,14; მცირედცა იძულებაჲ 80,9.

მციჩედ. ესე მრავლისაგან მცირედლი მოგუჟსენება 118 c, 25.

მცნება, ა, 1. შეტყობინება. ვამცენ მღღელსა 45,15.

2. ბრძანება (ღვთისა). საუფლონი იგი მცნებანი და ბრძანებანი მისნი 2,7; მცნებათა შინა ღმრთისათა 29,10

(მღრ. საუფლოთა მათ ბრძანებათა მიერ 2,12). ნ. დამცნება.

მძაფრ. სენითა მძაფრითა შებყრობილ იქმნა 45,8; ცეცხლი იგი ქრისტეს სიყუარულისაჲ გულსა მისსა მძაფრიად აღეტყინა 8,2.

მძევალ. ბერძენთა მეფემან აზნაურთა შეილნი მძევლად ითხოვნა... ეფთზე სხუათა თანა უფლისწულთა მძევლად მიბჟუარეს მეფესა 10,1—4 (B-ში აქ ორსავე შემთხვევაში „მძევლად“ იკითხება); ძე ჩემი, ვითარცა ობოლი, მძევლად გასწირეთ 11,5.

მძიმ, ი/უ (გარდაუე). არა თუ უმძიმნ, ად უფროსად უხარინ 93,3; არა უმძიმდა 90,5.

მძიმე. ფრთხილი და მძიმე კაცი 115,16 (ალბათ არ „ირყუოდა“ აღრე. შღრ. 115,14); მძიმედ. ესრეთ მძიმედ ბრძოლა-გუჟყვის 53,19; მძიმედ განკანონნის 67,3; 76,5.

მძოვრ მარტო მცენარეულის მკამელი კაცი. ცხორებაჲ წმ. ონოფრი მძოვრისაჲ 49,30.

* **მწარე.** მწარე გეგისჯებით 68,9.

მწერალ. მწერალნი 81,3. ნ. კელოვნებით მწერალი.

მწვალებულ ერეტეიკოსი. მწვალებულად ხადითა 118 ხ, 8.

მწირ უცხო ქვეყანაში მყოფი, უქონელი. მწირნი და გლახაკნი 119,16; მწირობით ცხორებაჲ 5,3.

მწუხრ საღამო. უკუეთუ მწუხრსა მოვიდენ 95,3; კლართა მწუხრსა თუ რაჲმე ეკმარებინ 96,5; ყოველთა მწუხრთა 52, 8.

მწყალობელ 40,2.

მზედელ 25,7. (საქმე) სამკედლოჲ 98,3.

მჭირვა, ი/უ, (და)კერა, (და)კაევა. ერთი ძმად თავსა უმჭირავნ, და ერთი ფერკთა 68,17. ნ. დამჭირვა.

მხალ 104,19.

მხილებმა, ა, საყველურის თქმა, ნაკ-
ლი და დანაშაული რომ უთხრა კაცს.
ამხილებნ 65,4; ამხილა მას 29,4;
ამხილა დედოფალსა 19,2; და რად
არა მამხილე 29,17; ფიცხლად ამ-
ხილის 78,8; ფიცხლად ამხილიან
67,2.

მხოლო მარტო. იჯმნა ყოველთა-
გან და მხოლოდ ლავრასა დიდებულ-
სა ოთხთა ეკლესიათასა შევიდა 8,7.

ნ, ი/უ. უნდა უნდოდა. ვინაშთგან
ახალ-ნერგ იყვნეს ვენაწნი, ყოველთა სა-
რითა განგებამ უნდა 89,5; ვითარ-იგი
უნდა მყუდროებით ცხორებამ 35,10;
უნდის 71,3 უნდოდა ხოლმე.

ნაგვევ 8,3 ნაგავი. ნაგევად შეკაცბ-
ვა არაფრად ჩაგდება. ყოველივე დიდე-
ბამ ამის სოფლისამ შეურაცხ-ყო და ნა-
გევად შეჰკაცხა 8,3.

ნავ. ნავის მოქმედ 25,7 ნავის მკე-
თებელი, ნავის ოსტატი. მენავე 98,4
ნავის წამყვანი, მენიჩბე.

ნავთხაყუდელ (გადატანილ) იმედი,
მფარველი. ბერი გრიგოლ იყო ნავთ-
ხაყუდელ ქართველთა ნათესავისა
118,39; მოიწინეს ნავთხაყუდელად
სულთა მრავალთა 118,8.

ნათესავ 1. ერი, ხალხი. ნათესავი
ჩუენი ქართველი ერი. გამოჩნდა სამ-
კაულად ნათესავისა ჩუენისა 5,8;
გვრგვანად და განმანათლებლად ნათე-
სავისა ჩუენისა 108,15; განმამრავლე-
ბელად ნათესავისა ჩუენისა 118,9;
რომელთა წმ. ესე ადგილი ნათესავე-
სა ჩუენსა დაუმტკიცონ 118 d, 10; გა-
ნანათლა და შეამყო ნათესავი და
ენამ ჩუენი 118,17; ასმიოდა, ვ'დ

მხუეტელ საჯორეს...ორნი ერისგან-
ნი ჰყვიან მსახურად და მხუეტლად
93,2.

მველარ 21,6 მეოპარი (ცხენოსანი).
მვენე. ეკლესიასა დგომისა მვენე
108,5; ხიმვენედ ახოვნებისა 2,17.

მჭურვალე. ცრემლითა მჭურვა-
ლითა 45,17; მჭურვალედ ლოც-
ვად 58,6. მჭურვალემა გულმოდგინე-
ბა. ესეზომი მჭურვალეებამ აჩუენა
26,8; მჭურვალეებასა მისსა 28,1.

ნ

ქართველნი არა მცირედნი ნათესავე-
ნი და ერნი მკვდრ არიან მუნ 33,5;
შემდგომად ჩუენსა მომავალთა ნათე-
სავეთათჳს 118 c, 28.

2. კაცთა ნათესავი 1,5 კაცობრიობა.

3. ეროვნება. ნათესავით ქართ-
ველი 7,2.

4. გვარი. წარჩინებული ნათესა-
ვით 51,4.

5. ახლობელი გვარში, ერთი ჩამო-
მავლობისა, родственник. უკუეთუ ძმა-
თა ვიეთმე მოიყვანნიან თუსნი ნათე-
სავენი უწუერულნი 92,1; მეულლე და
შვილნი თუსნი და ნათესავენი 8,4.
შემდეგ ნაწყვეტში წარმოდგენილია
1-ლი და მე-5 მნიშვნელობა: შემწედ და
მსახურად შეიწყნარნა ბერძენნი უმან-
კობით და სიწრფოებით და ესრეთ გან-
მრავლდა ნათესავეი ბერძენთამ
ლავრასა ამას, და შემდგომად მცირედის-
სა ეამისა იჯმნა წინამძღურობისაგან
და თუსნი ნათესავეი გიორგი მამად
დაადგინა 118,20—22.

ნაკლულ. ნაკლულეგან რომელსაც
აკლია. ქართლისა ქუეყანამ დიდად ნა-
კლულეგან არს წიგნთაგან 47,2. ნა-
კლულეგანება ნაკლი. რამთა არარად

იპოვოს რადეორთით მის თანა ნაკლულე ევანგება რადმე 28, 3. უნაკლულე. არარადეთ უნაკლულე—არაფრით ნაკლები. ესე ნეტარნი მამანი ჩუენნი არარადეთ უნაკლულე იყვენეს პირველ გამოჩინებულთა წმიდათა-სა 3, 2.

ნამეტნავ. კმა არს ქეშმპრიტად და ნამეტნავ 80, 9; თარგმანებად წიგნთაჲ აქუნდა ნამეტნავად ყოველთა სათხოებათა 108, 14.

ნამუშაკევ. რომლისა-იგი ნამუშაკევი ახარებს შორიელთა და მახლობელთა 5, 12. ნ. მუშაკ.

ნახხურ. ბერძენნი ფრიად რადმე შეიყუარანა და განამრავლნა და სრულიად მათდა მიდრკა, ხოლო ქართველნი, ვითარცა ნახხური რადმე და უნდონი, უგულებელს-ყვნა და შეამიკირნა 115, 11-13 (შდრ.: მეგობართა ჩუენთა ულოცავთ: ვითარცა ნარჩენნი სოფლისანი შევიკმნენით, ყოველთა ნახხური მოაკამდე, I კორ., 4, 13; აქ ნახხური = *αελε-ψυχη* „ნავაგი“; ნუ იყოფინ ესე ჩემდა, ვითარმცა ნახხორ წარმართთა ვიყავ: იპოლ., ქება ქება 6, 15).

ნატრ. ნ. სანატრელ.

ნატყუენავ ნადავლი, ლაშქრობით მოპოებული. წინააღმდეგომნი ჩუენნი დატყუენენ და ყოველივე ნატყუენავი მათი შენი იყოს 21, 3; ნატყუენავი დიდძალი ფრიად 21, 8.

ნაყროვნება უზომო ჭამა. უკუეთუ ნაყროვნებით ვინ იქმნ 82, 4.

ნაწილ 1. ხის მცირე ნაჭერი, რომელიც იმ ჯგირს ნაწილად მიაჩნდათ, რომელზედაც ქრისტე აცვესო. ძელისა ცხორებისა ნაწილი ვეცხლისა ბუდიითა 31, 7. 2. სეფისკერიდან ამოჭრილი ნაწილი, ბარძიშში ჩაისავენებელი. ნაწილის შთასასუენებელით ვეცხლისაჲთ 31, 8.

3. (ჩეულებრივ მრ. რ.-ში) მიცვალებულის გვამი ან გვამის ნაშთი საფლავში (ძელები, თმა და სხვ.). პატიოსანნი იგი ნაწილნი მისნი (ეფთჳმესნი) აღმოიყვანნეს თჳსსავე მონასტერსა და დაისხნეს სამარხოსა ლუსკუმასა ტაძარსა შინა წმ. ი. ნათლის-მცემელისასა 113, 14—15; მე, მამამან გიორგი, მოეცვალენ ნაწილნი წმ. ეფთჳმესნი ნათლის-მცემელისა ეკლესიით დიდსა ეკლესიასა ღმრთის-შობლისასა 119, 3-4.

4. ნაწილი ქრისტეანეთაჲ ქრისტიანი ხალხი. ა-მცა-ჟოცილ არს იგი ნაწილისაგან ქრისტეანეთაჲსა 118 d, 7.

5. ნაწილი მარჯუენეთაჲ „გაკითხვის დღეს“ მარჯვენა მხარეს მდგომი ხალხი („ცხონებულების“ მხარე). ღირს გუყვენინ უფალმან ნაწილსა მას მარჯუენეთასა მიმთხუევად 1, 12.

ნახევარ. ნახევარი საფასისა თჳსისაჲ ეკლესიასა შეწირისა 87, 1.

ნახვა. რამცა ნახნა თავისა უფლისწულნი 85, 4. ნ. მონახვა.

ნება. 1. რომელმანმცა სრულ-ყო ნებაჲ გულისა მათისაჲ 16, 7; ყოველივე ნებაჲ თჳსი მოიკუეთა 26, 8; ნების-მყოფელი 38, 3.

2. (სტატ.). რომლითაცა სახითა გნებავეს 19, 5; ჰნებავეს 1, 1; ენება სიტყუად 54, 3. ნ. უნებელი. შდრ. ნ.

ნელიად წყნარად. მოზიდნის ნელიად 58, 12; იშუთ სადმე ნელიად სიტყუად მიუგის 71, 2.

ნემხ 78, 2. ნ. ოქრო-ნემსული.

ნერგ. ახალ-ნერგ წუთლა იყენეს ეენაქნი 89, 5.

ნესტუ საყვირი. ნესტუ ოქროსაჲ 5, 13.

ნეტარ წმ. მამათა ეპითეტი. ნეტარნი მამანი ჩუენნი 3, 1; ესე ნეტარ-

რი მამად ჩუენი იოვანე 7, 1; ნეტარი მამად ჩუენი ეფთვმე 58, 1; მერმე აკურთხა ნეტარი ეფთვმე 43, 2; ნეტართა მათ მამათა ლოცვაჲ 9, 1; მათ ნეტართა პრქჳან 104, 15. შდრ. სანატრელ.

ნეფხით თავის ნებით. სხუათა მათ სათნოებათა აღწერასა ნეფხით თანაწარგჳედით 27, 6.

ნთება, **ე. რამცა** კანდელსა ინთებდეს 81, 4. **ნ. ანთება.**

ნიგოზ კაკალი. გინა თუ ზეთისხილი იყვის გინა თუ ნიგოზი გინა თუ სხუად ხილი 98, 8.

ნიკრის (არაბ. نقرس) პოდაგრა, ქარები ფეხში. ნიკრისისა სენსა შთავარდა 33, 29.

ნიჳ საბოძარი. ვითარცა პატიესა და ნიქსა სამეუფოსა 33, 1ბ.

ნიჳება ბოძება. ნიჳებულ ბოძებული, ნაჩუქარი. ნიკიფორ მეფისა ნიჳებული 31, 18.

ნუ. ნუ იყოფინ 6, 6; 79, 20.

ნუგეშინის-ცემა. ნუგეშინის-სცემნ ცემნ სიტყვთ და საქმით 68. 24 (საქმით ნუგეშინის-ცემა, როგორც ჩანს, ჩუქებას, ანუ რისამე წყალობას ნიშნავდა); კელსანთა დაჰედრინის, რაჲთა ნუგეშინის-სცემდენ 68, 25; ნუგეშინის-სცის და ალა-

შენის 68, 26. ნუგეშინის-საცემელ. ამათ ძმათა ნუგეშინის-საცემელი სხუად არასადათ აქუს, ამის ტრაპეზისაგან კილე 70, 7.

ნუხსა (არაბ.) ნაწერი (?). ეფთვმეს კელთა ნუსხისაგან დაგჳერია 21, 1ბ. (ე. ი. ეფთვმეს ავტოგრაფისაგან? არა მგონია, რომ აქ ნუსხა „სიას“ ნიშნავდეს. შდრ.: ჟოველნივე ქართულნი სახარებანი, მთაწმიდით გამოსრულნი, ღირსისა მამისა გიორგის თარგმნილნი, საეკლესიოსა სახარებისაგან, რომელ მთაწმიდელნი იჳმარებენ, აღწერილნი არიან და არა მისგან, რომელი თვთვიორგი თარგმნა და ნუსხად მდებარე იყო ღიადსა წიგნისა საცავსა, არამედ მისგან ვარდაწერილისაგან. და მას ნუსხასა თანა ფრიადი ნაკლულევენებაჲ აქუს“: ვანის სახარების ანდერძიდან. ა. შანიძე; უძველესი ქართ. ტექსტების აღმოჩენის გამო. ტფ. უნივე. მოამძე, II, 1923, გვ. 404).

ნუუკუე 1. ნუთუ. ნუუკუე შვილ არა გესხნესა თქუენ 11, 3 ნუთუ შვილები არ გავადათ თქვენ?

2. ვაითუ. ნუუკუე ამის სახისათვის ზღვევაჲ რაჲმე სულიერი შამთხვოს 29, 7; ნუუკუე შეწუხნეს 79, 7; ნუუკუე ვერ გაგისუნოთ 83, 5; ნუუკუე და ვერ გაავგონო 112, 13.

ო

ობოლ 11, 5.

ოდენ 1. (ნაწილ., დაისმის იმ სიტყვის შემდეგ, რომელსაც ზღუდავს) მარტო, მხოლოდ. არა თუ ულუმბათა და მთაწმიდას ოდენ თარგმნა, არამედ სამეუფოსცა 48, 11; სახელი ოდენ კმა არს 5, 6; რაჲთა ქართველნი ოდენ იყვნენ მონასტრისა ამისა მკვლრნი

25, 3; მას ოდენ ესმინ 59, 8. გვხედება „ხოლო“-სთან ეროადაც: არა ხოლო საქართველოსა ოდენ, არამედ საბერძნეთსაცა 118, 25.

2. ოლონდ. შენ ოდენ ამათ ობოლთა კელი აღუპყარ და, რაჲცა ბრალი იყოს, ღმერთმან ჩუენგან იძიენ 19, 13; თქუნსა ბრძანებასა არა გარდაჰქვდვ

ოღენ შრომაჲ თავს-იდეე და წარვედ
კლავალატისა წინაშე 19, 4.

ოდეს, **ოდესცა** როდესაც. ოდეს
ღებრთმან წარგმობართს 21, 2; ოდეს
ახლის ძმათაგანი ვინმე უღბად და
ზიკილად 94, 1; ოდეს მოიწითის 98, 9;
ოღესცა მივიღის ხილვად მამათა 52, 3.

ოდესმე 1. ოდესლაც, ერთხელ. ეშ-
მაკული ვინმე მოუტად მის ოდესმე
44, 5; იქონა ოდესმე გუაღუაჲ 55, 1;
ოდესმე ინება წმ. მამამან ჩუენმან
ეუთუმე 56, 1; გამთა ბასილი მეფისათა
ოდესმე აღესრულა მთავარ-ეპისკოპო-
სა 57, 2. 2. ზოგჯერ, ხანდახან. გამო-
ვალს გამოსაყალი ყოველთა წელთა 14
ლატრაჲ გინა 15 და ოდესმე მეტი-
ცა 31, 5; მრავალ გზის მივალნ მისა და
ოდესმე მან მიიყვანის იძულებით
53, 3.

ოთხთავ 31, 14 ოთხი თავი სახარე-
ბისა (მათე, მარკოზ, ლუკა და იოვანე).

ოზ. ორითავე მარჯუე ნ. მარჯუე.

ორგულდება დალატი. განდგომილო-
ბაჲ და ორგულე ბაჲ დასწამეს
116, 4.

ე. უკუეთუ ვინმე გამოჩნდეს და
რათმე ზაკუეთია ეორგულოს ამას
წაიდასა ადგილსა 118, 1 ბ.

ორგულთბა (გარდაუე.) ექვობა, ყო-
ყვანი. ნურარას ორგულობ 21, 2.

ორ-კეცად 59, 3, 5.

არმოღ. ოცდაათი ანუ ორმოცი
მეწაჲ არა მოაოტუნოს 97, 3 (შდრ.
არშეთღ 31, 2; 86, 4).

ოჯება, ა, გაქცევი (ა). აოტა
სკლიაროსი 21, 5 გააქცია.

ო. (თორნიე) იოტა სკლიაროსი
26, 1; ვესავ ღმერთსა, რომელ იოტოთ
იგი უღბრთოჲ სკლიაროსი 19, 7. მეოტ

ვინც გარბის. მეოტად წარიქცია
21, 6 იოტა.

ოქრო-ბეჭედი (= χρυσόβαλλος, bulla
aurea). დაუსხნეს სიმტიციენი და ჯელით-
წერილინი და ოქრო-ბეჭედნი მეფე-
თანი 4, 15; რომელიცა ადგილნი და
სოფელნი სთხოვნეს (მეფეთა), ყოველნი
ოქრო-ბეჭედითა დაუმტიციენს 24, 3;
დიდსა ლაერასა მისცეს ოქრო-ბეჭე-
დი განძისა ორას ორმეოცდა ოთხისა
დრაჰნისაჲ, ჩიმიჰისა ბოძებული იოვა-
ნესდა, და ესე ყოველთა წელთა აქუს
პალატით ლაერასა 31, 1—3; მოუგნეს
დაბანი და მონასტერნი ოქრო-ბეჭედ-
ნი 118, 13.

ოქრო-ნემსულ ოქროს ძაფით ნაკე-
რი. საკურთხეველის შესამოსელი ოქრო-
ნემსული და მეორე ოქსინოჲ 31, 10.

ოქრო-ცურგებულ (ვერცხლის ნიე-
თი) ოქროთი დაფერილი, ოქროში გა-
ვლებული, მოოქრელი. ჯუარი სალი-
ტანიე ვეცხლისაჲ ოქრო-ცურგებუ-
ლი 31, 16; კუალად მოსცეს... ძელისა
ცხორებისა ნაწილი ვეცხლისა ბუდითა
და ორნი ბარძიმინი დიდნი ვეცხლისანი
და ფეშხუემი კოვხითურთ და ბრწყლით
და ნაწილის შთასასუნებელით ვეცხლი-
საჲთ, და ესე ყოველნი ოქრო-ცურ-
გებულნი 31, 9; ბარძიმი-ფეშხუემი
ვეცხლისაჲ ოქრო-ცურგებული
32, 3.

ოქსინო. საკურთხეველის შესამოსელი:
ერთი ოქრო-ნემსული და მეორე ოქ-
სინოჲ 31, 10 (... et alteram acu pic-
tam, P. P.).

ოც. უფროჲს ოცისა ლიტრისა
84, 8; ოდესმე ოციცა 31, 6.

ოხრა საყვირის ხმობა. მისთა წიგნ-
თა სიტყბოებაჲ, ვითარცა ნესტჲ ოქ-
როჲსაჲ ვმა-მალალი, ოხრის ყოველსა
ქუეყანასა 5, 14.

5

პალატა (palatum) მეფის სასახლე. ესე ყოველთა წელთა აქუს პალატით ლაიკრასა 31, 2; პალატისა წარჩინებულნი 117, 4. **პალატისა** მეფის სასახლის წვერი (palatinus) ან კარის კაცი. მოქალაქეთა, დიდებულთა და მთავართა და პალატისათა დიდი სარწმუნოება და სიყუარული აქუნდა (ფეთვმესი) 113, 3.

პაპ 1. მამის მამა ან დედის მამა [პაპმან მისმან (სუნ. 56, 10)]. **პაპთა** მათგან მამისა და დედის წინაპართაგან. მშობელთა და პაპთა მათგან დიდებული და წარჩინებული 7, 2.

2. რომის პატრიარქი. ცხორებაჲ კლემენტოს პრომოთა პაპისაჲ 49, 13.

პარაკიმანოს-ი, პარაკიმენ-ი [παρακίμανος-ი, პარაკიმენ-ი] მესაწოლეთ უხუცესი (საქურისი). ბასილი და კოსტანტი მის ჟამსა წუთლა ყრმა იყვნეს და ყოველი გასაგებელი დედოფალსა ეპყრა და პარაკიმენოსსა; და ვითარცა აღვიდა თორნიკ სამეფოდ, მეყსეულად შეიყვანა იგი პარაკიმანოსმან მეფეთა წინაშე 18, 2—3; კულად დედოფალმან და პარაკიმანოსმან ჰრქუეს 19, 12.

პარაკიმანოს-ი (παραισιμόσιος) იკონომოსის მოადგილე. გინა თუ იკონომოსისადა ებრძანის გინა თუ პარიკონომოსისადა, მოზიდნის ნელიად 58, 11. **ხაპარაკიმანოს-ი** 98, 3 პარიკონომოსის სახელო.

პახუზ (პარს.). მან გასცეს ღმერთსა პასუხი 119, 9.

პატოცე, პატოცისა უყოფდეს 12, 2.

პატოხან ხატის ეპითეთია. განაბრწყინვნეს იგინი (ეკლ.) ხატთა მიერ პატოხანთა 4, 12.

პირ 1. ა) სამეტყველო ორგანო. დაიყუან პირი შგნი 53, 10; 54, 10 დაიხ-

შეს შგნი პირი, ხმა ჩაეწყვიტოს: ეწა ერთისა (ერთითა BD) პირითა 118 c, 21 როგორ; ერთი პირით, ერთხმად.

ბ) სასმელ-საჭმლის მისაღები ორგანო. აქედან: **პირის** ვსნა სასმელ-საჭმლის მიღება მარხულობის შემდეგ; სმაქმა საზოგადოდ. ლიტონთა დღეთათუს-თუს ილუწიდიან, ხოლო დღესასწაულთა და კვირობათა ერთგან აღასრულიან წესი ლოცვისაჲ და პირი ერთგან იქსნიიან 104, 23; თავდამან პირი იქსნა 112, 9.

2. პირისხე. გარე-მიექცა პირი სისი 53, 11; მოიქცა პირი მისი 53, 16.

3. სახე, ონგავ. ამით პირითა დასახითა 118, 5 ამგვარად (აქ „პარითა“ და „სახითა“ სინონიმებია).

4. (იხმარება მრ. რ.-შიც) რამე, საქმე, გარემოება. ესე პირი მოეწერა 16, 3 ასეთი რამ მოეწერა; მე ვიცი, თუ რომლისა პირისათუს მივმობენ 17, 6 რა საქმისთვის; ამით ესევითართა პირთათუს უზნობაჲ 29, 2; ზემო თქუმულთა პირთათუს 29, 6.

5. ამხ პირისათუს ამიტომ, ამის ვაიმო. ფრიად მწუხარე ვიყუე ამის პირისათუს 46, 9. (ნ. კიდე 3, 6; 12, 3; 16, 8; 33, 6; 117, 3; 118, 1).

პირველ (რიცხვ. სახ.) 1. პირველსა ცა მოსლვასა და მეორესა ცა 84, 6; ხოლო ჩუენ პირველსა ცე სიტყუასა მოვიდეთ.

2. აღრინდელი, უწინდელი. მსგავსად პირველთა მათ ღმერთ-შემოსილთა მამათა 6, 9; გარეშე მათ პირველთა 47, 6.

პირველ (ზმნიზ.) წინათ, უწინ. მამანი ჩუენნი არააჲთ უნაკულლო იყვნეს პირველ გამოჩინებულთა წმიდათასა 3, 2; პირველ თქუმულსა მას-

სილომობასა შინა განკაფულმან 39, 1; პირველ მოქსენებულსა გაბრიელს 52, 1; რაათა შეიმოსოს კუართი ივი შესამოსელი პირველ ქსენებულისა მთავარ-ღიაკონისა 79, 6.

2. (თანდ., მოითხოვს მიც.-ს ან ნათ.-ს) უწინ, -მდე. პირველ შენებასა მონასტრისასა 84, 2 მონასტრის აშენებამდე; პირველ დღისა ერთისა 55, 6 ერთი დღით წინ; პირველ სახარებისა წარკითხვისა 55, 14. ეს უკანასკნელი მწიგნობრობა კარგად ჩანს შემდეგ წინადადებაში: პირველ ამის მეორისა ბუობისა (118 c, 23), რადგანაც შემდეგ მოსდევს საპირისპირო სიტყვა: შემდგომად ამის მეორისა ბუობისა (118 c, 24).

პირველითგან 6, 5; 84, 1 თავიდან. პირველითგანვე 33, 3 თავიდანვე. მოგნა, ი ვნ. უკუეთუ ვინმე იპოვის 7c, 4; უკუეთუ ქულა გულ-ფიცხელნი იპოვნინან 63, 3.

[პორტატიხა (ხატი). ნ. ბუქსთან].

პროტ (πρωτος) არქიმანდრიტი, რომელიც მთაწმიდის ყველა მონასტრის სათავეში იდგა. არცა პროტი, არცა სხუანი მამასახლისნი 88, 1. აქედან ჩანს, რომ პროტობა ერთ-ერთ მამასა-

ხლისს, ანუ ერთ-ერთ წინამძღვარს ჰქონებია მთაწმიდაზე, სადაც მონასტერი ბევრი იყო. პროტის სამყოფელი იყო კარიას, სადაც ღვთის მშობლის ეკლესია იყო აგებული. აქ იკრიბებოდნენ ათონის ბერები ყოველ წლივ საზოგადო საქმეების გასარჩევად და მოსავჯარებლად (შდრ. „მისცეს კარიისა ეკლესიასა, რომელ არს შესაკრებელი ყოველთა 32, 3). 976—1313 წწ. პროტებს ნიშნავდნენ ბიზანტიის იმპერატორები: А. Натроев, Иверский монастырь и Архиеп. Т. 1910, გვ. 176, 186—178. გაარსა თუ ლაველი მოვიდის ანუ პროტი 69, 5.

ბურ 1. პური და ღვინო 104, 7; ძმათა პურსა (იქვე). 2. პურის კვერი. დღევ ერთი პური 84, 10. 3. პურის შეკაზმვა საქმლის გაკეთება. რაათა კიდე შეუკაზმიდენ პურსა 69, 6.

პურობა, ი. განაგებდეს და იპყრობდეს ყველსა წინამძღურობისასა 6, 8.

ი/უ. მიპყრა ზელსა 46, 5 მომკიდა ხელი ხელს.

ი/უ (სტატ.). ეპყრა—ეპირა. წინამძღურობა ეპყრა 118 b, 1; ყოველი გასაგებელი დედოფალსა ეპყრა და პარაკიმენნსა 18, 1; დიდითა პარტივითა ეპყრნეს იგინი 14, 6.

ქ

ქამ 1. დრო, ხანი. ქამ რაოდენმე 8, 11; 83, 2 რამდენსამე ხანს; მრავალ ქამ 15, 9 დიდხანს; ამას ქამსა 17, 12 ამეამად; სხუასა ქამსა 106, 1 სხვა დროს; შემდგომად რაოდენისამე ქამისა 12, 1; არა მრავლისა ქამისა შემდგომად 118, 35; მის ქამისა წარჩინებულთა და მთავართა წინაშე 115, 9; მრავალნი ქამნი გარდაქდეს 112, 4; გარდაქდეს ქამნი რაოდენნიმე 116, 1;

ჩუენთა ამით ქამთა 48, 4; ჩუენთაცა ამით ქამთა შინა 1, 5; უკუანდსკნელთა ამით ქამთა 104, 29; ქამთა რომანოზ მფისათა 116, 2; ქამთა სემონ მამისათა 118, 5; ქამთა განდგომილისა სკლიაროსისათა 118, 12; ქამთა არამციერელთა 9, 4; ქამთა მრავალთა 118, 18; მათ ქამთა 8, 9; მათ ქამთა შინა 13, 1; სიგრძე ქამთა 2, 1. უუამოდ 95, 4; 105, 12 უდროოდ.

2. ხელსაყრელი დრო. ესევეთარი
 ჟამი რაჲ დახუდა იოვანეს 19, 1;
 ბერძენთა ესევეთარი ჟამი პოვეს
 117, 1; ჟამი პოვეს ბერძენთა 118, 41.

3. ხანა, ეპოქა. თუთოეულთა ჟამთა
 შინა 1, 4; 2, 9.

4. ხორცისა და სისხლის საიდუმლო
 (სერობის მოსაგონებელი: მათე 26,
 26—27). ვიდრე ჟამისა ზიარებად-
 მდე 55, 5.

ჟამითი-ჟამად 68, 23 დრო და დრო,
 დრო-გამოშვებით.

ჟამისწირვა დღისით შესასრულებე-
 ლი მსახურება, ლიტურგია (ეკლესიაში
 შესასრულებელი მსახურებანი: ცისკარი,
 ჟამისწირვა და მწუხრი. შდრ. „ყოველ-

თა კათოლიკეთა კურეჟქსთა შინა ივნე-
 ნებოდის: ჟამისწირვისათა და
 მწუხრისათა და ცისკრისათა:
 ალაპებო, № 57, 15). მოიწია ჟამის-
 წირვისა ჟამი 55, 12; მოიწია ჟამი
 ჟამისწირვისაჲ 56, 4; ჟამის-
 წირვაჲ აღასრულეთ 55, 8; აღასრუ-
 ლა ჟამისწირვაჲ 79, 12; მოიკნე-
 ნებდით წმ. ჟამისწირვათა შინა
 42, 9.

ჟამობა 1. ნ. მეამობელი. 2. (ან ჟა-
 მებაჲ), ი./უ. ეფთუმეს პირად მდივანს
 ეუბნებია: „წინაჲ მამისა აღვალ და
 მიქამე“ (105, 11). აქ „მიქამე“ ნიშ-
 ნავს: „შემიშვი“, ან „მოახსენე, რომ
 ნახვა მინდა“.

წ

რა 1. ხილვად, თუ რაჲ-ძი იქმნა
 45, 1 ბ. რად (ვით. ბრ.) რატომ. და რად
 დიდიუმე აქამომდე 29, 16.

2. რამე. არცა ერთი რაჲ უჯმს
 ჩუენ მიერი ჯსენებაჲ 2, 4; რაოდენიცა
 რაჲ არს ამის სოფლისაჲ 8, 4; ბარემ-
 ცა დიდი ეკლესიაჲ რაჲთ მიგვლეს
 118 c, 10 (რაჲთ=რითმე, როგორმე)

3. (ნაწილ., მაგრამ მიც. ბრუნვის
 ფორმით: რას (ბ).

რაბამ როგორი. რა ბამი სიყუარუ-
 ლი 33, 13.

რათმე ნ. რამე.

რამე (ბრუნვის დროს „რე“ ბოლოს
 რჩება). არცა მცირელი რამე დაუ-
 ტევა ველმწიფებასა ქუეშე თუსსა 26, 5;
 ნაკულევენებაჲ რამეჲ 28, 3; სხუთა
 რაჲთმე საჭმრითა 68, 27; სხუთა
 რაჲთმე ზაკუეთა 118 c, 1 ბ.; თავისა
 რაჲთმე საქმითა 118 d, 2; სხუთა
 რაჲთმე წესთა და კანონთა ენება და-
 მტკიცებაჲ 115, 4.

რაჲ (ნაწილ.). ესე რაჲ ცნა იოვანი
 10, 4; იყო რაჲ მის თანა 53, 6; ესრეთ
 რაჲ დაარწმუნის 69, 12; ხედვიდა
 რაჲ სულიერთა ამით წესთა 105, 2;
 აღვიდა რაჲ გოდლად 105, 9; იქმნა
 რაჲ კმაჲ და ამბობი 105, 18; ამათ
 რაჲ ჰირსა შინა ვიყენით 118 b, 27;
 ესე ყოველი იხილა რაჲ ღმერთან
 118 b, 32.

რამეჲ 1. სახელობითი ბრუნვის
 ფორმა „რამე“ სიტყვისა (ბ.). 2. (ნაწილ.).
 ბერძენნი ფრად რამეჲ შეიყუარნა
 115, 11.

რაჲთურთით (უკუთქმითს წინადა-
 დებაში) სრულებით, ოდნავ: ზღვსა
 რაჲთურთით გამოცდილებაჲ არაჲ
 გუაქუს 25, 5; რაჲთა არარაჲ იპოვოს
 რაჲთურთით მის თანა ნაკულევა-
 ნებაჲ რამეჲ 28, 2; რაჲთურთით
 არა სცემდა განსუენებასა თავსა თუსსა

48, 6; კელრისა კარსა რაჲთურთით არა გასწყდებოდა შეკრებად 95, 6; უბნობასა ურგებსა რაჲთურთით არავინ იკადრებდა ყოვლადვე 95, 10.

რაოდენ-ი-მე. რაოდენიმე მოვიკსენოთ 30, 6; შემდგომად რაოდენისამე ვამისა 15, 1.

რახ (ნაწილ.). ამისთჳს იკონომოსსა თანა არავინ რას მივალნ 101, 3.

რაცა. რაჲთაცა ღონითა ანუ მანქანებითა 118 c, 3ბ.

რე (ნაწილ.) ცოტად. უკუეთუ უმჯობესი-რე იყოს 70, 9; რომელინი მეტად-რე უძლურნი იყვიან 75, 3.

რეკა. ცემა რითმე დიდ ზამოკიდებულ ფიცარზე ხმის გასაღებად (ძველად ზარი არ იყო და ეკლესიაში წირვალოცვის დაწყებას ამნაირად ატყობინებდნენ ხალხს). ვიდრე ცისკრისა რეკადღე 52, 1.

რეცა ვითომ. რეცა განცხრომის სახედ 55, 10 ვითომ ხუმრობით; რეცა სამართალი შესწევდა 118 c, 11.

რთვა, ი/უ (გა)რევა. უკუეთუ სუბუქი ღუნოა იყოს, ყოლა ნუ ურთავ წყალსა. და უკუეთუ საშუვალი იყოს, ჯერისებრ ურთე 70, 8—9. ჰრთავს (სტატ.). ურევირა. უკუეთუ მეტი წყალი ერთის (ღუნოსა) 70, 6.

რომელ (კავშ.) რომ (=იმერ. რომე). ესე ცხად არს, რომელ მათსწყალობდით 11, 4; ვესავ ღმერთსა, რომელ 19, 6; 55, 11; ვიცით, რომელ 21, 1; გულ-კლებულ ვართ, რომელ არა ინებებ 36, 4; მრწამს ღმერთისაჲ, რომელ 41, 5; წესი იყო... რომელ 68, 3; ებრძანა მეტრაპეზისადა, რომელ 70, 3; მამასა გაუწყნებია, რომელ გარე გაგიყვირო 72, 3; დამიძენია მეტრაპეზისადა, რომელ არავინ აღგადგეს წინა 72, 6; წესი იყო მამისა ჩუენისაჲ, რომელ გკლვისას დაიუბნნის

ძმანი 74, 1; ესრეთ ვიხარკოთ, რომელ შეკრებაჲ ჩუენი ამას წმ. ადგილსა არა ცუდად იყოს 77, 10; ნუმცა რაჲ დააკლდების ეპისტატსა, რომელ არა შეწყუბდეს 97, 3; დაუმოწმე, რომელ უთამოდ არა მოვიდოდინ 95, 4.

რომელ-ი-მე ზოგი. რომელიმე ლაშქართა განუყო და რომელიმე თუთ დაიძიკირა 21, 8.

რომელ-ი-ცა. რომელითაცა სახითა 19, 15 როგორაცა.

რორინ. ესე ადგილისა მრორინენი მონახონნი 95, 3 [„რორინება“ ხეტი-ალის მნაშენლობათ (ходить, скитаться) დამოწმებული აქვს ნ. მარს იპოლიტეს გამოუცემელ თხზულებათაჲგან: TP III, გვ. XLIX. შდრ. აგრეთვე: მრავალ მრორინეთა მათ და მიწყითთა მთხოველთა მეკარე განისტუმრებდეს; არა კელ-ეწიფების მიმოვლად სახლითისახლად შინაგან მონასტერსა: ვაჰანის ქებათა ვანგება. ლ. მუსხელიშვილის გამოცემა, 69, 21—24); რაჲსა გამოხუელით ხილვად, ლერწმისა, კარისაგან მრორინებულისა, მათ. 11, 7 C; გურიაში „რორინება“ დღეს ტარებას იწმინავს: გააორონიე—გაატარე (რომ იაროს), გაასიორნე].

რუდუნება გაქირება. მრავალი შრომაჲ და ქირი და რუდუნებაჲ ჩუენზედა მოაწიეს 117, 5.

რქუ, ა. მე ვარქუ 46, 4.

რჩევა, ი. ირჩიეს ძმათა 69, 5.

ი/უ (სტატ.). ამათი მიჩევიცა შეწყნარებაჲ 83, 10.

ჩრულის კანონი 49, 43 (ეთთუმეს მიერ ნათარგმნი „ჩრულის კანონი“ უკვე; გამოცემული: Н. А. Заозерский и И. А. С. Хаханов, Номоканон И. Постника в его редакциях грузинской, греческой и славянской. М. 1902).

რწმენა. გ რ წ მ ე ნ ი ნ, ძმანო 83, 9 გვეროდესთ.

რწმუნებულ მინდობილი, ჩაბარებუ-
ლი. სამწყსოა ესე მისდა რწმუნებუ-

ლი 118, 18; მათდა რწმუნებულსა
მის სამწყსოსა 6, 10; მისდა რწმუნებუ-
ლი იგი ტალანტი 50, 52.

ს

საბელ. გინა თუ ტყავი გინა თუ
საბლები გინა თუ სელი 101, 6.

საბეჭურ. მოკლე ჩასაცემლი უნდა
იყოს (უსახელო, თილეტის მსგავსი). და
იყოსა წუარათის თილეტი მიზეზისა, ნუ-
გეშინის-სტის და ალაშენის: ანუ ჩოვითა,
ანუ საბეჭურითა, ანუ სხვთა რაათ-
მე სავჭრითა 68, 27; მრავალ გზის გზი-
ლიეს, რომელ, გინა საბეჭურნი იყე-
ნიან გინა შესამოსელნი ანუ თუ კუნ-
კული, ცეცხლითა დაწუნის ზღუდესა
შინა 78, 2 ბ. (კ. კეკელიძე ამბობს,
რომ ზოგ წიგნში ამ სიტყვის ნაცვლად
„პალეკარტი“ იხმარებოა. ეს არისო
იგივე, რაც ბერძნ. Πάλατος, და ათო-
ნამდელუ ძეგლებში უდრიდა სომხ. „შურ-
ჯარსაო“: Иерус. капиоварь, 336).

საბრვე ნ. საფრვე.

საგზალ. უხავზლონი 118 ხ, 21.

სადა-ვე სადაც გინდა, ყუაა-ჩხრყაჲ
არა აქუნ ჯელწიფებდა სადავე მი-
ცემად, არამედ კელარსავე მისციან
103, 2 (შდრ. მოვიდოდეს მისა ვინაა-
ვჱ, მარკ. 1, 45 C=მოვიდოდეს მისა
ყოფლი კერძო D); სადა-ცა 104, 15.

სადაათ საირდან. **სადაათ-ეხე** საიდა-
ნაც. **სადაათ-ესე** გამოვიდა შჯული
4, 3 ბ.; **არახადაათ** 70, 7 არსაირდან.

სადაყუდებულთ დაყუდებულის სა-
ყოფელი. მონასტერნი და სადაყუ-
დებულთნი 23, 10 (ეს სიტყვა თარგ-
მანი ჩანს ბერძნული „სოხასტრისა“:
ἡσυχασ—ყუდრო, წყნარი; ἡσυχαστήριον
სადაყუდებულთ). ნ. დისაყუდებულთ.

სადგურ გასაჩერებელი სახლი, სა-
სტუმრო. ერისონს მისცნეს სახლი სა-
დგურად მიმავალთა ძმათა 32, 11.

სადღეხახწაულთ 31, 14 დღესასწაუ-
ლების ლოცვებისა და საგალობლების
შემცველი წიგნი (минея праздничная).

საერო 1. არა საეკლესიო. „საეროა
საქმე მონასტრისა“ (89, 1) იყო: ნაგის
გამოზიდუა, ვენახთა ასარუა ან აჯოჯუა,
ყურძნის დაკრეფა (სთულეზა) და მისთ.
მოსენეთა მოწაფენი ყოველსავე საე-
როსა სამისხურებელსა ვაეილოდიან
97, 5.

2. საყოველთაო, საზოგადო. ზოგ-
ჯერ გარე განთხევა უბრძანის და ზოგ-
ჯერ საეროსა საქმელსა თანა ჩასხ-
მა 82, 5.

სა-გ, ე. ვესავე ღმერთსა 19, 6;
55, 11 იმედი მაქვს ღისა.

საგანე. საგანის ყოფა დაიდგომა. მერ-
მე წარიღეს მონასტრად, სადა-იგი სა-
ვანე ეყო 112, 1 ბ.

სავედრებულ სათხოვარი. **სავედ-**
რებელთა წიგნთათჳს 118 ხ, 19.

სავენავე (საქმე) 74, 4.

სავენებით. სავენებით და უნაკლუ-
ლოდ 80, 8.

საზრდელ საქმელი. **საზრდელ** ი-
თა და სასუმლითა 90, 7; **საზრდე-**
ლი მიიღეს 55, 17 პური ჰამეს; მიღება
საზრდელისა 80, 7.

სათეხავ 90, 2 სათესი.

სათნო. მოსაწონი. ღმრთისა სათ-
ნოთა მოქალაქობითა ცხოვნებლ-

დეს 37, 5; ღირსთა და სათნოთა თუსთა გამოაჩინებს 1, 4; სათნოდ მისა აღასრულეს ცხოვრებამ თუნი 2, 4. სათნო-ყოფა: სათნო-ეყვენეს ღმერთსა 113, 12; 118 d, 20; სათნო-ეყვენეს უფალსა 119, 12.

სათნოება უაღრესი ზნეობრივი სიფაქიზე ქრისტიანული მორალის მიხედვით. ყოვლითავე სათნოებითა საეყენო იყო ნეტარი ესე: სიმდაბლითა, სიწმინდობითა და უმინკაობითა 27, 7; სათნოებათა ყოველთა თავი მორჩილებამ არს სულიერთა მამათამ და ნებისა თუსისა განკუთვამ 27, 1—2; უმეტეს ყოველთა სათნოებათა მოწყალებამ შეეტკობო 32, 21; მობაძენი სათნოებისა მათისანი 1, 9; ძმათა სათნოებისა თუს 97, 8 ძმების ხაირით(?)

საიდუმლო-ნ-ი. წმ. ხ. ქეს სერობის მოსაგონებლად შეწირული პურ-ღვინო, საზიარებელი. აზიარნა წმ. საიდუმლოთა 105, 20.

საკათალიკოზო ნ. კათალიკოზ.

საკელრო 100, 5. ნ. კელარ.

საკრებულო (საქმე) 74, 3. ნ. კრებულ.

საკუთარ ხასი, მეფესთან დაახლოებული პირი. ფრიად საყუარელი და საკუთარი დავით კურაპალატისამ 7, 7; ვითარ ესმა კონსტანტი მეფესა, წარაგენდა თუსი ვინმე საკუთარი ი 113, 2; დიდად წარჩინებულ იქმნა გიორგი წინაშე რომანიოზ მეფისა და დიდად საკუთარ და პატიეცემულ 116, 3.

საკურთხევად ეკლესიის ნაწილი აღმოსავლეთის მხარეს, რომელიც ოდნავ ამიღლებულია. საკურთხეველის შემსამოსელი 31, 10.

სალაშქრონი (საქმენი) 29, 2. ნ. ლაშქარ.

სალმობა ტკივილები, ავადმყოფობა. სალმობასა შინა განკაფულმან 33, 1.

სამ. ამით სამითა საქმითა 93, 5. სამ გზის განსაზღვრება „სანატრელი-სა“ (ნ.); ორ-კეცად და სამ-კეცად 59, 3, 5.

სამამო 68, 15; 69, 6; 74, 5 მონასტრის მამის (ე. ი. წინამძღვრის) მისაღები ოთახი ან საყოფელი. ნ. მამა.

სამართალ სიმართლე. რეცა სამართალი შესწევდა 118 c, 11 ვითომც სიმართლეს მათ მხარეზე იყო.

სამართლობა ჩივილი, ლაერისა სამართლობასა და დამტკიცებასა 118 d, 12.

მ. ვესამართლებოდით მეფეთა 118 b, 24 უჭიროდით მეფეებს (შდრ.: ჩუენ სამეფოს შეეგდით და დავესამართლენო: ალაპები, 249).

სამარხო, სამარხვო სამარე, საფლავი. გუამნი მათნი დაისხნეს საფლავსა შინა... ერთსა შინა სამარხვოსა 104, 2 ბ.; ნაწილნი მისნი აღმოიყვანნეს თუსსავე მონასტერსა და დაისხნეს სამარხოსა ლუსკუმსა 113, 15; გაუყუეთეთ ზეთი სამსახურებელად სამარხოსა 119, 5.

სამე სადმე. რა უცხოებასა სამე წარვიდე 33, 22.

სამეფუფო, სამეფო 1. (ზედსართ.) მეფისა. სამეფოთა წიგნთა შინა 16, 1 ბ.; ეა პატიესა და ნიქსა სამეფოსა 33, 1 ბ.; უკუეთუ დიდი რაამე საქმე არნ, გინა. სამეფოთა გინა ბჟისა 74, 2.

2. (უმეტესად „სამეფო“-ს ფორმით) კონსტანტინეპოლი (ნ. გეოგრ. სახელებში).

სამზარეულო 96, 3. შევიდის მამამ სამზარეულოსა და, უკუეთუ კოკობნი იხილნის ცეცხლის კიდესა, იკითხის მზარეულისა გან 82, 2—3.

სამკვდრებელ საცხოვრებელი ადგილი. ალაშენეს დიდებული ესე ლაფრად

სამკვდრებელად ქართველთა 18,41; დაპყრობაჲ სამკვდრებელისა ჩუენისაჲ 118, 43.

სამოსელ. არნ სამოსლად მისა ძაძაჲ 108, 10. ნ. შესამოსელ.

სამსახურებელ 1. (მიმღ.) მსახურებისათვის დანიშნული. გაუკუეთეთ ზეთი სამსახურებელად სამარხოსა მათ წმ. მამათაჲს, რომელ იმსახურებოდის თუესა მისისა იგ 119, 5—6.

2. საქმე: ა) საეკლესიო (წიგნის კითხვა, წარდგომა და სხვ. 59, 7) ან ბ) საერო (ნაღის გამოხილვა, ვენახში მუშაობა და სხვ. 89, 1; 97, 8). მზარეთულის სამუშაოც „სამსახურებელი“ იყო: ეფთჳმე ეუბნება მზარეთულს: შიშითა ლჯათა იქმოდე, ძმო, სამსახურებელსა შენსა 70, 15. ზოგი სამსახურებელი იყო სუბუქი (60, 8), ზოგი კი მძიმე (არა უმძიმდა 90, 5; არათუ უმძიმნ 93, 3), ზოგი მათგანი კიდევ (მაგ., ჯორის მოვლა) იყო უნდო და შეუტაცხი (9, 5). ათონის ქართველთა მონასტერში ბერიი ხალხი იყო საჭირო „სიერციასათჳს მონასტრისა და სიმრავლისათჳს სამსახურებელთაჲსა“ 115, 18. სინონიმებია: მსახურებაჲ და საქმე.

სამწყსო. კეთილად დამწყსო სამწყსოჲ ესე 118, 18; უძლოდეს მათდა რწმუნებულსა მის სამწყსოსა 6, 10; სამწყსოთა თჳსთა 118 c, 18.

სამჰედლო 1. (ზედსართ.) 74, 4. 2. (არს.) 98, 3.

სამხარ. როგორც ჩანს, სამხარი ჩეენს ძველში დღევანდელ სადილს უდრის. თითქო მონასტერში მარტო ორი ჯერი იყო: „სამხარი“ და „სერი“, ე. ი. „სადილი“ და „ვახშამი“. ესრეთ დაემცნო: უკუეთუ ესე ადგილისა მროინენი მონაზონნი მოვიდოდინ, უკუეთუ მწუხრსა მოვიდენ, ისერონ და სამხარი კა-

მონ და გაუჯემნ 95, 2—4; კელარნი სამხრად ყოვლადე სატრაპეზოს მივიდიან 96, 4.

სანატრელ მამათა ეპითეტია. ამით ღირსთა და სანატრელთა მამათა ჩუენთა 30, 1; სანატრელმან მამამან ჩუენმან იოვანე 38, 1; სანატრელი არსენი 104, 2. იგივეა, რაც ნეტარი (ნ.), ოლონდ „სამ გზის“ მარტო „სანატრელთან“ ითქმის: სამ გზის სანატრელნი 6, 7; სამ გზის სანატრელი 113, 8.

სანუკვარ მოსაკითხი, საჩუქარი (სასმელ-საქმელი?). სანუკვარსა წარსცემნ 68, 24.

საპარიკონოზოზო 98, 3 ნ. პარიკონოზოზო.

საპატიო. საპატიოთა კაცთა 64, 6.

საპყარ დავროდომილი, უძლური (რომელსაც თვითონ მოძრაობა არ შეუძლია). მაგრამ ქვემოთ მოყვანილ მაგალითში სხვა მნიშვნელობა უნდა ჰქონდეს: ნახევარი საფასისა თჳსისაჲ ეკლესიასა შეწირის და ნახევარი საპყარად მისცის 87, 2.

საპყრობილე. საპყრობილედ შეწყულებუა 118 b, 30.

სარ კიოო, ხარდანი (ვენახისთვის შედგმული ჯოხი). ვინაჲთგან ახალ-ნერგ იყენეს ვენაჭნი, ყოველთა სართთა განგებაჲ უნდა 89, 5; ახარვა. ვენაჭთა ახარვასა 89, 3.

[ხართ სართად და კიდევანად ყოველთა მოღუაწებათა (სუნ. 61, 5)].

სასო, სასოება იმედი. სასოესა მის ჩუენისა 46, 12; სასოებაჲ წარვიწირე ცხორებისა მისისაჲ 45, 10.

სახულე. ჩუენ სასულენი ვართ ეკლესიისანი და სასულეთაგან ღიესეეთართა საქმეთა არა ეძიებს 104, 16.

ხასუშელ. ჩვეულებრივ იგულისხმება ღვინო. საზრდელითა და სასუმლითა 90, 7; სასუმლისაგან 72, 4.

ხასურველ. სასურველნი და საყუარელნი შვილნი 41, 1.

ხახვიდელ მისაგებელი, სამაგერო. რა განამრავლო სასყიდელი შენი ღნისაგან 47, 4; რა სასყიდელი შენი არა წარგიწყმდეს 70, 1 ბ.; და ჯერ-გინსა, რა მაგის ყოვლისა მადლი და სასყიდელი წარიწყმდოდ 79, 19.

ხატრაპეზო სასადილო. უუკეთეს ქმნის-ლა, სატრაპეზოს არა შეუშუს 61, 6; რა არა დაეყოვნოს ძმათა სატრაპეზოს 69, 7; კელარნი სამხრად ყოვლადღე სატრაპეზოს მივიდიან 96, 4; უხუებით ჰქონდა (კელარსა) მისაცემელი სატრაპეზოს 98, 14. 5. ტრაპეზ.

ხაუკუნე 1. (ზედსართ., ამ შემთხვევაში მისი პარალელური ფორმაა: ხაუკუნო). შესლვა ცხორებასა საუკუნესა 2, 18; საუკუნეთა მათ სიტყველთაგან 118 d, 17; საუკუნომცა არს სავსენებელი და კურთხევად მათი 118 d, 11, 13; მის საუკუნომსა განკითხვისაგან 68, 11; წარვიდეს ცხორებად საუკუნოდ 118, 15.

2. (არსებ.) მას საუკუნესა მწარედ გაისჯებით 68, 9; რნი საუკუნითგან სათრო-ყვენეს ღა 113, 12; 118 d, 20; 119, 12. განსხვავება ზედსართავსა და არსებითს შორის ნათლად ჩანს ამ წინადადებაში: რა საუკუნესა მას მომავალსა ცხორებად საუკუნოდ დამიკვდროთ 41, 10—11.

ხაურავ ურვის საგანი, ზრუნვის საგანი. აპოთივი, ბოსტანი და წისკლნი კელრისა საურავნი იყენეს და ამთვანსა, რადეც ვის ეკმარებინ, კელარი ეურავინ იკონომოსსა თანა და მამასახლისსა 98, 1—3; ყოველი ზრუნვად

და საურავნი მონასტრისა 50, 4; დიდსა ათანასის მისდა მიენდო საურავნი და დახვდვად და განგებად მისი; (დიდისა ლავრისა) 88, 7; ერისა საურავთა თანა 88, 1; ვე დაურავებად მდელ ყოვლისა საურავისა 112, 4; უფროსნი წიგნნი ღამით უთარგმნიან ფრიადისა უცალოებისაგან და საურავთა 50, 1 ბ.; მთაწინდელთა უფროსნი საურავნი მის ნეტარისა. მიერ იურავებოდეს 50, 9. 6. ურავ.

ხაუფლო. საუფლონი იგი მცნებანი და ბრძანებანი 2, 7; საუფლოთა მათ ბრძანებთა მიერ 2, 12.

ხაფასე ფასიანი რამ, განსაკუთრებით კი ფული. თუსითა საფასითა იყიდნეს 23, 11; ურიცხვთა საფასითა და განძითა 26, 2; ფრიადი საფასე განუყვეს 30, 6; ესრეთ მზიარულ იყო სენსა მას ზედა სასტიკსა, ვითარცა საფასესა ზედა დიდძალსა 33, 2 ბ.; არამკირელი საფასე მიეცა მონასტრისა 79, 2; ნუ ეხუეკ საფასისა დაკლებასა 91, 4; საფასისა სიხარბითა 118 c, 2 ბ.; ღინი საფასენი 30, 1; საფასითა დიდითა 83, 1; გინა საფასე მოიგის 78, 8; საფასენი და მონაგებნი 79, 16; ნაბეგარი საფასისა თუსისა 87, 1; ფრიადი საფასე 86, 3.

ხაფრე, საბრე. ეგე, შვილო, მტერისა საფრეც არს 94, 5; საბრეთაგან ეშმაკისათა 119, 3 ბ.

ხაქმე 1. (ჩვეულ. მნიშვნ.). უძნდასაქმე ესე 54, 3; 115, 5. „საქმე“ შეიძლებოდა ყოფილიყო დიდი ან „წურილი“. დიდად ითვლებოდა სამეფო, ან ბქისა, რომელზედაც ეკლესიაში გაიშარებოდა კრება. საკრებულო საქმეები კი (სამკედლო, სახუროვნო, სავენახე და სხვ.) წვრილად ითვლებოდა და მათ შესახებ მსჯელობა სამა-

შოს იმარაგებოდა ხოლმე. წვირილ-წვირილ საქმეებს მანა უძღვებოდა იკონომოსის საშუალებით (74).

2. რამე. ამით სამითა საქმითა 93, 5; ესევეთართა საქმეთა 104, 17.

ხალმართო. საღმრთოთაჲთა მოქალაქობითა 6, 6; წიგნი საღმრთონი 48, 8; საღმრთოთა მისთა მცნებათა 41, 13; საღმრთოთა მათ და გადალთა საქმეთა მიერ 2, 11.

საყოფელ საცხოვრებელი (ოთახი ან ადგილი). ნეტარისა მის საყოფელი სინაღლესა იყო, გოდოლსა ზედა მალალსა 58, 6; ადგილი ჩუენი და საყოფელი 118 ბ, 36.

საყუარელ. ფრიად საყუარელი იყო მამისა იოვანესი 33, 9; სასურველნო და საყუარელნო შვილნო 41, 1.

საშოვალ (ზმნიზ.) შუაში, ცენტრში. სკემები საშოვალ დადგიან 59, 4; ჯიანდ. მიც. ბრუნვასთან). საშოვალ ეკლესიასა 59, 3.

საშუვალ. უკუეთუ (ღვნო) საშუვალი იყოს, ჯერისაებრ ურთე (წყალი) 70, 9. ნ. ღვნო.

საჩინო 1. ნათელი, რომელიც ჩანს. ცხად არს და საჩინო 2, 2.

2. გამოჩენილი, ცნობილი. საჩინოჲ კაცი იყო 51, 9; ეგვეთარმან მან განთქმულმან და საჩინომან კაცმან 26, 6; საჩინოჲ მთავართა შორის დავით კურაპალატისათა 7, 3; სადღესასწაულოჲ საჩინოთა წმიდათაჲ 31, 14; საყდართა შორის საკათალიკოზოთა საჩინო არს და წარჩინებულ საყდარი წმ. ეპიფანე კვბრელისაჲ 57, 1.

საცვალ ნ. საწვალ.

საძირკუელ. საძირკუელითგან აღეაშენე ლავრაჲ ესე 40, 9.

საძულელ. საწუნელ და საძულელ მათდა 118 ბ, 5.

ხაწანგრო 98, 2 სახარაზო, ფესხაც-მელების სახელოსნო (ჯჯყყყყ წილა, ჯჯყყყყჲ ან ჯჯყყყყჲ მეწაღე). ს. ყაუხჩიშვილი ფიქრობს, რომ სიტყვა ჯჯყყყყ ბერძნულში ქართულიდან არის შესული და იქედან შეპდევ ქართულსა და ქანურს დაპბრუნებია ბერძნული ფორმით: ბიზანტიელი მწერლების ცნობები საქართველოს შესახებ. ტ. III, 1936, გვ. 265—6).

ხაწელიწდო. სჯნაქარი საწელიწდოჲ 49, 34.

ხაწვალ. ყოველსავე იგი (ეთვთვე) მისცემნ ვიდრე საწვალ დმდე და ნემსადმდე 7, 2. ასე იკითხება ძირითად ხელნაწერში (A-ში). სხვა ხელნაწერებში ასეთი ვარიანტებია: საწვალადმდე BD, საწვალადმდე C. რადგანაც ყველა ხელნაწერში წ იკითხება, ამიტომ აქ „საცვალი“ (როგორცაკად. ი. ჯჯყყყყ-შვილს გადაესწარებინა: ვიდრე საცვალადმდე) გამოირიბული უნდა იყოს. ფუძედ მოსალადნელია წვალ. საიდანაც გვაქვს წვალეზა „გაყოფის“ მნიშვნელობით. საწვალი დღევანდელ ენაზე იქნებოდა „საყოფი“, „გასაყოფი“ (რითაც რაიმე იყოფა ან რაც გაიყოფა), მაგრამ რას ნიშნავდა ის რეალურად, ამჟამად ნათელი არ არის; შეიძლება „ძაფი“ იყო [ამას უნდა დაეძინოთ, რომ „წულ“ ფუძე უწ-ს მოგვეცემდა და ირა უწ-ს (ვიდრე საწულადმდე): შდრ. მოწულე ჰუძუთა მათგან სძ: იპოლ., ქებ. 2, 41].

ხაწინახწარმეტყუელი 31, 13 წინასწარმეტყველთა წიგნების შემცველი კრებული.

ხაწუთრო ქვეყანა. საწუთროჲ ესე 80, 3; იმასცა საწუთროსა 41, 10.

ხაწუშარ მოსასხამი (ნაბღისა?), წვიმისაგან დასაცავად. ყრმანო, საწუშარეზი უკუანა წაიღეთ 55, 11; რომელთა

ძმოსა აქუნდა საწყმრები 55, 19 (რომ „საწყმარი“ ჟოღა არ არის, იქედან ჩანს, რომ სწავსარულ რედაქციაში ნათქვამია: ხ' ეფთუმი შეიმოსნა საწყმარნი თუნსი 58, 2).

ხაწუნე 90, 3 რისგანაც წვნიანი საქმელი კეთდება: ლობიო, მუხუდო, ცერკვი, ოსპი და სხვ.

ხაწუნელ. საწუნელ და საქუნელ 118 ხ, 5.

ხაწუნელ-ი 105, 4.

ხაწუნო მოსაბეზრებელი. რა არა საწყინო ვიქმნეთ მკითხველთა და მსმენელთა 30, 8.

ხაჭირო აუცილებელი. საჭირო და რამე საქმე 71, 7; 97, 7; საჭირო და საქმე 61, 3; გარეშე საჭირო და და უნდოდა ჯორკთა საჭმრისა 104, 10.

ხაქმელ. აქედან: უხაქმლობა 60, 11 უქმელად ყოფნა.

ხახე 1. გვარი, ინքაა. რომლითაც სახითა გნებაეს 19, 5 როგორადაც გნებაეს, რანაირადაც გინდა; რომლითაც სახითა 19, 15 როგორადაც; ამით პირითა და სახითა 118, 5 ამგვარად, ანაირად; ნუუკუე ამის სახითა 29, 7 ვაითუ ამგვარი რამის გამო; რეცა განცხრომის სახედ 55, 10 ვითომც ხუმრობის გვარად, ვითომც ხუმრობით.

2. ვითარება. ვიდრემდის სახე ვინის 72, 8.

3. ნიშუნი, მაგალითი. წინა სხენან სახედ სათნოეჩისა 2, 16; სახედ დაყუდებისა 49, 23 (ეს მაგალითი ცოტა მკუჭებს. შდრ. რაგთა იყენენ სახე ყოველთა სათნოეზათა: იაკ. ჟამისწორვა 96, 15); ვითარცა სახედ 118, 27 როგორც მაგალითად (წემდეგ ჩამოთვალა მოსდევს).

4. ბერობის არსებითი ნიშანი (გარეგანი თუ შინაგანი), მონაზონობის სქე-

მა (თქუმა), რომელსაც „იმოსენ“: სახე მონაზონებისა შევიმოსე 17, 7; მე ჩემთა ცოდვეთათს შევიმოსე სახე ესე 19, 10; რა სახე მონაზონებისაა ჯელთა შენთაგან მიიღონ 51, 15; პოვა ვინმე საწყალობელი, სახითა მონაზონი 105, 4 (შდრ. „წემმოსა მე სქემა მონაზონებისაა“: ანტ.-რავახის ცხორ.).

ხახელ 1. რომლისა-იგი სახელი ოდენ 5, 6. 2. განთქმულობა. რომლისა-იგი სათნოეზათა სახელი და ღირსება 118, 24. [115, 9.

ხახელთან-ი 83, 4; ხახელთან-ი ხახიერ 41, 12 ღეთის ებითეტი. ხახიერება: სახიერება მან 2, 10; ხახიერებითა 1, 4; ხახიერებასა 40, 5.

ხახუროვნო (საქმე) 74, 4 ხუროს შეხახები.

ხახეღარ საჯღომი ცხოველი (ცხენი, ჯორი ან ვირი). რომელ მოილო ოქროდ და სტავრად და საქედრად, უფროსოცისა ლიტრისა იყო 84, 8; დამისხენ საქედარსა 112, 13 (ე. ი. შემეკაზმე საქედარიო). შემდგომიდან ირკვევა, რომ აქ „სახეღარად“ ჯორი იგულისხმება: ხ' იყო ჯორი იგი ახლად სყიდული 112, 14. შემდეგ ამეე ჯორის შესახებ ნათქვამია: ვითარცა დახენდა მანკიერ მან მან საქედარსა 112, 19 [ა. ნატროშვილის საქედარი, რომელმაც ეფთუმი გადმოაგლო, ვირი ჰონინა (ослица), რაც დღევანდელი გაგების ბრაღია (Иверский монастырь на Афоне, 1910, გვ. 214)]. ასევე ფიქრობდა მ. საბინინი.

ხახმარ 1. (მიმლ.) მოსახმარი. მათდა საქმარად 102, 4 მათ მოსახმარად, რომ მათ მოეხმარათ.

2. (ზედსართ.) საქირო. საქმარ არს 40, 3; ოდეს კულა რამე წირსაცემელად საქმარ არს 98, 9; საღაცა საქმარ

არს წარსაცემელად 98, 15; ფრიადი ერი საცმარ იყო სივრცისათვის მონასტრისა 115, 17. (კაცი), დიდად საცმარი ეკლესიისაჲ 86, 1.

3. საჭირო ნივთი (ტიანისაჲმოსი, იარაღი, კურქელი, სასამელ-საქმელი და სხვ.). შესამოსელი გინა სხუად რადმე საცმარი 79, 23; ნუგეშინის-სცის და ალაშენის: ანუ ჩოკითა ანუ საბეკურიითა ანუ სხუთა რადთმე საცმართა 68, 29; შენ განხრწანდას საცმარსა აღორჩევე უფროსს ძმისა შენისა და არა გეკლიმებისა 79, 26 (საუბარია კვართზე); ფრიადნი საცმარნი და მონაგებნი მისცნეს 30, 5; ყოველსა საცმარსა მათსა უხუებით მისცემდა 35, 2 ბ.; გარეშე საჭიროვსა და უნდოვსა ჯორცთა საცმარისა 104, 10; ყოველისა ჯორციელისა საცმარისაგან უზრუნველ-გეყენეს ძმანი და ყოველსავე იგი მისცემნ ვიდრე საწყლადმდე და ნემსადმდე 78, 1—2; კლრისადა დიემცნა საცმარისა მიცემად ძმათა და ჯელოანთაჲ: გინა თუ გაკუეთილი მათი გინა თუ მეტსა ვინ ითხოვნ... სხუად კულა საცმარი იკონომოსისაგან ითხოვიან: გინა თუ მოგუნი გინა თუ ჩაფლანი გინა თუ ტყავი გინა თუ საბლები გინა თუ სელი 101, 1—6 (შდრ. არა აქუნდა მათ ცული და წერაქვ, არცა სხუად გევეითარი საცმარი: ხანძთ. 7, 39—40).

საცხენებელ. და ჩუენი საცხენებელი ამოსწყუდას 118 დ, 3; საუკუნომცა არს საცხენებელი მისი და კურთხევაჲ 119, 11; საუკუნომცა არს საცხენებელი და კურთხევაჲ მათი 118 ხ, 16; 118 დ, 11, 13.

საჯორე. საჯორეს ყოველნი ძმანი იყენიან მეჯორედ 93, 1 (საჯორე იკონომოსის გასაგებელი იყო: 98, 3).

ხევახტოფორ (ძეძაძეძებრიც) „კაცი წარჩინებული მთავართა შორის დედოფლისაჲ“ 16, 9.

ხელ 90, 3; 101, 7.

ხენ ავადმყოფობა. ნიკრისისა სენსა შთავარდა 33, 29; მხიარულ იყო სენსა მას ზედა სასტიკსა 33, 2 ბ.; სენითა მძაფრითა შეპყრობილ იქმნა 45, 8. აქედან: ხნეულ-ი — ხნეულეზა-მ. მრავალნი წელნი დაყვნა სნეულეზასა შინა 50, 6.

ხენა იგივეა, რაც სენაკი (ნ.). აქედან: მოსენაჲ (ნ.).

ხენაჲ ქობი, ოთახი. ეკლესიაჲ აღაშენეს და სენაკები 15, 8; განვალე კარი სენაკისაჲ 45, 18; მახლობელად სენაკსა გაბრიელისსა აქუნდა სენაკი... და ვითარცა შებნეულის, გამოვიდან სენაკთაგან 52, 3—6; წარავლინებნ სენაკებსა ძმათასა 60, 3; სენაკსა თუსსა 69, 3; არა გეყოფისა სენაკსა შინა ძილი 94, 3; თუთ შთავილოდა თუსსა სენაკსა 105, 9; სენაკსა შინა მოლუწებთა მისთა აღრაცხევაჲ 108, 8; მოიცალა და თუსსა სენაკსა დაჯდა 109, 7.

ხერ საღამო (ციტატი ნ. სერობასთან).

ხერობა 1. ი, ვახშობა. უკუეთუ სერსა მოვიდუნ, ისერონ და სამხარი ქამონ 95, 3.

2. უკანასკნელი ციკლი ლოცვებისა, რომელიც ნაეახშმევს ივითხება. რად სერობისა ილოციან 66, 1.

ხთულე-ი. აქედან: ხთულეზა ყურძნის კრეფა. გინა თუ ვენაწთა ასარჯასა გინა თუ აჯოჯვასა ვინა თუ სთულეზასა 89, 4.

ხიგრილე გულ-გრილობა. ფრიადი სიგრილე იხილვების ჩუენ შორის 6, 4; სულ-მოკლებად და სიგრილე 6, 13.

ხავტოლო გაქცევა. სივტოლო
და იტუპია 8, 7 გაიქცა. ნ. ვლტ.

სივრცე ინაჟრცოჯ. სივრცე
ადვილისა ამის დიდებულესა 118, 19;
სივრცისათჳს შონასტრისა 115, 17.

სიმაჟრ. სიმაჟრი მამისა იოვანესი
10, 6.

სიმაღლე. მის ნეტარისა საყოფელი
სიმაღლესა იყო 58, 7.

სიმაღლე 27, 7 თავმდაბლობა (სა-
ანოების ერთ-ერთი სახე).

სიმედგრე სიჟუიტე (?). სიმედგრე
ნისი (ჯორისაჲ) და ზნონებაჲ 112, 15.
6. მედგარ.

სიმტკიცე 1. რომლისაჲ არს დიდე-
ბაჲ, სიმტკიცე და სუფევია 118 d, 21.

2. სიგელი (ციტატი ნ. პელით-წე-
რილთან).

[სიმაჟრე. სიმაჟრითა მით
წმინსათა (სუნ. 59, 1)].

სიმაჟრე. წინა სხენან სიმეცნელ
ახოვებისა 2, 17.

სიტკობება. ფრიადი წყალობაჲ და
სიტკობებაჲ 118 c, 22.

სიტყუა 1. მეტყველების უნარი. არ-
ცალა სიტყუაჲ დარჩომილ იყო მის
თანა 45, 11.

2. კამათი. ენება სიტყუად 54, 3.
ამ მნიშვნელობით უფრო ხშირია სი-
ცყუხ გება, განგრძობილად სიტყუხ
გებაჲ იქნა 11, 1.

სიყრმე ბავშვობა. სიყრმითგან
111, 5; სიყრმითგანვე 45, 4. ნ.
ყრნა.

სიწმიდე 1. სამღვდლო პირისადმი
ზრდილობიანი მიმართვის დროს სახმა-
რებელი სიტყვა, რომელსაც „შენი“ ან
„თქუენი“ უნდა ახლდეს; ამასთანავე ზნის
ფორმა მეორე პირიდან მესამეში გადა-
დის და ამით აცილებულია პირდაპირი
მიმართვა. ვევედრებით სიწმიდესა
თქუენსა 16, 15; 36, 6 (=გვევედრე-

ბით თქუენ, წმიდანო მიმანო); ჩუენ დი-
დი სიყუარული გუაქუს სიწმიდისა
თქუენისაჲ 33, 18; უნებელი სი-
წმიდისა თქუენისაჲ არა ვარ 27, 10.

2. ბარძიმი შეზღუდებული საზიარე-
ბელი მასალა („წმ. საიდუმლონი“). ვი-
თარცა სიწმიდე შეიყვანეს 56, 5
(შტრ. „ბარძიმი, რომელ არს სიწმი-
დეთა შთასახმელი“: კონდაცი, წესი
სამღვდლოსა წირვისა).¹

სიწმფობა 27, 7 გულ-წრფელობა;
ალალ-მართლობა (სათნოების ერთ-ერ-
თი სახე). სიწმფობით 29, 7 გულ-
წრფელად; უმანკობით და სიწმფო-
ბით 118, 21 (სინონიმური გამოთქმა).

სიჭაბუკე ახალგაზრდობა. ეამსა სი-
ჭაბუკისა მისისასა, ვილრე ყრმა-
ლა იყო 45, 8.

სკამ. სკამები საშოვალ (ეკლე-
სიასა) დადგიან და, ოდეს ჯერ-არს,
...დასხდიან 59, 5; რომელნი მეტიდრე
უძღურნი იყვნენ, მათდა ებრძანა, რო-
მელ შტოსავე შინა სხდენ იგინი სკამ-
თა ზედა 75, 4.

სკარამანგ (σκαρμαγκαιον, σκαρμαγκ-
αιον) საწვიმარი მოსახამი (?). (შეწირ-
ნა) ორნი სკარამანგნი და ორნი
ჯორნი 32, 6 (შტრ. სკარამანგნი
დიდნი გარე-შეყოფილნი, ვეცხლისა
გრგოლითა შეკაზმულნი: ბაგრატ მეფის
სიგელი 1040 წლ., თ. ჟორდ., ქრონ.
I, 184, 12).

სმ-ენ-ა, ა. ასმიოლა 13, 2; 33, 5
ესმოლა.

სნეულება ნ. სენი,

სოფელ 1. ქვეყანა. სოფელი ესე
80, 3; რად დაგიტევიბეს სოფელსა
შინა 79, 14; ამის სოფლისაჲ 8, 2, 4;
34, 3; ამის სოფლისავე შფოთთა
17, 10; შფოთსა სოფლისასა 57, 7;
ამიერ სოფლით 77, 11; საქმენი
სოფლის შესაქმისანი 2, 7 ქვეყნის გა-

ჩენის ამბები; დასაბამითან სოფლი-
საჲთ 2, 18; 114, 3.

2. სოფელი (ახალი მნიშვნელობით).
ადგილნი და სოფელნი 24, 2; და-
ბანი და სოფელნი 4, 12 (ტავტო-
ლოგიური გამოთქმა); ყოველნი სო-
ფელნი 90, 1; გარე სოფელთა 92, 3.

სოფლიო ნ. მსოფლიო.

სოხახტერ (შთაჯაჯი:ავ) სადაყუდე-
ბულო (ვ. ი. სადაც დაყუდებია, შთაჯი,
სადაც მღუშარედ და წყნარად არიან).
სადაცა სოხახტერთა მონასტრისა-
თა ენების დაჯდომამ 115, 23 [ქართველ-
თა მონასტერს ათონზე შრავალ სოხა-
სტერი ჰქონდა (A. Натроев, Ивер-
ский монастырь на Афоне, 1910, გვ.
186)].

სპახალარ (სპარს.) 20, 3.

სრულებით 45, 4; სრულებით და
დაუკლებელად 58, 4.

სრულიად. სრულიად ბერძენთა
მიექცა 118, 37.

სრულ-ყოფა შესრულება. რომელმან-
მცა სრულ-ყო ნება გულისა მათი-
საჲ 16, 7.

სტავრა (შთაჰაქი:ავ) ძვირფასი ქსო-
ვილი, ფარჩა. ოთხთავი სტავრაჲთა
შემოსილი 31, 14; ოქროჲ და ვეცხლი
და სტავრაჲ 21, 9; ოქროდ და ვე-
ცხლად და სტავრად და საყდრად
84, 7.

სტავა, სტაო ნ. შტო.

სტრატელატ (შთარტელა:ჲ) 49, 48
სპასილარი.

სტუმარ. სტუმრის მოყუარე-
ბაჲ 42, 1.

სტუმრება, ი, სტუმრად მიღება; გა-
მასპინძლება (ი/უ). რა ერისგანთა იგი-
ნი ისტუმრებდენ და უჯმნიდენ
95, 5.

სუბუქ (სპ.). უკუეთუ სუბუქი ღვ-
ნოჲ იყოს 70, 8; სუბუქთა სამსახუ-
რებელთა 60, 8.

სუნაქსარ (შთაჯქარ:ავ) კრებული, რო-
მელშიაც მოთაესებულია წმიდათა შემო-
კლებული ცხოვრებანი თვეებისა და
დღეების მიხედვით. სუნაქსარი სა-
წელიწდომ უმცროსი 49, 34. ლიდ სუ-
ნაქსარში შეტანილი იყო „წესნი ეკლე-
სიისანი და განგებანი ყოვლისა წელიწ-
დისანი“ 58, 3.

სუნგელოზ (შთკელ:ავ) 42, 6 პატ-
რიარქთან დაახლოებული ბერი, მას-
თან მცხოვრები და თანაშემწე.

სულ 1. (=სუჯი) სულნი წარაჰ-
დეს 54, 11 შოკელა; ვკონებდი სულ-
თა აღმოსლვასა 45, 11; წარმწყმედელი
არს სულისაჲ 107, 4; აცხოვენ სუ-
ლი ჩემა 27, 12.

2. კაცი, პირი. სამასისა სულისა
ზრუნვაჲ 50, 8; ნავთსაყუდელად სულ-
თა მრავალთა 118, 8; ესოდენთა სულ-
თა აცხოვენ 51, 13.

3. რა არა სულ-მოკლე ვიქნნეთ
118 c, 32; სულ-მოკლებამ და სი-
გრითე 6, 13.

4. თავი (უკუქცევითი სახელთნაც-
ლის მნიშვნელობით = არაბ. نفس). სულ-
თა დაღებაჲ 79, 25 თავის დაღება.

5. (=რუნმა). სახელითა... და სულ-
ლისა წმიდისათა 119, 1; სულითა
შემოსილი 104, 3 რუნმათაჲჲ.

სულიერ. პირსა მისსა მსოფლიოჲ
სიტყუაჲ არა გამოვიდოდა, არამედ ყოვე-
ლივე საღმრთოჲ და სულიერი 29, 15;
კათალიკოზი... საღმრთოჲ და სულიე-
რი 53, 2; სულიერთა მამათა 4, 4.

სუფილი. რაათა სურვილად მი-
სა აღვიძრვლით 2, 12. ნ. სასურველ.

სუფივა. რომლისაჲ არს ღიდებაჲ.
სიმტიცქ და სუფივაჲ 118 d, 22.

სქემა (შთქმა) სახე. სრულ-ყვნა იგი-
ნი სქემითა 105, 19 სრული წესი
შეუსრულა (გარდაცვლილებს)(?) ; სქე-
მის კურთხევაჲ 49, 42. შდრ. სახე.

ხყიდა. სყიდაა გინა ღვნისაა გინა თეუზისაა 81, 1; სყიდულ-ი. ხ იყო ჯორი იგი ახლად სყიდული 112, 14; სახლნი შუდ ლიტრად სყიდულნი 32, 11.

ხწავება, ა 3. პირველად ქართული სწავლაა ასწავა 45, 3; ეუბნებინ, ასწავენ, ამხილებნ 65, 4.

ი (პარალელურად: სწავლება). რადი ვი სწავეთ კაცთა სარწმუნოთავან 4, 4; რადთამცა ისწავლეს სწავლა და კვლოვნება 92, 2.

ხწავლა 1. წერა-კითხვა, წიგნის საქმე. პირველად ქართული სწავლაა ასწავა და მერმე ბერძულად გაასწავლა ყოვლითა სწავლულებითა სრულეებით 45, 3—4.

2. დარიგება. სწავლაა მისი ვაწამალი ცხორებისაა მიითუალიან 79, 3ბ.

3. მოძღვრება. მორწყულ იყენიან სულნი მათნი სწავლითა და მოძღვრებითა წმ. მამისა ჩუენისადათ 93, 4; სწავლანი წმ. ბასილისნი 49, 3; მაქსიმეს სწავლანი 49, 7; სწავლანი წმ. ზოსიმენნი 49, 32.

სწავლულ მეცნიერი, ნასწავლი კაცი. სწავლული ფრიად 54, 1; 111, 6. **სწავლულება** (მოწმობა ნახე 1 სწავლასთან).

სწორ. სწორად სიკუდილისა 19, 10. სიკუდილის ბაღლად.

სხლოშა (სხედ || სხენ). ებრძანა, რომელ შტოსავე შინა სხდენ სკამთა ზედა 75, 4; წინა სხენან სახედ სათნოებისა 2, 16.

სჯულ 5. შჯულ.

ტ

ტაბლა (tabula, ქართულში ბერძნულიდან) პურის ჭამა. ათონის ქართველთა მონასტრას სატრაპეზოში, ხალხის სიმრავლის გამო, პურის ჭამა ორ წყებად ყოფილა: კელარნი სამხრად ყოვლადვე სატრაპეზოს მივიდიან: ერთი პირველსა და მეორე მეორესა ტაბლასა 96, 4—5; ტაბლაა კეთილი განუზხადა 111, 2 კარგად გაუმასპინძლდა.

ტალანტ ქანქარი. აღაოროძინა მისდარწმუნებული იგი ტალანტი 50, 2—3 (ავტორს მხედველობაში აქვს იგავი ტალანტის შესახებ: მათე 25, 14—29).

ტავება, ი/უ, (გა)წვება. არა უტევენ და აღსლვად 105, 14.

ტკბილ. ტკბილსა მას თაფლსა წიგნთა სიღმრთოთასა შურებოდა 48, 7; ტკბილო მამაო 119, 2ბ. **სიტკბოება** 118, 22. ნ. დატკობა.

ტრაპეზ (τραπέζα ტაბლა, მაგიდა)

1. საქმელებიანი მაგიდა, გაშლილი სუფრა. ტრაპეზსა ოდესცა დაჯდის 70, 2; ტრაპეზსა ზედა 72, 2 ქამის დროს; ოდეს ტრაპეზით აღდგის 70, 13; შემდგომად ტრაპეზით აღდგომისა 70, 6; ამის ტრაპეზისაგან კიდე 70, 7 ამ სასმელ-საქმლის გარდა; კმა არს ჩუენდა განსუენებად ტრაპეზისაა 80, 7 ჩვენ უნდა გვეყოფინიდეს, რაც საერთო მაგიდაზე გვეძლევა.

2. სასაძილო (=სატრაპეზო). ტრაპეზსა ვერ შევიდენ 63, 4. აქედან: მეტრაპეზე (ნ.) და სატრაპეზო (ნ.).

ტურფა (არ. turf ახალი რამ, უცხო რამ, იშვიათი რამე). დიდნი საფასენი და მრავალნი ტურფანი შეწირნეს 30, 2 [ამის მიხედვით „საფასე“ და „ტურფა“ სხედასხვა რამეა]; უფროსს ათორმეტისა

კენდინარისა მოილო განძი ოდენ, სხუათა ტურფათაგან კიდე 26, 3 [ამის მიხედვით „ტურფა“ შეიცავს განძსაც]; რააცა დრისტი ტურფაჲ იყო, ყოველი იავარ-იქმნა და აგრეთვე განძი და კუმაში 116, 9 — 11 [ამის მიხედვით „ტურფა“ არ შეიცავს განძს, არც კუმაშს. [ციტატების მიხედვით გამოდის, რომ „ტურფად“ არ ითვლება ფული (საფასე), არც კუმაში; განძი კი შეიძლება ითვლებოდეს, შეიძლება არა].

ტურთ-ი 38, 3.

ტყავ 101, 6. არ ჩანს, თუ რა დანიშნულებისა იყო აქ ნახსენები ტყავი.

შეიძლება ის იყო სახურავი ტყავი (ძილის დროს, საბნის მაგიერი, ბეწვებიანი), ან ბეწვებ-გაცილილი და გაწელილი ჩაფლებისათვის ან დამუშავებული ეტრატისათვის და სხვ.

ტყვება გლოვა. ტყები თა ფრაღლითა 113, 7.

1 ტყუნ. მოტყუება.

2 ტყუ, ი. იტყოდა ნეტარი იოვანე 45, 9. ე. ყოვლადე ეტყუნ ნეტარი მამაჲ ჩუენი იკონომოსსა 91, 1.

ტყუვილ. უცხო იყენეს ყოვლისა ტყუვილი საგან 4, 5; ტყუვილით 76, 2, 4.

უ

უაღრეს. განუმარტებდა ყოველსავე უაღრეს ცნობისა 54, 5; უაღრეს ქებისა აღმატებულ არს ჰაეროვნებაჲ და შეენიერებაჲ ჩისი 118 c, 12.

უბადრუჲ. მწარედ წარჰქდა უბადრუკი იგი სული 105, 2 ბ.; ვაჲმე უბადრუქსა 111, 12.

[უბან ქუჩა. უბანთა შინა (სუნ. 58, 11)].

უბიწო. უბრალონი და უბიწონი 80, 5; ქალწულებჲა შეუხებელი და უბიწოჲ 108, 13.

უბნობა ლაპარაკი. სოფლიოთა საქმეთა უბნობაჲ და ჰამბავი უყუარდა 29, 2; ეკლესიასა შინა უბნობასა ვერვინ იკადრებდა 58, 1 ბ.; სენაკსა შეკრებად უბნობისათჳს 66, 2; უკუეთუ ვინმე იხილო გინა უბნობად გინა სიცილად 72, 2.

ტრაპუნსა ზედა ყოვლადე არა უბნობნ 71, 2; მუნ ეამადმდე ძნიად უბნობნ ქართულად 46, 8; უბნობდიან სიტყუათა საღმრთოთა 52, 7; ქართულად ქსნლად უბნობდი 46, 6.

ე. სხუასა ნუვის ეუბნები 29, 13. ზედაჲს. ზედა ეუბნებინ 53, 5; მიერთვან მონასტრისა ძმათა არაღარა ვის ეუბნებინ 53, 5; ეუბნებოდიან 29, 5.

უბრალო ბრალო-უქონელი, უბიწო. უბრალონი და უბიწონი 80, 5.

უვუღებელს-ყოფა. არად ჩაედება უგუღებელს-ყო 8, 5; უგუღებელს-ყენა 115, 13.

უღაბნო. აღგილსა უღაბნოსა 35, 2 ბ.

უღებ ზარმაცი, არა გულმოდგინე. უკუეთუ იხილნის უღებნი და დაქსნილნი 65, 3; ოდეს იხილნის ძმათაგანი ვინმე უღბად და მოძილად 94, 2.

უღრტანველად 12, 6.

უჰაკუფველ. უჰაკუქელი მორჩილებჲა 41, 4, 9. ნ. ზაკუფაჲ.

უკაცრულ უმოსახლო, მოსახლეობისაგან დაცილილი. ბურღალთაგან ყოველნი სოფელნი ქირსა შინა იყენეს და კნინლა უკაცრულ 90, 2.

უკეთურ არა კეთილი, ბოროტი. გიორგი უკეთური 118 b, 2.

უკუანა წაღება თან წაღება (?). სა-
წამრები უკუანა წაიღეთ 55, 11.

უკუანაახკნელ 1. (ხედსართ.) უკუა-
ნაღსკნელთა ამით უამთა 104, 29.

2. (ზმნიზ.) 17, 2ბ.; 110, 2 ბოლოს.

უკუანააღსკნელ შეინანა 118 ბ, 4.

უაუუ (ნაწილ., დისმის მეორე ად-
გლზე). ამის უკუე მიზეზისათჳს 35, 13;

დიდა უკუე ლავრასა მისცეს 31, 1;
თარგმან უკუე, ვითარცა ვთქუთ 49, 1.

უაუთუშუვა ... შვა 6. მცა... მცა.

უკუნიითი უკუნისაღმდე 119, 13.

უკუნიქცევა, 0 გნ., დაბრუნება (დ).
უკუნიქცა 11, 7; 21, 10.

უმანკაეება 27, 7 უბიწოება (სათნო-
ენის ერთ-ერთი ნიშანი). უმანკოე-
ბით და სიწრფოებით 118, 21.

უმგებარ 70, 13 უხარშავი, ხარშვა-და-
კლებული.

უმეტეს. ორი წელი, გინა უმეტეს
12, 7; უმეტეს ყოველთა სათნოებათა

მოწყალებად შეეტებო 32, 20; უმეტეს
ყოველთასა 40, 8. უმეტეს და უმეტეს

41, 7; 110, 3 უფრო და უფრო.

უმეტარ არ-მოცოდნე (უარყოფით
ნაწილაკთან ხმარებისას დადებითი

მნიშვნელობა ეძლევა, თანაც გაძლიერე-
ბული; შერჩენილი აქვს ზმწერი ძალა

პირდ. ობიექტის მოთხოვნისა). არცა
დიდი ათანასი უმეტარ იყო თორნი-

კის საქმესა 14, 5 დიდმა ათანასიმაც
კარგად იცოდა თორნიკის საქმე;

არა უმეტარ ხარ შენ 33, 13; არა
უმეტარ არს ღირსებმა შენი 79, 15.

უმოლხინებს უმჯობესი. არაჲ,
უმოლხინესი პირველისა მის გიორ-

გისა 118 ბ, 2.

უმრწემებს უმცროსი. ორნი ეპიტრიო-
ტინნი დიდგინნეს: ერთი უხუცესი და

ერთი უმრწემესი 60, 2.

უმშიმებს. უმშიმესი ესე იყო
118 ბ, 1 უფრო ცუდი ეს იყო.

უმჯობებს. უმჯობესი ჩუენი
118 ბ, 12 რაც ჩვენთვის სჯობს; უსუე-

თუ უმჯობესი-რე იყოს 70, 9 თუ
ცოტა უფრო კარგი იყოს.

უნაკლულო. არარაჲთ უნაკლუ-
ლო იყენეს 3, 2; საესებით და უნაკ-

ლულოდ 80, 8.

უნდა ნახე ნ. უნდა თუ არა 10, 4;
17, 2; 34, 6 თავისი ნებით თუ ნების

წინააღმდეგ.

უნდა უფარგისი, შეუფერებელი. გლა-
ხაკმან მან და უნდო მან 40, 3; ჯორ-

თა მსახურებისა ლუაწლი და სხუანი
უნდონი მსახურებანი 9, 5; უნდო-

თაცა გულის-სიტყუათა 27, 4; გარე-
შე საჭიროება და უნდო მსა კორც-

თა სავმრისა 104, 10; ვანახსურნი რაჲ-
მე და უნდონი 115, 12.

უნებელ. უნებელი სიწმიდისა თქუე-
ნისაჲ არა ვარ 27, 9 თქვენი სურვილის

წინააღმდეგი არა ვარ.

უჟამოდ 95, 4; 105, 12 უდროოდ.

ურგებ 1. უსარგებლო. უბნობასა
ურგებებსა 95, 10.

2. უშედგო; უნაყოფო. ესრეთცა
ურგებ იქმნა ჯელ-ყოფაჲ მათი 118 ბ, 16.

ურგა გასაკირი, ზრუნვა. დიდსა ურ-
გასა შინა იყენეს 55, 3; დიდსა ურ-

გასა შინა ვიყვენით 118 ბ, 8 [ამავე
მნიშვნელობით იხმარება კირი და

ზრუნვა: ამის მიზეზისათჳს დიდსა
კირსა შინა ვიყვენით 118 ბ, 4; დიდ-

სა ზრუნვასა შინა იყენეს 16, 6].

ი გნ. მოვლა, საქმის გაძლია. მთა-
წმიდელთა უფროდანი საურავნი მის ნე-

ტარისა მიერ იურვებო დეს 50, 9.

ე. 1. მოვლა (ი/უ), ზრუნვა, განგება
(ა). კელარი ეურკინი 98, 2; ყოველ-

თა გლახაკთა ეურკიან 40, 8. აქე-
დანი: მოურნე (ნ.) და ხაურავ-ი. (ნ.)

2. (ობ. წყ.) გასაკირში ყოუნა, დი-
დი წუხილი. ესრეთ რაჲ ეურკოდა

118 ხ, 13; ესრეთ რად ეურვოდეს 16, 8 ამ გასაქირში რომ იყვნენ [მოსალოდნელი იყო: „ესრეთ რად ეურვოდა“, ან სუბიექტური წყობით (როგორც BD-შია): „ესრეთ რად იურვოდეს“].

ურთიერთობის ერთმანეთს. ურთიერთობის გამოცხადდეს 14, 2; გაქუნდეს ურთიერთობის მშუდობა 41, 4.

ურჩ. უკუეთუ ბრძანებასა მისსა არა ურჩ ექმნებოდეს 63, 2 (საწინააღმდეგობა მორჩილ-ი); ვინაფთვან შეუძლებელ იყო ურჩებაჲ, უნდა თუ არა, მორჩილ ექმნა მას 34, 5—6.

უხაგზლონი 118 ხ, 21.

უხაქმლობა. უღვინობა და უსაქმლობაჲ განუწყის 60, 11.

უხიხლო ნ. მსხუერპლი.

უტყუ მუნჯი. უტყუ იქმნა 53, 11; 54, 11.

უტყუველ. ჰეშმარიტ არს და უტყუველ 31, 1 ბ.

უფალ პატრონი. არცა თუ ფოლსა ერთსა ზედა უფალ იყო 26, 10 ერთი ფოლის პატრონიც არ იყო.

უფლება. ეგულეობდა რად აღსრულებაჲ, ყი ჰელმწიფებაჲ და უფლებაჲ ეფთუმეს მისცა 39, 1.

უფლისწულ დაზნაურთა შვილია. მათ შამთა შინა ბერძენთა მეფემან ზემონი ქუეყანანი დავით კურაპალატსა მისცნა და აზნაურთა შვილინი მძევლად ითხოვნა მისგან; ცოლის ძმათა მამისა იოვანესთა ძე მისი ეფთუმე სხუათათანა უფლისწულთა მძევლად მოჰგუარეს მეფესა. 10, 1—4; რადამცა ნაზნა თჳსნი უფლისწულნი 85, 4.

უფროჲს (ზედსართ., უმეტესად მრ. რიცხვში დაყენებულ სახელთან): უმეტესი ნაწილი, უმეტესობა. შთაწმიდელთა უფროჲსნი. საურავნი 50, 9; უფროჲსნი. წიგნი 50, 12; უფროჲსნი

დღნი 89, 5; უფროჲსი სათესლე 90, 2.

უფროჲს, უფროჲსად (ზმნიზ.) უფრო, უფრო მეტად. უფროჲს ხოლო 23, 5; უფროჲსჯერ მოსენაენიცა ძმათა სათნოებისათჳს ძმათავე თანა გავიდიან, უფროჲსლა, ოდეს შამაჲ მუნ არ იყვის 97, 8—9 (უფროჲსჯერ—უფრო ხშირად; უფროჲსლა—უფრო კი); უფროჲსად უბარნი 93, 3; არა მცირედნი განსაცდელნი მოიწყოდეს დლითი-დღე ძმათა ზნდა და უფროჲსად ნეტარსა არსენის 118 ბ. 29; უფროჲს ყოვლისა 5, 5; უფროჲს ათორმეტისა კენდინარისა 26, 2; უფროჲს ოცისა ლიტრისა 84, 8.

უქმ. უქმ იქმნა კელი მისი 106, 3; უღმართო. უღმართოჲ სკლიაროსი გაგუადგა 16, 13.

უღონო 1. უძღური, არაფრის წემძლე. შეიწრდა და უღონო იქმნა 53, 8.

2. შეუძლებელი. ამის ესევეთარისა ვრცელისა ლავრისა დამქირებაჲ უღონონო არს 25, 9. უღონოებაჲ უმწიფობა, გაკირებულთ: მღვთმარებაჲ. ფრიადსა უღონოებასა შთავარდეს 17, 1.

უღვინობა. უღვინობაჲ და უსაქმლობაჲ განუწყის 60, 10.

უშფოთველ. უშფოთველი ცხობრებაჲ 41, 10; უშფოთველად იყვნეს 101, 8; სიმშუდისათჳს და უშფოთველობისა 77, 7.

უცალოება მოუცლელობა. ფრიადისა უცალოებისაგან და საურავთა 50, 1 ბ.; თუნთიერ უცალოებისა 89, 2.

უცხო 1. სხვა ქვეყნისა უცხონი თუ მოვიდიან 95, 7; თუ უცხონი იყვნინ 96, 2; ჩუენცა უცხონი ვართ და შენცა უცხო ხარ 51, 8; 2. სხვა. უცხოსა ქუეყანასა წარხუალთ 33, 19.

უცხოება სხვა ქვეყანაში ყოფნა. უცხოებაჲ აღირჩია 5, 2; უცხოე-

პასა ვართ 36, 7; კულად უცხოე-
ბასავე მიჰმართა 12, 3; რა უცხოე-
პასა სამე წარვიდე 33, 22.

უძლურ. რომელნი მეტადრე უძ-
ლურნი იყენიან 75, 4; უძლურთა
ძათადა გაეწესა 75, 2; უსუეთუ უძლურ-
თანი იყენიან (კოკობნი), მიუშვს 82, 4.
უძლურება. თვნიერ დიდისა უძლურე-
ბისა საკმელსა არავინ შეიქმოლა 82, 1.
უძნ 5, ძნ.

უწესო. ვერარას იკადრებდეს უწე-
სოსა საქმესა კმნად 98, 13; უწესოა
გულის წყრომაა 68, 3; მონასტერი უწე-
სოდ გავა 68, 5.

უწმიდეს ნ. წმიდა 1.

უწურულ წვერ-ამოუსვლელი. უწურ-
ულთა მუშათა ნუ შეიწყნარებ 91, 2;
უსუეთუ ძმათა ვიეთმე ღოიყვანნიან უწ-
ურულნი 92, 2.

უწვრად. იქმნა ოდესმე გულვაჲ
ფრიალი და მაისი და იენისი და იელისი და
ავგსტოსი უწვრად გარდაელო 55, 2.

უწყ. უწყის (ღმერთმან) 2, 2.

უწყება მოთხრობა. ცხორება და
უწყება (სათაურში). ა 3, ცნობება
(ა). ყოველი კირი ჩუენი აუწყე 19, 6.

უხუებით 98, 14; 113, 1 ბ. უხვად.

უხუცეს უფროსი. ერთი უხუცესი
და ერთი უმრწემესი 60, 2; მუშათა უხუ-
ცესი 97, 1.

უჯამურ ფეხ-შიშველი, უფებსაცნლო.
უსაგძლონი და უჯამურნი 118 ხ, 21.

უჯმს ნ. გამ.

უჯორცო. ანგელოსთა ეპითეტია. ეი-
თარცა უჯორცოა 35, 2; ვა უჯორ-
ცონი 104, 22.

უ

ფარვა. ყოვლადვე გულუწის და გუ-
ფარავს უღირსთა ამაო 118 ც, 18.

ფახებულ. ას დრაჰქნად ფასებუ-
ლი 31, 17; ხუთ ლიტრად ფასებუ-
ლი 32, 12.

ფერ. ყოვლითა ფერთა ყველაფრად,
ყოველგვარად. ყოველითა ვი ფერი-
თა ალაშენის 115, 21; მრავალფერი.
ესევითარი ესე მრავალფერი ღელ-
ვაჲ 118 ც, 30.

ფერისცვალება 56, 2 საეკლესიო
ღლესასწაული (ძველი სტილით ნ აგვის-
ტოს) სახარებაში მოთხრობილი ერთი
ეპიზოდის მოსაგონებლად (მათ. 17, 1-8).

ფეშხუმ ნ. ბარძიმთან.

ფიჩუ (მათ. 5, 40 C; მარკ. 10, 50 C)
მოსასხამი. ფიჩოსან მონაზვნის ეპითე-
ტია (= *πάσιπός*). მრავალნი ფიჩო-
სანნი და სახელოვანნი მონაზონნი ჩა-
მოიტანა 25, 1.

ფიცხელ ძლიერი, დიდი. ფიცხე-
ლი შეთი 68, 2. **ფიცხლად:** ფ. გან-
კინონის 66, 5; ფ. ახილის 78, 8; ფ.
აზილიან 67, 2; ფ. მოწყლა 112, 20 ძა-
ლიან დააშავა.

ფოლ (სპ. *fo*) წვრილი ფული, სპი-
ლენძისა. არცა თუ ფოლსა ერთსა
ზედა უფალ იყო 26, 10 [„ფოლი“ ძველი
გამოთქმნა სპარსული სიტყვისა, „ფული“
კი—ახალი (ძველი გამოთქმა ხმოვნისა
დღესაც შემონახულია სომხურ *phi*-ში)].

ფრთხელ. ჯორციელთა საქმეთა ზედა
ფრთხილ იყო 115, 9; ფრთხილი
ჯორციელთა საქმეთა ზედა 39, 6;
ფრთხილი და მძიმე კაცი 115, 16;
ფრთხილსა და სულიერსა 95, 1;
ფრთხილად და ლმობიერად დგეს
94, 6.

ფრიად 1. (ზედსართ.) სიერცე აღ-
გილისა ამის ღიდებულისაჲ ფრიად

იყო 118, 20 (აქ ფრიად წრფელობითა: შდრ. სიშორს ქუეყანისა ჩუენისად დიდ იყო: იქვე ზემოთ); ერი ფრიადი 55, 1; გუალვა ფრიადი 55, 1; ფრიადი ერი 112, 22; 115, 17; ფრიადი სიყუარული 52, 2; ფრიადი მწუხარება 113, 19; ფრიადი სიგრიღე 6, 4; ფრიადი სიმრავლე 30, 7; ფრიადნი წიგნი 109, 10; ტყებითა ფრიადითა 113, 7; ფრიადითა ოფ-

ლითა და ღუაწლითა 23, 9; ფრიადითა გამოძიებითა 118 c, 20; ფრიადითა წარსაგებელითა 117, 10; 118, 9.

2. (ზნინ.) ჩუენ ფრიად შეგვირებულ ვიყენით 118, 41; ფრიად რამე შეიყარნა 115, 11.

ფურცელ. ფურცელი ხეთა და ვენაჟთა და გავმა და სცვოდა 55, 3.

[ფუფუნება-ა. ფუფუნებითა (სჯ. 56, 12)].

ქ

ქალწულება. ითქმის მამაკაცზედაც: (ეფთუმეს) ქალწულებ და შეუხებელი და უბიწო და ემარხა 108, 13.

ქენება ხეყნა. დიდითა ქენებითა 33, 27; სხუანი მრავალნი ედრებანი და ქენებანი ეწერნეს სამეუფოთა წიგნთა შინა 16, 2 ბ.

ქველის მოქმედება ქველის საქმარის გაღება. დიდთა მათ ქველის მოქმედებათა მათთა მიერ აღვაშენ ლავრა და ესე 40, 9—10.

ქველის საქმარ, ქველის საქმე მოწყალება, საბოძარი ფულად თუ სხვა ნივთის სახით (სათნოების ერთ-ერთი სახეა). არცა თუ შესაძლებელ არს ყოველთა მათ ქველის საქმეთა მათთა თითოეულად წარმოთქუმად, რომელთა-იგი უმეტეს ყოველთა სათნოებათა მოწყალეება და შეეტბო და ვითარცა სამოსელი შეემოსა 32, 4—1 ბ.; პოვა ვინმე გლახაკი, რომელი ითხოვდა ქველის საქმარსა და დადგა წმ. მამა ჩუენი, რამცა მისცა მას ქველის საქმარი, ხ იგი აღდგა და მოჰმართა მიღებად ქველის საქმისა 112, 16—18. შდრ. ქველის მოქმედება.

ქმნა. ამისი ქმნა შეუძლებელ იყო 25, 2; ვითარცა ბრძანონ, ვგრეცა ქმენ 33, 15; ქმნა საქმლისა ნ. შექმნა.

ი ენ. იქმნა ოდესმე გუალვა ფრიადი 55, 1; რ-იგი იქმნა ცა 111, 14.

ე რა მიზეზ ცხოვრებისა ექმნა სულსა მათსა 51, 14.

ქორაკანდელ. საბას ახსნით, ეს არის „საკიდარი ჯომლი“, ე. ი. ლუსტრა (χιδრც და χαθηουα-ისაგან?). სასყიდლად ქორაკანდელთა, ვეშაპაკთა და ჯაქუთა და კლაპატართა 32, 8 [გვხვდება აგრეთვე გ. მთაწმიდლის ცხოვრებაში: აღმოიყვანნა (ნაწილი წმ. იოვანესნი, არსენი ნინოწმიდელისანი და იოვანე გრძელის ძინანი) და დაუსუნენა ქუეშე კერძო ნაწილთა წმ. მამისა ჩუენისა ეფთუმესთა, და დაჰკრძალა სამართვლოდ იგი განუღებელად ვიდრე დღენდელად დღემდე და შეამკო იგი ყოველითა სამკაულითა: ხატითა და ჯუარიხთა, ქორაკანდელითა, სასანთლითა და ეხოზთა და სხუთა ყოველითავე ბრწყინვალეებითა. ათონის კრებული, 301].

ქუ-ან. ა. რაბამი სიყუარული აქუს 33, 13; უკუეთუ აქუნ ხილი 104, 19; ჩუეულებად აქუნდა 69, 1; აქუნდა ზრუნვადაცა 110, 1; დიდი სარწმუნოებად აქუნდა 104, 11; ესრეთ გაქუნდინ 70, 16 ისე უნდა მიგაჩნდეს. გვხვდება

ასეთი ფორმაც: ჰქონდა 98,6; 98,14; სიყუარული ჰქონდა 110, 8.

ჰუმ- ქუე მწოლარემან 68, 23; ქუე მოდრეკით 64, 7; ყოველსა ქუე მოი-
ლებდიან 102, 3.

ქუმო. ესე ქუმო წერილი მოსა-
სენებელი 118, 5. ნ. ზემო 2.

ქუეყანა 1. მიწა, земля (ძველი მნი-
შენელ.). თუალი მისნი იყვნიან ქუე-
ყანად მიმართ მხედველ 108, 7; მის-
ქირდა ქუეყანასა 55, 2.

2. ქეყანა (ახალი მნიშვნ.). სიშორს
ქუეყანისა ჩუენისა 118, 19; ქართ-

ლისა ქუეყანა 47, 2; ქუეყანა 2.
პრომისა და საბერძნეთისა 51, 3; საბერ-
ძნეთისა ქუეყანად 9, 2; უცხოთსა-
ქუეყანასა 33, 19; 35, 14; თუსა-
ქუეყანასა 13, 1; ამიერიდან არცა-
ლა მეფეთა თანა მიც შესაპოვარი, არ-
ცალა სხუასა ვის ქუეყანასა ზედა
17, 8. ზემონი ქუეყანანი 13, 1 (ნ. გეოგრ.
სახელების საძიებელში).

ქცევა, ე, მოპყრობა. რა მარჯუედ.
ექცეოდიან 65, 5. ნ. მიქცევა, მოქ-
ცევა, შექცევა.

ღ

ღა (ნაწილ.) 1. კიდევ, ჯერ კიდევ-
ვიდრე ყრმა-ღა იყო 45, 8; ვიდრე-ღა
მიმამ იოვანე ცოცხალ იყო 50, 4; 51, 1;
უკუეთუ კულა ქმნის-ღა 61, 6; უკუეთუ
მეორედ ქმნის-ღა 67, 3. 2. კი. უფროდს-
ღა 97, 9 უფრო კი. არცა-ღა... არცა-
ღა 17, 8; აწღა აი ჩხლა. აწღა წარ-
მომიდგა ვინმე დიდებული დედოფალი
46, 2.

ღელვა. 1. ჟამსა ღელვათა ტე-
ხისა და ზამთრისასა 118 ხ, 22.

2. სულიერი მღელვარება. დიდსა
ღელვასა და მიმოტაცებასა შთავკუ-
ვნით 116, 8; შრავალფერი ღელვა 2
118 c, 30.

ღიღო-კიღო ღიღი და კიღო, წიგ-
ნის შესაკრავი. ოთხთავი სტეგრამათა
შემოსილი და ვეცხლისა ღიღო-კი-
ლოთა და ჯუართა 31, 15.

ღირსი. 1. ღირს გუყვინი უნ
1, 11; ღირსი კაცი და შერაცხილთა
შვილი 79; 1; უწყებამ ღირსისა მის
მოქალაქობისა მითისა 2. ეპითეტია
საპატრიო პირისა, უმთავრესად სამღვდე-
ლოსი. ღირსთა მათ და ნეტართა

მონათა მისთა 2, 8; ღირსი იყო და
საყურელი ღმ 5, 1; ამათ ღირსთა
და სანატრელთა შამათა ჩუენთა 30, 1.
ღირსსა მღღელსა გაბრიელს 52, 1.
ულირხი. ყოვალადე გჯღუწის და გუფა-
რავს უღირსთა ამათ 118 c, 17. ღირ-
სად როგორც შეჭფერის. ღირსად უქე-
თურებისა თუსსა 105, 2 ბ.

ღირსება ირბი მიმართვის დროს
(ზოგჯერ სხვა შემთხვევაშიც) მორიდ-
ბულ საუბარში სახმარებელი სიტყვა. არა
უმეცარ არს ღირსება 2 შენი 79, 15;
ვევედრები ღირსებასა თქუენსა 3, 5;
რაბამი სიყუარული აქუს მეფეთა ღირ-
სებისა შენისა 33, 13; აზნაურთა-
ჩუენთა დიდი სარწმუნოებამ აქუნდა
შათისა ღირსებისა მიმართ 104, 11.

ღმერთ-შემოსილ-ი (ასათსაშაჲლ-
ყსათ, ზეიდრბიც, ნიგოცოცხმ) წმ. მამა-
თა ეპითეტია (3, 6; 6, 9; 6, 11; 29, 17;
50, 2; 104, 1, 28; 113, 9).

ღმრთებმა. საიდგებელად ღმრთე-
ებისა თუსსა 1, 6.

ღმრთეც სულიერი. (ზენაუხთიცი, ნი-
გოდუაოცხოცხმ). აღავსნეს იგინი (ეკლე-

სიანი) წიგნთა მიერ ღმრთივე სული-
ერთა 4, 16.

ღმრთის მოყუარება. ვაუწყუთ ღმრ-
თის მოყუარებასა თქუენსა 27, 3.

ღმრთის მსახურ. ოქრო-ბეჭედნი
ღმრთის მსახურთა მეფეთანი 4, 16.

ღონე ხერხი. რაჲთაცა ღონითა ანუ
მანქანებითა 118 c, 3 ბ.; უღონო უქლუ-
რი. შეიწრდა და უღონო იქმნა 53, 8.

ღონისძიება. ყოვლითავე ღონის-
ძიებითა 53, 9; ყოვლითა ღონის-
ძიებითა 117, 2.

ღრუბელ. გამოჩნდა მცირე ღრუბე-
ლი 55, 14.

ღუაწ (ღუწ), ი, 1. შრომა, მოღვა-
წეობა. ლიტონთა დღეთა თქს იღუ-
წი დიან 104, 22; მრავალ ეამ იღუ-
წი იდეს მუნ კეთილსა ღუაწლსა მო-
ნაზონებისასა 35, 9-10; რთა-იგი
იღუაწეს ვე სისხლთა დათხევადმდე
118 b, 1 ბ.; იღუაწე, რაჲთა განა-
მრავლო სასყიდელი შენი ღისაგან 47, 3.

2. ცდა (ე), стараться. უკუეთუ მცნე-
ბათა ღმრთისათი დამარხვად იღუა-
ოთ 41, 2; რომელთა ქართველთა გან-
მრავლებად იღუაწონ 118 d, 10.

3. ზრუნვა, მოვლა (ავადმყოფისა და
სხვ.), გამასპინძლება (სტუმრისა), მო-

წყალების მიცემა (გლახისათვის). ყოვ-
ლადე გვღუწის და გუფარავს უღო-
რსთა ამათ 118 c, 18; მრავალნი გლა-
ხანი იღუაწნა 112, 6; დაითრუნნის,
იღუაწნის 83, 2 (აქ „იღუაწნის“
A-ში სხვა ხელით არის მიწერილი),
[შღრ. შეუბუა წყლული იგი და დაასხა
ზეთი და ღვინო და აღსუა იგი თქსსა
ქარაულსა და მოიყვინა იგი ყოველთასა
მას საღვურსა და იღუაწა იგი: ლუ-
კა 10, 24].

ღუაწლ შრომა, ჯაფა (ხშირად
„შრომასთან“ ერთად იხმარება, როგორც
მისი სინონიმი). ღუაწლნი და შრო-
მანი 2, 20; ღუაწლთა და შრომათა
4, 7; მისთა შრომათა და ღუაწლთა
ზედა 89, 1; ჯორთა მსახურებისა ღუა-
წლი 9, 4; ოვლითა და ღუაწლითა
23, 9; დიდითა ღუაწლითა 118, 9;
რავდენნი ღუაწლნი მოითმინნეს
118 b, 17.

ღუაწლ ერთთა ჩოკათა მიამთხვან
ღუეღითა 68, 18.

ღვწო. ღვინო შეიძლება ყოფილიყო
სუბუქი (70, 8), საშუალო (70, 9)
და უმჯობესი-რე (70, 9). უღვწო-
ბა-ე 60, 2 ბ.

ღჳძ, ი. შინა ვიღვძებ 94, 4.

ქ

ყენება, ი/უ, დაქერა, დაკეება (ი/უ).
პურსა არავინ უყენებნ ქართველსა
115, 23.

ყველ. კოკად ერთი ღვინო თუესა
შინა და ყველი ერთი და სამი ლიტ-
რაჲ ზეთი 84, 10 [რადგანაც ერთი ყვე-
ლი ეძლეოდა თვეში, ეს ერთი ყველი
მოზრდილი კვერი უნდა ყოფილიყო,
აღმათ გულისა].

ყიდ არცა იყიდდეს 78, 4; იყო-
ღის 81, 7. ნ. სყიდა.

ყივილ ყვირილი. ყივილი ერისა
მრავლისაჲ 56, 8.

ყოველ 1. ყოველი, ყოველგვარი.
ყოველსავე სავმირსა მათსა უხუებით
მისცემდა 35, 2 ბ.; ყოვლითა წესიე-
რებითა 6, 5; ყოვლითავე ფერი-
თა აღაშენის 115, 21 ყოველგვარად.
აქედან: ყოვლითურთ (ნ.).

2. ყველაფერი. ეა ესე ყოველი
წარმოთქუა 43, 1.

3. მთელი. ყოველსა საქართველოსა 118, 24; მთა ყოველი 117, 3; (წვამან) დაათრო ყოველი ქუეყანა 55, 16; დღე ყოველ 60, 6 მთელ დღეს; ყოველი ჰელმწიფება და უფლებად 39, 1. 1-ლი და მე-3 მნიშვნელობა მოცემულია ამ ნაწევებში: ყოველსა ქუეყანასა სწყალობენ და ყოველთა გლახათა ეურვიან 40, 7-8.

ყოვლადვე 1. 2) ყოველთვის, სულ. ებრძანა მეტრაპეზისადა, რომელ ყოვლადვე თასითა ღვინოსა დაუდგმიდეს 70, 4; ლოცვასა ყოვლადვე ეკლესიისა კართა თანა დგან უხუცესი ებიტრიტისი 61, 1; ყოვლადვე მამად მათ თანავე იყვის 89, 6; ყოვლადვე ეტყუნ ნეტარი მამად ჩუენი იკონომოსსა 91, 1; ყოვლადვე განუშორებელ იყენეს 113, 6; ყოვლადვე - გვლწვის 118 c, 17.

b) ოდესმე (უარყოფითს წინადადებაში: არასოდეს). თხიერ განკითხვისა არარას იქმოდა ყოვლადვე 107, 2; ტრაპეზსა ზედა ყოვლადვე არა უბნობნ 70, 1; ყოვლადვე არა იყო დრტუნეად 68, 3 ბ.; სხუად ძმათაგანი ყოვლადვე ვერვინ იკადრებენ უბნობასა 71, 6; უბნობასა ურგებსა რადთუროთით არავინ იკადრებდა ყოვლადვე 95, 10.

2. (ესეც უარყოფითს წინადადებაში) სრულებით, სრულიად. ყოვლად-

ვე არა მელმის 46, 7; ყოვლადვე არა თავს-იღვა 57, 4; ყოვლადვე არა აცილა 115, 6. ზოგჯერ შეიძლება „ოდესმე“-ც იგულისხმოს კაცმა და „სრულებით“-ც: სცილდა გინა ღვინოსა გინა თევზისადა ყოვლადვე არა ქსენებულ არს მონასტერსა შინა 81, 1.

ყოვლითურთ სრულიად. ყოვლითურთ მრთელი 45, 1 ბ.; უცხო იყენეს ყოვლითურთ ტყუეილისაგან 4, 5.

ყოლა (- ყოვლად) სრულიად, სრულებით. უკუეთუ სუბუქი ღვინო იყოს, ყოლა ნუ ურთავ წყალსა 70, 8.

ყოფა 1. ქმნა. გარნა რად ვყო, არა ვიცი 19, 11.

2. ყოფნა. უკუეთუ კრებულსა შინა ენების ყოფად 115, 22. აქედან: მყოფი (მიმღ.); კრებულსა შინა მყოფნი 93, 5; შინა მყოფნი 73, 2.

იენ, ნუ იყოფინ 6, 6; 79, 20.

ე. კმავება. არა გეყოფისა სენაკსა შინა ძილი 94, 3.

ყრმა 1. ბეჭევი. წუთლა ყრმა იყენეს 18, 1; ვიდრე ყრმა-ლა იყო 45, 8; სამთა ყრმათა 49, 29.

2. ბიჭი, ვაჟი (მიმართვის დროს). ყრმანო, საწმკრები უკუნა წაიღეთ 55, 11 ბიჭებო, საწვიმრები თან წაიღეთ (მიმართვაა დიდი კაცებისადმი).

ყუედრებანი 118 b, 7. საყვედურები. უტრქენ 98, 5.

შ

შებნელება, დ, ოდნავ დაბნელება (დ). ვითა შებნელდის 52, 5.

შეგვან. შეგვაგხ შეჭყერის. ვითარცა ამას ქუეყანასა შეჭკავს 24, 5.

შელგომა მიყოლა. თუსსა განზრახვასა შედგომად წარმწყემდელი არს სულსადა 107, 3.

შევედრება, 3, ჩაბარება (ა). მათთავე ჯელთა შევეკედრებ 40, 6; წინამძღურობადა მძათად შევედრა გიორგის 109, 8; ძმანი მამასა გიორგის და მამასა გრიგოლს შევედრანა 118, 35.

შევრდომა, ი/უ, შევარდნა, ჩა- (ი/უ). შეუვრდეს თორნიკს 17, 2; შეუვრდა ფერტოა მისთა 118 c, 2 ბ.; ფერტოა შეუვრდეს 18, 6.

შეიწრება, დ, გასაქირში ჩავარდნა. შეიწრდა და ულონო იქმნა 53, 8. შეიწრებულნი 118 b, 8.

შეკაზმვა გაკეთება. მოეწენა ხატი, რომელი მხატვრისადა მიეცა განსაგებლად, და უბრძანა მოწაფესა, რაათა წარედეს და უთხრას, ვითარ ჯერ-არს შეკაზმვაჲ მისი 112, 12.

ი/უ. (გა)კეთება (ი/უ). რაათა კიდე შეუქაზმვიდენ პურსა 69, 6 რომ ცალკე უკეთებდენ პურს (= უმზადებდენ საქმელს).

შეკრება, შემოკრება. არა გასწყდებოდა შეკრებად 95, 6; კართა ზედა შეკრებასა 95, 9; ყოველნი ძმანი ერთად შევეკერბით 118, 4; და ჩუენ შემოკვერბით 118 c, 1. შეკრებულ იყენეს 55, 9.

შელადვა, ი. ვენ., წახუბება (ივენ.). უკუთუ ვიეთნიმე შეილაღნი იან ძმა-ნი 63, 1.

შემდგომად 27, 10; 118 c, 23 შემდეგ. შემდგომითი-შემდგომად 1, 8; მიეცემოდის. კანდელაქსა შემდგომითი-შემდგომად 119, 7.

შემზადება, ი. შეიმზადა მახული 105, 7.

შემოხუევა, ე, შეხედომა, შეყრა (ე). შეემოხუეა მას სხუადეა მოწაფე 105, 17.

შემკულ. გვრგვინთა წამებისათა შემკულნი 105, 20.

შემოკრება ნ. შეკრება.

შეჩოსა, ი. შევიმოსე სახე ესე 19, 9; სახე მონაზონებისაჲ შევიმოსე 17, 7. შემოხილ. სულითა შემოსილი (πνευματικος) 104, 3; ღმერთ-შემოსილი *αυτοκρατορικός*, მფიფიკოს 104, 4. შეხაზოსელ (ნ.).

შემცირება, ა. ქართველნი უგულუბელს-ყენა და შეიამცირა 115, 13.

შემწე. შემწედ და მსახურად შეიწყენარნა ბერძენნი 118, 20.

შენ. შენ არს აშენებულა. სადა-იგი შენ არს ეკლესიაჲ 55, 5.

შენდომა პატიება. გვთბოვე შენ დობაჲ 119, 16.

ი/უ. უფალმან შეგინდვენ 29, 18; უფალმან შეგინდვენ თქუენ 11, 6; შემინდვეთ 17, 9; შეგვრდვეთ, ვერ მოგპარსათ 83, 3; რაათა შეუნდოს 53, 15; მე შემინდობია 53, 14.

ი ვნ. რომელი-იგი გმო, მისგან შეინდოს 53, 14.

შეპოვნება მორიდება, ხათრი. მეტნი რაამე შეპოვნებანი და ლიქნანი ვერ შეეძლნეს 115, 16; კაცისა ვისმე შეპოვნებითა 118 c, 1 ბ. შესაპოვარ მოსარიდებელი, მოსახათრებელი. მე ამიერთვან არცალა მეფეთა თანა მიც შესაპოვარი 17, 8.

შეპურობა. სენითა მძაფრითა შეპურობილ იქმნა 45, 8.

შერაცხვა მიჩნევა, ჩათვლა. ყოველივე დიდებამ ამის სოფლისაჲ შეურაცხ-გო და ნაგვეად შეჭრაცხა 8, 2—3. შდრ. შეურაცხება.

შერაცხილ 1. მითვლილი, რიცხვეში შესული. მათ თანამცა შერაცხილ არს 118 d, 6. 2. მაღალი წოდებისა (საწინააღმდეგოა: შეურაცხი: შუშ. წამ., 9, 7). ლირსი კაცი და შერაცხილთა შვილი 29, 1.

შერისხვა, ნ 2. შეჭრისხნა 53, 10 გაუწყრა, რისხვით მიჰმართა.

შერყევა, ი ვნ. აღრე შევირყევეთ 115, 14. შდრ. მძიმე.

შეხაზოსელ. იყო ვინმე მთავარ-ლიაკონი ... და თუსი შესამოსელი, რომელი დაედვა ეკლესიას, არა ჰნებუნენ, რაათამცა ვინმე შეიმოსა იგი თვნიერ

მისა 79, 2 (შემდგომიდან ირკვევა, რომ ეს იყო კუართი: დღესა ერთსა ენება მამასა ჩუენსა შეწირვად უსისხლოვასა მსხუერპლისაჲ და ჰრქუა სხუასა ვასმე მთავარ-დიაკონსა, რათა შეიმოსოს კუართი იგი შესამოსელი პირველ ქსენებულისა მის მთავარ-დიაკონისაჲ 79, 1—6; გნებაჲსა, რათა შეიმოსოს ძმამან მან კუართი შენი 79, 10); გინა საბეჭური იყენიან გინა შესამოსელი ანუ თუ კუნკული 78, 9 [ამონაწერიდან ჩანს, რომ „შესამოსელს“, საზოგადოს გარდა, ერთ კერძობითს ტანსაცმელს აღნიშნავდა. ამ შემთხვევაში საბეჭური სხვა და შესამოსელი სხვა. „შესამოსელს“ სხვანაირად „კუართი“ ჰრქმევია და წირვის დროს მთავარ-დიაკონს სცმია). საკურთხევის შესამოსელი ოქრო-ნემსული 31, 10 (ამ შემთხვევაში „შესამოსელი“ საზოგადო მნიშვნელობით არის ნახმარი).

შესამოვარ ნ. შეპონება.

შესაქმე შექმნა, გაჩენა. საქმენი სოფლის შესაქმისანი 2, 7.

შესუენება. 1. დასუენება (დაღლის შემდეგ). შეუსუენებელად თარგმნინ 48, 5.

2. ი უობ. გარდაცვალება. ნეტარმან იოვანე შეისუენა 6, 11 (38, 2); არსენი და იოვანე შეისუენეს 111, 9. **შესხმა შექება, ხობება.** შესხმად ძმისა თვისა ბასილისი 49, 20.

შეტირ-ილ. 2-3. (გარდაუყ-). შევესტიროლით 118 ბ, 23.

შეტკობა, ი, სიამოვნებით მიღება, ტკბილად მოპყრობა. სიმდაბლესა შეიტკობოდა 57, 7; ვითარცა მამამან სახიერმან შეიტკბნის 118, 32, უმეტეს ყოველთა სათნოებათა მოწყალებად შეეტკობ 32, 21 (აქ „შეეტკობ“ II თურმობითია);

ი ვნ. ურთიერთარს გამოეცხადნეს და სიყუარულითა სულიერითა შეიტკბნეს 14, 3.

შეურაცხ პიროვნების დამამცირებელი, დამამდაბლებელი. ჯოროთა მსახურებისა ღუაწლი და სხუანი მსახურებანი უნდონი და შეურაცხნი სიმდაბლით აღასრულნა 9, 5.

შეურაცხება შეურაცხყოფა. რავდენნი შეურაცხებანი და ყუედრებანი მოიწოდეს 118 ბ, 6; გინებითა და შეურაცხებითა 118 ბ, 21. ნ. შერაცხვა.

შეურაცხ-ყოფა. დიდებად ამის სოფლისაჲ შეურაცხ-ყო 8, 2. ნ. შერაცხვა.

შეუსუენებელად ნ. შესუენება 1.

შეუხებელი. ქალწულებად შეუხებელი და უბიწოა 108, 13.

შექმნა, ი (მარტოოდენ I სერიაში; II სერიაში უხმოვნად), გაკეთება (საქმელისა). თჯინა დიდისა უძღურებისა საქმელსა არავინ შეიქმოდა 82, 1; რათა საქმელსა არა იქმოდინ 96, 1; მათთჳ ზოგჯერ აღიღისა შექმნიან (საქმელი), ზოგჯერ საშხარეულოს 96, 3.

ი/უ. რათა მათი საქმელი მან შეუქმნას 97, 6; საქმელსა ერთსა შეუქმოდეთო 100, 2.

შექცევა შებრუნება (ა) [ქვემოდან ზემოთ]. ძლით დაარწმუნეს მონასტრადვე შექცევაჲ 33, 28.

ი ენ. კუალად შეიქცა თჳსავე მონასტრისა 33, 29; მერმე შეიქცა 21, 6; მოსწრაფედ შეიქცის 61, 5; ვესავ ღმერთსა, რომელ არა შევიქცეთ ამაოდ 55, 11 (უნდა ასულიყვნენ ელიას მონასტრში მთაზე).

შექცეულ მიჩენილი, რაიმე საქმეზე გულ-დადებული. თჳსსა მსახურებასა განკრძალულ იყო და წიგნთა საღმრთოთა თარგმნასა შექცეულ 115, 8.

შეჯანება, ი. ვითარცა სიწმიდე შე-
იყვანეს 56, 6.

შეშა 106, 3.

შეშუება, ი/უ. სატრაპეზოს არა შე-
უშვს 61, 7.

შეშფათებულ 45, 12, 17. ნ. შფოთ.

შეჩუენება. კრულობითა და შეჩუე-
ნებითა განაგონა 19, 12.

შეჩუენებულ. წყულ და შეჩუე-
ნებულ და განკუეთილ 118 d, 5; ... მცა
წყულ არიან და შეჩუენებულ
118 d, 9.

*შეძლ, ი/უ (სტიტ., შემიძლავს; II
სერ. ე). რომელსა კრებულსა შეეძლ ის
შახულება 115, 21.

*შეძნ, ი/უ — ღ. შეუძნდა საქმე
ესე 12, 2; შეუძნდა ესე სანატრელსა
მას 54, 7. ნ. ძნ.

შეწვა, 2 (გარდაუყ.). რეცა სამარ-
თალი წესწვედა 118 c, 11 ვითომც
სამართალი მათ მხარეზე იყო.

შეწვენა, ე. დახმარების აღმოჩენა,
დახმარება. აქედან: შეწულ (მიძლ.).
არა თუმცა უფალი შეწულ იყო
ჩუენდა 117, 5.

შეწირვა. შეწირვაჲ უსისხლოასა
მსხუერპლისაჲ 79, 4.

შეწუვა, ი ვნ. შეიწუებოდა წყა-
ლობითა ჩუენითა 118 b, 11 იწუებოდა
ჩუენი სიბრალუით.

შეწუხება, ნ (ან დ). შეწუხნა
53, 10; იგინიცა შეწუხდებიან 83, 7;
და მერმე შესწუხდეთ 83, 6.

შეწყნარება, ი, მიღება. მან ყოველი
სიმდაბლით შეიწყნარა 19, 2; სიხა-
რულით შეიწყნარეს 51, 7; შემწედ
და მსახურად შეიწყნარანა ბერძენნი
118, 20.

ე. მუნ შეეწყნარა 12, 5 იქ იქნა
მიღებული, იქ მიიღეს.

შეწყუდევა. საპრობილედ შეწყუ-
დევაჲ 118 b, 30; შეწყუდეულად
იყენეს ქალაქსა 16, 2.

შებება ნ. შეუბებელ.

შთასახუნებელ. ნაწილის შთასა-
სუნებელ სანაწილე. ნაწილის შთასა-
სუნებელით წვეცლისათ 31, 9
(შელქისედეკ კათალიკოზის სიგელში
მოხსენებულია სანაწილე და ასაპყ-
რობელი: თ. ეორდ., კრონიკები II,
34, 26).

შინა 1 (ზმნიზ.). შინა და გარე
39, 3; 98, 11; 111, 11; გინა შინა მო-
ნასტერსა, გინა გარე შეტოქთა 98, 6;
შინაცა და გარეცა 104, 1.

2. (თანდებ.). მონასტერსა შინა
66, 2.

შინა — გამოღებით შინაურულად (?).
შინა — გამოღებით მრავალ-ფერთა
საქმეთათჳს ამხილა დედოფალსა 19, 1.

შინა-განმცემელ მოლაღატე. უკუე-
თუ ვინმე გამოჩნდეს და... ქართველთა
შინა-განმცემელ ექმნეს 118 d, 1;
რომელნი-იგი შინა-განმცემელ ექმნ-
ნეს ი. ქრისტესა 118 d, 6.

შინა-მყოფ. შრომისა დღეთა შინა-
მყოფნი და ხუცესნი და დიაკონნი
მსახურებდინ 73, 2 („შინა-მყოფი“
აღბათ ის იყო, ვისაც არ ევალებოდა
სამუშაოზე გასვლა).

შორიელ. შორიელთა და მახლო-
ბელთა 5, 12.

შრომა ნ. შურომა.

შტო (штот) სტოა (ეკლესიის გვერ-
დით სვეტებზე დაყრდნობილი ფრთა,
გადმოხურული). შტოსა გაიყვანის
58, 12; თუთ გავიდის შტოსა 58, 13;
უძლურთა მძათადა გაეწესა და ეკლესიის-
სა შტოსა დგიან მიყრდნობით კუერთხ-
თა მათთა ზედა... რომელნი მეტადრე
უძლურნი იყვნან, მათდა ებრძანა, რომ-
მელ შტოსავე შინა სხდენ იგინი
სკამთა ზედა 75, 2—4 [P. P. შეტლო-
მით მას ქართ. „შტო“-საგან აწარმო-
ებს და სომხ. იასთ-ს უღარებს, p. 41;

სტოას შესახებ ნახეთ ივ. ჯავახიშვილი, Термины искусства, ХВ III, 25, და კ. კეკელიძე, Иер. канонарь გვ. 213].

შუება. ნ. მიწუება, შეშუება.

შუდეულ ერთი კვირა (შვიდი დღის განმავლობა). გარდაცდა შუდეული ერთი 17, 13; სამთა დღეთა შუდეული ისათა 69, 2. ნ. მსგეფსი.

შურ 1. ძლიერი წადილი, მონდომება. არათა შურად და ბაძვად მოვიდოლით 2, 13.

2. „მწუხარება სხვა კეთილსა ზედა“ (საბა). განილეოდა შურიტა 105, 4; აქედან: მოშურნე 105, 1 ვისაც ჰშურს.

შურამა, შრომა (ამ ძეგლში უპირიან ფორმებში გვხვდება, უპირიანებში არა) 1. მუშაობა, კეთება. შრომა მათი ლოცვადვე დაუთუალიან 60, 7; მიზეზისათვის შრომისა, რ ფრად მოხარკე იყენეს ძმანი მაშინ შრომასა 69, 7—8; უფროდსნი დღენი ვენატა შრომასა შინა დაყენიან 89, 6. შრომახა დღე საბუშაო დღე, ლიტონი დღე (არა უქმი). შრომისა დღეთა 73, 2 სამუშაო დღეებში.

2. ჯაფა, დიდი შრომა (ამ შემთხვევაში მისი სინონიმი, ან უახლოვდება მნიშვნელობით: ქირი, ღუაწლი). მრავალი შრომა დაითინა 118 ხ, 29

(შდრ. არცა თუ ეგების, რავედნი-ღუაწლი მოითმინეს 118 ხ, 17). მრავალი შრომა და ქირი და რულუნება 117, 5; შრომით და ქირით 55, 2ბ.; მისთა შრომათა და ღუაწლთა ზედა 89, 1. შურების (უნიშნო ვნ.) მუშაობს. ძმანი ყოველი ძლიერად შურებიან 83, 7; ტბილსა მას თაფლსა წიგნთა-საღმრთოთასა შურებოდა 48, 7; რომელი ძლიერად შურებოდიან დღე ყოველ 60, 6; ამას ყოველსა ძმანი შურებოლიან 90, 4.

შულ: დიდთა შულთა შთავარი 33, 25; **შულლიანობა.** პირველით-განვე უძნდა შულლიანობა და შფოთი 33, 3.

შფოთ. უძნდა შფოთი და ზრუნვა 51, 17; უძნდა შულლიანობა და შფოთი 33, 3; ევლტოდა შფოთსა-სოფლისასა 57, 6; ამის სოფლისავე შფოთთა შთამადებენ 17, 11; აუწყეს კოსტანტი მეფესა შფოთისა მათისათვის 110, 5. **შფოთება.** აქედან: შფოთებელი 39, 11. ნ. შემფოთებულ.

შჯულ სარწმუნოება. იწყეს ზრახვად შჯულისა 53, 7 დაიწყეს კამათი სარწმუნოების შესახებ. **შჯულის მცნიერ-**ი 53, 4; 54, 1.

ჩ

ჩამოხლვა. თესლონიკეს ჩამოვიდა 118 c, 3; რავედნ გზის მოვილით წიგნი თვთმპურობელთა და ჩამოვიდით 118 ხ, 20.

ჩამოტანა, ი. მრავალნი ფიქონანნი ჩამოიტანნა 25, 2.

ჩახხმა. სიეროსა საქმელსა თანა ჩახხმა 83, 6.

ჩაფლა ქილამანი. გინა თუ მოგუნი გინა თუ ჩაფლანი გინა თუ ტყავი 101, 6.

ჩენა ნ. ჩინება.

ჩინება, ი. უფალმან... სასუფეველსა ცითასა მკდრ გჯჩინენ 118 d, 18.

ჩოჯა. ერთი ძმა თაქსა უმპირავნ და ერთი ფერჯთა და ერთთა ჩოჯათა

ზედა მიამთხვან ლუდითა 68, 17; ალა-
შენის ანუ ჩოკითა ანუ საბეჭურითა
68, 21.

ჩუეულემა. ესევითარი ჩუეულე-
ბაჲ აქუნდა 69, 1; ვა აქუნდა ჩუეუ-
ლებაჲ 112, 6.

ც

-ცა (ნაწილ.). სხუაჲ ცა 54, 1; მცი-
რედ ცა 80, 9 ონდავადაც კი; იგუემა-
ცა 118 ხ, 29 კიდევაც სცემეს; იქმნა-
ცა 111, 4 კიდევაც იქმნა.

ცემა. ცემითა და გუემითა 118 ხ, 8;
ცემულ (მიმლ.). ცემულთა შემდგო-
მალ ცემისა მუგლ-მოდრეკით თაყუა-
ნის-სციან 68, 21.

ცეცხლ. ცეცხლის კიდესა 82, 3.

ცილობა კამათი. ამას ცილობასა
ზედა 17, 3 ბ. განთქუმული ცილობასა
ზედა 54, 2; იწყო ცილობად 54, 4.

ა. ყოვლადგე არა აცილა 115, 7.

ცნობა გაგება, შეტუობა. უარეს
ცნობისა 54, 5; თვნიერ ცნობისა
მეფეთაჲსა 13, 5.

ი ვნ. (თემის ნიშანი ობ შეხორცებუ-
ლია). იცნობა 15, 2 ცნობილი გახდა.

ცოდვა 80, 5.

ცოლ. ცოლის ძმათა მიმისა
იოვანესთა 10, 3.

ცოცხალ (ახალი მნიშვნელობით).
ვიდრე-ლა მამაჲ იოვანე ცოცხალ იყო
50, 4; 51, 1.

ცრემლ-ი 29, 16; 68, 21.

ცულ უქმი, ამაო. ცულ-ყოფა გაუქ-
მება, მოშლა. ცულ-ყო ღნ განზრახ-
ვაჲ მისი 105, 8; რა პირველი იგი ბქო-
ბაჲ ცულმცა ყვეს და ამაო 118 ხ, 6;
ესრეთ ვიხარკოთ, რომელ შეკრებაჲ ჩუე-
ნი ამას წმიდასა ადგილსა არა ცულად
იყოს, არცა ამაო იყოს განსლვაჲ ჩუენი
ამიერ სოფლით 77, 11 („ცული“ და
„ამაო“ სინონიმურად იხმარება).

ცვა. ფურცელი ხეთა და ვენაქთაჲ
გაქმა და სცკოდა 55, 3.

ცვლიან ცვილ-ნარევი წამლებით და-
ხატული, ენკუსტიკის წესით დამზადე-
ბული. ხატი ცვლიანი დიდი 31, 17;
სხუაჲ ხატი ცვლიანი ნათლის-მცე-
მელისაჲ, სხუაჲ ხატი ცვლიანი წმ.
ვესტრანისი 31, 20 [ცვილოვანი მხატვ-
რობის შესახებ ნახეთ შ. აბრამიშვი-
ლის „ენკუსტიკური ფერწერა“: ლიტე-
რატურა და ხელოვნება 24.VIII.1946].

ცურვებულ ნ. ოქრო-ცურვებულ.

ცხედარ საწოლი, кровать. ცხე-
დარსა ზა დაერდომილი 33, 30;
ჯდა ცხედარსა ზედა 45, 1 ბ.

ცხენ-ი 31, 21.

ცხოვნება, ა, ქრისტიანული გზით
წარმართვა. ესოდენტა სულთა აცხოვ-
ნებ 51, 13; აცხოვენ სული ჩემი
27, 12.

ე. სული ჩემი ვიცხოვნო 33, 23.

დ. 1. ცხოვრება. კეთილად და წე-
სიერად ცხოვრებიაჲ კანონსა და
განგებასა ზა ბენეტიკტესსა 51, 2 ბ.;
დაყუდებით ცხოვრებოდა 35, 2, 7
ცხოვრობდა; თავადი მუჟდროებით
ცხოვრებოდა 118, 23; საღმრთო-
თა მოქალაქობითა ცხოვრებოდე ს
6, 7. 2. სასუფეველს დამკვიდრება (ა).
ამით სამითა საქმითა ცხოვრებიაჲ
93, 6.

ცხოვრება. 1. სიცოცხლე. აღასრულეს
ცხოვრებაჲ თვისი 2, 4; სასოებაჲ წარ-
ვიწირე ცხოვრებისა მისისაჲ 45, 10
იმედი დაგვარგე მისი სიცოცხლისა.

2. ცხოვრება. მოშურნე კაცთა ცხო-
რებისაჲ 105, 1; ცხოვრებანი და

მოქალაქობანი 2, 9; ცხორებაჲ ესე ამ ქვეყნიური ცხოვრება; ცხორებაჲ ხაუკუნოა იმ ქვეყნიური ცხოვრება (ქრისტეანული დოგმის მიხედვით). ამას ცხორებასა 119, 17; ცხორებაჲ საუკუნოა 41, 11; წარვიდეს ცხოვრებად საუკუნოდ 118, 14.

ძალ. ძალი მის საქმისაჲ 68, 12 იმ საქმის ვითარება; მსგავსად ძალისა 59, 2 შეძლებისამებრ.

ძალ-ღება, ი/უ (ძალ-უც, ძალ-ღება) ილრატებაჲ ვისმცა ძალ-ღება 108, 8.

ძაძა უხეში ქსოვილი. არს სამოსლად მისა ძაძაჲ და ძაძისა მის ზელა ჯაჭვ შიძმშ 108, 10.

ძეგლის წერა დადგენილება. ძეგლის წერაჲ მართლისა სარწმუნოებისაჲ 49, 44.

ძელ-ი. ცხორებისაჲ-ჲ 31, 7 ჯვარი, რომელზედაც გადმოცემით ქე აცუკეს.

-ძი (ნაწილ.). ხილვად, თუ რაჲ-ძი იქნა 45, 4 ბ.; ვითარი-ძი იყვის შფოთი 68, 14.

ძილ. არა მოეცალეზინ ძილი 60, 6. ნ. დაძინება, მოძილ.

ძლეულება-ჲ 54, 6.

ძლიერად ძალიან. ძლიერად შურებთან 83, 6; ძლიერად შურებოლიან 60, 6.

ძლით ძლივს. ძლით დაარწმუნეს 17, 1 ბ.; 33, 27; 51, 8.

3. ბიოგრაფიული ცნობები. რომელთა სახელები აღწერილ არს წიგნსა მის ცხორებისასა 1, 10.

4. ცხონება. ცხორებისათვის სულისა ჩუენისა 113, 13; ცხორებისათვის სულთა ჩუენთაჲსა 43, 4; რა მიზეზ ცხორებისა ექმნა სულსა მათსა 51, 14.

ქ

ქმა 1. ქმაჲ ვენევენტოს დუქისაჲ 51, 3; ცოლის ქმათა მამისა იოვანესთა 10, 3.

2. მონასტრის კრებულის წევრი: ა) მამასთან (ე. ი. წინამძღვართან) დაპირისპირებით: პირველად მამაჲ ეფთუჲ და მერმე ქმანი ყოველნი 64, 2; ქმასა ვისმე ეთხოა 49, 23; სულიერნი ქმანი 52, 9. ბ) ქელოანთან. დაპირისპირებით: საქმრისა მიცემაჲ ქმათა და ქელოანთაჲ 101, 2.

ქმარ. ქმარიანი (ღუნოა) 70, 5.

ქნ. ი/უ. ესე უძნნ 76, 1 ეს ეძნებოდა ხოლმე; უძნდა საქმე ესე 23, 4; 54, 3; 115, 5; უძნდა შფოთი 34, 3; 51, 17; უძნდა შულდიანობაჲ და შფოთი 33, 3. ნ. შეძნ.

ქნიალ ძნეოლად. გაჭირებით. ძნიალ უზნობნ ქართულად 46, 8 [საპირისპიროა: ქსნილად (ნ.)].

ქონძ. შემოსილი ძონძებითა 112, 18.

ქუელნი წიგნი 31, 13. ძველი აღთქმის წიგნები (საწინასწარმეტყველოჲსა და მაკაბელთა წიგნების გარდა, რომლებიც ცალკეა მოხსენებული).

ყ

ყაგება, წარგება, ა, დახარჯეა. კელინნი, რლთა ზა წაიგეს: ზემოთა ზედა 500 დრაჰკანი და ქვემოთა 100 დრაჰკანი 31, 22; წასიგებელად 32, 7.

ყაგლა ნ. წარელა.

ყაგლენა გაგზავნა. კაცისა წაველენაჲ არა ეგებოდა 16, 5. ნ. წარვლენა, წარმოვლენა.

წამალ. წამალი ცხორებისად 79, 3 ბ.

წამება 1. დამოწმება, ციტაცია. წამები თა წერილობითა 108, 4.

2. (და)დასტურება. ღუმილით წამებენ 4, 6; ეწა წამებენ მის მიერ თარგმნილთა წიგნთა შინა აღწერილნი ანდერძნი 5, 9; რომლისათჳს წამებდა შამად ეფთჳმე 111, 7; რომლისა სათნოებასა წამებდა ქუეყანად პრომისა და საბერძნეთისა 51, 2; კეშმარიტად წამეს შამათა 29, 3 ბ.

გ. ეწამებოდა სიტყუათა მისთა 111, 14; რლნი თანა დახუდენ და ეწამენ 118 ძ, 8.

წამოცემა, წარმოცემა. ეელოგიასა წამოსცემდეს 104, 12.

წანახვა 5. წასახებად.

წარგება 6. წარსაგებელ.

წარღვომა-ა 59, 6 მუხლი ფსალმუნდან, რომელიც ღლესასწული-სათვის არის შერჩეული. მას ძველიდ ზოგჯერ „ფსალმუნი“ ეწოდებოდა (ქ. კეკელიძე, *Иер. казюары*, 339). „წარღვომა“ ეკლესიის „სამსახურებელთაგანია“.

წარღვნა. წარგუდევნიან 118 ბ, 21.

წარვლა, წავლა 1. (2, გარდამ.) გავლა. ვითარ წარვლეს ხანი რაოდენიმე 112, 16. **2.** (2, გარდაუე.) გაცდობა (რომ გასცდე რასმე), გასწრება. ევ არა მოდრკიან და თაჳუანის-სციან მდაბლად, არა წარჰვლიდიან 64, 5 ვიდრე არ გასცდებოდნენ ხოლმე.

ი/უ (2, გარდაუე.). ოდესცა მამასა წინა წაულიდიან ძმანი—გინა ეკლესიას, გინა სადაცა—ვიდრე არა მოდრკიან და თაჳუანის-სციან მდაბლად, არა წარჰვლიდიან 64, 4 (წაულიდიან = წაუვლიდიან).

წარვლენა, ა, გავზაენა. რა სამეფოს წარავლინნეს 33, 16.

წარმართება, ი/უ, ხელის შეწყობა, გამორჯება. ოდეს რწ წარგიმართოს 21, 2.

ე (უობ.), წასვლა. წარემართის ოქსსა მსახურებისა 59, 9.

წარმართებულ სწორ გზაზე დამდგარი. წარმართებულ ხარ მცნებათა შინა ღმრთისათა 29, 10.

წარმატება ყძყძ. ხელიდა რაა წარმატებასა ძმათასა 105, 3.

ე (უობ.). უმეტეს და უმეტეს წარემატნეთ 41, 7.

წარმგზავნა გავზაენა (ნაწარმოებია „მგზავრ“-ისგან; ამიტომ მ ზნისთვის ფუძისეულია). განზრახვად ქმნეს, რა ლაშქარნი წარმგზავნენ საბერძნეთს 20, 3; (დ. კურაპალატმან ა. ნინოწმიდელი) მოციობთა და ოთხთა ეკლესიათა წარმგზავნა 35, 6; (ილარიონ კანანახი) ევედრა მათ, რა წარვიდეს იერუსალემს და წარმგზავნეს მუნ და მრავალნი წელნი დაყუნა დაიკონობასა შინა 84, 4; და თუ ვინმე პოვნიან, ეპიტირიტისთა დააცხრენიან და თჳსთა კელინთა წარმგზავნიან 66, 3. შღრ. გავზაენა.

წარმოვლენა, ა. წიგნებითა სამეფოთა ლაქრას წარმოავლინეს 16, 11. ნ. წაეღნი.

წარხაგებელ, წახაგებელ ხარჯი. ფრიადითა წარხაგებელითა 117, 10; 118, 10; საშოალისათჳს წახაგებელად 32, 7. ნ. წაგება.

წარქცევა: მეოტად წარქცევა, ი, *отрпаты в селство*. აოტა სკლიაროსი და ვიდრე სპარსეთადმე მეოტად წარიქცია 21, 6.

წარჩინებულ 1. დაწინაურებული, პირველ აღვლებში მღვდომი. საყდართა

შორის საკათალიკოზოთა საჩინო არს და წარჩინებულ საყდარი ეპიტაფანე კვარცხელია 57, 1.

2. დიდ-გვირგვინი, მალალი წოდების ჩამომავალი. შშობელთა და პაპთათვან დიდებული და წარჩინებულნი 7, 3; ძმად ვენევენტოს დუკისაჲ, წარჩინებულნი ნათესავით 51, 3.

3. მეფის კარზე მიღებული. პალატი-სა წარჩინებულნი 117, 4; კაცი წარჩინებული მთავართა შორის დედოფლისათა 16, 10; მის ჟამისა წარჩინებულთა და მთავართა წინაშე 115, 9; დიდად წარჩინებულ იქმნა გიორგი წინაშე რომანოზ მეფისა 116, 2.

წარჩინებულობა. თორნიკის წარჩინებულობასა და ახოვნებასა 14, 5.

წარცემა, წაცემა, 3 (ხშირად უირიბობიექტოდ), გაგზავნა ვისთვისმე. გინა თუ ევლოგიასა ვისმე წარსცემნ 71, 3; რა თარგმნიდეს და წარსცემდეს 48, 5; წიგნები მიფეთა წე წარსცა 20, 6; მრავალნი წიგნნი წარსცენის წე დ. კურაპალატისა 48, 1; მამისა თანა წარსციან (sic) 104, 14; წარსაცემელად 98, 15; წახაცემელად 98, 8. წამოცემა.

წარძღობა, ი/უ. ღრი წარგიძელჯნ წანებასა მისსა 41, 13. შდრ. წინაძღობა.

წარწირვა, ი, სახოებისაჲ იმედის დიკარგვა. სასოებაჲ წარვიწირე ცხოვრებისა მისისაჲ 45, 10.

წარწყმელა, წაწყმელა, ი, დაღუპვა. და ჯერ-გიჩნსა, რა მავის უოელისა მალდი და სასყიდელი წარწყმიდო 79, 19; პირველად სულთა თქუნთა წაწყმელად 68, 5.

ი/უ (უნიშნო ენ.). რა სასყიდელი შენი არა წარგიწყმდეს 70, 17.

წარჯღობა, წაჯღობა. (1-პ.) გაფუქება (დ). ესთენი განძი ბედით წაჯღეს

97, 4; (2-პ.) წასელა (უ). სულნი წარჯღეს 54, 1 მოკვდა.

წახაგებელად ნ. წაგება.

წახანახავად. რომელნი მკითხველნი იყვიან ანუ მწერალნი და წასანახავად ანუ საწერლად აინთიან 81, 3 (ამონაწერიდან ჩანს, რომ ზეთის სათელი მონასტერში სკირდებოდათ მკითხველებს წასანახავად, მწერლებს კი—საწერლად. წანახვა, მაშასადამე, ნაწერის სტრიქონ-სტრიქონ თვალის დევნება უნდა ყოფილიყო).

წახაცემელად ნ. წარცემა.

წახლვა. წავიდიან 97, 7; უკეთუ წავიდე 17, 10.

(წალა ნ. საწანგრო).

წალემა, ი. მუნ წაილიან 96, 3; მონასტრით წაილიან 104, 17; საწუმრები უკუნა წაილეთ 55, 11.

ი/უ, წართმევა (ა) [სინონიზია მიღება]. ვინათვან მონასტერი ვერ წაგჯღეს, —ბარემცა დიდი ეკლესიაჲ რაათ მიგჯღეს 118, 10.

წაჯღობა ნ. წარკდობა.

წელ. ორი წელი 12, 7; ყოველთა წელთა 31; 5; წელთა დასაბამითვან სოფლისაჲთ 6536-ესა წელსა 114, 2—3; წლითი-წლად 42, 8 ყოველწლივ.

წერილ 1. ნაწერი. ამის ზემო წერილისაგან კიდე 32, 16.

2. წერილი მოსაქსენებელი 118, 5 მემორანდუმი.

3. სასულიერო წიგნი (მამათა ნაწერები; განსაკუთრებით კი ძველისა და ახალი აღთქმის წიგნები. უკანასკნელ შემთხვევაში ჩვეულებრივია „წმიდა“ სიტყვის დართვა). ბალაჰვანი და აბუჟურაჲ და.სხუნიცა რაოდენნიმე წერილნი 5, 16; გულისხმის-ყოფაჲ წერილთაჲ 45, 5; სიტყუასა წერილთასა 54, 8; წამებითა წერილთაჲთა 108, 4;

თარგმანებითა წმ. წერილთაჲთა 118, 17; წმ. წერილთაგან ასწავებნ 77, 3; თარგმანებისაგან წმ. წერილთაჲსა 109, 6.

წეს 1. ჩვეულება. წესი იყო მამისა ჩუენისაჲ 68, 2; 71, 1; 74, 1; ეჲ არს წესი მოაწმიდელთაჲ 56, 2; არა იყო წესი, რაჲთამცა ანუ კანდელსა ინთებდეს, ანუ ხატთა დაისუენებდეს სენაკთა შინა 81, 4.

2. განაწესი. საეკლროჲსა წესი ესრეთ გაეწესა 96, 1.

3. „განგება“, სამოქმედო პრინციპი, სახელმძღვანელო დებულება. განგებაჲ და წესი (მონასტრისაჲ) 39, 2; საღმრთონი წესნი და განგებანი დაესხნეს მონასტერსა 58, 2; ჰდ წესნი ეკლესიისანი 58, 3; სხუათა რათმე წესთა და კანონთა ენება დამტკიცება 115, 4.

4. რჯული, სარწმუნოება. განკუთვითლ წესისაგან ქრისტიანეთაჲსა 118 d, 5.

წესიერ. იყო... სიტყუაჲ წესიერ 104, 25; ჰასაკითა წესიერ 108, 3; წესიერად. ცხოვრდებიან 51, 2 ბ.; წესიერად ლოცუად 58, 6.

წვალება ნ. მწვალებელ.

წიგნ 1. წერილი, письмо. წიგნებითა სამეუფოთა 16, 10; წიგნები ვედრებისაჲ 19, 3 ბ.; წიგნები მეფეთაჲ 20, 1; კურიაპალატისა და თავისა წიგნები 20, 4; მიუწერეს წიგნები 36, 3; სავედრებელთა წიგნთათჲს 118 ბ, 19; წიგნი თჳთმპყრობელთაჲ 118 ბ, 20.

2. წიგნი, книга. ქართლისა ქუეყანაჲ დიდად ნაკულუეგან არს წიგნთაგან და მრავალნი წიგნნი აკლან 47, 2; მრავალნი წიგნნი წარსტნის 48, 1; თარგმნა წიგნნი საღმრთონი 48, 8; ფრიადნი წიგნნი თარგმანა 109, 9; თარგმანებაჲ წიგნთაჲ 108, 14;

ამათ წიგნთაგანნი 50, 3; წიგნთაგან და ზეპირით 68, 5.

წილ. ათას წილად მიაგენ უნ 118 ბ, 27; მიაგენ ქნ ათას წილად 118 ც, 23.

წინა. საქმელი მოაღებინს თავისა წინა 70, 11; რწნი იგი წინა სხენან სახედ სითნობისა 4, 3 ბ.

წინააღდგომა. უკუეთუ წინააღდგომაჲ ვინმე იკიდრის 66, 4.

ი/უ (შეიძლება გადაისყოს „წინა“). ხ იგი წინა აღუდგა 33, 10; წინა აღუდგებოდა დიდსა ათანასის 118 ბ, 3; რომელ არავენ აღგიდგეს წინა 72, 7.

წინააღმდგომი 21, 3; 39, 11; 118 ც, 27.

წინამძღუარ მამასახლისი, მამა, მონასტრის გამგე. რა სხუაჲ დაუტეოს წინამძღუარი 39, 7. ნ. მამა, მამასახლის.

წინამძღურობა. წინამძღურობაჲ მონასტრისაჲ დაუტევა და... ვიორგი მამად დაადგინა 115, 1—2; წინამძღურობასა შა დაყო 14 წელი 50, 7; იგჳნა წინამძღურობისაგან 109, 4; შემდგომად წინამძღურობისაგან ჯმნისა 32, 17.

წინამლომა. წინამლომითა და მოლუაწებითა 118 ბ, 2 ბ (ამისგან არის მიღებული მიმღობის ფორმა: წინამძღუარი).

წისქვლინ 98, 1.

წმიდა 1. სუფთა, შეურევენელი, святыя. „წმიდა ქართული“: მუნ ეამდმდე ძნიად უზნობნ ქართულად... და მიერითგან დაუყენებელად, ეჲ წყაროჲ, აღმოდინ უწმიდეს ყოველთა ქართველთასა 46, 10; წმიდანნი ყოვლისაგან ცოდვისა 80, 5.

2. ქრისტიანული წესების უაღრესად მიმღევაი და დამცველი, უცოდველი.

წმიდამან მამამან ჩუენმან ეფთვი
109, 1; წმიდანი მამანი ჩუენნი 118, 7.

3. სული წმიდა 119, 1.—სიწმიდე.

წმიდა არხი. ვა სიწმიდე შეიყვანეს
და წმიდა არსი აღიღეს 56, 6. „წმი-
და არსი“ ლოკვის სახელა მისი დასა-
წყისი სიტყვების მიხედვით. ახალ კონ-
დაკებში (მაგ., 1899 წ. გამოცემაში, გვ.
რძბ) ეს ლოკვა ასე იწყება: „წო, წო,
წო უფალო საბაოთ“, მიგრამ ძველად
ასე იწყებოდა: „წმიდა არს, წმიდა არს,
წმიდა არს უფალი საბაოთ“ (ნახეთ, მაგ.,
იოვანეს და ეფთვმეს ცხორების სჯნაქ-
სარული რედაქცია, გვ. 59, 16; გრ. ხანძ-
თელის ცხორება 67, 5; ნიკოლოზ კათა-
ლიკოზის „საკითხავი სუეტისა ცხოვე-
ლისაჲ“ 121, 21; „ისტორიანი და აზმა-
ნი შარავანდელთანი“ *692, 1 ბ.).

წრფელ. გონებითა წრფელ 108, 2.

წუართ-ნა ცემა, ფიზიკური დასჯა
დანაშაულისათვის. უკუეთუ მე აქა მცი-
რედ გწუართნე 68, 10; ორნივე
წუართნის 68, 13; დიდად წუართ-
ნის 68, 15; ფიცხლად წუართნის
68, 20; უკუეთუ უწურთელად მიგიშენ
68, 9; ვითარმცა ქრისტეს ჴელთაგან
წურთილ იყენეს 68, 1 ბ. (შეკუმშულ
ფორმებში უ უმარცვლოდვე დარჩება:
უწურთელად, წურთილ) [„წუართ-
ნის“ აღწერილობიდან ჩინს, რომ დამნა-
შავე გაირთხმებოდა, ერთი კაცი ფეხებს
დაუქერდა, მეორე თავს, მესამე კი ღვედს
დაქერავდა: ზოგს 30-ჯერ, ზოგს 40-ჯერ,
ზოგსაც 60-ჯერ, იმის მიხედვით, თუ
როგორი იყო დანაშაული].

წუავა, ა. დეკანოზი ოდეს აწუევენ
59, 6.

წუნენ 6. საწუნენ.

წურე. წურეთა დაგლეჯაჲ 68, 2.
6. უწურულ.

წუთლა ჯერ კიდეც. ბასილი და კოს-
ტანტი მას ეამსა წუთლა ყრმა იყენეს
18, 1; ბას. და კოსტ. მაშინ ჯერ კიდეც
ბავშვები იყენენ; ახალ-ნერგ იყენეს
წუთლა ვენაჴნი 89, 5; (მონასტერნი)
წუთლა გლახაკ იყენეს 30, 3.

წყალობა 1. სიბრალული. შეიწუე-
ბოდა წყალობითა ჩუენითა 118 ბ, 11.
(2-ბ.) ბრალება (ე), ცოდება (ე). სწყა-
ლობენ სიბერესა მისსა 28, 4 ებრალე-
ბოდა სიბერის გამო; მათ სწყალობ-
დით ვა თვსთა შეილთა 11, 4 ისინი
შეგეცოდათ როგორც თავისი შეილები.

2. კეთილი მოპყრობა, დახმარება,
მფარველობა, მოძება. წყალობით მო-
იკითხა 118 ბ, 35; ფრიადი წყალობაჲ
და სიტკბოებაჲ მოგუფინა 118 ც, 22;
დიდად აღგაკურეს ჴელი წყალობი-
საჲ 118 ბ, 26; უმეტეს ყოველთასა
აჩუენეს წყალობაჲ 40, 9; მათითა
წყალობითა და შეწეენითა 40, 5.
მწყალობელ 40, 2.

წყინება, ა. შეწუხება (ა), თავის მო-
ბეზრება (ა). აწყინებდიან მამასახ-
ლისნი 35, 11.

წყობა ბრძოლა, ნიჴ. განთქუმული
წყობათა შინა 7, 4; დიდი თორნიჲ
წყობათა შინა აღზრდილ იყო და სა-
ლაშქროთა საქმეთა 29, 1.

ჭ

ჭაბუკ ახალგაზრდა (საპირისპიროა
ბერე). უკუეთუ ჭაბუკნი იყენიან, ასი
მუტლი მოადრეკის 60, 9; უკუეთუ კუ-

ლა ბერნი და უძღურნი იყენიან, უღუ-
ნობაჲ და უსაქმლობაჲ განუწყისნი
60, 10. 5. სიჭაბუკე.

ქეშმარიტად 29, 3 ბ.

ჭირ 1. გასაკირი, მძიმე მღვდომარეობა. ბურღალთაგან ყოველნი სოფელნი კირსა შინა იყვნეს 90, 1; კირისა მაგიერ 90, 2 მაგ კირის გამო; დიდითა კირითა და იწროებითა 16, 3; დიდსა კირსა შინა ვიყვენით 118 ბ, 4.

2. დიდი შრომა, ჯაფა, გაქირება-შრომით და კირით 35, 2; 35, 2 ბ. (საწინააღმდეგოა: მოლხინებით). მრავალი შრომა, კირი და-რუღუნება 117, 5.

ჭირვება, ი ენ. გაქირების მოთმენა-ყოველდღე იკირვინ და ლამეთა ათენ: 50, 12.

ხ

ხალა ხადილი, ძახილი, დამახები. ექმითა და გუემითა და მწვალებელად ხადითა შეიწრებულნი 118 ბ, 8 (მწვალებელად ხადითა—მწვალებლებს გვეძახდნენ).

ხან. ვითარ წიარვლეს ხანი რაოდენიმე 112, 16.

ხარკება, ი, ცდა (ე). ესრეთ ვიხარკოთ, ძმანო 77, 10 ასე ვეცადოთ (?), ძმანო; ფრიად მოხარკე იყვნეს ძმანი მამინ შრომასა 69, 8 ძალიან ცდილობდნენ.

ხედვა მიჩნევა. ვითა თუსსა ძმისა ხედვიდეს მამანი 84, 3 როგორც თაისი ძმა, ისე მიაჩნდათ მამებს.

ხვალისა დღე 54, 11 მეორე დღეს.

ხილ 98, 6, 8; 100, 3; 104, 19. ნ. ხილნარ.

ხილვი. იოვანე მახარებელისა ხილვა და ხილვისა თარგმანი 49, 24.

ი. იხილა რაჲ იგი კურაპალატმან 20, 1.

ხილნარ. მოპნახვილიან ხილნართა 98, 10.

ხოლო 1. (კავშ.) მეგრამ. ხოლო ჩუენ პირველსავე სიტყუსა მოვიდეთ 7, 1.

2. (ნაწილ., დაისპის მეორე ადგილზე) კი. უფროას ხოლო 23, 5 უფრო კი; აწ ხოლო 29, 19 ეხლა კა; მეორესა ხოლო წელსა 37, 1 მეორე წელს კი.

3. (შეზღუდვითი ნაწილაკი) მირტო. იგი ხოლო ვთქუა 6, 1 მარტო იმას ვიტყვი; პურსა ხოლო და წყალსა 63, 4; იგი ხოლო დაიმკირე 98, 12; არი ხოლო საქართველოსა ოდენ, ოდ 118, 25; მან ხოლო მარტომან იკმარენ 80, 12 (აქ ზედ „მარტო“—ც არის დართული).

ხუარბალ. ნავი მოვიდის ხუარბალითა 89, 3.

ხუევა, ვ, ძუნწობა. ნურას ეხუეკსაფასისა დაკლებასა 91, 3.

ხურა 25, 7; 98, 4.

ხუცეს. ხუცესნი და დიაკონნი 73, 3; გინა ხუცესნი გინა დიაკონნი-გინა მეამობელნი 60, 8. ხუცეს-მონა-ზონი (სათაურში) მღვდლად ნაკურთხი-ბერი ან ბერად შემდგარი მღვდელი. (=ჰეცესაოუჯი).

ბ

ბად ნ. ჯდა.

ბამ, ი/უ. უქმს უნდა, სჭირდება. არცა ერთი რაჲ უქმს ჩუენ მიერი ჯსგ-

ნება 2, 4; რაჲმს უქმნ მას 79, 24.

ბდა, ი, ამოღება, შიშვლება (ი). იკადა მახული საგშეაკო 105, 15.

ჯელ ჯელად მილიან 104, 12 გა-
ზოართმეგდნენ (?).

ჯელით-წერილ სიგელი. დაუსხნენ
სიმტკიცენი და ჯელით-წერილ-
ნი და ოქრო-ბეჭედნი მეფეთანი 4, 14.
ხიმტკიცე სიგელი, რომელსაც მზოდ-
ბელის ხელით აწერია: „მტკიცე არს“ ან
„დამიმტკიცების“ („დაგუმტკიცების“)
ან კიდევ „ვამტკიცებ“.

ჯელის აპურობა 1. ჯელის აშვერა
(ლოკვის დროს). დმერთსა ჯელ-აპ-
ურობით ჰმადლობდეს 55, 17. 2. და-
ხმარების აღმოჩენა, შუწენა. დიდად
აღგუპურეს ჯელი წყალობისაჲ
118 b, 26; ჯელი წყალობისაჲ აღგუ-
პურა 118 c, 7; შენ ოდენ ამით ობოლ-
თა ჯელი აღუპყარ 19, 13. ჯელის
ამპურობელ 40, 2 შუმწე, პროტექტორი.

ჯელისა მიყოფა 67, 2 ფიზიკურად
შეხება. ოდეს იხილიან ვინმე ჰბუჯთა
ძმათაგანნი... ჯელის მიყოფად 67, 2.

ჯელ-მოკლობით 59, 4; 108, 6 ერთი
ხელით მეორე გეპიროს.

ჯელმწიფება უფლება. არა აქუნ
ჯელმწიფებაჲ 103, 2; არა ჰქონდა
ჯელმწიფებაჲ 98, 6; ყოველი ჯელ-
მწიფებაჲ და უფლებაჲ მამასა ეფ-
თუმეს მისცა 39, 1; ჯელმწიფებასა
ქუეშე თუსსა 16, 5. ნ. ჯელ-წიფება.

ჯელოან (ჯელოვან) ხელოსანი,
мастер (ხურო, კალატოზი, მზარეული,
მკედელი და სხვ.). კლრისადა დაემცნა
საწმირისა მიცემაჲ ძმათა და ჯელო-
ანთაჲ 101, 2 (აქედან შეიძლება და-
ვისკნათ, რომ მონასტრის კრებულს
ეკუთვნოდნენ მარტო „ძმანი“, ჯელოან-
ნი“ კი არა).

ჯელოვანება ხელოსნობა, ტექნიკუ-
რი საქმის ცოდნა. რათათჳცა ისწავლეს
სწავლაჲ და ჯელოვანებაჲ 92, 2 [აქ
„სწავლაჲ“ უნდა გულისხმობდეს წერა-
კითხვას, წიგნის საქმეს, „ჯელოვანებაჲ“

კი—ხელოსნობას (მკედლობას, ხურო-
ობას, მზარეულობას და მისთ.). აქედან
არის სვანურში შესული „ჯელჳან“—
კალატოზი. ჯელოვანებია მწერა-
ლი 111, 7 კალიგრაფი.

ჯელოხან 71, 7 მონასტრის მართვა-
გამგეობის აპარატში შემავალი პირი
(ჯელოარი, იკონომოსი, პარიკონომოსი, მე-
ტრაპეზე, მეკარე, ეგებ ეპიტირიტისი და
ეპისტატრიკი). ჯელოსანი საწმირის მიმცე-
მია (გინა შე და გინა თუ ჯელოსან მისცეს
მისცეს საწმირი რამე 80, 11); ის კარ-
გად უნდა ექცეოდეს დაქსნილთა და ახალ-
მოსულთ (65, 5) და ნუგეშინის-სცემდეს
„წუთითლ“ ძმებს (68, 24). შდრ. ჯელოან.

ჯელ-ყოფა 1. საქმის შედგომა (ი/უ),
ხელის მოკიდება, დაწყება. მიბრძანეს
ამის ჯელ-ყოფაჲ 3, 5; ურგებ იქმნა
ჯელ-ყოფაჲ მათი 118 c, 16; ჯელ-
ვეყავთ მცირედთა ამით სიტყუათა აღ-
წერად 4, 2; ეჲ ჯელ-ყო 106, 2 რო-
გორც კი დააპირა; ჯელ-ყვეს ყოვ-
ლითა ღონისძიებითა 117, 1; 118 c, 9;

ჯელ-წიფება, ე. არა ჯელ-ეწიფე-
ბოლა ძმათა 66, 1 ძმებს უფლება არ
ჰქონდათ. ნ. ჯელმწიფება.

ჯმა ხმაურობა. ვითარცა იქმნა ჯმაჲ
და ამბოხი 105, 18.

ჯმა-მალა. ნესტუ ოქროსაჲ ჯმა-
მალალი 5, 14; სიტყუაებრ ჯმა-
მალლისა ესადაჲსა 4, 1 ბ; ჯმა-მალ-
ლად ქადაგებს 32, 14; ჯმა-მალლად
ქადაგებენ 4, 6. ჯმა-მალლობა-ჲ 68, 3.

ჯმარება, ა 3, მოხმარება (ა). უკუეთუ
ვისმე აქუნ შესამოსელი გინა სხუად რა-
მე საჯმარი და არა ჰნებავენ, რამცა
აჯმარა იგი ძმასა თუსსა 79, 24.

ი. ღვოსა არაოდეს იჯმარებენ
70, 1; პურსა ხოლო და წყალსა იჯმა-
რებდენ 63, 5; პური და წყალი იჯ-
მარის; კელორთა მწუხრსა თუ რამე
ეჯმარებინ, შინა იჯმარიან 96, 6; მან
ხოლო მარტომან იჯმარენ 80, 12.

გ. 1. (ორივე წყობით) დახმარების აღმოჩენა (ი/უ). უტუეთუ ეკმარებო- დიან კელარსა ანუ მონაზონნი ანუ გრისგანნი, იკონომოსმან მისცნის 98, 15.

2. (ობიექტური წყობით) კირება (დ 2): დიდად ეკმარების ძვათა და ეკლესიასა 98, 12 ძალიან საჭიროა; რაჲცა ვის ეკმარებინ 98, 2; 99, 1 რაც ვის სჭირდებოდა ხოლმე; რაჲცა ეკმარებინ 115, 21 რაც კი საჭირო იყო ხოლმე მისთვის; და თუ ეკმარებინ 104, 8 და თუ სჭირდებოდა ხოლმე; თუ რაჲმე ეკმარებინ 96, 6.

კმელ 1 (ზედსართ.). კმელი სა პურისა კამაჲ 61, 7 მარტო პურის კამა (უეკრძოდ და უღჯნოდ. „ზელა კა- დი“ გურიიში ნიშნავს მარტო მკადს, უმისაქმლოდ).

2. (არსებ.) ზმელეთი. კმელით კერძი ყოველი დაიპყრა 16, 1, 14; ზღუთ და კმელით 118 b, 18.

კმობა, ი/უ; ძახება (ი/უ). მე ვიცი,

თუ რომლისა პირისათჳს მიკმობენ 17, 6.

კორც. კორცსა და სისხლსა უფ- ლისასა 45, 16; კორცთა შინა ყოფა ცოცხლობა. ეწე კორცთა-ღა შინა იყო 34, 6 ვიდრე ცოცხალი იყო.

კორციელ 1. კორცისათვის დანიშ- ნული, ფიზიკური არსებობისათვის საჭი- რო. ყოფლისავე კორციელისა საჯ- მრისაგან უზრუნველ ეყენეს ძმანი 78, 1.

2. არა სასულიერო, საერო. ფრთხი- ლი კორციელთა საქმეთა ზედა 39, 6; კორციელთა საქმეთა ზედი ფრთხილ იყო 115, 8.

ქსნილად უბნობა გამართულად ლა- პარაკი (საწინააღმდეგოა ძნელად უბნობა). ქართულად ქსნილად უბნობდი 46, 6.

კუეზულ მოკლებული, დაკლებული (რომ ჰქონდა და აღარ აქვს, **кхзешххз**). არა კუეზულ გუყენეს 6, 4 არ მოგვა- კლოს.

კუშევა, ი. სივლტოლაჲ იკუმია 8, 7 გაიქცა.

ჭ

ჯაჭუ. სასყიდლად ქორაკანდლოა, ჯეშაპაკთა და ჯაჭუთა და კელაპტარ- თა 32, 8 (თითქოს უნდა იფულისხმე- ბოდეს ქორაკანდლის ჩამოსაკიდებელი ჯაჭვი); არნ სამოსლად მისა ძაძაჲ და ძაძისა მის ზედა ჯაჭვ მძიმშ 108, 11.

ჯერ: ჯერ-არს საჭიროა, შეპფერის, ჯერ-იყო საჭირო იყო, შეპფეროდა. ჯერ-იყო, რაშცა არარას ვეძიებდით სხუასა გარეშე ტრაპეზისა 80, 1; ყოველ- სავე მამაჲ იოფანე განაგებნ და მისცემნ, ეწა ენების და სადაცა ჯერ-იყვის 26, 11; ეწა ჯერ-იყოს 70, 10. ჯერ- უჩნს შესაფერისად მიაჩნია. და ჯერ- გიჩნსა, რა მავის ყოელისა მადლი

და სასყიდელი წარიწყმილო 79, 18. ჯერ-ჩინება, ი, შესაფერისად მიჩნევა (ი). არა ჯერ-ვიჩინეთ დატეობაჲ 3, 3; რომელნი ჯერ-იჩინნა გაძოჩი- ნებად 2, 10.

ჯერისაებრ 70, 9 როგორც შეპფე- რის. უტუეთუ სუბუქი იყოს ღჯრაჲ, ყო- ლა ნუ ურთავ წყალსა, და უტუეთუ სა- შუვალ იყოს, ჯერისაებრ ურთე, და უტუეთუ უმჯობესი-რე იყოს, ეწა ჯერ-იყოს 70, 8—10.

ჯეროვნად როგორც შეპფერის, სა- თანადოდ. ჯეროვნად პატრიგ-სკლპნ 28, 3; გუამი მისი ჯეროვნად შეპოჲა 44, 2; განჯანონის ჯეროვნად 66, 5.

ჯმნა დატოვება, გადადგომა (თანა-
მდებობისაგან), ხელის აღება. შემდგომად
წინამძღურობისაგან ჯმნისა 32, 17.

ი (უობ.) 1. გადადგომა (თანამდე-
ბობისაგან). იჯმნა წინამძღურობისა-
გან 6, 12; 109, 4; 118, 22 (შდრ.: წინა-
მძღურობაჲ დაუტევა 115, 2). 2. გამო-
თხოვება (ე), გამომშვდობება (ე), გამო-
სალმება (ე). იჯმნა შეფეთაგან 19,
2ბ; იჯმნა მითაგანცა და გამოე-
თხოვა 22, 2 (აქ ტავტოლოგიური
გამოთქმა); იჯმნა ყოველთაგან 8, 7
(აქ ორგვარად შეგვიძლია გავიგოთ:

გამოეთხოვა ყველას, ან: ყველაფერზე
ხელი აიღო).

ი/უ (უპირად), გასტუმრება. მრავალთა-
უ ჯმნის და წარვიდიან 83, 8; კელარ-
თადა ებრძანა, რა ერისგანთა იგინი-
ისტუმრებდენ და უჯმნიდენ, ხ' უც-
ხონი თუ მოვიდიან, შესამესა დღესა შემ-
დგომად ქამისა ებრძანა, რა შეეარე
უჯმნიდეს 95, 5-8.

ჯორ 112, 13 (ჯორი საველართა.
რიცხვში შედიოდა), ოთხნი ჯორნი და
სამნი ცხენნი 31, 21; ხაჯორეს ყოველ-
ნი ძმანი იყენიან შეჯორედ 93, 1.

ჯოჯჯა ნ, აჯოჯა.

3

ჰაერ ცუდი ამინდი (?). მშრომელთადა
დღესასწაულთა და კვრთაქეთა და გინა
თუ ჰაერი არნ, მაშინ გაეწესა მსახუ-
რებაჲ 73, 1-2.

ჰაეროვნება სილაამაზე. ჰაეროვნე-
ბაჲ და შეუნიერებაჲ მისი 118 ც, 13.

ჰამბაჲ ამბავი. განითქუა ჰამბავი
ბათი 15, 1; უბნობაჲ და ჰამბავი
ლუარდა 29, 2.

ჰამო. ტკბილთა და ჰამოთა სი-
ტყუთა 68, 4.

ჰასაკი პოტ. ჰასაკითა წესიერ.
108, 3; [ცა ჰასაკად, მოიწია (სჯნ.
57, 5)].

ჰრომავლთა პავლე მოციქულის ერთ-
ერთი ეპისტოლის სახელია. თარგმა-
ნებაჲ ჰრომიელთა ეპისტოლისაჲ
49, 36.

ლექსიკონის დამატება¹

აღზრდა, ი. ვნ. აღიზარდნიან 92, 5.

აღმართვა, 3(2). აღჰმართეს 4, 10.

აღსრულება, ა. აღასრულებდით 42, 2ბ.

აღუყოფება, ი. აღაყოფეს ენაჲ ჩუენი
4, 16.

ბაძება, ი/უ. გვბოძა 118 ც, 17.

გ. ებოძოს 42, 1.

ბრძანება, ი/უ. მიბრძანეს 3, 5; ბრძა-
ნებულა 79, 25.

გაყიდ. არცა გაჰყიდდეს 78, 3.

გამობრწინებულ 2, 19.

გამოჩინება, ა. გამოაჩინებს 1, 5; გა-
მოაჩინა 1, 6.

განათლებულ 104, 4; 108, 2; განმა-
ნათლებულ 108, 15.

განხუენება. განსასუენებელად 4, 9.

განუუენებულ 4, 8.

გაცემა, 3. გასცეს პასუხი 119, 9.

¹ „თვანეს და ეფთჳეს ცხოვრებიდან“ სიტყვების ამოკრებისას მიზნად დასახული როდი.
იყო ყველა სიტყვის მოკვანა და სიმფთხის შედგენა, მაგრამ მაინც საწყენია, რომ ზოგი სიტყვა-
და ფორმა გამოჩენილა. მოწყვეს დამატებითი სია.

გუერდით 59, 7.
 გვრგვან 105, 20; 108, 15.
 დატკობა, ა. დაატკობ 48, 8.
 დაყოვნება, ე. დაეყოვნის 61, 5; არა დაეყოვნოს 69, 7.
 დაშომა. დაშოა 106, 3. ი/უ, დაუშოთის 100, 4; 103, 2.
 დაძინება, ი (უობ.) დაიძინა 43, 4.
 დაწოლა, 1. დაწეა 43, 3.
 დახედვა. დახედნა 112, 19.
 დიდება, ა. ვაიდიდები 46, 12; ადი-ლა 5, 4; 56, 2ბ.; ხადიდებულად 1, 5; დიდებულ-ი 4, 7 (=მშვიდნიერი, საუცხოვო), დიდებულად 112, 6; დიდების მტყუელეებად 2, 11.
 დუშილ 4, 6.
 ზიარება, ა. აზიარნა წმ. საიდუმლო-თა 105, 19.
 იძულება, ა. აიძულა მეფემან წმ. ეფთუმეს 57, 3.
 კეთილ. ყოვლითა კეთილითა აღაესნა 112, 8.
 კურნება 106, 4. მკურნალ-ი 79, 1ბ.
 ლოცვა, ი/უ. მილოცუდით 42, 2.
 ლხინება. მადლსა და ლხინებასა ღირს იქმნებიან 44, 4.
 მადლ. მაგის ყოვლისა მადლი 79, 18. მადლსა 44, 4; მადლითა ზეგარდამოთა 4, 5. მადლობა. გმადლობდნი 46, 12; მმადლობდეს 55, 1ბ.
 მელჯე 70, 6 (BD).
 მეცნიერება. მ-ა ქეშმარიტებისა 1, 2; მთხუევა, ე. ემთხუეოდინ 81, 6. ნ. მი-მთხუევა.
 მონათლვა, ი. ვნ. მონათლა 85, 2.
 მორწყულ 93, 3.
 მოხედვა. მოხედვაჲ საღმრთოთა 56, 11; მოხედვაჲ წმ. ღმრთისმშობლისა 45, 19.
 მოხუევა, ე. მოეხვა 111, 12.
 მოჯსენება, ა 3. მოაქსენიან 67, 3.
 ი. მოიქსენებდით 42, 8.

მსახურება. რომელთა-იგი ემსახურა მათა 4, 4 (II თურმ.).
 მშუდლობაჲ ქმნიან 63, 2 მშუდობით 76, 6.
 ოულ 4, 9.
 სამკაულ 4, 8; 5, 8.
 სარგებელად 1, 5; 2, 10.
 სარწმუნო 4, 4.
 სუენება (სტატ.). ესუენის 81, 5.
 სუეტ 108, 6.
 სულ 6. სუნი. ვიენოსე სული სულნე-ლებისა 45, 3ბ.
 სულნელება 45, 3ბ.
 უხრწნელ 45, 14.
 ფარულად 13, 4.
 ქადაგება. ემა-მალლად ქადაგებენ 4, 7. უნოსა, ი. ვიენოსე სული სულნელე-ბისა 45, 3ბ.
 შემკობა. შემკობილ-ი 5, 5; შემკული-4, 8; შემამკობელად 5, 11.
 შემოკრება. შემოკრა 51, 11.
 შერყევა. შეურყეველ-ი 108, 6.
 შეძრვა, ი ვნ. შეიძრა მთაჲ იგი ძრვითა დიდითა 56, 8.
 შეძრწუნებულ 56, 11.
 ტჯრთვა, ი. ეტჯრთა 50, 5; 88, 2.
 ტაძარ 45, 12.
 შუენიერ 2, 7; შუენიერება 4, 8.
 ცა. ცათა მობაძაენი 4, 10; ცათა ში-ნა 108, 14.
 ძინ. ძინაეს 94, 2. ნ. დაძინება.
 ძრვა. ნ. აღძრვა. შეძრვა.
 წარმოთქუმა. წარმოთქუა 43, 1.
 წყარო 46, 10.
 წყეულ 118 d, 9.
 ქეშმარიტ 31, 1 ბ.; ქეშმარიტება 1, 2.
 ხატ 2, 16; 31, 16; 31, 17; 32, 4.
 ხილვა, ი. ეხილე 45, 2 ბ.; ეხილენეს 4, 5.
 ჯელ-ყოფა 3, 5 ხელის მოკიდება, შე-დგომა (უ/ი). ჯელ-ყოფით 4, 2.
 ჯხენება, ა. მაქსენებდით, 42, 3.

ტექსტის გამოცემისათვის

„იოვანე და ეფთვიმეს ცხოვრების“ ტექსტი დაბეჭდილია იმგვარად, რაგვარადაც ის აკად. ივ. ჯავახიშვილმა დაამზადა გამოსაცემად¹. განსვენებული მეცნიერის სახელის კრძალვამ შეიძლება, რომ ტექსტი სათანადოდ ყოფილიყო დაბეჭდილი და ყოველ შემთხვევისათვის პირველ წყაროებზე შევამოწმე². შემოწმებისას განსაკუთრებული გულისყურით ვეპყრობოდი 1074 წლის ხელნაწერს (A-ს), რომელიც საფუძვლად დაედო ამ გამოცემას. აღნიშნული ხელნაწერის ვითარება ზედმიწევნით არის წარმოდგენილი დაბეჭდილ ტექსტში და, თუ სადმე რომელიმე სიტყვის ფორმა ამა თუ იმ მიზეზის გამო მიუღებელი იყო და შესწორებული, ხელნაწერის წაკითხვა მინც შენიშვნებშია ჩამოტანილი. სხვა ხელნაწერთაგან კი მხოლოდ შინაარსობლივი ხასიათის სხვაობანია ნაჩვენები.

ქარაგმინი სიტყვები ასეა გახსნილი:

ი^ე = იოვანე. ეს სიტყვა ერთხელ უქარაგმოდაც სწერია: იოვანეს 55,1 ბ.. ამიტომ ქარაგმის გახსნისას ყოველთვის იოვანედ არის წარმოდგენილი.

ო^მლმ 4,1 ბ., ო^სლმ 84,4 = იერუსალემ (და არა: იერუსალემ, როგორც ოთხთავის ტექსტში).

კ^დ = კუალად.

რ^ა = რაათო (შდრ.: სხვა რაათმე სავმრითა 68,3 ბ.; რაათ 118 ს, 10).

რ^ჟს = რაჟამს.

ს^დ = სრულიად.

ქ^ს = ქრისტეს.

ლ^თ-ი. ამ ფუძის სიტყვათა შეკუმშულ ფორმებში მ დატოვებულია: ღმრთისა, ღმრთივ, საღმრთონი და სხვ. საფუძველი ის არის, რომ ერთხელ თვით ამ ძეგლში გვხვდება გაუხსნელად: ღმრთისანი. ამას გარდა, საყურადღებოა, რომ გიორგი მონაზონის „ხრონოგრაფის“ ქართულ თარგმანში „საღმრთო“ უქარაგმოდ იწერება (ს. ყაუხჩიშვილი, ხრონოგრაფი გ. მონაზონისაჲ, 1920, გვ. XVI). ასეთივე ვითარება უფრო გვიანაც არის დადასტურებული; მაგ., საბა სენიგელოზის მიერ XIII ს.-ში, გამოთქმულ სავალთებლთა კიდურწერილობაში იკითხება: ქრისტეს ღმრთის ხატო, მეოხ ექმენ ვარდანს (თ. ჟორდანიანი, ქრონ. II, 110).

¹ გარდა ტექნიკური გაფორმებისა.

² შემოწმებისას მშველელანენ ილია აბულაძე და ნათელა ჯავახიშვილი.

ს ა ძ ი მ ბ ე ლ ი

1. პირთა სახელები

- აბრაჰამ (მამათ მთავარ-ი) 5,2; 118,30.
აბუშარბ-ი (იოვანე მთაწმიდლის სიმამ-რი) 10,6.
ათანახე, ათანასი (ათონელ-ი) 12,5; 14,2, 4; 15,6; 16,9, 12; 17,1, 2 ბ.; 22,3; 42,7; 88,6; 118 ბ, 3.
— (დიდ-ი, ალექსანდრიელ-ი) 49,28.
— პერიტურელ-ი 86,1.
აკეფსიმა (წმ.) 49,16.
ალფიოხ (წმ.) 49,29.
ანდრეა (მოციქ.) 49,41.
ანდრია კრიტელ-ი (კესარიელი AB) 49,24.
ანთიმო (წმ.) 49,47.
ანკურელ-ი ნ. კლიმ-ი ინკურელ-ი.
ანტონი (წმ., დიდი) 49,1 ბ.
არსენი (ეპისკ., ნინოწმიდელი) 1,7; 35,3, 9; 104,2; 109,3; 111,9; 113,28:
— (ათონელ-ი, გრიგოლის დამხმარე პირი და მის შემდეგ წინამძღვარი 1039—1041 წლებში) 115,2 ბ.; 118 ბ, 25, 29,37; 118 ს, 24 [ამ არსენისა და „შაე“ გრიგოლს გადა-უწერიათ. ხელნაწერი 1028 წ.: თორღ., ქრონიკები I, 167].
— (სომხობაში: გვრპელი) 85,2.
ბაგრატ (წმ.) 49,18.
ბასილი (მეფე, ბასილი II) 18,1, 5; 31,4; 57,2.
— დიდ-ი (კესარიელ-ი) 49,3, 15,21,4 ბ.
ბენედიქტე (წმ.) 51,1 ბ.
გაბრიელ (ხუცეს-ი, მღვდელ-ი) 29,13; 52,1, 3; 52,10; 54,1.
გელასი (მამამ ოთხთა ეკლ.) 8;9.
გეორგი, გიორგი (ხუცეს-მონაზონ-ი, გ. მთაწმიდელ-ი, იოვანეს და ეფთჳმეს ცხოვრების ავტორი, ათონის ქართვ. მონასტრის წინამძღვარი 1044-56 წ.წ.) სათაურში, 119,2,1 ბ.
გიორგი (მთაწმიდელ-ი) ნ. გეორგი.
— (ეფთჳმეს შემდგომი წინამძღვარი ათონის ლავრაში 1029 წლიდან. გარდაიცვალა ექსორიზებაში მონოვატს 1029 წ.) 39,5, 7; 40,7; 115,2; 116,3, 6; 118,22, 34, 35. 41; 118 ბ, 3.
— („უკეთური“), ეფთჳმეს შემდეგ მესამე წინამძღვარი 118 ბ, 2.
გრიგოლ, გრიგოლი (ბერი, „ახალი აბრაჰამ“, წინამძღვარი 1029(?)—1039 წ.წ.) 118,30, 34, 39; 118 ბ, 10, 31, 35, 37; 118 ს,23.
— („შაე-ი“) 115,3 ბ. [ნ. არსენი ათონელი].
— ნოსელ-ი 49,20.
— ღმრთისმეტყუელ-ი 49,17, 54.
გრძელისძე ნ. იოვანე გრძელისძე.
გვრპელ-ი (მონათვლის შემდეგ: არსენი) 85,1 [P. P. ფიქრობს (გვ. 50)], რომ ეს უნდა იყოს ანუ *ხუცესი* *ხუცესი*.
დავით კურაპალატი (ზოგჯერ მარტო: კურაპალატი-ი) 7, 3, 7; 10,2; 16,4; 18,5; 19,3 ბ.; 1 ბ., 20, 1, 5; 21, 4, 10; 35,5; 48,1.
დამასკელ-ი ნ. იოვანე დამასკელ-ი.
დიმიტრი (მთავარ მოწამე) 49,11.
დიოგენ 116,5.

- ლორეთე (წმ.) 49,10.
 ეფთუზე ნ. ეფთუზე.
 ევსტათი (წმ.) 49,49.
 ევსტრატე-ნ-ი (წმ.) 49,49.
 ევსტრატე, ევსტრათი (წმ.) 31,20 (ხა-
 ტი); 49,49.
 ელია (წინასწარმ.) 55, 5, 6, 8.
 ეპიფანე კპრელ-ი 57,2.
 ერმოგინე 49,19.
 ესაა (წინასწარმ.) 4,1 ბ.
 ეფთუზე, (ეფთუზე, ეფთუზი). სათაურში, 1,7; 5,6; 6,8, 11; 10,3; 11,2; 31,2 ბ.; 32,15; 34,2; 39,2, 11; 40,7; 43,2; 44,2; 45,2, 2 ბ.; 46,4; 53,3, 6, 8, 10, 13; 54,3; 55,7, 13; 56,1, 5, 6, 10; 57,4; 58,1; 64,1, 6; 69,1; 74,7; 104,29; 105,3, 6; 108,1; 109,1; 110,6; 111,4, 8, 2 ბ.; 112,2; 113,9; 114,1; 115,1, 4; 118, 8, 15, 3 ბ.; 119,3, 9, 11, 15.
 ეფრემ (წმ., ასური-ი) 31,11; 49,33.
 გენეგენტოს (ლუკა) 51,3.
 გლახ-ი (წმ.) 49,47.
 ზაქარია (მირდატის ძე) 115,3 ბ., 118,30.
 ზოსიმე (წმ.) 49,32.
 თეოდორე (პურგელ-ი) 49,48.
 — (სტრატელატი-ი) 49,48.
 თეოფანე (ხუცეს-ი) 111,4.
 თორნიკ (თორნიკე, იოვანე-თორნიკ, იოვანე) 1,7(?) 13,1; 14,5; 16,8, 13, 15; 17,2; 18,3; 19,1 (იოვანე), 1 ბ.; 20,2, 4; 21, 1, 5; 23,5; 25,1; 26,1; 29,1; 32,9; 33,1; 33, 4, 24; 118,7 (იოვანე).
 ილარიონ (კანანახ-ი) 84,1. *
 [იოზ სუნ., გვ. 58,8].
 იოვანე (ეფთუზეს მამა) სათაურში, 1,7; 5,2; 6, 8, 11; 7,2; 10,3, 4, 7; 11, 2, 3; 13,2, 6; 16,8, 13; 17,2, 1 ბ.; 23,4; 26,1 ბ.; 27,4, 8; 28,2; 29,3, 6, 9, 18; 31,2, 4; 33,2, 9, 11, 20; 38,1; 45,2, 6, 9; 46,8; 47,1; 50,4, 6; 51,1; 54,4; 55,7, 10, 1 ბ.; 56,1; 109,9; 118,7.
 იოვანე-თორნიკ ნ. იოვანე.
 იოვანე გრძელისძე 1,8; 35,1, 9; 104,2; 109,4; 111,9; 118,27.
 — (ბერი, მარტოლ-მყოფი) 104,3 [შეიძ-
 ლება არა იოვანე-თორნიკ იყო
 ის მეორე იოვანე, რომელიც 1,7-
 შია მოხსენებული, არამედ ეს იოვა-
 ნე ბერი].
 — დამსკელი-ი 49,26.
 — მახარებელი-ი 49,2, 35; 15,8 (ეკლ.); 112,10 (ხატი).
 — მმარხველ-ი 49,44.
 — ნათლის მცემელი-ი 31,26 (ხატი); 23,8 (ეკლ.), 113,3 ბ. (ეკლ.); 119,3 (ეკლ.).
 — ოქროპირ-ი 31,11; 48,4.
 — სუნგელოზ-ი 42,7.
 — ღმრთისმეტყველი-ი 112,5.
 — ხახულელი-ი 118,28.
 იხაკ-ი (წმ.) 49,4.
 კახიანე (წმ.) 49,50.
 კლემენტოს (პრომთა პაპ-ი) 49,13.
 კლიმ-ი ანკურელი-ი (წმ.) 49,14.
 კოსტანტი მეფე (1025—1028) 18,1, 5; 110,5; 113,1.
 კურილე (წმ.) 31,12.
 კურინე (წმ.) 49,29.
 ლეონ (პრომ-ი) 51,1; 52,2, 10.
 მათე (მახარებ.) 49,40.
 მაკარი (წმ.) 49,7.
 მარიამ (მეგვტ., წმ.) 49,31.
 მაქსიმე (წმ.) 49,5 ბ.
 მინა 49,19.
 მირდატ 115,3 ბ.; 118,30.
 მიქაელ, მიხაელ (მეფე 1034—1041)
 118 ბ, 33; 118 ც, 3, 20.
 მოსე (მამაე ოთხოთა ეკლ.) 8,9.
 — (წინასწარმ.) 49,22.
 ნიკიფორ (მეფე) 31,18.
 ნიკოლოზ (წმ.) 49,53.

ნინოწმიდელი-ი ნ. ასკენი ნინოწმიდელი-ი.
 ონოფრი მძოვრ-ი 49,30.
 ოქროპირ-ი ნ. იოვანე ოქროპირ-ი.
 პრაკობი (წმ.) 49,39.
 რომანოზ (მეფე 1028—1039) 116,2.
 სკლიაროხ-ი 16,1, 5, 14; 19,7; 21,5; 26,1;
 118,12.
 სტეფანე ახალ-ი (წმ.) 49,12.
 სუმეონ (წინამძღვარი 1041—42 წლებ-
 ში) 118,6.

სუმეონ (მოხუცებულ-ი) 104,33.
 ფანსმან (ჩორჩანელის ძმა) 118 ხ, 26.
 ფებრონია (წმ.) 49,46.
 ფილადელფოს (წმ.) 49,29.
 ჩიმიშკი 31,2.
 ჩორჩანელი-ი (ფარსმანის ძმა) 118 ხ, 26.
 ხახულელი-ი ნ. იოვანე ხახულელი-ი.
 ჯოჯიკ (ერისთავთ ერისთავ-ი) 85,1.

2. გეოგრაფიული სახელები

ავიღოს 33,6, 8.
 ათონის მთა 56,2 (ნ. კიდეც: მთაა წმიდაჲ)
 აფხაზეთ-ი 118 ხ, 19.
 აღმოსავალ-ი, აღმოსავლეთ-ი (=საქარ-
 თულო) 25,1; 118 ხ, 31.
 ერისონ (Ἰέρσον) 32,10; 55,14 [ერი-
 სონის მონასტერი მდებარეობს აღ-
 მოსავლ. ნაპირზე, ყელზე, რომლი-
 თაც ათონის ნახევარ-კუნძული
 ქალკიდიკას უერთდება: P. P., 40].
 ეფთჳე-წმიდა 32,16 (მდებარეობს სა-
 შუალსა).
 ზემონი ქუეყანანი 10,1; 20,6.
 თესალონიკე 53,1, 4; 118 ხ, 3.
 იერუსალიმ 4,1 ბ.; 84,4; 118 ხ, 32.
 კარავა-ნი 102,1; 104,1 ბ.
 კარეა, კარია 32,3; 86,2.
 მთავარანგელოზთა (ეკლ.) 45,2.
 მთაწმიდა (მთა-ი წმიდა-ა, მთა-ი ესე წმი-
 და-ა, მთა-ა ყოველ-ი, ესე მთა-ა,
 მთა-ა) 12,4; 13,6; 14,1; 15,2; 22,2;
 23,7; 30,3; 42,7; 51,4, 3 ბ.; 54,1;
 117,3; 118, მ¹ 118 ხ, 13.
 მონოვატ 116,6.
 ნეოს (კენძ.) 31,4.
 ოთხთა ეკლესიათა ლავრაჲ 8,8; 35. 2. 6.
 პონტო 35,15.
 ხაბერძნეთ-ი 5,2 ბ.; 9,2; 20,3, 6; 21,7;
 51,3; 117,4; 118,25.

სამეუფო-ა (სამეფო-ა, სამეუფო-ა ქალა-
 ქი, ქალაქი=კონსტანტინეპოლი)
 10,5; 16,3 (ქალაქი); 18,3; 33,16;
 45,2; 48,2 ბ.; 51,10.
 [სამეუფოს აღიან მთაწმიდი-
 დინ, სამეუფოდან კი ჩამო-
 დიან: სამეუფოდ აღვიდეს
 110,4; აღვიდა სამეუფოდ 112.
 1—2; რადენ გზის მოვიდით წიგ-
 ნი თუთმყრობელთა და ჩამო-
 ვიდით ... აღვიდით კუალად
 118 ხ, 20—23].
 საქართველო 118,25].
 საშოვალ-ი, საშუალ-ი [მეტე?] 30,4; 32,1,
 7, 16 [ათონის ძველ დოკუმენტებ-
 ში მ¹ეტე ეწოდება ბაზარს, სავაქ-
 რო აღგილსაო [P. P. 25. იმწმებს
 W. Meyer-ის წიგნს: Die Hauptur-
 kunden f. die Geschichte der
 Athoskloster. Lpz. 1894, p. 33].
 სიონ-ი 4,2 ბ.
 სიხიკონ-ი 102,1 [Σιχίων, [P. P., 55].
 სპანია 33, 3, 7.
 სპარსეთ-ი 21,5.
 [ტაო (სუნ. 56,1)].
 ულუმბა, ულუმბო: ულუმბა დე ე
 უკუნიქა 11,7; ჩვეულებრივ მრ.აში.
 ულუმბანი, ულუმბათა 13, 2, 4;
 მთა-ა ულუმბოხსა-ა 9,3.

ქალაქი ნ. სამეურფოა.

ქართლ-ი 5,3 ბ; 118 ხ, 19. ქართლისა

ქუეყანა-ა 47,1.

ღმრთისმშობელ-ი (ეკლ.) 23,8.

ღმრთისმეტყუელ-ი (აღგ.) 102,2.

შავ-ი მთა 118 ც, 32.

ჰრომ-ი (ქუეყანა-ა ჰრომისა-ა) 51, 2,3.

3. ეთნიკური სახელები

ბერძენ-ი 10,1; 12,2; 25,4; 115,10;

117,1; 118, 1, 11, 20, 21, 37, 42;

118 ხ, 19; 118 ც, 3, 35.

ბურღალ-ნ-ი 90,1.

ხომეხ-ი 85,2.

ქართველ-ი 5,9; 7,2; 12,2; 15,2; 23,3, 5;

25,3; 33,5; 46,10; 52,1; 113,5;

115,11,23; 117,2, 8, 11; 118,10,

36, 39; 118 ც, 31; 118 დ, 1, 2, 10.

ჰრომ-ი (=ჰრომაელ-ი; მრ. ჰრომნი, ჰრომ-

თა) 49,13; 51,10, 3 ბ., 52,2.

ჭურია 53,4, 7, 8, 11, 12; 54,1.

ს ა თ ა ნ ს ხ მ ე ბ ე ლ ი

პართული დედნისა და ლათინური თარგმანის თავებს შორის ¹

G	L	G	L	G	L
1	1	28	15	57	33
2	2	29	—	58	34
—, 6 (და ესე ცხად არს)	3	30	16	59	—
3	—	31	—	60	35
4	4	32	17	61	—
5	5	33	18	62	36
6	—	34	—	63	—
7 (ესე ნეტარი)	6	35	19	64	37
8	—	36	—	65	38
9	—	37	—	66	39
10	7	38	20	67	40
11	—	39	—	68	41
12	—	40	—	69	42
13	8	41	21	70	43
14	—	42	—	71	44
15	—	43	22	72	—
16	9	44	—	73	45
17	—	45	23	74	46
18	10	46	—	75	47
19	—	47	24	76	48
20	11	48	—	77	49
21	—	49	25	78	50
22	—	50	26	79	51
23	12	51	27	80	52
24	—	52	28	81	53
25	13	53	29	82	—
26	14	54	30	83	54
27	—	55	31	84	55
		56	32	85	56

¹ ნიშნების ასსნა: G—ივანე ჯავახიშვილის დამზადებული ქართული ტექსტი, წარმოდგენილი ამ გამოცემაში.

L—P. Peeters-ის ლათინური თარგმანი.

როცა თარგმანის თავის დასაწყისი არ მხედება დედნის თავის დასაწყისს, მაშინ მ უ ს ლ ი ც არის ჩაჩვენები.

G	L	G	L
86	57	109	75
87	—	110	76
88	58	111	—
89	59	112	77
90	—	113	78
91	60	114	79
92	—	115	80
93	61	116	81
94	62	117	—
95	63	118	82
96	64	—, 2 (ვინაიდან მადლითა)	83
97	65	—, 8 (და მიერთვან)	84
—, 2 (მოსენაეთა კულა)	66	—, 14 (და ესრეთ რაი ეურვოდა)	85
98	67	—, 19 (ესე ყოველი რაი)	86
99	—	—, 24 (გარნა ესრეთცა)	87
100	—	—, 26 (ბოლო: და ესე მრავლისაგან)	88
101	68	—, 32 (შუა: წმიდათა მათ)	89
102	69	119	90
103	70		
104	71		
105	72		
106	73		
107	74		
108	—		

შეცდომის გასწორება

რედაქტორის წინასიტყვაობაში (ქართულად, რუსულად, ინგლისურად) ნათქვამია, რომ ათონის კრებული ორჯერ აღწერეს: პირველად მოკლედ თ. ყორღანიამ და მეორედ ვრცლად ნ. ბერძენიშვილმაო. უნდა გასწორდეს: პირველი ვრცელი აღწერილობა ამ კრებულისა უკვე მოეპოვება ალ. ცაგარელს, რომელიც ერთ დროს ფიქრობდა თურმე „იოვანეს და ეფთვიმეს ცხოვრების“ გამოცემას (Священные о памятникях грузинской письменности. Визп. I. СПб. 1886, стр. 44—60). ცაგარელი ამ კრებულის შესახებ, სხვათა შორის, იმბობს: ეს კრებული მოეტანა საქართველოში ერთ ათონელ ბერს და შემთხვევით წაეაწყედი მას 1878 წ. სამეგრელოში მოგზაურობის დროსაო. მე დაუყოვნებლივ ავწერე ის, ამოვიწერე ზოგიერთი ადგილი და გადმოვაწერიე მთლად ქართველთა ლავრის დამაარსებელთა ცხოვრება, რომელსაც, იმედი მაქვს, შესაფერ დროს გამოვსცემო (გვ. 44).

ბაზღვითი უცდლოგვაი

თავი და სტრიქონი	დაბეჭდილია	უნდა იყოს
19,5	თავს-ილეე	თავს-ილეე
27,7	სიმდამბლითა	სიმდამბლითა
33,10	წინაალუდგა	წინა ალუდგა
— 16	სამეფოს	სამეფოს ¹
51,1	ვიდრეღა	ვიდრეღა
68,2	შფოთი	შფოთი:
118 b, 3	წინაალუდგებოღა	წინა ალუდგებოღა

¹ შენიშენაშია ჩამოსატანი: სამეფოს B.

ოთხთავი

დგაბაბით შემინაშული ბაზღვითი უცდლოგვაი

[ქართული ოთხთავის ორი ძველი რედაქცია სამი შატბერდული ხელნაწერის მიხედვით (=ძველი ქართული ენის ძეგლები. 2). თბილისი 1945]

შათე ¹	დაბეჭდილია	უნდა იყოს
2,22 C	არქეალოს	არქეალოს
5,32	სიძესა	სიძვისა
11,11 C	აოა	არა
12,36 C	თქვან	თქუან ²
20,3 C	იხილა	იხილნა
21,15 C	იხილეს... საკრველებანი	იხილნეს ³ ... საკრველებანი
— 32	შიეწყნარეთ	შეინანეთ ⁴
— 42 C	წიგნსა: ესე	წიგნსა ესე:
22,6 C	შიეპყრეს	შიეპყრნეს
24,15	გულისკმა-ყავ	გულისკმა-ყავნ ⁵
25,1	სანთელი	სანთელნი
27,26	ბარაბაჲ	ბარაბა ⁶

¹ თუ ნაჩვენებ ადგილს ლიტერი C არ აქვს მიწერილი, იგულისხმება პირველი სვეტის ტექსტი (DE), ან ორივე სვეტისა ერთად (DE და E).

² შეიძლება ხელნაწერის წაკითხვა დარჩეს ტექსტში.

³ „იხილეს“ ძირს არის ჩამოსატანი შენიშენებში.

⁴ „შიეწყნარეთ“ ძირს არის ჩამოსატანი შენიშენებში.

⁵ ხელნაწერის წაკითხვა შენიშენაშია ჩამოსატანი.

⁶ ხელნაწერის „ბარაბაჲ“ ძირს არის ჩამოსატანი.

მარკოზ		
1,1 C	დასასამი	დასაბამი
4,7	ადმოჰსცენდეს	აღმოჰსცენდეს
6,19 C	ჰეროდე	ჰეროდია ¹
10,43	ყოფაჲ, იყოს იგი მონა ყოველთა	ყოფაჲ...
— 44		...იყოს იგი მონა ყოველთა ²
15,47	ჰკითხვიდეს	ჰბედიდეს ³
ლუკა		
2,27 C	ჩუელებისა	ჩუეულებისა
4,39 C	აგი	იგი
5,17	ჰსხდეს	სხდეს ⁴
7,4	რომელ ესე	რომელი-ესე ⁵
12,49	და არა მნებავს, რადთა აწვე აღევზნას	და რად მნებავს, რადთა აწვე აღევზნას! ⁶
20,12	მიავლინა	მიავლინა
— 24	ჰრუეს	ჰრქუეს
23,4	ყოველსა ერსა მას	ერსა მას ⁷
იოვანე		
3,22	შედგომად	შემდგომად
4,52 C	ეამისა მისთჳს: რო- მელსა მოჰქარდა?	ეამისა მისთჳს, რომელ- სა მოჰქარდა.
7,21-22 C	21. და გიკვრს ამისთჳს 22. მოსე მოგცა	21. და გიკვრს. 22. ამისთჳს მოსე მოგცა
12,33 C	ამას ეტყოდა	ამას [რაჲ] ეტყოდა
— 40 C	ხეღვიდნენ	ხეღვიდენ
— 50 C	რომელსა უყუარ მე	რომელსა ვიტყვ მე ⁸
13,7 C	ეიქმ აწ,	ეიქმ, აწ
— 33	თანნი	თანა
15,11 C	გეტყოდი	გეტყოდე ⁹
17,7 C	მომეც, მე	მომეც მე,
გვ. 043,21	ἐλοιχαῖταμα	ἐλοιχαῖταμα

¹ ხელნაწერის „ჰეროდე“ შენიშვნაშია ჩამოსატანი.

² შესწორების საფუძველი ნახეთ 041 გვერდზე.

³ ხელნაწერების „ჰკითხვიდეს“ შენიშვნაშია ჩამოსატანი.

⁴ შენიშვნა წაიშალოს.

⁵ ტექსტში დარჩეს ხელნაწერის წაკითხვა ამ სახით და შენიშვნა წაიშალოს.

⁶ შენიშვნაშია ჩამოსატანი: რაჲ არა DE.

⁷ ძირს ჩამოსატანია: ერსა მას ყოველსა ერსა E.

⁸ შენიშვნაშია ჩამოსატანი: ვიტყვი უყუარ C.

⁹ ხელნაწერის „გეტყოდი“ ძირს არის ჩამოსატანი.

ამას გარდა, სასვენი და სხვა ნიშნები არ არის სათანადოდ დასმული:

დღეისი აკლია: ეინ-მე (მათ. 6,27; 8,27; 24,45; ლუკ. 22,23), ვის-მე (მათ. 19,25; ლუკ. 17,7); რაჲ-მე (მათ. 16,26; 19,16; 19,27; ლუკ. 12,17); რაჲ-ლა (მათ. 19,20); ოდეს-ჲე (ლუკ. 12,36); რომელი-ესე (ლუკ. 16,2); რომელმან-იგი (მათ. 25,20); ოდეს-იგი (ლუკ. 6,3); შურის-გებაჲ (ლუკ. 18,8); მადლ-რაჲ-იპყრას (ლუკ. 17,9 C).

შესაერთებელია: არლარავინ (მარკ. 12,34); ერთშაბათთაჲ (იოვ. 20,19).

ვასაყოფია: გარე მოჰსდვა (მარკ. 12,1).

მძიმე აკლია: იგი, ანუ (მათ. 11,3); ჩუენ, იესუ (მათ. 20,30), თქუენ, (იოვ. 15,18 DE).

მძიმე ზედმეტია და წაიშალოს: მღვდელთ მოძღუარნი, იგი (მათ. 26,59); პურისა მის, (იოვ. 13,27); სხუანი, (იოვ. 19,18 C); ვორცნი, იგი (იოვ. 19,31 C); რომელნი, თუმცა (იოვ. 21,25 DE); რომელი, თუმცა (იოვ. 21,25 C).

მუხლების სათვალავში შეცდომაა: მათ. 24,51 C (დაბეჭდილია 50); მარკ. 1,42 (დაბეჭდ. 44); 5,40 C (დაბეჭდ. 46).

ასო ამოვარდნილა ბეჭდვის დროს ზოგ ცალში (ამოვარდილი ასო აქ ფრჩხილებშია ჩასნული): დ(ა) მეყსეულად (მათ. 14,22 C); აღორძნდა დ(ა) (ლუკ. 13,19); შემომიდ(გ)ეს (ლუკ. 14,27 C); (ჩ)უენსა (ლუკ. 16,26); (წ)კლითა (იოვ. 1,33); წერილის(ა)ჲ (იოვ. 20,9).

რედაქტორი ა. შანიძე